

Pedagogická
fakulta
Faculty
of Education

Jihočeská univerzita
v Českých Budějovicích
University of South Bohemia
in České Budějovice

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích
Pedagogická fakulta
Katedra anglistiky

Diplomová práce

Maskulinita a její krize v díle
E. Hemingwaye, K. Keseyho a
Ch. Palahniuka

Masculinity and its Crisis in the work of E. Hemingway,
K. Kesey and Ch. Palahniuk

Vypracoval: Bc. Daniel Hoffmann
Vedoucí práce: PhDr. Kamila Vránková, Ph.D.

České Budějovice 2021

Prohlášení

Prohlašuji, že svoji diplomovou práci jsem vypracoval samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury. Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své diplomové práce, a to v nezkrácené podobě – v úpravě vzniklé vypuštěním vyznačených částí archivovaných Pedagogickou fakultou elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

V Českých Budějovicích dne 4. 1. 2021

Bc. Daniel Hoffmann

Poděkování

Rád bych poděkoval paní PhDr. Kamile Vránkové, Ph.D. za její trpělivé a odborné vedení práce. Děkuji také své rodině, přátelům a kolegům za podporu během jejího vzniku.

Abstrakt

Diplomová práce si klade za cíl analyzovat a porovnat vyobrazení maskulinity a její krize v dílech *I slunce vychází* od Ernesta Hemingwaye, *Vyhod'me ho z kola ven* od Kena Keseyho a *Klub rváčů* od Chucka Palahniuka. Nejprve definuje maskulinitu jako gender a představuje základní teoretický rámec pro genderovou analýzu. Zaměřuje se na gender a jeho aspekty, vztah genderu a lidské fyziologie, teorie osvojování genderu a základní perspektivy pohledu na maskulinitu. Následně blíže popisuje koncepty hegemonní a toxické maskulinity doprovázené debatou o krizi maskulinity jako politické kategorie i individuální identity. Literární analýza v každém díle představuje život autora a jeho literární i historický kontext. Nejprve analyzuje jednotlivé mužské postavy, aby na základě těchto analýz popsala deset pozorovaných aspektů maskulinity a její krize v díle. Po analýze jednotlivých novel práce představuje jejich komparaci zasazenou do historického kontextu.

Klíčová slova

maskulinita, gender, krize maskulinity, Hemingway, Kesey, Palahniuk

Abstract

The diploma thesis sets out to analyse and compare the portrayal of masculinity and its crisis in the novels *The Sun Also Rises* by Ernest Hemingway, *One Flew Over The Cuckoo's Nest* by Ken Kesey and *Fight Club* by Chuck Palahniuk. Firstly, it defines masculinity as gender and it introduces the fundamental theoretical framework for gender analysis. The thesis focuses on gender and its key aspects, the relation of gender and human physiology, the theories of gender acquisition and the basic perspectives of understanding masculinity. After that, the thesis describes the concepts of hegemonic and toxic masculinity, followed by the debate about masculinity crisis as a political category and individual identity. The literary analysis of each novel introduces the life of the author as well as his literary and historical context. Initially, it analyses each male character separately so that it can later conclusively describe the ten examined key aspects of masculinity and its crisis in the novel. After the analysis of each novel, the thesis presents their comparison put in the historical context.

Keywords

masculinity, gender, masculinity crisis, Hemingway, Kesey, Palahniuk

Obsah

Úvod.....	11
1 Maskulinita jako gender.....	13
1.1 Gender, politika a feminismus	15
1.2 Přesun od patriarchátu k genderu – radikální a socialistické feministky	18
1.2.1 Radikální feministky.....	18
1.2.2 Socialistické feministky	20
1.3 Gender jako role, stereotyp, ideál a identita.....	21
2 Gender a biologie člověka	23
2.1 Vliv testosteronu a struktury mozku na gender.....	28
3 Osvojování maskulinity	32
3.1 Teorie sociálního učení	32
3.2 Kognitivně vývojová teorie.....	33
3.3 Hlubinná psychologie.....	35
3.3.1 Sigmund Freud.....	36
3.3.2 Alfred Adler	37
3.3.3 Carl Gustav Jung.....	38
3.3.4 Další vývoj psychoanalýzy a genderu	40
4 Rozdílné pohledy na maskulinitu	42
4.1 Konzervativní perspektiva	42
4.2 Profeministická perspektiva	43
4.3 Perspektiva bojovníků za mužská práva	44
4.4 Mythopoetické hnutí	45
4.5 Socialistická perspektiva	46
4.6 Perspektiva sexuálních a etnických menšin	47
4.7 Evangelicko-křesťanské mužské hnutí.....	49
5 Maskulinita, nebo maskulinity?.....	50
5.1 Hegemónní maskulinita	53
5.1.1 Vymezení konceptu hegemónní maskulinity.....	53
5.1.2 Genderový řád.....	54
5.1.3 Kritika a upřesnění hegemónní maskulinity	59
5.2 Toxická maskulinita	62
6 Krize maskulinity.....	65
6.1 Maskulinita jako politická kategorie	65
6.2 Krize maskulinní identity	70

7	Maskulinita v literatuře	73
8	Maskulinita v díle I slunce vychází	74
8.1	Život Ernesta Hemingwaye.....	74
8.2	Ztracená generace.....	79
8.3	Historický kontext vzniku díla	80
8.4	O díle I slunce vychází	86
8.4.1	Shrnutí děje	88
8.5	Vyobrazení jednotlivých mužských postav	89
8.5.1	Jake Barnes	89
8.5.2	Robert Cohn.....	94
8.5.3	Bill Gorton	97
8.5.4	Mike Campbell	99
8.5.5	Belmonte.....	100
8.5.6	Pedro Romero	101
8.5.7	Montoya.....	102
8.5.8	Hrabě Mippipopolos	103
8.5.9	Wilson-Harris.....	104
8.5.10	Harvey Stone.....	104
8.5.11	Krum a Woolsey	104
8.6	Shrnutí vyobrazení maskulinity v I slunce vychází	105
8.6.1	Role fyzické dominance a charakteru	105
8.6.2	Role společnosti a statusu	105
8.6.3	Role emocí a přátelství mezi muži.....	107
8.6.4	Role rodiny	108
8.6.5	Role války a hrdinství.....	109
8.6.6	Role náboženství.....	110
8.6.7	Role sexuality	111
8.6.8	Role žen	111
8.6.9	Maskulinní ideál	113
8.6.10	Příčiny krize maskulinity	115
9	Maskulinita v díle Vyhod' me ho z kola ven.....	116
9.1	Život Kena Keseyho.....	116
9.2	Generace beatníků.....	120
9.3	Postmodernismus	121
9.4	Historický kontext vzniku díla	122

9.5	O díle Vyhodíme ho z kola ven	127
9.5.1	Shrnutí děje	128
9.6	Vyobrazení jednotlivých mužských postav	130
9.6.1	Randle McMurphy	130
9.6.2	Bromden.....	135
9.6.3	Doktor Spivey	139
9.6.4	Černí frajeři.....	140
9.6.5	Dale Harding.....	141
9.6.6	Billy Bibbit	143
9.6.7	Charlie Cheswick	145
9.6.8	Pete Bandini	146
9.6.9	Frederickson.....	147
9.6.10	Sefelt	147
9.6.11	Maxwell Taber	147
9.6.12	Plukovník Matterson.....	147
9.6.13	George Sorenson.....	148
9.6.14	Scanlon.....	148
9.6.15	Starý Blasic, Ellis a Ruckly	148
9.6.16	Turkle.....	149
9.7	Shrnutí vyobrazení maskulinity ve Vyhodíme ho z kola ven.....	149
9.7.1	Role fyzické dominance a charakteru	149
9.7.2	Role společnosti a statusu	150
9.7.3	Role emocí a přátelství mezi muži.....	151
9.7.4	Role rodiny	152
9.7.5	Role války a hrdinství	152
9.7.6	Role náboženství.....	153
9.7.7	Role sexuality	154
9.7.8	Role žen	154
9.7.9	Maskulinní ideál	156
9.7.10	Příčiny krize maskulinity	156
10	Maskulinita v díle Klub rváčů	158
10.1	Život Chucka Palahniuka	158
10.2	Minimalismus	160
10.3	Transgresivní fikce	161
10.4	Historický kontext vzniku díla	163

10.5	O díle Klub rváčů	167
10.5.1	Shrnutí děje	168
10.6	Vyobrazení jednotlivých mužských postav	170
10.6.1	Vypravěč	170
10.6.2	Tyler Durden	174
10.6.3	Robert Paulson	176
10.6.4	Vesmírné opice	177
10.6.5	Raymond Hessel	178
10.6.6	Andělská tvářička	179
10.6.7	Automechanik	180
10.6.8	Vypravěčův nadřízený	180
10.6.9	Vrátný	181
10.7	Shrnutí vyobrazení maskulinity v Klubu rváčů	181
10.7.1	Role fyzické dominance a charakteru	181
10.7.2	Role společnosti a statusu	182
10.7.3	Role emocí a přátelství mezi muži	183
10.7.4	Role rodiny	184
10.7.5	Role války a hrdinství	184
10.7.6	Role náboženství	185
10.7.7	Role sexuality	186
10.7.8	Role žen	186
10.7.9	Maskulinní ideál	187
10.7.10	Příčiny krize maskulinity	188
11	Komparace vyobrazení maskulinity v analyzovaných dílech	190
11.1	Maskulinita a její krize	190
11.1.1	Role fyzické dominance a charakteru	190
11.1.2	Role společnosti a statusu	191
11.1.3	Role emocí a přátelství mezi muži	193
11.1.4	Role rodiny	194
11.1.5	Role války a hrdinství	194
11.1.6	Role náboženství	195
11.1.7	Role sexuality	195
11.1.8	Role žen	196
11.1.9	Maskulinní ideál	197
11.1.10	Příčiny krize maskulinity	198

11.2 Vliv historického kontextu na vyobrazení maskulinity	199
Závěr	204
Resumé.....	208
Seznam použité literatury	212
Primární zdroje	212
Sekundární zdroje	212
Internetové zdroje	219

Úvod

Diplomová práce se zaměřuje na analýzu vyobrazení mužských postav a jejich krize maskulinity v dílech *I slunce vychází* od Ernesta Hemingwaye, *Vyhod' me ho z kola ven* od Kena Keseyho a *Klub rváčů* od Chucka Palahniuka. Klade si při tom za cíl zasadit jednotlivá díla do historického kontextu a po individuální analýze každého z nich provést následnou komparaci. V té budou reflektovány rozdílnosti a podobnosti mezi díly ve vztahu k období, ve kterém byly napsány.

Výše uvedená díla byla vybrána na základě odlišných období jejich vzniku, díky kterým nabízí možnost porovnat vyobrazení maskulinity ve specifických a odlišných historických kontextech Spojených států. Zároveň se ve všech třech případech jedná o silně mužsky dominovaná díla, která nabízejí širokou zásobu podnětů pro analýzu. Práce si je velice dobře vědoma omezeného vzorku analyzované literatury a neaspiruje proto na popis vývoje vyobrazení maskulinity napříč minulým stoletím. Nabízí však sondu do dané problematiky a ukazuje cestu, jakou by se k tématu mohlo přistupovat v dalším zájmu o něj.

Téma bylo zvoleno z toho důvodu, že genderová problematika a vztahy mužů a žen jsou v současnosti velice aktuálním předmětem veřejné diskuse, avšak v dosavadní literatuře převládá zaměření na analýzu ženských postav z pohledu stereotypizace a misogynie vůči nim. V genderové analýze mužů, či žen nikdy nelze zcela odhlédnout druhé strany mince, protože jsou na sobě závislé a gender ji vždy definován ve vztahu k ostatním lidem. Zkoumání krize maskulinní identity a maskulinity obecně tak představuje oblast, na níž se genderová analýza potřebuje zaměřit v zájmu lepšího pochopení dynamiky vztahů nejen mužů a žen mezi sebou, ale i mužů vůči sobě navzájem. Literatura pro tuto snahu nabízí neocenitelné těžiště podnětů, neboť genderové role své doby zachycuje a posiluje zároveň.

Můj osobní vztah k tématu spočívá v jeho prolnutí oblasti literární analýzy a společenských věd, které představují mou druhou aprobaci. Zároveň považuji genderovou analýzu za zajímavou z toho důvodu, že díky obrovskému záběru zasahuje do mnoha oblastí a sfér života člověka. V genderových vztazích totiž není akcentován pouze mocenský vztah mužů a žen, ale i vztah mezi příslušníky jednotlivých genderů mezi sebou. V neposlední řadě můj zájem o gender vzbuzuje i skutečnost, že se jedná o

silně zpolitizovaný pojem, jehož samotná existence může u některých členů společnosti vyvolat negativní konotace.

Práce nejprve nabídne základní teoretický rámec zkoumání genderu a maskulinity. Představí pojetí genderu, vznik zájmu o něj a jeho hlavní aspekty. Následně zproblematizuje dosud živou debatu o vztahu genderu a těla, aby dále nabídla tři základní teorie osvojování maskulinity. Po představení sedmi různých pohledů na maskulinitu se práce zaměří na koncepty hegemonní a toxické maskulinity, které jsou pro následující literární analýzu velice podnětné. Na úplný závěr představení genderové teorie práce nabídne pojednání o krizi maskulinity a dvou hlavních perspektivách pohledu na ni.

Následující literární analýza nejprve zvlášť provede rozbor každého díla, kde se po představení života autora, jeho literárního zařazení a historického kontextu nejprve zaměří na vyobrazení jednotlivých mužských postav. Každá postava tak bude nejprve analyzována samostatně a až následně budou informace z jednotlivých popisů zobecněny a tematicky seřazeny do deseti pozorovaných aspektů maskulinity a její krize v díle. Mezi tyto aspekty patří role fyzické dominance a charakteru, role společnosti a statusu, role emocí a přátelství mezi muži, role rodiny, role náboženství, role války a hrdinství, role sexuality, role žen, maskulinní ideál a příčiny krize maskulinity v díle.

Po analýze jednotlivých děl práce přistoupí k jejich závěrečné komparaci. Díla budou porovnávána s přihlédnutím k jejich historickému kontextu a dobovým rysům, na který kladou autoři největší důraz. Základní hypotéza předpokládá, že každé dílo reflektuje svou dobu vzniku a krize maskulinity v něm má tedy jinou příčinu a projevy. Druhá hypotéza prezentuje předpoklad, že čím silnější postavení mají ženy ve společnosti, tím více jsou v díle považovány za příčinu krize maskulinity.

1 Maskulinita jako gender

Pro položení základního kamene literární analýzy zaměřené na vyobrazení maskulinity ve vybraných dílech je potřeba začít zkoumáním a vydefinováním pojmu *maskulinita* jako takového. Jednoslovné vysvětlení, že se jedná o synonymum pro *mužství*, popřípadě *mužskost*, ob stojí pouze na té nejobecnější úrovni našeho zájmu. Pro akademicky nosné zacházení s tímto pojmem je tedy potřeba přijmout interdisciplinární povahu otázek, které si tato práce klade. Naše zkoumání se tedy zákonitě musí opírat o společenskovědní obory, které usilují o bližší teoretické uchopení maskulinity. Tím nejvýraznějším z nich je bezpochyby pro mnohé tolik kontroverzní a zavrhováný obor gender studies.

Když v roce 2018 maďarský premiér Viktor Orbán na všech univerzitách zakázal vzdělávací programy gender studies, jeho úřad vlády toto rozhodnutí podpořil výčtem hned několika důvodů. Kromě nedostatečného zájmu studentů, ekonomické náročnosti programů a nízké uplatnitelnosti absolventů nabídl Orbánův mluvčí i následující vysvětlení: „*stanovisko vlády je takové, že lidé se rodí buď jako muži, nebo jako ženy, a že pro nás nepovažujeme za přijatelné hovořit o sociálně konstruovaném genderu namísto biologického pohlaví.*“¹

Tímto vyjádřením, ač to jistě neměl v úmyslu, nám poskytl ideální výchozí bod pro zkoumání maskulinity. Lze na něm totiž jasně ilustrovat rozdíl mezi pohlavím a genderem, jakkoliv jsou termíny často mylně považovány za synonyma. Zatímco *pohlaví* postihuje pouze biologické rozdíly mezi ženami a muži, *gender* označuje aspekty sociální, kulturní, psychologické, historické a další.² V této dichotomii je patrný kontrast biologických vlastností, které se mění pouze evolučním vývojem našeho živočišného druhu, s těmi genderovými, které označují vysoce proměnlivé vzorce chování a každodenní praktiky společnosti.³ Při zkoumání maskulinity a jejího vyobrazení v literatuře se tedy jedná o genderovou analýzu, při které se s mužstvím musí zacházet jako s jakýmsi proměnlivým „sociálním pohlavím“.⁴ Sociologický slovník pak

¹ OPPENHEIM, Maya. Hungarian Prime Minister Viktor Orban bans gender studies programmes. *The Independent* [online]. 2018 [cit. 2020-12-31]. Dostupné z:

<https://www.independent.co.uk/news/world/europe/hungary-bans-gender-studies-programmes-viktor-orban-central-european-university-budapest-a8599796.html>

² JARKOVSKÁ, Lucie. Prohlédněme genderové stereotypy. In: FORMÁNKOVÁ, Lenka a Kristýna RYTÍŘOVÁ. *Abc feminizmu* [online]. Brno: NESEHNUTÍ, 2004, s. 21 [cit. 2020-12-31]. ISBN 80-903228-3-2. Dostupné z: http://zenskaprava.cz/files/abc_fem1.pdf

³ CONNELL, Raewyn. *Gender*. 3rd ed. Cambridge: Polity Press, 2005, s. 8-9. ISBN 0-7456-2716-1.

⁴ HAVELKOVÁ, Hana. První a druhá vlna feminizmu: podobnosti a rozdíly. In: FORMÁNKOVÁ, Lenka a Kristýna RYTÍŘOVÁ. *Abc feminizmu* [online]. Brno: NESEHNUTÍ, 2004, s. 178 [cit. 2020-12-31]. ISBN 80-903228-3-2. Dostupné z: http://zenskaprava.cz/files/abc_fem1.pdf

maskulinitu definuje jako soubor specificky mužských vlastností, tedy jako opak feminity.⁵

Australská socioložka Raewyn Connellová gender definuje jako sociální strukturu vztahů ve společnosti, v jejichž rámci mezi sebou jednají jednotlivci i skupiny lidí.⁶ Tyto společenské vztahy jsou neustále uskutečňovány v praxi a zahrnují všechny způsoby, jakými jsou lidé, skupiny lidí i celé organizace spojovány a rozdělovány. Gender tedy neoznačuje pouze rozdíly mezi dvěma protikladnými tábory mužů a žen, jakkoliv toto zdání může současná diskuse o roli žen a mužů vzbuzovat. Naopak v sobě zahrnuje i to, co mezi sebou mají obě kategorie společného, popřípadě jak se mezi sebou liší příslušníci stejného genderu. Ani všichni muži, ani všechny ženy totiž nepředstavují homogenní skupinu lidí. Maskulinita jako gender tak zahrnuje i rozdíly mezi muži navzájem, včetně společenské hierarchie mezi nimi.⁷

Lze spekulovat o tom, do jaké míry je gender klíčový pro status člověka v porovnání s jinými stratifikačními faktory, zejména etnicitou a společenskou třídou. Connellová jej však považuje za klíčovou dimenzi osobního života, sociálních vztahů a kultury.⁸ Ať už se jedná o dělbu práce ve veřejném i v rodinném životě, o módu a líčení, o společensky očekávané chování a povahové rysy, o „klučičí“ a „holčičí“ hračky v dětství a mnoho dalšího, v každodenním životě je rozlišování mužů a žen tak samozřejmé a všudypřítomné, že kolem něj lidé staví velikou část svého každodenního jednání a chování. Jak autorka píše: „*Tyto formy uspořádání společnosti jsou tak běžné, tak důvěrně známé, že se zdají být součástí přírodního řádu.*“⁹

Základním kamenem kritické genderové analýzy tak musí být opuštění přesvědčení, že společenské role žen i mužů jsou pevně dané přírodním řádem. Ženství a mužství z pohledu genderu totiž ani zdaleka nejsou rigidní a trvale dané – stejné před sto lety, dnes a za sto let. Naopak jsou fluidní, dynamické, komplexní a často i nejisté.¹⁰ „*Když mluvíme o genderu, tak nemluvíme o jednoduchých rozdílech, nebo o pevně daných kategoriích. Mluvíme o vztazích, o hranicích, o praktikách, o identitách a o obrazech, které jsou aktivně vytvářeny během sociálních procesů, které vznikají za specifických*

⁵ JANDOUREK, Jan. Sociologický slovník. Vyd. 2. Praha: Portál, 2007, s. 151. Heslo: maskulinita

⁶ CONNELL, Raewyn. *Gender*. 3rd ed. Cambridge: Polity Press, 2005, s. 8-9. ISBN 0-7456-2716-1.

⁷ Tamtéž, s. 54.

⁸ Tamtéž, s. vii.

⁹ Tamtéž, s. 3.

¹⁰ WHITEHEAD, Stephen. *Men and Masculinities: Key Themes and New Directions*. Cambridge: Polity Press, 2002, s. 5. ISBN 0-7456-2467-7.

historických okolností, důkladně formují životy lidí často protikladnými způsoby, a které podléhají historickému zápasu a změnám.“¹¹

Simone de Beauvoirová ve své knize *Druhé pohlaví* napsala, že „jedinec se nerodí, ale spíše stává ženou.“¹² Toto tvrzení lze samozřejmě vztáhnout i na muže, kteří se v průběhu života socializují do pro ně očekávané společenské role. Naplňování ideálu mužství a ženství při tom ani pro jedno z pohlaví nemusí být skličující – naopak se často stává zdrojem osobní slasti a společenského uznání okolí. Je však třeba reflektovat skutečnost, že dichotomie „opravdových mužů“ a „opravdových žen“ je do veliké míry společenskou konstrukcí, nikoliv skutečně existující hranicí mezi dvěma protiklady. „Mužatky“ mohou usilovat o kariéru a „zženštilí muži“ se mohou rádi starat o děti. Nedaří-li se však mužům ideál silné dominantní maskulinity ztělesnit, například kvůli povahové „zženštilosti“, stávají se často obětmi posměchu a stigmatizace okolí.¹³

1.1 Gender, politika a feminismus

Andrew Kimbrell ve své knize *Masculine Mystique* hovoří o tom, že dívky i chlapci jsou do velké míry díky médiím již od raného dětství vystavováni genderovým stereotypům, které si postupně zvnitřňují a odvíjejí od nich své společenské role v dospělosti. Jak sám autor říká, tyto stereotypy jsou odvozené od výrazného zjednodušení rozdílů mezi muži a ženami, přičemž mezi ty nejvýraznější například patří, že muži jsou soutěživí, agresivní, nebezpeční, násilní, necitliví, sobečtí, racionální a ambiciózní, zatímco ženy jsou pečující, nesobecké, citlivé, pasivní, iracionální a emocionální. Takto stereotypně dané vlastnosti jsou pak mylně vnímány jako pravé esence mužství a ženství.¹⁴ Přesvědčení, že protiklady mužů a žen jsou neměnné a dané od přírody, pramení podle kritické genderové teorie z toho, že genderové vzorce společnosti jsou šířeny mocenskými strukturami, jako je rodina, náboženství, politika, vzdělávací systém a umění, tedy i literatura.¹⁵

Při dosavadním vymezení genderu tedy nemůže být překvapivé, že základní teze o socializaci genderových vzorců, o jejich kulturní reprodukci i o formování mužství a ženství byly položeny během ženského hnutí známém jako *druhá vlna feminismu*. Zatímco úspěšná první vlna dokázala do konce 20. let minulého století ženám ve

¹¹ CONNELL, Raewyn. *Gender*. 3rd ed. Cambridge: Polity Press, 2005, s. 27. ISBN 0-7456-2716-1.

¹² DE BEAUVOIR, Simone. *The Second Sex*. New York: Vintage, 1973, s. 301. ISBN (Váz.).

¹³ CONNELL, Raewyn. *Gender*. 3rd ed. Cambridge: Polity Press, 2005, s. 4-6. ISBN 0-7456-2716-1.

¹⁴ KIMBRELL, Andrew. *Masculine Mystique*. New York: Ballantine Books, 1995. s. 16-18. ISBN 978-0345386588.

¹⁵ CONNELL, Raewyn. *Gender*. 3rd ed. Cambridge: Polity Press, 2005, s. 10. ISBN 0-7456-2716-1.

vyspělých státech vydobýt základní politická práva, především právo volební, druhá vlna v 60. letech konfrontovala realitu, že ani úspěch jejich předchůdkyň nepřinesl kýženou společenskou rovnost obou pohlaví.¹⁶ Betty Friedanová ve své knize *Feminine Mystique* z roku 1963 popsala frustraci amerických žen neustále zatlačovaných do role pasivních matek a hospodyněk, kterým je i přes stejná politická práva jasně vymezeno místo „u plotny“. V americkém prostředí podle ní neustále fungují silné kulturní mechanismy udržující uměle vytvořený společenský ideál dominantního muže ve veřejné sféře a poslušné ženy v domácnosti jakožto projev zdánlivě přirozené dělby práce.¹⁷

Silně ovlivněna touto publikací i dřívějším již zmíněným dílem *Druhé pohlaví* od Simone de Beauvoirové, druhá vlna feminismu razila heslo, že „osobní je politické“ a že právní změny samy o sobě nejsou dostačující pro odstranění genderové nerovnosti. Jedna z jejích klíčových představitelk Kate Millettová politiku definovala jako mocensky strukturované vztahy, ve kterých je jedna skupina lidí ovládána druhou.¹⁸ V tomto slova smyslu je politika všude, kde dochází k sociálnímu konfliktu, takže se druhá vlna feminismu začala zajímat i o osobní, rodinný a sexuální život.¹⁹

Kulturní tvorba a reprodukce genderových vzorců, stejně jako jejich zvnitřňování na individuální psychologické úrovni, se ve druhé polovině minulého století staly základním předmětem feministického zájmu. Právě v nich totiž feministky spatřovaly původ nerovnosti mezi pohlavími.²⁰ Útok aktivistek se soustředil na tzv. patriarchální kulturu a její mechanismy vytvářející iluzi, že uměle udržované nerovnosti mezi muži a ženami jsou ve skutečnosti dané od přírody.²¹ Tyto mechanismy se staly jednak terčem feministického aktivismu, ale také předmětem akademického zkoumání. Na rozdíl od představitelk první vlny feminismu měly totiž ženy v 60. letech přístup ke vzdělání,

¹⁶ HEYWOOD, Andrew. *Politické ideologie: [s prologem Andrewa Gambleho]*. Praha: Victoria Publishing, 1994, s. 205-206. ISBN 80-85865-10-6.

¹⁷ CHAUDHURI, Shohini. *Feminist film theorists: Laura Mulvey, Kaja Silverman, Teresa de Lauretis, Barbara Creed*. New York: Routledge, 2006, s. 17. ISBN 0-415-32433-5.

¹⁸ MILLETT, Kate. *Sexual Politics*. London: Abacus, 1972, s. 23. ISBN (Brož.).

¹⁹ HEYWOOD, Andrew. *Politické ideologie: [s prologem Andrewa Gambleho]*. Praha: Victoria Publishing, 1994, s. 207-208. ISBN 80-85865-10-6.

²⁰ HAVELKOVÁ, Hana. První a druhá vlna feminismu: podobnosti a rozdíly. In: FORMÁNKOVÁ, Lenka a Kristýna RYTÍŘOVÁ. *Abc feminismu* [online]. Brno: NESEHNUTÍ, 2004, s. 178 [cit. 2020-12-31]. ISBN 80-903228-3-2. Dostupné z: http://zenskaprava.cz/files/abc_fem1.pdf

²¹ HEYWOOD, Andrew. *Politické ideologie: [s prologem Andrewa Gambleho]*. Praha: Victoria Publishing, 1994, s. 211-213. ISBN 80-85865-10-6.

takže se feministické hnutí z veliké části přesunulo na univerzitní půdu, kde se etablovalo jako studijní obor zkoumající ženský a později i mužský problém.²²

V 80. letech minulého století dokonce vznikl specifický obor *men's studies*, který maskulinitu zkoumal z jiného pohledu než pouze jako polární protiklad ženství. Ačkoliv tento obor tvořil a dodnes tvoří nezbytný doplněk k *women's studies*, můžeme jej považovat za zkoumání maskulinit a mužských zkušeností jako zcela specifických společensky-historicko-kulturních konstrukcí. Maskulinita tak přestala být chápána jako jakási neviditelná společenská norma a stala se předmětem kritické analýzy. Pluralita jejích různých podob přitom neignorovala společné rysy jako jsou homofobie, moc a dominance nad ženami.²³

Na politickou dimenzi genderu upozorňují ženská hnutí dodnes a odmítání toho, co Václav Klaus označuje za „*nebezpečnou kolektivistickou ideologii genderismu*“²⁴, podle feministek nevyvratitelně podporuje i zachování společenských nerovností pramenících z tradičního chápání genderových rolí.²⁵ Ať už u liberálů, či konzervativců, gender je takřka nemožné uchopit jako nezpolitizovaný pojem. Stejně tak kritické přemýšlení o povaze maskulinity není možné zcela oddělit od feministických analýz společenské nerovnosti.²⁶

Pokud bychom bývalému panu prezidentovi dali v něčem za pravdu, je to vhodné použití slova „ideologie“ v souvislosti s genderem. Todd Reeser o maskulinitě totiž skutečně hovoří jako o ideologii, protože se podle něj jedná o sadu přesvědčení, kterou sdílí skupina lidí a řídí v souladu s ní své životy. Stejně jako politické ideologie, i maskulinita je silně spojená s držním společenské moci. Stejně jako u jakékoliv jiné ideologie, i jí jedinec může podlehnout, aniž by se nad tím vůbec zamyslel. Ačkoliv totiž nelze vypátrat jejich jediného původce, ideologie jsou vždy utvářeny a šířeny skrz společenské normy,

²² HAVELKOVÁ, Hana. První a druhá vlna feminismu: podobnosti a rozdíly. In: FORMÁNKOVÁ, Lenka a Kristýna RYTÍŘOVÁ. *Abc feminismu* [online]. Brno: NESEHNUTÍ, 2004, s. 177-178 [cit. 2020-12-31]. ISBN 80-903228-3-2. Dostupné z: http://zenskaprava.cz/files/abc_fem1.pdf

²³ REESER, Todd. Concepts of Masculinity and Masculinity Studies. In: HORLACHER, Stefan, ed. *Configuring Masculinity in Theory and Literary Practice*. Leiden: Rodopi, 2015, s. 13-15. ISBN 978-90-04-29-899-6. ISSN 0921-2507.

²⁴ LIPOLD, Jan. Komentář: Klaus se zamýšlí, před čím nás ubránil komunismus. Pusťte si Chalupáře, tam to je. *Seznam Zprávy* [online]. [cit. 2020-12-31]. Dostupné z: <https://www.seznamzpravy.cz/clanek/komentar-klaus-se-zamysli-pred-cim-nas-ubranil-komunismus-pustte-si-chalupare-tam-to-je-78790>

²⁵ CONNELL, Raewyn. *Gender*. 3rd ed. Cambridge: Polity Press, 2005, s. 5. ISBN 0-7456-2716-1.

²⁶ WHITEHEAD, Stephen. *Men and Masculinities: Key Themes and New Directions*. Cambridge: Polity Press, 2002, s. 2. ISBN 0-7456-2467-7.

všudypřítomná vyobrazení, mýty, diskurs a každodenní praktiky lidí. Díky neustálému opakování jsou tyto nástroje považovány za zcela přirozené, a tudíž nejsou zpochybňovány ani rozporovány.²⁷

Přestože analýza společenského postavení žen a mužů není primárním předmětem této práce, je vhodné zmínit dvojsečnost politické debaty o genderu. Ačkoliv totiž existují mnohé nevyvratitelné ukazatele, které potvrzují přetrvávající zvýhodnění mužů ve veřejném životě, je zároveň důležité mít na paměti, že ne všichni muži z genderové nerovnosti čerpají stejně, a ne všechny ženy jsou znevýhodňovány stejně. Ba naopak, feministky byly v osmdesátých letech podrobeny poměrně tvrdé kritice za to, že zcela ignorovaly situaci žen jiných etnik, sociálních skupin a postkoloniálních zemí. *Bílý feminismus střední třídy* do té doby totiž naprosto nereflektoval skutečnost, že Afroameričanka z chudého předměstí možná cítí větší sounáležitost se svým afroamerickým manželem než s bílou podnikatelkou na Manhattanu. Stejně tak Indka na vrcholu britského imperialismu jistě nevnímala svého mužského souseda za hlavní zdroj oprese a nešla by si na něj postěžovat za slečnou Adelou z *Cesty do Indie*.²⁸

Tradiční maskulinita má své důsledky v politickém životě, v kultuře i v osobní rovině. Může se stát zdrojem dominance mužů ve společnosti, ale i příčinou hluboké osobní krize jedinců, kteří si ji buď marně snaží ztělesnit, nebo jsou svázáni jejími požadavky. Na politický, kulturní i osobní aspekt genderu se zaměří následující literární analýza představená v této práci. Jak autoři vybraných literárních děl chápou maskulinitu? Jak se postavám jejich děl daří tento ideál naplnit a jak se s ním dokáží vypořádat? Právě to jsou hlavní otázky literární analýzy představené v této práci.

1.2 Přesun od patriarchátu k genderu – radikální a socialistické feministky

1.2.1 Radikální feministky

Radikální feministky 60. a 70. let se zaměřovaly především na patriarchát coby společenské zřízení postavené na mužské nadřazenosti ženám. Podle nich se patriarchální maskulinní privilegium nalézalo v zárodku všech dalších projevů společenské nerovnosti, například té třídní, rasové, věkové či sexuální, protože ženy byly první utiskovanou skupinou lidí v historii. Radikální politickou kritiku patriarchátu přinesla v roce 1970

²⁷ REESER, Todd. *Masculinities in Theory: An Introduction*. Malden: Wiley-Blackwell, 2010, s. 19-25. ISBN 978-1-444-35853-7.

²⁸ HOLLINGER, Karen. *Feminist film studies*. New York: Routledge, 2012, s. 190-194. ISBN 978-0-415-57528-7.

Kate Millettová svou knihou *Sexual Politics*. V ní píše, že patriarchát je kulturně danou mocenskou strukturou, díky které muži ovládají ženy. Jeho hlavní institucí při tom není přímé mužské násilí, ale tradiční rodina, kde se ženy socializují do svých společenských rolí založených na pasivitě, ignorance, submisivnosti a neschopnosti dosáhnout svých cílů.²⁹ Podle Millettové je veškerá lidská společnost a její mocenský aparát – armáda, průmysl, technologie, univerzity, věda, politika i finance – v rukou mužů. Ženy jsou již od dětství podmiňovány nejen k akceptování, ale dokonce k udržování své vlastní oprese a odmítání těch žen, které neztělesňují vhodné femininní chování.³⁰

Z jejího čistě sociálního a kulturního vymezení patriarchátu se radikální feministky poměrně záhy posunuly k zájmu o roli lidské sexuality. Například Anne Koedtová volala po větší sexuální svobodě žen, které se v rámci své společenské liberalizace měly stát asertivnějšími a více orientovanými na své vlastní sexuální uspokojení, nikoliv jenom na uspokojení aktivnějších dominantních mužů, jejichž sexualita byla společností na rozdíl od té ženské vyzdvihována. Susan Brownmillerová dokonce soudila, že stavebním kamenem patriarchátu je znásilňování žen muži, které má biologický základ v jejich sexuálních tužbách a fyzické síle, takže ideologie patriarchátu je podle ní pouze konstrukcí toto chování ospravedlňující.³¹

Analýza patriarchátu a feministická snaha nalézt jeho „základ“ postupně vedla k posunu od čistě sociální konstrukce Kate Millettové k lidské sexualitě a k vrozeným vnitřním vlastnostem, které jsou příčinou této ideologie.³² Podle radikálních feministek byla dominantní a agresivní mužská sexualita základem maskulinity a patriarchátu, což však nepostihlo existenci zdravé milující mužské sexuality založené na vzájemném uspokojení, důvěře a lásce. Tito muži, stejně jako zastánci genderové rovnosti, jako by podle tohoto proudu feministek neexistovali, protože sexuální agresivita je vrozenou a neměnnou mužskou vlastností.³³

Radikální feministky tak postupně sklouzávaly k biologickému esencialismu přiřazujícímu mužům a ženám pevně dané vrozené charakteristiky. Díky tomu se uchýlily

²⁹ MESSERSCHMIDT, James. *Hegemonic Masculinity: Formulation, Reformulation, and Amplification*. Lanham: Rowman & Littlefield, 2018, s. 1-4. ISBN 978-1538114049.

³⁰ WHITEHEAD, Stephen. *Men and Masculinities: Key Themes and New Directions*, Cambridge: Polity Press, 2002, s. 86-87. ISBN 0-7456-2467-7.

³¹ MESSERSCHMIDT, James. *Hegemonic Masculinity: Formulation, Reformulation, and Amplification*. Lanham: Rowman & Littlefield, 2018, s. 4-5. ISBN 978-1538114049.

³² Tamtéž, s. 8.

³³ Tamtéž, s. 17.

k oslavě od přírody dobré ženskosti a k odsuzování heterosexuální násilné mužskosti, která si podrobuje, zneužívá a ovládá ženy. Pokud jsou však podle nich muži od přírody sexuálně agresivní a dominantní, zatímco ženy pečující a klidné, přijaly tyto feministky konzervativní biologickou dichotomii mužů a žen, kterou se původně snažily narušit. Kritika tohoto přístupu zastává stanovisko, že sexualita je společensky a historicky podmíněným projevem specifického typu maskulinity, nikoliv jejím biologicky neměnným základem.³⁴

1.2.2 Socialistické feministky

Socialistické feministky zkoumaly patriarchát ve vztahu ke kapitalismu a zastávaly přesvědčení, že společenská nerovnost mužů a žen je příčinou tohoto výrobního systému. Marxismus ve svém zájmu o vztah kapitalistů a dělníků, jejichž gender pro něj není důležitý, nedokázal vysvětlit roli domácí práce žen, která nevytváří tržní komodity. Margaret Bensonová proto tvrdila, že ženská podřízenost mužům je způsobena skutečností, že jejich domácí práce nevytváří žádnou tržní hodnotu a není tedy v kapitalismu považována za skutečnou práci. Wally Secombe však upozorňuje na to, že žena v domácnosti hraje klíčovou roli v reprodukci pracovních sil. Hodnoty její domácí práce, například praní, úklid, vaření apod., se na trhu promítají přeneseně v hodnotách produkovanými jejím manželem a dětmi. Začlenění ženské práce do Marxovy mužsky zaměřené teorie tak pomohlo vysvětlit segregaci žen uzavřených v domácnostech jako výsledek kapitalistického systému. Ženy byly uvězněny v domácnostech, aby kapitalisté mohli více vykořisťovat mužskou pracovní sílu – kapitalismus je tedy problém, ne muži samotní.³⁵

Tento závěr pochopitelně nevysvětluje skutečnost, že patriarchát a vyšší společenské postavení mužů existovalo již dávno před nástupem kapitalismu. Feministkám se také postupně znelíbila marxistická myšlenka, že vztahy mužů a žen jsou podružné vztahům kapitalistického třídního systému. Jejich snaha se proto upnula na skutečné propojení kapitalismu a patriarchátu, tedy na vytvoření skutečně feministické a skutečně socialistické teorie zároveň.³⁶ V 80. letech nakonec mnohé socialistické feministky přiznaly, že tato snaha byla neúspěšná.³⁷

³⁴ MESSERSCHMIDT, James. *Hegemonic Masculinity: Formulation, Reformulation, and Amplification*. Lanham: Rowman & Littlefield, 2018, s. 17-18. ISBN 978-1538114049.

³⁵ Tamtéž, s. 9-11.

³⁶ Tamtéž, s. 11-12.

³⁷ Tamtéž, s. 19-19.

1.3 Gender jako role, stereotyp, ideál a identita

Na radikálních a socialistických feministkách jsme si ukázali, že v 60. a 70. letech tvořila kritika patriarchy jádro feministické teorie. Tento přístup však v obou případech narazil na limity, do jaké míry je patriarchát možné analyzovat a využívat coby feministické východisko. Mnohé teoretičky kritizovaly, že tento přístup naznačuje existenci trvalého rigidního utiskování žen muži namísto proměnlivé a komplexní struktury vztahů mezi oběma gendery. Hledání kulturně univerzálního základu patriarchálního sexistického útlaku považovaly za redukcionistické a nedokonalé, navíc milně stavějící ženy do role viktoriánsky morálně čistých obětí útlaku zlem.³⁸

Feministky se proto v 80. letech začaly posouvat jiným směrem, a sice od důrazu na patriarchát k důrazu na gender a genderové vztahy. Jednou z prvních feministek, které se genderem začínala zabývat do větší hloubky, byla již zmíněná Raewyn Connellová, tehdy ještě známá jako Bob Connell.³⁹ Connellová a její kolegyně na základě interakce společenských praktik a struktury chápali maskulinitu jako živý proměnlivý komponent mužské patriarchální dominance.⁴⁰ Z její definice genderu coby komplexní struktury sociálních vztahů jsme tak vycházeli v úvodní kapitole.

Uvedenou definici maskulinity jako genderu je však vhodné doplnit rozlišením čtyř základních úrovní, které se pod tímto pojmem mohou skrývat. Kenneth Clatterbaugh totiž upozorňuje na skutečnost, že v diskusi o maskulinitě je potřeba rozlišovat mezi maskulinní genderovou rolí, stereotypem maskulinity, maskulinním ideálem a maskulinní identitou. *Genderová role* podle Clatterbaugha zahrnuje objektivně vykazatelné chování, postoje a životní podmínky skupiny mužů v konkrétním historickém, společenském, etnickém a náboženském prostředí. Naproti tomu *stereotyp maskulinity* popisuje to, co si lidé o mužích myslí – co lidé za mužskou genderovou roli považují. Tyto dvě stránky genderu se mohou lišit, protože stereotypy nemusí být postaveny na skutečné podobě genderových rolí.⁴¹

³⁸ WHITEHEAD, Stephen. *Men and Masculinities: Key Themes and New Directions*. Cambridge: Polity Press, 2002, s. 87-88. ISBN 0-7456-2467-7.

³⁹ MESSERSCHMIDT, James. *Hegemonic Masculinity: Formulation, Reformulation, and Amplification*. Lanham: Rowman & Littlefield, 2018, s. 22. ISBN 978-1538114049.

⁴⁰ WHITEHEAD, Stephen. *Men and Masculinities: Key Themes and New Directions*. Cambridge: Polity Press, 2002, s. 88-89. ISBN 0-7456-2467-7.

⁴¹ CLATTERBAUGH, Ken. *Contemporary Perspectives On Masculinity: Men, Women, And Politics In Modern Society*. 2nd edition. Boulder: Westview Press, 1997, s. 2-4. ISBN 0-8133-2701-6.

Třetím aspektem maskulinity jako genderu je *genderový ideál*, který představuje společensky rozšířenou představu o tom, jaká by genderová role mužů měla být. Maskulinní ideály se v jednotlivých kulturách i subkulturách liší, ale obecně je podle autora spojuje představa určité společenské dominance. Na rozdíl od stereotypů, ideál ze samotné podstaty věci nezahrnuje negativní mužské vlastnosti. Stejně jako ve stereotypch se však i v ideálech odrážejí názory konkrétních skupin lidí, které potom formují skutečnou podobu genderových rolí. Posledním aspektem genderu je *genderová identita* neboli subjektivní chápání svého vlastního genderu na úrovni jednotlivce.⁴²

Genderová identita vyjadřuje to, kým se cítíme být. Je tedy soukromou složkou osobnosti člověka a zahrnuje genderové vlastnosti, které každý jednatelce prožívá jako sobě vlastní. Její součástí jsou i genderové role, avšak pouze to té míry, do jaké jsou v souladu s našim prožíváním. Často můžeme hovořit o společenské konformitě, kdy muž či žena nepřijímají své genderové role za vlastní, takže role a identita nemusí být vždy v souladu. Například se jedinci mohou více ztotožňovat s vlastnostmi více připisovanými druhému pohlaví.⁴³

Nejhlubší součástí genderové identity je takzvaná *jádrová pohlavní identita*, která se odvíjí od biologického pohlaví a spočívá v emočním souladu s příslušností v kategorii muž/žena. V průběhu života ji nelze změnit, protože je úzce navázaná na biologii lidského těla. Genderová identita v širším slova smyslu pak popisuje to, jak jedinec sám sebe definuje coby příslušníka jedné z kategorií.⁴⁴ Lidská identita na identitě genderové naprosto závisí, protože se s ní pojí kulturně dané závazky a jako lidé „nemůžeme být bezgenderoví.“⁴⁵

⁴² CLATTERBAUGH, Ken. *Contemporary Perspectives On Masculinity: Men, Women, And Politics In Modern Society*. 2nd edition. Boulder: Westview Press, 1997, s. 3-4. ISBN 0-8133-2701-6.

⁴³ JANOŠOVÁ, Pavlína. *Dívčí a chlapecká identita: vývoj a úskalí*. Praha: Grada, 2008, s. 41-43. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-2284-9.

⁴⁴ Tamtéž, s. 43.

⁴⁵ GJURIČOVÁ, Šárka a Jiří KUBIČKA. *Rodinná terapie: systemické a narativní přístupy*. 2., dopl. a přeprac. vyd. Praha: Grada, 2009, s. 58. ISBN 9788024723907.

2 Gender a biologie člověka

Úvodní kapitola vymezující gender dává prostor k interpretaci maskulinity i feminity jako určité společenské konstrukce bez reálného materiálního základu. Tomu odpovídají i slova psycholožky Carol Tavisové, podle níž „v ženské a mužské přirozenosti neexistuje nic esenciálního, tj. univerzálního a neměnného.“⁴⁶ Také Stephen Whitehead hned v úvodu knihy *Men and Masculinities* zdůrazňuje svůj výchozí předpoklad, že všechno, co je o maskulinitě řečeno i napsáno, v sobě ukrývá určitou agendu, světonázor a životní filosofii autora – že „neexistují žádné základní pravdy o mužích.“⁴⁷

Toto chápání samozřejmě není ani zdaleka přijímáno univerzálně a nekriticky, neboť vliv biologických dispozic na genderové vzorce chování stále není uzavřenou kapitolou. Stejně jako v psychologii, i zde se odehrává debata na ose nature/nurture, tedy na ose vlivu dědičnosti a vlivu prostředí na chování člověka. Jak již při tom bylo uvedeno, tato debata není zcela apolitická a obecně lze konstatovat, že konzervativci přiznávají biologii mnohem větší význam než profeminističtí aktivisté usilující o změnu genderových rolí. Řada vědců se tak snaží nalézt biologický základ společenských rozdílů mezi chováním žen i mužů. Významní jsou v této oblasti zejména sociobiologové a evoluční psychologové.⁴⁸

Evoluční psychologie, jak již název napovídá, se odkazuje na Charlese Darwina a zkoumá lidskou mysl z hlediska organického vývoje našeho mozku. Základním předpokladem tohoto oboru je, že na lidské chování se stejně jako na vývoj naší fyziologie vztahuje přírodní výběr, takže lidská mysl se evolučně vyvíjí z generace na generaci v zájmu našeho přežití a úspěšné reprodukce.⁴⁹ Na základě dědičných predispozic si evoluční psychologie klade nárok na vysvětlení veškerých psychických jevů a procesů od emocí a pozornosti po sexuální chování, náboženství, agresivitu a válečnictví.⁵⁰

Mezi zastánce tohoto směru se řadí i kontroverzní britský biolog Robin Baker, který se zabývá chováním lidí v sexuálním životě a ve vztazích. Ten ve své knize *Sperm Wars*

⁴⁶ RENZETTI, Claire a Daniel CURRAN. *Ženy, muži a společnost*. Praha: Karolinum, 2003, s. 62. ISBN 80-246-0525-2.

⁴⁷ WHITEHEAD, Stephen. *Men and Masculinities: Key Themes and New Directions*. Cambridge: Polity Press, 2002, s. 1. ISBN 0-7456-2467-7.

⁴⁸ Tamtéž, s. 11.

⁴⁹ WORKMAN, Lance a Will READER. *Evolutionary Psychology: An Introduction*. 3rd ed. Cambridge: Cambridge University Press, 2014, s. 1. ISBN 978-1-107-04464-7.

⁵⁰ BUSS, David. *Evolutionary Psychology: The New Science of The Mind*. 5th edition. New York: Routledge, 2016, s. 3. ISBN 978-0-205-99212-6.

uvádí, že naše osobnostní vlastnosti závisejí na našich genech – na chemických instrukcích k tomu, jak se máme vyvíjet a fungovat. Dokonce i lidské podvědomí je tak podle něj pouze výsledkem působení našich dědičných genů na mozek.⁵¹

Zatímco většina evolučních psychologů hovoří a prolomitelné genetické predispozici k určitému chování, Baker razí rovnou cestu genetického determinismu. Hovoří při tom o takzvaných „válkách spermatu“, na jejichž pozadí lze vysvětlit veškeré chování lidí v sexuálním a partnerském životě. Snaha o reprodukci se v jeho pojetí stává základním hnacím motorem v chování žen i mužů, jejichž vzájemné vztahy jsou vyobrazeny výrazně negativně a vypočítavě vůči sobě navzájem. Celou autorovu filosofii poměrně výstižně popisuje následující úryvek: „*Pokud jedinec vyhodnotí celou situaci správně, tak nevěra, znásilnění, skupinový sex, střídání partnerů atd. jsou všechno strategie nabízející vyšší šanci reprodukčního úspěchu (...) Všechny však nesou určité riziko při špatném provedení, nebo pokud jedinec nemá fyzickou výbavu či osobnostní rysy, aby je dotáhl do konce.*“⁵²

Je potřeba uvést, že jeho publikace, stejně jako mnohé práce evolučních psychologů, je silně kritizována jako spekulativní a nevědecká.⁵³ Evoluční psychologie je jako obor navíc kontroverzní, protože i sociálně patologické jevy jako znásilňování považuje v zásadě za lidskou přirozenost – za dědičně získanou reprodukční strategii. Zejména u Bakera mohou úvahy nad tímto tabuizovaným tématem pozvednout obočí nejednomu čtenáři. Autor kvituje, že se společenské instituce i ženy samotné snaží znásilňování ve společnosti vymýtit, ale spíše z toho důvodu, aby úspěšní násilníci byli nuceni prokázat určitou schopnost a vychytralost. Znásilněné ženy si pak z pocitu, že během znásilnění „nasbíraly“ kompetentní geny schopných mužů, takto zplozené děti nechávají.⁵⁴ „*Pokud znásilnění může být úspěšnou reprodukční strategií pro muže a pokud početí dítěte díky kompetentnímu násilníkovi může být úspěšnou reprodukční strategií i pro ženu, musíme se ptát, proč nejsou znásilnění běžnější,*“⁵⁵ podivuje se vědec. Zároveň trvá na tom, že

⁵¹ BAKER, Robin. *Sperm Wars* [online]. London: Fourth Estate, 1996, s. 3 [cit. 2020-12-31]. ISBN 1-85702-356-0. Dostupné z: http://evolbiol.ru/docs/docs/large_files/spermwars.pdf

⁵² Tamtéž, s. 360.

⁵³ HAGMANN, Michael. No Evidence for Sperm Wars. *ScienceMag* [online]. [cit. 2020-12-31]. Dostupné z: <https://www.sciencemag.org/news/1999/12/no-evidence-sperm-wars>

⁵⁴ BAKER, Robin. *Sperm Wars* [online]. London: Fourth Estate, 1996, s. 312-318 [cit. 2020-12-31]. ISBN 1-85702-356-0. Dostupné z: http://evolbiol.ru/docs/docs/large_files/spermwars.pdf

⁵⁵ Tamtéž, s. 318.

znásilňování neschvaluje. „*Jsou historici nařčeni ze schvalování válek, pokud dojdou k závěru, že z nich nějaká země těžila?*“⁵⁶

Bakerovy „války spermatu“ tak slouží jako příklad teorie formulované vědcem obhajujícím biologickou evoluční determinaci chování, které by kritická genderová teorie označila pouze za kulturně dané. Jak již bylo uvedeno, myšlenka, že rozdíly v chování mužů a žen jsou přírodně podmíněné, je v některých intelektuálních kruzích velice oblíbená a neomezuje se pouze na chování v sexuálním životě. Zastánci tohoto přístupu se zaměřují na snahu dokázat rozdíly mezi ženským a mužským mozkiem, na vysvětlování mužského násilí na základě „agresivního genu“, nebo na dokazování vlivu hormonů na rozdílné chování mužů v porovnání s ženami. Představitelé tak do jisté míry prezentují člověka jako naprogramovaného robota, jehož gender je pevně ukotvenou kategorií poplatnou genetickému kódu.⁵⁷

Biologický esencialismus, tedy přesvědčení, že muži a ženy jsou ve své podstatě zcela odlišní, vychází z dlouhé tradice a v raném 20. století byl utvrzován i vědou. Právě od něj se odvíjí víra, že ženy jsou biologicky předurčené k péči o domácnost a děti, zatímco průbojnější a racionálnější muži se mají realizovat ve veřejném životě.⁵⁸ Věra Sokolová a Petr Pavlík na toto konto ve své předmluvě k překladu knihy *Ženy, muži a společnost* citují filosofa Johna Stuarta Milla: „*Ze všech vulgárních způsobů, jak se vyhnout přemýšlení o dopadu sociálních a morálních vlivů na lidskou mysl, je tím nevulgárnějším přisuzování rozmanitosti jednání a povah vrozeným, předurčeným rozdílem.*“⁵⁹ Již zmíněná Carol Tavrisová vysvětluje obhajobu biologické přirozenosti rozdílů mezi muži a ženami snahou ospravedlnit nerovné a sociálně nespravedlivé status quo.⁶⁰

Naprostým opakem tradičně převládajícího přístupu kladoucího důraz na genetickou podmíněnost se tak v 70. letech stalo striktní oddělení genderu a biologického pohlaví jako dvou zcela odlišných sfér lidského bytí. Jeho smyslem bylo naprosté odmítnutí biologie jako argumentu pro obhajobu ženské podřízenosti mužům a zároveň snaha o

⁵⁶ BAKER, Robin. *Sperm Wars* [online]. London: Fourth Estate, 1996, s. 312 [cit. 2020-12-31]. ISBN 1-85702-356-0. Dostupné z: http://evolbiol.ru/docs/docs/large_files/spermwars.pdf

⁵⁷ WHITEHEAD, Stephen. *Men and Masculinities: Key Themes and New Directions*. Cambridge. Cambridge: Polity Press, 2002, s. 11. ISBN 0-7456-2467-7.

⁵⁸ MESSNER, Michael. *Politics of Masculinities: Men in Movements*. Lanham: Altamira Press, 1997, s. 27. ISBN 0-8039-5577-4.

⁵⁹ RENZETTI, Claire a Daniel CURRAN. *Ženy, muži a společnost*. Praha: Karolinum, 2003, s. 17. ISBN 80-246-0525-2.

⁶⁰ Tamtéž, s. 61.

navržení alternativního genderového uspořádání společnosti.⁶¹ V tomto radikálním dualismu se odráží naprostý odpor k myšlence, že biologie zpečetuje lidský osud, ale také veliký optimismus upínající se na téměř neomezené možnosti změny rolí mužů a žen. Striktní biologický determinismus byl nahrazen striktním sociálním konstruktivismem, který roli těla na genderové vzorce popírá. Za vším tak stojí společnost a kultura.⁶²

Z našeho pohledu je zcela patrné, že oba dva výše zmíněné protipóly nedostatečně reflektují bio-psycho-sociální povahu člověka a skutečnost, že mezi těmito třemi složkami probíhá interakce. Na osobnost člověka má vliv dědičnost, prostředí i výchova, ale zároveň i lidská těla jsou historicky ovlivňována sociálními procesy a kulturním prostředím. Nelze tedy uvažovat pouze nad tím, jak lidská biologie ovlivňuje lidskou psychiku i společnost. Medicína, dostupnost jídla, kvalita vzdělávání, změna pracovního života a další společenské faktory totiž zároveň mají vliv na naši fyziologii.⁶³

Naprosté obrácení perspektivy při zkoumání vztahu biologie a společnosti přinesli francouzští poststrukturalističtí filosofové, zejména Michel Foucault. V dílech těchto autorů to totiž nebyla lidská těla a jejich biologická podstata, co určuje podobu společnosti. Bylo to podle nich právě naopak – lidská těla jsou objektem mocenské struktury společnosti, která operuje pomocí institucí jako školy, věznice, továrny, zdravotnictví, média apod.⁶⁴ Nejen ženy, ale i muži čelí společenským tlakům nakládat se svými těly určitým způsobem. Jejich těla jsou proto často předmětem únavy, opotřebování a zranění. Muži mají vyšší výskyt pracovních úrazů než ženy, častěji jsou obětmi násilí a kvůli vyšší míře alkoholismu a kouření se ve většině zemí dožívají nižšího věku.⁶⁵ Mike Donaldson proto píše, že „*destrukce fyzické stránky maskulinity, tedy těla, může být metodou dosažení, odhalení a zachycení maskulinity sociální.*“⁶⁶

S postupem času se radikální důraz na roli kultury zmírnil a těžiště debaty na poli kritické genderové analýzy se přesunulo k interakci tělesné determinace a vlivu společnosti na gender člověka. Ve vztahu biologie a genderu však nemůžeme hovořit pouze o tom, že lidské tělo poskytuje nepřekročitelnou základnu pro to, co se člověk může v dané kultuře

⁶¹ CONNELL, Raewyn. *Gender*. 3rd ed. Cambridge: Polity Press, 2005, s. 33-34. ISBN 0-7456-2716-1.

⁶² RENZETTI, Claire a Daniel CURRAN. *Ženy, muži a společnost*. Praha: Karolinum, 2003, s. 90. ISBN 80-246-0525-2.

⁶³ CONNELL, Raewyn. *Gender*. 3rd ed. Cambridge: Polity Press, 2005, s. 32-33. ISBN 0-7456-2716-1.

⁶⁴ WHITEHEAD, Stephen. *Men and Masculinities: Key Themes and New Directions*. Cambridge. Cambridge: Polity Press, 2002, s. 186-187. ISBN 0-7456-2467-7.

⁶⁵ CONNELL, Raewyn. *Gender*. 3rd ed. Cambridge: Polity Press, 2005, s. 114. ISBN 0-7456-2716-1.

⁶⁶ DONALDSON, Mike. *Time of Our Lives*. Sydney: Allen & Unwin, 1991, s. 19. ISBN 9780044423294.

naučit. V takovém případě bychom totiž o genderu nemohli uvažovat jinak než jako o protikladu samců a samic, mužů a žen.⁶⁷ Ani příroda však nepracuje vždy s dokonalou dichotomií muže a ženy, neboť existuje poměrně široká škála biologických intersexuálních kategorií (Turnerův syndrom, Klinefelterův syndrom, syndrom XYY a další).⁶⁸ U genderu pak tato nejasnost platí ještě více, protože v některých společnostech je vícero genderů, popřípadě genderová fluidita, poměrně běžnou a nikterak stigmatizovanou záležitostí.⁶⁹

Pro správné uchopení vztahu genderu, biologie a společnosti je důležité si uvědomit, že člověk se sám aktivně podílí na svém vlastním vývoji a v průběhu celého života ho doprovází transformativní změny. Lidé se neustále proměňují a svým chováním nemění jenom svá prostředí, ale i svou biologii a fyziologii. Jejich těla tak sice podléhají sociálním tlakům, ale zároveň se lidé aktivně podílejí na společenských procesech, ze kterých tyto tlaky vycházejí. Lynda Birkeová proto vyzívá k přijetí takzvaného transformativního výkladu vývoje genderu a píše⁷⁰: „*Naše těla jsou také sociální a naše zkušenost genderově podmíněného světa i naše angažovanost v něm je zkušeností osob, které žijí v konkrétních tělech.*“⁷¹

Podle transformativní teorie vývoje genderu mohou kultura a chování člověka ovlivnit jeho fyziologii a naopak.⁷² Ohledně toho, jak kultura pracuje s lidskými těly, Connellová hovoří o neustále se měnící „reproduktivní aréně“, ve které společnost zahrnuje lidská těla do svých procesů a vytváří genderové vzorce. V této aréně se nejedná pouze o to, že by gender představoval kulturní nadstavbu lidské biologie. Jedná se o dynamický a neustále se měnící proces, kterému se na úrovni každého jednotlivce říká „sociální ztělesnění“ (social embodiment).⁷³ Gender a pohlaví tak stále zůstávají dvěma rozdílnými pojmy, avšak lidskou biologii nelze v debatě o genderu zcela ignorovat.

⁶⁷ CONNELL, Raewyn. *Gender*. 3rd ed. Cambridge: Polity Press, 2005, s. 35-36. ISBN 0-7456-2716-1.

⁶⁸ RENZETTI, Claire a Daniel CURRAN. *Ženy, muži a společnost*. Praha: Karolinum, 2003, s. 64-67. ISBN 80-246-0525-2.

⁶⁹ Tamtéž, s. 73-74.

⁷⁰ Tamtéž, s. 90.

⁷¹ BIRKE, Lynda. Transforming Biology. In: CROWLEY, Helen a Susan HIMMELWEIT, ed. *Knowing Women: Feminism and Knowledge*. Cambridge: Polity Press, 1992, s. 76. ISBN 978-0745609768.

⁷² RENZETTI, Claire a Daniel CURRAN. *Ženy, muži a společnost*. Praha: Karolinum, 2003, s. 91. ISBN 80-246-0525-2.

⁷³ CONNELL, Raewyn. *Gender*. 3rd ed. Cambridge: Polity Press, 2005, s. 47-48. ISBN 0-7456-2716-1.

2.1 Vliv testosteronu a struktury mozku na gender

Při zkoumání biologických rozdílů mezi ženami a muži se jedním z nejskloňovanějších slov stává *testosteron*. Tomuto androgenu jsou totiž kromě tělesné maskulinizace často přisuzovány i povahové vlastnosti jako agresivita, násilí a zvýšené libido.⁷⁴ Steven Goldberg ve své knize *Why Men Rule* dokonce zastává stanovisko, že vyšší hladina tohoto hormonu dává mužům konkurenční výhodu oproti ženám, protože díky testosteronu mají větší agresivitu a průbojnost. Společnost tedy podle něj potřebuje patriarchát, aby fungovala plynule a ženy byly ochráněny před selháním.⁷⁵

Podle zastánců tohoto názoru lze selským rozumem vyvodit, že muži mají díky testosteronu vyšší agresivitu, což je předurčuje k nadvládě nad ženami.⁷⁶ Je pravdou, že podle statistik serveru LinkedIn se muži ucházejí o nové pracovní posty i v situaci, kdy splňují pouze 60 % požadovaných kritérií, zatímco ženy při ucházení splňují většinou kritéria všechna. Muži si u svých zaměstnavatelů zároveň častěji říkají o pozitivní doporučení, i když mají konexe ve společnosti, kde se ucházejí o nové místo.⁷⁷ Průbojnější tedy skutečně jsou, avšak nutně to neznamená, že kvůli testosteronu.

„Mužský hormon“ testosteron dostal na přelomu tisíciletí téměř mystické rozměry zázračného léku na ztrátu maskulinity u mužů, jejichž hladina tohoto hormonu začala s rostoucím věkem klesat.⁷⁸ Díky marketingu a mediální popularizaci američtí muži zaplatí ročně asi 2 miliardy dolarů za přípravky na zvýšení testosteronu, přičemž mezi lety 2000 a 2014 se počet uživatelů přípravků tohoto typu zčtyřnásobil.⁷⁹ Substituční terapie testosteronem se od 90. let stala výnosným byznysem, ačkoliv dosavadní vědecké závěry ukazují, že role tohoto hormonu na agresivitu a libido je poměrně přeceňovaná.

⁷⁴ NEAVE, Nick a Daryl O'CONNOR. Testosterone and male behaviours. *The Psychologist* [online]. Leicester: British Psychological Society, 2009, 22(1), 28-31 [cit. 2020-12-31]. Dostupné z: <https://thepsychologist.bps.org.uk/volume-22/edition-1/testosterone-and-male-behaviours>

⁷⁵ CONNELL, Raewyn. *Gender*. 3rd ed. Cambridge: Polity Press, 2005, s. 30. ISBN 0-7456-2716-1.

⁷⁶ MESSNER, Michael. *Politics of Masculinities: Men in Movements*. Lanham: Altamira Press, 1997, s. 28. ISBN 0-8039-5577-4.

⁷⁷ YOUN, Soo. Women are less aggressive than men when applying for jobs, despite getting hired more frequently: LinkedIn. *ABC News* [online]. 2019 [cit. 2020-12-31]. Dostupné z: <https://abcnews.go.com/Business/women-aggressive-men-applying-jobs-hired-frequently-linkedin/story?id=61531741>

⁷⁸ HASELBY, Sam. Testosterone is widely, and sometimes wildly, misunderstood. *Aeon* [online]. 2020 [cit. 2020-12-31]. Dostupné z: <https://aeon.co/ideas/testosterone-is-widely-and-sometimes-wildly-misunderstood>

⁷⁹ MILLER, Emily. Testosterone Therapy. *Drugwatch* [online]. 2020 [cit. 2020-12-31]. Dostupné z: <https://www.drugwatch.com/testosterone/>

První důležitou skutečností mírnící nadšení z vlivu tohoto hormonu je ta, že testosteron, stejně jako estrogen, mají muži i ženy. Pro obě pohlaví je totiž nezbytný a zajišťuje důležité funkce pro fungování lidských těl. Pravdou je, že muži mají asi desetkrát větší hladinu tohoto hormonu, ale i to se během života mění.⁸⁰ Jeho produkce u nich dosahuje vrcholu v 17 letech a zhruba do čtyřicítky se udržuje na stejné úrovni. Poté klesá přibližně o 1 % ročně, takže sedmdesátiletý muž má asi o 30 % méně testosteronu než na svém „vrcholu“.⁸¹ Lesley Rogersová zároveň uvádí, že některé ženy mají vyšší hladinu testosteronu než muži, a že muži starší padesáti let mají průměrně vyšší hladinu estrogenu než ženy této věkové skupiny.⁸²

V souladu s obecně rozšířeným přesvědčením, celá řada korelačních výzkumů skutečně ukazuje vyšší míru agrese a hněvu u mužů s vyšší hladinou testosteronu. Podle Nicka Neavea a Daryla B. O'Connora se však většina důkazů v těchto výzkumech odvozuje pouze pozorováním, retrospektivně a bez dostatečného důrazu na další proměnné. Výzkumy postavené na uměle vpravených dávkách hormonu do mužského těla sice ukázaly nárůst agrese, hněvu a náladovosti testovaných subjektů při velikých dávkách, ale prakticky žádné změny chování u dávek menších. Z toho lze vyvodit, že vztah agrese a testosteronu není lineární a změnou hladiny tohoto hormonu nelze upravovat úroveň agresivity, jako kdybychom měnili hlasitost televize. Testosteron podle dosavadních výzkumů vede k jejímu zvýšení pouze při překročení jakési horní přirozené hranice, zatímco u sexuálního chování a libida je tomu potom přesně naopak. Dávky testosteronu zvyšují libido a sexuální aktivitu pouze u mužů s podprůměrnou hladinou tohoto hormonu, ale jakmile je překročena spodní hranice, další dávky již nemají prokazatelný vliv.⁸³

Hladina testosteronu jedince se nemění pouze v závislosti na jeho věku, ale kolísá i během jediného dne na základě podnětů z vnějšího prostředí. Výzkumy na tenistech, wrestlerech, studentech medicíny, uchazečích o zaměstnání i parašutistech ukázaly poměrně zajímavé shodné závěry – po dosažení úspěchu se zvyšuje hladina testosteronu jedince, zatímco při

⁸⁰ MESSNER, Michael. *Politics of Masculinities: Men in Movements*. Lanham: Altamira Press, 1997, s. 29. ISBN 0-8039-5577-4.

⁸¹ HARVARD MEN'S HEALTH WATCH. Testosterone, aging, and the mind. *Harvard Health Publishing* [online]. 2008 [cit. 2020-12-31]. Dostupné z: https://www.health.harvard.edu/newsletter_article/testosterone_aging_and_the_mind

⁸² CONNELL, Raewyn. *Gender*. 3rd ed. Cambridge: Polity Press, 2005, s. 33. ISBN 0-7456-2716-1.

⁸³ NEAVE, Nick a Daryl O'CONNOR. Testosterone and male behaviours. *The Psychologist* [online]. Leicester: British Psychological Society, 2009, 22(1), 28-31 [cit. 2020-12-31]. Dostupné z: <https://thepsychologist.bps.org.uk/volume-22/edition-1/testosterone-and-male-behaviours>

neúspěchu zůstává stejná, popřípadě klesá. Klíčová je zde skutečnost, že hladina testosteronu se v těchto výzkumech nedala použít k předpovědi toho, kdo z kandidátů/sportovců uspěje. Zvýšila se totiž až na základě jejich zkušenosti úspěchu, z čehož Theodor Kemper usuzuje, že obecně nižší hladina testosteronu u žen může souviset s i jejich nižším postavením v hierarchii patriarchální společnosti. Než s agresivitou tak může množství hormonu souviset s pocitem dominance a nadřazenosti.⁸⁴

Podle Nicka Neavea a Daryla B. O'Connora hormony neřídí lidské chování přímo, ale ovlivňují jeho projevy v rámci daného sociálního kontextu, od kterého se nelze oprostit. Hormony podle nich sice bezpochyby mají vliv na naše chování, ale zároveň společnost a naše chování výrazně ovlivňují hladinu hormonů v těle. Ani zde se tedy nelze vyhnout již probírané polemice o vlivu biologie a vlivu společnosti na chování. Vztah mezi hladinou testosteronu a chováním se podobá vztahu vejce a kuřete – zůstává otázka, zda byl dřív vyšší testosteron, nebo společenský úspěch.⁸⁵

K podobnému nejednoznačnému závěru dochází i vědci zkoumající rozdíly mezi ženským a mužským mozkiem. Dávny předpoklad vyšší inteligence mužů díky většímu mozku je dnes již opuštěn, ale mezi oběma mozky jsou nalézány objektivní strukturální rozdíly vysvětlující rozdílné fungování jedinců v praktickém životě. U mužů podle vědců dochází během života k vyšší lateralizaci, tedy zaměření na používání jedné hemisféry, zatímco ženy jsou schopny lépe využívat hemisfér obou. Příčinou je u žen větší část mozku zvaná *corpus callosum*, která se skládá z tkání a nervových vláken zajišťujících komunikaci mezi oběma hemisférami.⁸⁶

Dalším rozdílem je ten, že muži využívají až sedmkrát více šedou hmotu, zatímco ženy naopak hmotu bílou. Vědci touto skutečností vysvětlují lepší mužskou schopnost koncentrace a ženskou schopnost multitaskingu. Další strukturální rozdíly pak vysvětlují lepší matematické předpoklady a prostorovou orientaci mužů oproti vyšším verbálním

⁸⁴ MESSNER, Michael. *Politics of Masculinities: Men in Movements*. Lanham: Altamira Press, 1997, s. 29. ISBN 0-8039-5577-4.

⁸⁵ NEAVE, Nick a DARYL O'CONNOR. Testosterone and male behaviours. *The Psychologist* [online]. Leicester: British Psychological Society, 2009, 22(1), 28-31 [cit. 2020-12-31]. Dostupné z: <https://thepsychologist.bps.org.uk/volume-22/edition-1/testosterone-and-male-behaviours>

⁸⁶ RENZETTI, Claire a DANIEL CURRAN. *Ženy, muži a společnost*. Praha: Karolinum, 2003, s. 75-79. ISBN 80-246-0525-2.

dovednostem žen, které jsou zároveň díky většímu hippocampu a rozvinutějšímu limbickému systému emotivnější.⁸⁷

Na první pohled by se tedy zdálo, že neurovědy nám konečně nabízejí jasně vykazatelný důkaz materiálního biologického základu rozdílného chování mužů a žen. Ani zde však nelze výše zmiňovanou debatu o vlivu prostředí zcela zavrhnout. Nezodpovězenou totiž stále zůstává otázka, zda zjištěné rozdíly ve stavbě mozku vychází již při porodu z naší genetické výbavy, nebo se vyvíjejí až v průběhu života na základě našich životních zkušeností. Díky takzvané *plasticitě* se totiž struktura mozku může měnit podle toho, k čemu jej používáme⁸⁸ – ženy se díky stereotypům nezajímají o technické obory, muži kvůli nim zase nevyjadřují emoce. Struktura lidského mozku se tak dost možná pouze přizpůsobuje tomu, k čemu je orgán používán. Tento názor zastává mimo jiné Gina Ripponová ve své publikaci *The Gendered Brain*.⁸⁹

⁸⁷ UDDIN, Sahab. Brain Chemistry and Sex Differences: Are Male and Female Brains Really Varied? *Journal of Neuroscience and Neuropharmacology* [online]. 2018, 4(1), 1-2 [cit. 2020-12-31]. Dostupné z: <https://www.iomcworld.org/open-access/brain-chemistry-and-sex-differences-are-male-and-female-brains-reallyvaried.pdf>

⁸⁸ RENZETTI, Claire a Daniel CURRAN. *Ženy, muži a společnost*. Praha: Karolinum, 2003, s. 79. ISBN 80-246-0525-2.

⁸⁹ OSTER, Emily. Do Men and Women Have Different Brains? *The New York Times* [online]. 2019 [cit. 2020-12-31]. Dostupné z: <https://www.nytimes.com/2019/09/09/books/review/gender-and-our-brains-gina-rippon.html>

3 Osvojování maskulinity

Gender představuje důležitou součást identity všech jedinců a zahrnuje kulturně podmíněné vzorce chování, které si jedinec v průběhu života osvojuje. Není zcela jednoduché odpovědět na otázku, jakým způsobem tak činí, avšak podle výzkumů začínají děti upřednostňovat hračky odpovídající jejich genderu již kolem 18 měsíce života. Pokud se tedy předchozí kapitola věnovala možnému konfliktu „nature“ a „nurture“, je nyní vhodné stručně představit základní teorie vysvětlující zvnitřňování společensky daných norem chování muže a ženy. Tyto teorie lze rozdělit do tří hlavních proudů, jimiž jsou *teorie sociálního učení*, *kognitivně vývojová teorie* a *hlubinná psychologie*. Všechny tři se zaměřují na proces socializace a předávání genderových očekávání z generace na generaci.⁹⁰

3.1 Teorie sociálního učení

Teorie sociálního učení čerpá z psychologického behaviorismu postaveného na přesvědčení, že vývoj člověka se odehrává na ose stimul – reakce – posílení. Děti se podle této teorie učí genderovým vzorcům díky tomu, že napodobují své vzory a jsou odměňovány, popřípadě trestány, za chování odpovídající, či neodpovídající společenským normám. Trest zde při tom nelze chápat pouze jako záměrnou sankci ze strany mocnějšího jedince. Můžeme sem řadit i posměch kolektivu, popřípadě prosté vyjádření nesouhlasu s daným chováním.⁹¹

Zkoumání vzorů, na jejichž základě děti modelují svá chování, proto budí veliký zájem zastánců teorie sociálního učení. Za tyto vzory při tom lze považovat primárně rodiče, sourozence a vrstevníky stejného pohlaví,⁹² avšak řadí se mezi ně i hrdinové, reální i fiktivní, v populární kultuře, médiích apod. Z této teorie proto vycházejí obsahové analýzy filmů a literatury, které zkoumají vyobrazování mužských a ženských postav kvůli jejich vlivu na konzumenty obsahu.

Důležitou osobností teorie sociálního učení je Albert Bandura, mimo jiné autor slavného Bobo Doll Experimentu zkoumajícího vliv agresivity v médiích na chování dětí. Tento vědec teorii obohatil o sociální kognitivismus kladoucí větší důraz na interakci vlivu prostředí a seberegulace chování dítěte. Dítě podle něj totiž není pouze pasivním

⁹⁰ RENZETTI, Claire a Daniel CURRAN. *Ženy, muži a společnost*. Praha: Karolinum, 2003, s. 93. ISBN 80-246-0525-2.

⁹¹ Tamtéž, s. 98-99.

⁹² Tamtéž.

objektem nasávajícím vnější podněty na základě odměn a sankcí, ale zároveň samo zpracovává informace nabyté životní zkušeností. Takovéto učení pak probíhá celý život a jedná se o neustálý proces.⁹³

3.2 Kognitivně vývojová teorie

Druhá teorie osvojování genderu vychází z prací Jeana Piageta a Lawrence Kohlberga, kteří studovali mentální procesy dětí během poznávání světa a porozumění vlastních prožitků. Podle kognitivně vývojové teorie děti nalézají v sociálním světě řád a mají přirozený sklon objevovat vzorce chování. Objevené pravidelnosti během toho procesu zařazují do kategorií, takzvaných schémat, z nichž jedním je i gender.⁹⁴

Kognitivně vývojová teorie tak neklade do středu pozornosti ani biologii, ani kulturu, ale právě poznávací procesy každého dítěte. Jedinec je podle jejích zastánců hlavním aktivním činitelem ve vývoji své vlastní genderové identity a sám se zařazuje do kategorie „chlapec“, či „dívka“, jejíž očekávání následně naplňuje. Zde spatřujeme zásadní rozdíl od sociálního učení, kdy dítě vstřebává vnější podněty a je pouze podmiňováno k vyžadovanému chování.⁹⁵ Jakmile dítě svým rozumovým poznáním rozklíčuje existenci genderu jako schématu, získává motivaci se o těchto vzorcích chování dozvědět co nejvíce a chce dané normy naplňovat.⁹⁶

Jak již název napovídá, kognitivně vývojová teorie pracuje s vývojem dítěte a jeho mentální kapacity poznávat a zpracovávat informace. Jean Piaget rozlišoval čtyři stádia kvalitativních změn ve vývoji dětského myšlení – *senzomotorické* (do 2 let), *předoperační* (2-7 let), *stádium konkrétních operací* (7-11 let) a *stádium formálních operací* (od 11 let). V senzomotorickém stádiu dítě pouze odhaluje vztahy mezi vlastním jednáním a jeho důsledky, zatímco v předoperačním se již rozvíjí jazyková symbolizace a kategorizace jevů podle vnějších příznaků.⁹⁷

⁹³ BOLICH, Gregory. *Conversing on Gender*. Revised Edition. Raleigh: Psyche's Press, 2007, s. 140-141. ISBN 978-0-6151-5670-5.

⁹⁴ RENZETTI, Claire a Daniel CURRAN. *Ženy, muži a společnost*. Praha: Karolinum, 2003, s. 100-101. ISBN 80-246-0525-2.

⁹⁵ BOLICH, Gregory. *Conversing on Gender*. Revised Edition. Raleigh: Psyche's Press, 2007, s. 140-141. ISBN 978-0-6151-5670-5.

⁹⁶ MARTIN, Carol Lynn. Cognitive Theories of Gender Development. In: ECKES, Thomas a Hanns TRAUTNER. *The Developmental Social Psychology of Gender*. New York: Psychology Press, 2000, s. 93. ISBN 0-8058-3190-8.

⁹⁷ KUČERA, Dalibor. *Moderní psychologie: hlavní obory a témata současné psychologické vědy*. Praha: Grada, 2013, s. 137. ISBN 978-80-247-4621-0.

V závislosti na tomto kognitivním vývoji Lawrence Kohlberg rozlišil tři kroky na cestě k vybudování genderové identity jedince. Prvním z nich je *genderové nálepkování* (gender labelling), ke kterému dochází ve třech letech života. Díky nově rozvinuté schopnosti kategorizovat a škatulkovat vnější skutečnost děti nově rozeznávají svůj gender i gender ostatních lidí. Řídí se při tom pouze vnějšími znaky, jako je oblečení či účesy, ačkoliv jejich chápání je dosti rigidní a jakékoliv změny ve vzhledu si interpretují jako změnu podoby genderu samotného. Je pro ně tedy těžké pochopit, že genderová identita ženy se například po návštěvě kadeřníka nemění.⁹⁸

K dosažení *genderové stability*, druhému kroku, dochází až kolem pátého roku života. V této fázi se děti rovněž upínají hlavně na viditelné tělesné rozdíly, avšak chápou, že gender každého jedince je v čase stabilní i při změně jejich vzhledu. V tomto věku si děti zároveň více všimají rozdílů v chování a společenských rolích a vědí, že z chlapců se v budoucnu stanou otcové a z dívek matky. Stále však věří, že gender člověka se za správných podmínek měnit může.⁹⁹

To se mění během třetího a zároveň posledního stádia, kterým je podle Kohlberga *genderová stálost* (gender permanence), k níž dochází mezi 5 a 7 lety života. Zde si již dítě plně uvědomuje, že gender člověka je trvalý, což nejprve vztahuje na sebe a následně i na své okolí. Dochází tak k striktnímu ulpívání na genderových stereotypech, které tvrdě diktují, co je „klučičí“ a co „holčičí“.¹⁰⁰ Jedná se o nesmírně důležité stádium vývoje člověka, protože, jak píše Kohlberg: „*genderová identita dítěte může sloužit jako činitel stabilního uspořádání jeho psychosexuálních postojů pouze v případě, že si je naprosto jisté její neměnností.*“¹⁰¹

S dalším vývojem kognice dítěte a přechodem ke stádiu formálních operací dochází k rozvoji abstraktního myšlení a jeho větší flexibilitě i komplexnosti, což se projevuje i na vnímání sociálních vztahů. Genderové role jsou proto postupně opět vnímány jako méně rigidní a stereotypy již v pozdějším věku nejsou tak úpěnlivě dodržovány.¹⁰²

⁹⁸ BOLICH, Gregory. *Conversing on Gender*. Revised Edition. Raleigh: Psyche's Press, 2007, s. 142. ISBN 978-0-6151-5670-5.

⁹⁹ Tamtéž.

¹⁰⁰ Tamtéž, s. 142-143.

¹⁰¹ KOHLBERG, Lawrence. A cognitive-developmental analysis of children's sex-role concepts and attitudes. In: MACCOBY, Eleanor. *The development of Sex Differences*. Stanford: Stanford University Press, 1966, s. 95. ISBN (Váz.).

¹⁰² BOLICH, Gregory. *Conversing on Gender*. Revised Edition. Raleigh: Psyche's Press, 2007, s. 143. ISBN 978-0-6151-5670-5.

Kritika kognitivně vývojové teorie zdůrazňuje několik potíží, které z ní vyplývají. První z nich je rozpor v tom, že děti si podle výzkumů genderovou identitu začínají osvojovat už ve dvou letech, nikoliv až ve třech, při čemž ne pro všechny jedince je genderové schéma stejně klíčové při jejich interpretaci světa. Snad nejdůležitější námitky proti kognitivně vývojové teorii však vyvolává její snižování významu kultury při genderové socializaci, která je až příliš připisována vlastnímu výkladu světa dětmi.¹⁰³

Poslední uvedenou slabinu překonala Sandra Bemová svou svébytnou teorií *optických skel kultury*, podle níž kultura lidem určuje základní principy a přesvědčení vycházející z jejich hodnot a uspořádání. Podle Bemové všichni jedinci v dané společnosti již od počátku své socializace vnímají skutečnost skrze optiku těchto „skel kultury“, která určují, jak lidé přemýšlejí sami o sobě a jak si sami vytvářejí kognitivní kategorie a schémata. Za tři optická skla západní kultury autorka označuje *genderovou polarizaci* (přesvědčení, že ženy a muži jsou od sebe zcela odlišní), *androcentrismus* (přesvědčení, že muži určují společenské standardy a jsou nadřazení ženám) a *biologický esencialismus* (přesvědčení, že společenské role mužů a žen jsou dané od přírody).¹⁰⁴

3.3 Hlubinná psychologie

Třetí a zároveň nejkomplicovanější skupina teorií vychází z učení Sigmunda Freuda a nabízí širokou škálu hypotéz o fungování genderu. Psychoanalýzu proto nelze považovat za jednotlivý výkladový rámec a je třeba brát v potaz skutečnost, že jednotliví představitelé tohoto směru mezi sebou často polemizují.¹⁰⁵ Níže uvedení Alfred Adler a Carl Gustav Jung se od původního Freudova učení dokonce odklonili do té míry, že jsou považováni za zakladatele svébytných teoretických proudů. Hovoříme zde proto o takzvané *hlubinné psychologii* – zastřešujícím pojmu spojujícím ty psychologické školy, které z Freudova učení o nevědomí vycházejí, avšak rozvíjí ho specifickým způsobem. V diskusi o maskulinitě má navíc psychoanalýza paradoxní postavení, protože ačkoliv na přelomu 19. a 20. století představovala její první skutečně vědecké zkoumání, dala

¹⁰³ RENZETTI, Claire a Daniel CURRAN. *Ženy, muži a společnost*. Praha: Karolinum, 2003, s. 102. ISBN 80-246-0525-2.

¹⁰⁴ O'BRIEN, Jodi. *Encyclopedia of Gender and Society: Volume 1*. Thousand Oaks: SAGE Publications, 2009, s. 358. ISBN 978-1412909167.

¹⁰⁵ CONNELL, Raewyn. Psychoanalysis on Masculinity. In: BROD, Harry a Michael KAUFMAN. *Theorizing Masculinities*. Thousand Oaks: SAGE Publications, 1994, s. 34. ISBN 0-8039-4904-9.

zároveň podnět ke vzniku vysoce iracionálních postojů a hnutí. V současném zájmu o gender proto vědci upřednostňují perspektivu sociálních věd.¹⁰⁶

3.3.1 Sigmund Freud

Pro Sigmunda Freuda je ve vztahu k maskulinitě klíčový jeho koncept nevědomých impulzů, které výrazně ovlivňují naše chování. Tyto vrozené pudy, jejichž cílem je především dosažení slasti, podle něj do našeho vědomí vstupují skrz předvědomí transformující je do společensky přijatelné podoby. V lidské psychologii proto hrají zásadní úlohu nevědomé síly a obranné mechanismy *Ega*.¹⁰⁷ Právě *Ego* se jako jedna ze tří složek osobnosti řídí principem reality a vyrovnává napětí mezi pudovou složkou osobnosti *Id* a vyšší osobní morálkou *Superego*.¹⁰⁸

Podle Freuda lidé během svého psychosexuálního vývoje procházejí několika stádii, jejichž průběh závisí na interakci s jejich okolím, zejména s rodiči. Děti se totiž nerodí se sociální a kulturní identitou, ba dokonce ani s vyhraněnou sexuální orientací.¹⁰⁹ Formování sexuality a genderu podle něj začíná v období mezi třetím a šestým rokem života, kdy dítě prochází klíčovým momentem psychosexuálního vývoje známým jako *Oidipův komplex*. Během tohoto období si chlapec vytváří incestní pouto k matce a otce vnímá jako svého rivala. To se však mění v okamžiku, kdy zjišťuje, že matka nemá penis. Rozdíl v pohlavních orgánech si podle Freuda chlapec vysvětluje kastrací matky a bojí se, že ho z rukou silnějšího otce potká stejný osud. Matky se proto zříká a raději se ztotožňuje s otcem, kterého přijímá jako autoritu a vzor. Začíná se stávat mužem a do budoucna se těší, že si najde ženu podobnou své matce.¹¹⁰ Jeho identifikace s otcem neboli mužským vzorem je tak motivována takzvanou kastrací úzkostí.¹¹¹

Průběh u dívek je jiný v tom, že ony po zjištění pohlavních rozdílů mužům penis závidějí a do budoucna jako kompenzaci svého nedostatku touží po dítěti s mužem, jako je jejich

¹⁰⁶ CONNELL, Raewyn. Psychoanalysis on Masculinity. In: BROD, Harry a Michael KAUFMAN. *Theorizing Masculinities*. Thousand Oaks: SAGE Publications, 1994, s. 11. ISBN 0-8039-4904-9.

¹⁰⁷ PLHÁKOVÁ, Alena. *Dějiny psychologie*. Praha: Grada, 2006, s. 169-172. ISBN 978-80-247-0871-3.

¹⁰⁸ BOCK, Robert. *Sigmund Freud*. Revised Edition. London: Routledge, 2002, s. 54-55. ISBN 0-415-28817-7.

¹⁰⁹ WHITEHEAD, Stephen. *Men and Masculinities: Key Themes and New Directions*. Cambridge: Polity Press, 2002, s. 24. ISBN 0-7456-2467-7.

¹¹⁰ KAPLAN, E. Ann. Women and film: both sides of the camera. Reprint. New York [u.a.]: Routledge, 1990, s. 13. ISBN 0-415-02764-0.

¹¹¹ RENZETTI, Claire a Daniel CURRAN. *Ženy, muži a společnost*. Praha: Karolinum, 2003, s. 94. ISBN 80-246-0525-2.

otec.¹¹² Freudovo rozfázování jednotlivých stádií psychosexuálního vývoje od dětství do dospělosti ukazuje, že gender je podle něj komplexní složkou osobnosti uspořádanou kolem sexuálních tužeb. Ty jsou u mužů aktivní a u žen pasivní, jakkoliv toto rozdělení on sám nepovažoval za bezproblémové.¹¹³ Primitivní sexuální pudy jedinců jsou podle Freuda korigovány jednak společností a kulturními tlaky,¹¹⁴ ale také Superegem, které je jako vyšší složka osobnosti cenzoruje. Osvojování genderu je proto složitým procesem, ve kterém hrají důležitou roli nevědomé procesy a který se nemusí plně podařit. Rozličné osobnosti jsou výsledkem jiné cesty lidského vývoje a maskulinita ani feminita nikdy neexistují v „čiré“ podobě.¹¹⁵

Kromě z feministického hlediska nepřijatelných závěrů definujících ženu jako marnivou narcistní bytost závidějící mužům penis a pasivně čekající na možnost dát jednomu z nich ideálně mužského potomka, dalším bodem Freudovy kritiky je i objektivní neprokazatelnost jeho závěrů. Významy prožitků z dětství a podvědomé procesy nelze empiricky ověřit. Stejně tak existuje jen velice málo důkazů o kastracní úzkosti u chlapců a závidění penisu u dívek.¹¹⁶

3.3.2 *Alfred Adler*

Freudův současník a po krátkou dobu i veliký zastánce se od zakladatele psychoanalýzy odklonil, a to jak osobně, tak vědecky. Zakladatel takzvané individuální psychologie rovněž považoval maskulinitu a feminitu za jednu ze základních dělicích os duševního života. Lišil se však v menším důrazu na libido, potlačování pudů a pohlavní orgány, od kterých se podle Freuda odvíjela normální maskulinita a feminita. Místo toho kladl Adler větší důraz na společenské tlaky působící na člověka a kritizoval, že ženská stránka této

¹¹² KAPLAN, E. *Ann. Women and film: both sides of the camera*. Reprint. New York [u.a.]: Routledge, 1990, s. 13-14. ISBN 0-415-02764-0.

¹¹³ CONNELL, Raewyn. *Psychoanalysis on Masculinity*. In: BROD, Harry a Michael KAUFMAN. *Theorizing Masculinities*. Thousand Oaks: SAGE Publications, 1994, s. 13-14. ISBN 0-8039-4904-9.

¹¹⁴ WHITEHEAD, Stephen. *Men and Masculinities: Key Themes and New Directions*. Cambridge. Cambridge: Polity Press, 2002, s. 26. ISBN 0-7456-2467-7.

¹¹⁵ CONNELL, Raewyn. *Psychoanalysis on Masculinity*. In: BROD, Harry a Michael KAUFMAN. *Theorizing Masculinities*. Thousand Oaks: SAGE Publications, 1994, s. 14-17. ISBN 0-8039-4904-9.

¹¹⁶ RENZETTI, Claire a Daniel CURRAN. *Ženy, muži a společnost*. Praha: Karolinum, 2003, s. 95-96. ISBN 80-246-0525-2.

polarity je kulturou považována za méněcennou. V jeho teorii se tak odráží i jeho socialistický světonázor a snaha o dosažení rovnostářské společnosti.¹¹⁷

Podle Adlera děti obou pohlaví ve vztahu k dospělým vystupují jako slabší a podřízené, takže zauímají pozici kulturně považovanou za spíše femininní. V tomto období se proto rodí jejich hodnotový systém rozdělující maskulinitu a feminitu, kdy dosahování samostatnosti a nezávislosti děti ztotožňují s dosahováním maskulinní pozice. Vnitřní rozpor a nejistota mezi maskulinní nezávislostí a femininní podřízeností většinou v dospělosti končí dosažením kompromisu a rovnováhy. Někdy však mohou slabosti a nedostatky, často fyzické povahy, způsobovat u jedinců úzkost a nadměrný důraz na mužnost. Adler zde hovoří o přehnané kompenzaci okázalou maskulinitou, agresivitou a posedlostí úspěchem, kterou si muži i ženy chtějí vynahradit své pocity méněcennosti. Tomuto kompenzačnímu procesu říkal „maskulinní protest,“ který je však u žen přehlušen společenskými faktory tlačícími je podřízených pozic.¹¹⁸

Adlerův přístup k maskulinitě je poměrně kritický, protože autor otevřeně vystupoval proti genderové nerovnosti a mužské dominanci ve společnosti. K nejistotě dětí o jejich genderových rolích a schopnosti „dosáhnout“ maskulinity sám napsal: „*K tomu se přidává nejvyšší zlo naší kultury – přílišná nadřazenost mužskosti. Všechny děti, které jsou na pochybách o svých pohlavních rolích, přehánějí ty vlastnosti, které považují za mužské – především vzpurnost.*“¹¹⁹ Ačkoliv se jeho učení dále příliš nerozvíjelo a psychoanalýza se debatě o sociálních vlivech spíše uzavřela, Alfred Adler položil základy současné kritice hegemonní a toxické maskulinity, kterým se budeme blíže věnovat v samostatných kapitolách.

3.3.3 Carl Gustav Jung

Další freudovský odpadlík Carl Gustav Jung byl výraznou osobností psychologie již za svého života a naprosto se lišil od Adlerova učení o společenské a historické podmíněnosti podoby genderu. Jung, otec analytické psychologie, zkoumal vztah mezi lidským egem a nevědomím, na jehož základě rozdělil dvě odlišné stránky lidské osobnosti. Tou první je *persona*, řecký název pro masku, která je konstruována interakcí

¹¹⁷ CONNELL, Raewyn. Psychoanalysis on Masculinity. In: BROD, Harry a Michael KAUFMAN. *Theorizing Masculinities*. Thousand Oaks: SAGE Publications, 1994, s. 17-18. ISBN 0-8039-4904-9.

¹¹⁸ Tamtéž.

¹¹⁹ ADLER, Alfred. *The Individual Psychology of Alfred Adler*. New York: Basic Books, 1956, s. 55. ISBN (Váz.).

člověka a jeho sociálního prostředí. Druhou složkou je pak ženská *anima* a mužský *animus*, které vznikají v nevědomí na základě potlačovaných psychických obsahů nepřijatelných pro veřejnou personu. Anima/animus a persona jsou vůči sobě protikladné, a to především z pohledu genderu.¹²⁰

Z Jungova učení vychází, že na odívání maskulinní persona mužů automaticky znamená jejich potlačovanou ženskou animu. Naopak přehnaná veřejná ženskost potom nutně signalizuje silně potlačovaný nevědomý animus. Jak sám Jung napsal: „*Žádný muž není tak maskulinní, aby v něm nepřebývalo nic ženského. Skutečností spíše je, že velice maskulinní muži hájí – opatrně strážení a ukrytí – velice křehký emocionální život, který je často chybně nazývaný jako ‚ženský‘. Muž považuje za ctnost co nejvíce potlačovat své femininní vlastnosti, stejně jako žena, alespoň do nedávna, považovala za nevhodné být ‚zmužštělou‘. Potlačování ženských vlastností a sklonů přirozeně způsobuje hromadění požadavků opačného pohlaví v nevědomí.*“¹²¹ Všichni muži tak podle Junga mají svou ženskou stránku osobnosti a autor sám propagoval esoterickou maskulinní terapii, při které se muži mohou dostat do kontaktu se svou potlačenou citlivou animou.¹²²

Při definici animy a animu se Jung odkazoval na archetypální obrazy žen a mužů v kolektivním nevědomí. Tyto archetypy neboli pravzory jsou však problematické, protože se odvolávají na vědecky neprokazatelné „pravdy“ o esenci mužství a ženství v lidské duši. Učení i tak inspirovalo poměrně veliké množství autorů, kteří chtěli hledáním odvěkých mužských archetypů v mytologii, náboženství a umění dokázat jejich objektivní pravost. Díla jako *The Mythic Male* a *Iron John* tak na základě často nystematického a často tendenčního výběru mytologických postav obhajují existenci archetypálních esencí maskulinity, při čemž vědecká hodnota jejich děl je hlasitě kritizována.¹²³

¹²⁰ CONNELL, Raewyn. Psychoanalysis on Masculinity. In: BROD, Harry a Michael KAUFMAN. *Theorizing Masculinities*. Thousand Oaks: SAGE Publications, 1994, s. 20-21. ISBN 0-8039-4904-9.

¹²¹ JUNG, Carl Gustav. The relations between the ego and the unconscious. In: JUNG, Carl Gustav. *Two Essays on Analytical Psychology*. London: Routledge, 1953, s. 187. ISBN (Váz.).

¹²² WHITEHEAD, Stephen. *Men and Masculinities: Key Themes and New Directions*. Cambridge: Polity Press, 2002, s. 27-28. ISBN 0-7456-2467-7.

¹²³ CONNELL, Raewyn. Psychoanalysis on Masculinity. In: BROD, Harry a Michael KAUFMAN. *Theorizing Masculinities*. Thousand Oaks: SAGE Publications, 1994, s. 20-21. ISBN 0-8039-4904-9.

3.3.4 Další vývoj psychoanalýzy a genderu

Na konci dvacátých let minulého století se gender stal problémem zajímavějším jak Freudovy nástupce, tak psychoanalyticky odkloňující se od jeho učení. Do psychoanalytické debaty se postupně více a více zapojovaly i ženské teoretičky, které pokud nepřinesly přímo feministickou perspektivu, tak alespoň kriticky zpochybňovaly Freudovo vydefinování ženství nedostatkem penisu a pasivní sexuální touhou.¹²⁴ Pod palbu kritiky se dostal především jeho „falocentrismus“ a přehnaný důraz na roli mužských genitálií.¹²⁵

Karen Horneyová zkritizovala Freudův důraz na chlapecký strach z otce coby hrozby kastrace a závist penisu u dívek nahradila konceptem závisti dělohy u chlapců, kteří mají komplex z nemožnosti родit děti a vytvářet tak nový život.¹²⁶ Podle Horneyové má chlapec během oidipovského stádia strach z matky a její genitální nadřazenosti, což v něm vzbuzuje pocit méněcennosti. Místo dosavadní sexuální touhy po matce se tedy narcisticky upíná sám na sebe a na iluzorní nadřazenost svých vlastních genitálií. Tyto pocity spolu s kastrací úzkostí jej nutí toužit po společensky „méněcenných“ ženách, jejichž sebevědomí by mohl shazovat pro svůj zisk. Oidipovské osvojování maskulinity se tedy podle Horneyové neodvíjí primárně od otce, ale od matky. Maskulinita je totiž strukturou kompenzující pocit méněcennosti a strach z ženství.¹²⁷

Melanie Kleinová, Felix Boehm a Karen Horneyová už během meziválečného období ve svém zájmu o gender zdůrazňovali rané dětství a důležitost matky, na což ve druhé polovině dvacátého století navázala Nancy Chodorowová a Dorothy Dinnersteinová. Obě dvě považovaly za klíčovou dělbu práce mezi muži a ženami, především ve vztahu k mateřství a péči o děti. Od ní totiž odvozovaly nejen společenské a ekonomické nerovnosti, ale i rozdíl mezi základní povahou maskulinity a feminity. Podle první jmenované se díky primárně ženské péči o děti chlapci a dívky identifikují s milovanou matkou, avšak u chlapců je tento pocit jednoty ukončen během oidipovské krize. Z tohoto důvodu je maskulinita postavena na nedostatku potřeby sounáležitosti a na emoční

¹²⁴ CONNELL, Raewyn. *Psychoanalysis on Masculinity*. In: BROD, Harry a Michael KAUFMAN. *Theorizing Masculinities*. Thousand Oaks: SAGE Publications, 1994, s. 23. ISBN 0-8039-4904-9.

¹²⁵ HIDE, Janet Shibley. *Half the Human Experience: The Psychology of Women*. 7th edition. Boston: Cengage Learning, 2006, s. 26. ISBN 978-0618751471.

¹²⁶ Tamtéž.

¹²⁷ CONNELL, Raewyn. *Psychoanalysis on Masculinity*. In: BROD, Harry a Michael KAUFMAN. *Theorizing Masculinities*. Thousand Oaks: SAGE Publications, 1994, s. 23-24. ISBN 0-8039-4904-9.

odtažitosti mezi lidmi, zatímco dívky usilují o jakousi emocionální „jednotu se světem“.¹²⁸

Další významný vývoj přinesl Erik Erikson, který opustil Freudovo lpění na sexuálním libidu a soustředil se na vývoj identity ega jedince. Jeho učení o lidském vývoji postaveném na překonávání krizí a zisku ctností se stalo velice populárním a do oblasti genderu jej rozvedl Robert Stoller. Ten zkoumáním transsexuálů došel k radikálnímu závěru, že genderová identita člověka je pevně utvořena již v prvních letech jeho života na základě emocionální interakce s rodiči, jejíž síla má na gender dokonce větší vliv než fyziologické vlastnosti jeho těla. Koncept pevně dané genderové identity v ranném věku tak znamenal výrazný posun od Freuda, který genderovou identitu považoval za výsledek dlouhodobého nejistého vývoje.¹²⁹

¹²⁸ WHITEHEAD, Stephen. *Men and Masculinities: Key Themes and New Directions*. Cambridge. Cambridge: Polity Press, 2002, s. 30-31. ISBN 0-7456-2467-7.

¹²⁹ CONNELL, Raewyn. Psychoanalysis on Masculinity. In: BROD, Harry a Michael KAUFMAN. *Theorizing Masculinities*. Thousand Oaks: SAGE Publications, 1994, s. 25-27. ISBN 0-8039-4904-9.

4 Rozdílné pohledy na maskulinitu

Jestliže je samotný pojem „gender“ zahalen zpolitizovaným nánosem rozdílných postojů a přístupů, pro maskulinitu to nemůže platit o nic méně. Ačkoliv na tom základním, tedy na rozdílu mezi genderem a pohlavím, se odlišné perspektivy shodují, samotná podstata maskulinity dosud zůstává otázkou s mnoha různými odpověďmi. V zásadě lze ve druhé polovině minulého století rozdělit osm základních perspektiv pohledu na maskulinitu, které přetrvávají dodnes. Všechny zároveň reagují na druhou vlnu feminismu a aktivistickou snahu jejich zastánkyň odhalit a překopat gender jako nespravedlivý kulturní konstrukt.

4.1 Konzervativní perspektiva

Důraz na společenskou tradici a zavedené instituce ve smyslu zaběhnutého společenského chování tvoří základní stavební kamen konzervativního pohledu na maskulinitu. Tento pohled je historicky zcela nejrozšířenější, a to již od devatenáctého století, kdy s nástupem moderní doby vzniklo „tradiční“ dělení práce mužů v zaměstnání a žen v domácnosti.¹³⁰ Konzervatismus tak staví na přesvědčení, že muž by se měl držet své tradiční pozice ochránce a živitele, zatímco žena se v ideálním světě stará o domácnost a děti. Konzervativci proto udržují dělení mezi veřejnou a soukromou sférou jako dvou oblastí života, z nichž každá náleží jinému genderu. Porušení této dělby podle nich totiž vede k úpadku tradiční rodiny, a tedy i k morálnímu úpadku celé společnosti. Zatímco morální konzervativci se odvolávají na důležitost tradičních hodnot, na přirozený zákon, biologičtí konzervativci zdůvodňují tradiční rodinné role biologickou podmíněností mužů a žen.¹³¹

Maskulinita je podle konzervativců chápána jako esence neboli vnitřní podstata vlastní všem mužům. Sociální role mužů jsou tak pouze projevem jejich vnitřní přirozenosti fungovat jako ochránci, otcové a živitelé. Muži mezi sebou soutěží a riskují při cestě k úspěchu. Jsou aktivními iniciátory sexuálních vztahů a politicky i společensky mají větší vliv než ženy. Zároveň nutně potřebují společenskou roli, která utvrzuje jejich maskulinitu, protože musí mít pocit přínosu pro společnost. V opačném případě hrozí, že

¹³⁰ MAŘÍKOVÁ, Hana. Rodina: proměny mateřství, otcovství a rodičovství. In: FORMÁNKOVÁ, Lenka a Kristýna RYTÍŘOVÁ. *Abc feminismu* [online]. Brno: NESEHNUTÍ, 2004, s. 42-43 [cit. 2020-12-31]. ISBN 80-903228-3-2. Dostupné z: http://zenskaprava.cz/files/abc_fem1.pdf

¹³¹ BOWL, Marion a Tobert TOBIAS. Ideology, discourse and gender: a theoretical framework. In: BOWL, Marion, Robert TOBIAS, Jennifer LEAHY, Graeme FERGUSON a Jeffrey GAGE. *Gender, Masculinities and Lifelong Learning*. Abingdon: Routledge, 2012, s. 16-17. ISBN 978-0-415-66758-6.

se u mužů probudí jejich prvotně přirozená antisociální „barbarská“ stránka plná násilí, ničení a soupeření mezi sebou.¹³² Společenské změny propagované feminismem tak podle konzervativců ohrožují nasměrování mužské divoké přirozenosti správným směrem a hrozí, že „nedomestikovaní“ muži mohou ohrožovat společenský řád.¹³³

4.2 Profeministická perspektiva

Stejně jako konzervativci, i profeminističtí muži reagovali na druhou vlnu feminismu na přelomu 60. a 70. let. Jejich perspektiva však naprosto zavrhovala argumenty o biologické předurčenosti genderových rolí i jejich nezbytnosti pro civilizovanou společnost. Spíše se naopak zajímala o ženskou opresi a projevy sexismu ve společnosti. Profeministická kritika patriarchální společnosti a „mužského privilegia“ stavěla na přesvědčení o nutnosti zavržení tradiční misogynní maskulinity a zjednání nápravy v souladu s hodnotami feminismu.¹³⁴

Podle radikální profeministické perspektivy je maskulinita čistě produktem patriarchální kultury a není na ní nic biologicky přirozeného ani nezbytného. Patriarchát je pak definován jako systém mužské dominance nad ženami prostřednictvím nerovných příležitostí, odměn, trestů a zvnitřňování nerovných očekávání od mužů a žen. Maskulinní genderová role je tedy soustava chování a postojů podporovaných stereotypy a ideály udržujícími mocenský systém stranící mužům. Významným rysem maskulinity je agrese a násilí doprovázené emočním chladem a soutěživostí. Dokonce i válka je tedy produktem patriarchátu a jeho ideálu agresivní soutěživé maskulinity.¹³⁵

Zatímco radikální feminismus chápal muže jako příčinu všech problémů, jako vědomé utlačovatele, ten liberální vnímá stereotypy a rigidní role jako potlačování skutečné lidskosti obou genderů. To se u mužů projevuje tlakem na potlačování jejich emocí, citlivosti, péče a případných slabostí.¹³⁶ Jak píše Jack Sawyer: „*Mužské osvobození*

¹³² CLATTERBAUGH, Ken. *Contemporary Perspectives On Masculinity: Men, Women, And Politics In Modern Society*. 2nd edition. Boulder: Westview Press, 1997, s. 19-20. ISBN 0-8133-2701-6.

¹³³ Tamtéž, s. 39.

¹³⁴ PEASE, Bob. *Recreating Men: Postmodern Masculinity Politics*. Thousand Oaks: SAGE Publications, 2000, s. 3-6. ISBN 0-7619-6205-0.

¹³⁵ CLATTERBAUGH, Ken. *Contemporary Perspectives On Masculinity: Men, Women, And Politics In Modern Society*. 2nd edition. Boulder: Westview Press, 1997, s. 44-45. ISBN 0-8133-2701-6.

¹³⁶ Tamtéž, s. 41-46.

vyžaduje, aby se muži zbavili genderových stereotypů omezujících jejich schopnost být lidmi.“¹³⁷

4.3 Perspektiva bojovníků za mužská práva

Vůči feminismu coby útlaku mužských práv se ke konci 70. let vyhranila skupina mužů zcela odmítající jakékoliv debaty o společenských privilegiích spojených s maskulinitou. Podle bojovníků za mužská práva jsou muži a ženy buď poškozováni sexismem do stejné míry, nebo jsou to dokonce muži, kdo je společensky degradován na úkor ženských privilegií. Právní, sociální a psychologický útlak mužů je podle nich však společností přehlížen, a to především v oblasti otcovství a porozvodové péči o děti.¹³⁸

Hnutí za práva otců tak lobbovala za legislativní změny v rodinném právu, avšak postupně začínaly být zdůrazňovány i další problémy v jiných oblastech života. Muži podle této perspektivy dostávají přísnější tresty za stejné skutkové podstaty a o sexuálních zločinech se mluví pouze v případě, že jsou pachatelé oni. Dalším bodem kritiky byla například i skutečnost, že americké vdovy dostávaly větší daňové úlevy než vdovci.¹³⁹

V definici maskulinity se bojovníci za mužská práva shodují s liberálními profeministickými muži zdůrazňujícími její negativní dopady na jedince. Muži jsou nuceni potlačovat své emoce, ale i další psychické a fyzické potřeby. Perspektivy se však liší v interpretaci politických dopadů, které v obou případech straní jinému genderu. Podle bojovníků za mužská práva je tradiční maskulinita převážně defenzivně laděným souhrnem vzorců chování, postojů a životních podmínek, z nichž nejvýraznější jsou přepracovanost a vina, díky kterým se muži vypořádávají s pocitem bezmoci proti síle žen. Od vztahu syna s matkou až po erotický vztah muže s ženou jsou muži neustále pod vlivem žen a jejich citová závislost na nich se v průběhu života prohlubuje. Oddalují se proto ostatním mužům a bojí se mezi sebou mluvit o svých pocitech a problémech. Musí naplňovat ideál dobrého otce, živitele rodiny a autority, avšak zároveň je po nich vyžadován osobní rozvoj a větší citlivost, otevřenost a intimita. Z tohoto rozporu proto neexistuje uspokojivá cesta ven.¹⁴⁰

¹³⁷ SAWYER, Jack. On Male Liberation. In: PLECK, Joseph a Jack SAWYER. *Men and Masculinity*. New York: Prentice Hall, 1974, s. 170. ISSN 978-0135743010.

¹³⁸ HODAPP, Christa. *Men's Rights, Gender, and Social Media*. Lanham: Lexington Books, 2017, s. xiii-xv. ISBN 978-1498526166.

¹³⁹ CLATTERBAUGH, Ken. *Contemporary Perspectives On Masculinity: Men, Women, And Politics In Modern Society*. 2nd edition. Boulder: Westview Press, 1997, s. 69-71. ISBN 0-8133-2701-6.

¹⁴⁰ Tamtéž, s. 73-75.

4.4 Mythopoetické hnutí

V 80. a 90. letech se zrodila perspektiva navazující na učení Carla Junga, kterému se tato práce již věnovala v kapitole o hlubinné psychologii. Pro pochopení mythopoetického hnutí je však klíčové Jungovo učení o dědičných mužských archetypech, které zachycují esenci maskulinity přebývajících v kolektivním nevědomí všech lidí. Na rozdíl od politické agendy předchozích perspektiv se tedy mythopoetické hnutí zaměřuje na spirituální rovinu maskulinity, která leží v pevných psychologických vzorcích a zrcadí se v lidové slovesnosti, mýtech a rituálech, kde můžeme archetypy objevovat.¹⁴¹

Podle příznivců hnutí se muži rodí jako jednotné a ucelené bytosti, ale v průběhu života se jejich maskulinita fragmentuje a zanášá nánosem společnosti a vlivu žen. Musí se proto zahledět sami do sebe, aby mohli vyléčit své psychické a duševní rány, k čemuž jim mají pomáhat workshopy, poradenská sezení, skupinová soustředění a informativní publikace, například od autorů jako Robert Bly. Díky mythopoetickému hnutí tak byly k vidění výjevy zachycující skupinu mužů, kteří uprostřed lesa za rytmu rituálních bubnů znovunalézají svou maskulinitu. Pochopení sebe sama a harmonizování vlastní maskulinity má totiž jedinci navrátit jednotu ztracenou v průběhu života.¹⁴²

Michael Kimmel v tomto kontextu hovoří o „víkendových válečnících“, kteří po vydání bestselleru *Iron John* od výše zmíněného Roberta Bly začali podstupovat genderovou cestu k nalezení svých vnitřních králů a válečníků. Je pravdou, že se za to dočkali častých posměšků a shazování, neboť veřejnost je považovala spíše za skupinu bílých manažerů vyšší střední třídy, kteří si o víkendech chodí hrát k ohni na Indiány. Feministky tyto projevy mužství zase kritizovaly jako projev patriarchátu nového věku.¹⁴³

Maskulinita jako gender podle Junga i mythopoetického hnutí spočívá v interakci společnosti a dědičných archetypů. Tyto pravzory jsou základem veškerého našeho chování a duševního života, při čemž v kolektivním nevědomí jich přebývá celá řada, a ne všechny naše chování ovlivňují pozitivně. Bly rozlišuje například archetyp divocha, krále, podvodníka, milovníka, válečníka a dalších. Archetyp „stínu“ potom obsahuje

¹⁴¹ MESSNER, Michael. *Politics of Masculinities: Men in Movements*. Lanham: Altamira Press, 1997, s. 16-19. ISBN 0-8039-5577-4.

¹⁴² Tamtéž.

¹⁴³ KIMMEL, Michael a Michael KAUFMAN. *Weekend Warriors: The New Men's Movement*. In: BROD, Harry a Michael KAUFMAN. *Theorizing Masculinities*. Thousand Oaks: SAGE Publications, 1994, s. 259-260. ISBN 0-8039-4904-9.

nejvíce mužské přirozenosti ze všech archetypů, a to z hlediska pozitivního i negativního. Oddělení od něj proto mužům způsobuje největší škody a psychickou újmu.¹⁴⁴

Povaha maskulinity se neustále proměňuje na základě nevědomých archetypálních scénářů, které se v historii projevují různě díky interakci člověka a proměnlivé společnosti. Některé archetypy zastarávají a naše chování nedostávají šanci ovlivnit. Některé zase naše chování ovlivňují více v určitém věku než v jiném. Patriarchát je pak podle liberálních představitelů hnutí projevem dominance nevyspělých maskulinních archetypů postavených na násilí a nezájmu o okolí a přírodní prostředí. Na rozdíl od Junga jsou proto představitelé mythopoetického hnutí výrazně méně konzervativní a nechápou feminismus pouze jako poškozování pravé odvěké esence mužství.¹⁴⁵

4.5 Socialistická perspektiva

Socialistická perspektiva pohledu na maskulinitu vychází z učení Karla Marxe a jeho historického materialismu, kde je veškeré duchovno a kultura pouze sekundárním produktem materiálních poměrů a rozdělení vlastnictví výrobních prostředků.¹⁴⁶ Maskulinita je výsledkem dělby moci a třídní struktury v kapitalistické společnosti, takže její změna musí být navozena změnou dělby sil ve výrobním procesu a přerozdělování. Klasičtí marxisté spojují mužskou dominanci se strukturou kapitalismu, kde sexismus představuje jeden z hlavních pilířů vykořisťování jednoho člověka druhým.¹⁴⁷

Maskulinita je podle ekonomického materialismu výsledkem kapitalistické dělby moci mezi buržoazii a proletariát. Liší se tedy podle toho, do jaké z tříd se muži řadí. Proletářská maskulinita je definována vyčerpávající prací, která muže připravuje o většinu energie, kreativity, času a odhodlání se rozvíjet. Takovýto pracovník je zcela závislý na ženské podpoře v domácnosti a v péči o děti, takže od žen požaduje vykonávání nezbytné, ale neplacené práce mimo pracovní trh. Proletáři se bojí o ztrátu zaměstnání z důvodů zranění, věku, či nahrazení pracovního místa automatizací, takže jejich maskulinita jde v ruku v ruce s nejistotou a obavami o budoucnost, což přináší

¹⁴⁴ CLATTERBAUGH, Ken. *Contemporary Perspectives On Masculinity: Men, Women, And Politics In Modern Society*. 2nd edition. Boulder: Westview Press, 1997, s. 97-100. ISBN 0-8133-2701-6.

¹⁴⁵ Tamtéž.

¹⁴⁶ ANZENBACHER, Arno. *Úvod do filosofie*. Vyd. 3., V Portálu 2. Praha: Portál, 2010, s. 151-152. ISBN 978-80-7367-727-5.

¹⁴⁷ WHITEHEAD, Stephen. *Men and Masculinities: Key Themes and New Directions*. Cambridge. Cambridge: Polity Press, 2002, s. 65. ISBN 0-7456-2467-7.

submisivnost, ztrátu důstojnosti a naděje ohledně sociálního vzestupu. Na druhou stranu mezi sebou však proletáři cítí vzájemnou solidaritu.¹⁴⁸

Buržoazní maskulinita je naopak definována nikoliv solidaritou utlačovaných, ale konkurencí „utlačujících“. Hlad po větších ziscích, po povýšení, důraz na zdravý životní styl a trávení volného času, to je charakteristika maskulinity „těch nahoře“. Vlastník a manažer nevykonává zaměstnání, ale buduje kariéru. Investuje do svého lidského kapitálu a myslí na vzestup. Učí se ovládat jedince pod sebou v zájmu efektivit, nikoliv jejich lidského blahobytu. Tato maskulinita tedy spočívá v ovládnutí druhých a bezohlednosti vůči ostatním. I ona je však doprovázena pocitem nejistoty ohledně budoucnosti a ztráty pracovní pozice. Konkurence, ekonomické krize a reorganizace ekonomiky způsobují v muži strach a neustálou potřebu si dokazovat, že zrovna jemu se to nemůže stát – že je moc důležitý. Soutěživost proto manažerům nedovoluje zkracovat si pracovní hodiny a užívat si dovolené. Boj o status se rovněž stává zdrojem útlaku a potlačování emocí, tedy i dehumanizace.¹⁴⁹

4.6 Perspektiva sexuálních a etnických menšin

Homosexuálové mají v debatě o mužství zcela zásadní postavení, protože se jedná o muže, kteří již svou samotnou existencí vyzývají rozšířenou představu o dominantní tradiční maskulinitě. Jedná se o skupinu, která spolu s etnickými menšinami usiluje o liberalizaci a rovnoprávnost, protože homosexuálové nemají ani příležitost, ani potřebu ztělesňovat dominantní maskulinitu.¹⁵⁰ Jak píše Connellová, samotný pojem „homosexuální maskulinita“ je často považován za oxymóron, neboť být gayem znamená nebýt pravým mužem.¹⁵¹ V sedmdesátých letech Ann Arborová dokonce napsala, že „být gayem znamená nevztahovat se k ostatním lidem na základě genderu.“¹⁵²

Michael Kimmel považuje maskulinitu za konstrukt hluboce provázaný se sexualitou, při čemž se odvolává na teorie Sigmunda Freuda. Kvůli oidipovskému komplexu mají podle něj muži potřebu utíkat před čímkoliv femininním a nemaskulinním, protože je neustále doprovází strach ze ztráty své vlastní mužskosti. Tento strach tak vede k homofobii jako

¹⁴⁸ CLATTERBAUGH, Ken. *Contemporary Perspectives On Masculinity: Men, Women, And Politics In Modern Society*. 2nd edition. Boulder: Westview Press, 1997, s. 121-124. ISBN 0-8133-2701-6.

¹⁴⁹ Tamtéž, s. 125-127.

¹⁵⁰ Tamtéž, s. 138.

¹⁵¹ CONNELL, Raewyn. *Masculinities*. Berkeley: University of California Press, 1995, s. 143. ISBN 978-1863738255.

¹⁵² CLATTERBAUGH, Ken. *Contemporary Perspectives On Masculinity: Men, Women, And Politics In Modern Society*. 2nd edition. Boulder: Westview Press, 1997, s. 138. ISBN 0-8133-2701-6.

k ústřednímu principu maskulinity.¹⁵³ Homosexuální maskulinita si z tohoto důvodu klade za cíl popsat a identifikovat projevy homofobie u heterosexuálních mužů coby předsudek, který je třeba překonat. Ačkoliv se tedy perspektivy pohledu homosexuálů na maskulinitu mohou lišit, základním předpokladem je to, že dominantní heterosexuální maskulinita je do veliké míry tvarována a udržována homofobií hluboce zakořeněnou do mužské genderové role, stereotypu i ideálu.¹⁵⁴

S problematikou inherentní maskulinní homofobie se pojí i problematika prostého přátelství mezi muži. Podle některých teoretiků, mezi něž patří například Gregory Lehne, strach a nenávisť k homosexuálům po mužích neustále vyžaduje, aby dokazovali svou mužnost. Pokud tedy pracují v tradičně ženských, nebo umělecky zaměřených odvětvích, nemají rádi fyzické kontaktní sporty, nebo nemluví o ženách jako o sexuálních objektech, mohou být podezříváni z homosexuality.¹⁵⁵

Homofobie vede muže k destruktivní soutěživosti, kvůli které jsou poškozovány vztahy a přátelství mezi nimi navzájem. Spektrum toho, co je potenciálně homosexuální a co ne, je velice nejasné a vede je ke strachu způsobujícímu okázale přehnanou hypermaskulinitu doprovázenou emočním chladem. Nejen vztahy mezi mužskými přáteli, ale dokonce i mezi otci a syny jsou tak poškozovány nedostatkem emoční vřelosti.¹⁵⁶ Jak píše Lehne: „*Bolest, kterou heterosexuální muži procházejí kvůli homofobii, je tak chronická a všeprostopující, že si pravděpodobně ani nevšimnou, že jsou v bolestech.*“¹⁵⁷

Z podobného důvodu jako homosexuálové, i etnické menšiny představují výzvu pro dominantní maskulinitu. Většina studií se totiž zaměřovala na *bílou anglosaskou protestanskou heterosexuální maskulinitu střední třídy*, čímž výrazně redukovala univerzálnost svých závěrů. Historická zkušenost etnických menšin jasně ukazuje, že zdaleka ne všichni muži byli a jsou považováni za rovné, za ztělesnění stejné formy maskulinity. V osmdesátých a devadesátých letech se proto vynořil zájem o maskulinitu Afroameričanů, kteří mají podobně specifické postavení jako homosexuálové, ačkoliv oni

¹⁵³ KIMMEL, Michael. Masculinity as Homophobia: Fear, Shame and Silence in The Construction of Gender Identity. In: BROD, Harry a Michael KAUFMAN. *Theorizing Masculinities*. Thousand Oaks: SAGE Publications, 1994, s. 126-131. ISBN 0-8039-4904-9.

¹⁵⁴ CLATTERBAUGH, Ken. *Contemporary Perspectives On Masculinity: Men, Women, And Politics In Modern Society*. 2nd edition. Boulder: Westview Press, 1997, s. 138-143. ISBN 0-8133-2701-6.

¹⁵⁵ Tamtéž, s. 144-145.

¹⁵⁶ Tamtéž, s. 145.

¹⁵⁷ LEHNE, Gregory. Homophobia among men. In: DAVID, Deborah Sarah a Robert BRANNON. *The Forty-nine percent majority: The male sex role*. New York: Random House, 1976, s. 82. ISBN 0201014483.

se na rozdíl od homofobie musí vypořádávat s rasismem.¹⁵⁸ Spolu s nimi se však do debaty o genderu zapojili i židovští, popřípadě latinskoameričtí muži.¹⁵⁹ Ze všech těchto směrů je dominantní maskulinita kritizována kvůli svému inherentnímu přesvědčení o nadřazenosti bílého muže, rasovými stereotypy a nemožností do sebe zahrnout etnické menšiny coby marginalizované formy mužství.

4.7 Evangelicko-křesťanské mužské hnutí

Jako poslední perspektivu pohledu na maskulinitu si představíme nábožensky konzervativní skupinu mužů rovněž známých pod názvem „the Promise Keepers“. Ta vychází z doslovného čtení Písma a vyznává stanovisko, že muži by měli zastávat roli ochránců, otců a hlav svých rodin. V devadesátých letech tato perspektiva dosáhla obrovského nárůstu a vychází z přesvědčení, že lidé jsou hříšní a mají svobodnou vůli, která jim umožňuje vydat se špatnou cestou nenásledující příklad Ježíše Krista. Z tohoto důvodu „the Promise Keepers“ přislíbili duchovní, morální, etickou i sexuální čistotu v souladu s křesťanskými hodnotami, jejichž opuštění způsobilo morální kolaps společnosti.¹⁶⁰

Podle této perspektivy jsou muži a ženy zcela odlišní, protože muži mají ze své přirozenosti osobní vztah ke Kristu a jsou jeho představiteli na Zemi. Tato spirituální nadřazenost jim dává právo, ale zároveň i zodpovědnost vést své rodiny a celou společnost. Zjednodušeně řečeno, muži by ženám měli být tím, čím je Ježíš Kristus pro církev. Protože jsou však chybující a hříšní, muži se své role otců a živitelů částečně vzdali pod náporom bezbožného feminismu a liberální kultury. Je tedy potřeba navrátit se ke křesťanským hodnotám a vrátit mužům jejich Bohem danou roli.¹⁶¹

¹⁵⁸ CLATTERBAUGH, Ken. *Contemporary Perspectives On Masculinity: Men, Women, And Politics In Modern Society*. 2nd edition. Boulder: Westview Press, 1997, s. 157-158. ISBN 0-8133-2701-6.

¹⁵⁹ WHITEHEAD, Stephen. *Men and Masculinities: Key Themes and New Directions*. Cambridge: Polity Press, 2002, s. 66. ISBN 0-7456-2467-7.

¹⁶⁰ CLATTERBAUGH, Ken. *Contemporary Perspectives On Masculinity: Men, Women, And Politics In Modern Society*. 2nd edition. Boulder: Westview Press, 1997, s. 178-181. ISBN 0-8133-2701-6.

¹⁶¹ BRICKNER, Bryan. *The Promise Keepers: Politics and Promises*. Lanham: Lexington Books, 1999, s. 77-80. ISBN 0-7391-0059-9.

5 Maskulinita, nebo maskulinity?

„Za každou cenu je nutné nehovořit o maskulinitě obecně, *sui generis*,“¹⁶² píše Homi K. Bhabha, který maskulinitu chápe jako neustále se vyvíjející a sebegenerující konstrukci. Zájmeno „on“ podle něj popisuje pouze jakéhosi neviditelného muže, který neustále prochází procesem proměny, takže pokusy o jeho definici vedou pouze k dalšímu a dalšímu přezkoumávání.¹⁶³

Nejednotnost pohledů na mužský gender, neustálá proměnlivost role mužů a kulturní dynamika genderových kategorií, ale i rozdílnost mužských jednotlivců v rámci jedné kultury, to vše nabízí poměrně silný argument pro tvrzení, že o maskulinitě v jednotném čísle můžeme mluvit pouze jako o obecné politické kategorii v protikladu k ženám. Na úrovni jednotlivců, rozdílných a neustále se vyvíjejících, je tedy podle mnoha autorů přesnější hovořit o *maskulinitách* v množném čísle.¹⁶⁴ Maskulinita makléře na Wall Street je jiná než maskulinita lovce krokodýlů v Austrálii. Oba ztělesňují zcela jiný maskulinní stereotyp, mají jinou společenskou roli a stíhají jiný maskulinní ideál.

Napříč historií lze samozřejmě vyzorovat, že role mužů se neustále mění a vyvíjí. Ani historicky však nelze hovořit o jedné vyvíjející se maskulinitě, neboť jistá pluralita ji doprovázela již v minulosti. Je samozřejmě pravdou, že v pravěké společnosti lovců a sběračů byla variabilita mužství značně omezená, avšak po neolitické revoluci a vzniku prvních civilizací se ideál maskulinity již začal lišit podle toho, jakou společenskou roli jedinec zastával. Ideál zemědělce, bojovníka a aristokrata totiž dával každému muži zcela jinou roli a postavení¹⁶⁵ a již Platón rozděloval obyvatelstvo svého ideálního státu na moudré vládce, statečné vojáky a žádostivý pracující lid.¹⁶⁶

Ani napříč kulturami v antice není pochyb o tom, že například maskulinní ideál kočovných Hunů se dosti lišil od římského aristokrata, či zámožného obchodníka. Stejně tak se později středověký muž se značně lišil podle toho, zda patřil do stavu šlechtického, duchovního, či měšťanského. I v tomto období se samozřejmě například při obléhání

¹⁶² BHABHA, Homi K. Are You a Man or a Mouse? In: BERGER, Maurice, Brian WALLIS a Simon WATSON. *Constructing Masculinity*. New York: Routledge, 1995, s. 57. ISSN 0-415-91052-8.

¹⁶³ Tamtéž, s. 57-58.

¹⁶⁴ WHITEHEAD, Stephen. *Men and Masculinities: Key Themes and New Directions*. Cambridge: Polity Press, 2002, s. 33. ISBN 0-7456-2467-7.

¹⁶⁵ KERRIGAN, Michael. *Mezopotámie – Lidé starověku: co nám o sobě řekli*. Praha: Grada, 2010, s. 7. ISBN 978-80-247-3792-8.

¹⁶⁶ HOLMAN, Robert. *Dějiny ekonomického myšlení*. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2005, s. 3. ISBN 80-7179-380-9.

Paříže vikiny roku 845 sešly dva docela jiné pohledy na maskulinitu, stejně jako během vpádů Mongolů do Evropy a křížových výpravách Evropanů do islámského světa. Hovořit o jedné maskulinitě napříč dějinami tak není možné.

V evropském středověkém prostředí se aristokratický ideál muže vyznačoval kavalírstvím a dvorností vycházející z kombinace dobrého válečníka a křesťana, jehož ruce meč sloužil jako nástroj k šíření civilizace a vznešených křesťanských ideálů. Aristokratický důraz na čest a odvahu se projevoval například v turnajích a duelech mezi muži, jejichž rituální důležitost rostla spolu s úpadkem feudální společnosti. Kavalírství se jako ideál se navrátilo během období romantismu a do jisté míry se rytířsky odvážná a čestná maskulinita promítá i do současné podoby maskulinity.¹⁶⁷

Aristokratický muž v renesanci byl podle Whiteheada ztělesňován samotným Jindřichem VIII., který byl nekompromisní a často brutální, zároveň však otevřeně citlivý a umělecky založený. V alžbětinské Anglii se komplexní maskulinita tvrdého válečného vůdce a sentimentálního krasavce v jedné osobě projevovala i v okázale extravagantních šatech a doplňcích, aby se však během nástupu puritánství pozdního 17. a 18. století vytratila.¹⁶⁸ Susan Kingsley Kentová o této změně soudí, že „*aristokratická zhýralá verze maskulinity se neslučovala s hodnotami a světonázorem rychle rostoucí buržoazie. Její větší sebevědomí ve společenském postavení a její zájem na veřejném dění v důsledku ekonomické expanze jí umožnil trvat na zavedení reformy ve způsobech chování mužů a žen, které dramaticky změnily způsob, jak muži a ženy vypadají, jednají, myslí a interagují v 18. století.*“¹⁶⁹

Ve viktoriánské a edwardovské Anglii devatenáctého a raného dvacátého století o maskulinitě stejně jako v předchozích obdobích do veliké míry rozhodovalo společenské postavení muže, ale mnohem markantněji se do její přeměny promítaly ideologické a politické rozpory dramaticky se měnící společnosti. Viktoriánská Anglie díky svému imperialismu dala vzniknout „neo-spartánskému“ ideálu mužnosti, výdrže a tvrdosti, ale rozvoj vzdělanosti a věd zároveň u mužů vyzdvihoval intelektuální rozumové zájmy.

¹⁶⁷ MOSSE, George. *The Image of Man: The Creation of Modern Masculinity*. New York: Oxford University Press, 1996, s. 17-19. ISBN 0-19-512-660-2.

¹⁶⁸ WHITEHEAD, Stephen. *Men and Masculinities: Key Themes and New Directions*. Cambridge: Polity Press, 2002, s. 15. ISBN 0-7456-2467-7.

¹⁶⁹ KINGSLEY KENT, Susan. *Gender and Power in Britain, 1640-1990*. London: Routledge, 1999, s. 30. ISBN 978-0415147422.

Industrialismus a nástup kapitalismu vedl k požadavku protestantské pracovitosti,¹⁷⁰ zatímco romantismus člověka obracel k přírodě, kreativitě a vlastním citům.¹⁷¹ Spolu s konzervativní křesťanskou morálkou tak Anglie 19. století naplno odráží skutečnost, že mužství a maskulinita vždy do jisté míry představují idealizované produkty reprezentující jednak dobovou společnost, ale i ideologicky přijímané „pravdy.“¹⁷²

Ani v současné době podle Whiteheada nelze mluvit o žádné pevně dané „moderní maskulinitě“, jakkoliv nám média mohou nutit nepřírozené obrazy maskulinní dokonalosti. On hovoří spíše o mnoha postmoderních maskulinitách definovaných vlivem globalizace, při čemž zdůrazňuje jejich nahodilost a rozdíly mezi muži na základě třídy, rasy, sexuality a dalších faktorů.¹⁷³ Při sociologickém zájmu o maskulinitu je tedy velice časté, že autoři blíže specifikují, či maskulinitu mají konkrétně na mysli. Činí tak z toho důvodu, že v jejich oboru hrají klíčovou roli sociální stratifikace a mocenské vztahy mezi skupinami lidí definovaných zdaleka nejenom genderem.¹⁷⁴

Z tohoto důvodu není ani takzvaná *patriarchální dividenda* neboli společenské a politické výhody mužů oproti ženám¹⁷⁵ vyplácena všem mužům ve stejném poměru. Etnikum, sexuální orientace, sociální zázemí a prestiž vzdělání, to jsou jen některá z kritérií určujících podíl, jakým mohou mužští jedinci profitovat z nerovnoměrného rozdělení kapitálu, politické moci, prestiže a autority ve společnosti.

Zatímco na úrovni mužských jedinců je tedy nutné přijmout široké spektrum maskulinit, jednotné číslo je možné ponechat v případě, kdy o maskulinitě hovoříme jako o politické kategorii ve vztahu k feminitě, nebo v čistě obecné rovině debaty o genderu. Maskulinita jako pojem totiž nabízí prostor pro formulaci teoretických konceptů, které kritickou genderovou analýzu mohou posouvat a rozvíjet k většímu porozumění spletité sítě společenských vztahů mezi muži a ženami, popřípadě muži navzájem. Právě dva z těchto

¹⁷⁰ WHITEHEAD, Stephen. *Men and Masculinities: Key Themes and New Directions*. Cambridge: Polity Press, 2002, s. 16. ISBN 0-7456-2467-7.

¹⁷¹ VARNER, Paul. *Historical Dictionary of Romanticism in Literature*. London: Rowman & Littlefield, 2015, s. 8-9. ISBN 978-0-8108-7885-3.

¹⁷² WHITEHEAD, Stephen. *Men and Masculinities: Key Themes and New Directions*. Cambridge: Polity Press, 2002, s. 16. ISBN 0-7456-2467-7.

¹⁷³ Tamtéž, s. 16-17.

¹⁷⁴ HEARN, Jeff a David COLLINSON. Theorizing Unities and Differences Between Men and Between Masculinities. In: BROD, Harry a Michael KAUFMAN. *Theorizing Masculinities*. Thousand Oaks: SAGE Publications, 1994, s. 103-105. ISBN 0-8039-4904-9.

¹⁷⁵ CONNELL, Raewyn. *Gender*. 3rd ed. Cambridge: Polity Press, 2005, s. 142. ISBN 0-7456-2716-1.

konceptů si nyní blíže vymežíme. Jedná se o *hegemonní maskulinitu* a *toxickou maskulinitu*.

5.1 Hegemonní maskulinita

5.1.1 Vymezení konceptu hegemonní maskulinity

Ačkoliv gender jako pojem rezonoval celou druhou vlnou feminismu, v této práci již zaznělo, že do skutečného popředí zájmu se dostal především v 80. letech. Teoretičkou, která na tom měla možná největší zásluhu, byla Raewyn Connellová. Ta se totiž začala soustředit na genderové vztahy a každodenní praxi toho, jak jsou utvářeny a udržovány. Maskulinita se v jejím pojetí stala základním komponentem mužské dominance, neboť formuje celý genderový systém posilující patriarchální moc. Při své analýze komplexní struktury mezilidského chování došla k závěru, že některé jeho projevy jsou vnímány jako kulturně dominantní a jsou primárně připisovány buď ženám, nebo mužům. Tyto kulturně dominantní projevy chování pak nazvala *hegemonní maskulinita* a *hegemonní feminita*.¹⁷⁶

Sama autorka píše, že „jisté druhy chování, jisté způsoby bytí, jsou kulturně převažující a jsou vnímány jako vzorce maskulinity a feminity obecně, zatímco jiné druhy chování a charakteru jsou ve vztahu k nim definovány jako deviantní a podřadné a přitahují výsměch, nepřátelství a někdy i násilí. Pro absenci přesnějšího termínu jsme se rozhodli k těmto kulturně dominantním vzorcům odkazovat jako k ‚hegemonní maskulinitě‘ a ‚hegemonní feminite‘.“¹⁷⁷

Koncept hegemonní maskulinity se stal jedním z nejpopulárnějších a nejcitovanějších konceptů kritické genderové analýzy. Nabídl model několika maskulinit a několika mocenských vztahů, čímž navždy obohatil sociologickou teorii genderu.¹⁷⁸ Tento koncept dokázal něco, co samotný patriarchát jako střed feministického zájmu nedokázal – nabízí výčet procesů a vztahů mezi muži a ženami, aniž by opustil přesvědčení o mužské dominanci, či sklouznul k biologickému esencialismu a zjednodušování komplexních

¹⁷⁶ MESSERSCHMIDT, James. *Hegemonic Masculinity: Formulation, Reformulation, and Amplification*. Lanham: Rowman & Littlefield, 2018, s. 22. ISBN 978-1538114049.

¹⁷⁷ KESSLER, Sandra. *Ockers & Disco-Maniacs: A Discussion of Sex, Gender and Secondary Schooling*. Sydney: Inner City Education Centre, 1982, s. 10. ISBN 9780908274246.

¹⁷⁸ CONNELL, Raewyn a James MESSERSCHMIDT. *Hegemonic Masculinity: Rethinking the Concept*. *Gender and Society* [online]. Sage Publications, 2005, 19(6), 830 [cit. 2020-12-31]. ISSN 1552-3977. Dostupné z: <https://www.jstor.org/stable/27640853>

společenských vztahů.¹⁷⁹ Když však Connellová roku 1987 rozváděla svou teorii v publikaci *Gender and Power*, psala stále o *hegemonní* maskulinitě, ale namísto „hegemonní“ již pouze o *zdůrazňované* feminitě.¹⁸⁰ Hegemonie totiž spočívá ve schopnosti skupiny mužů dosáhnout takové společenské moci, aby reprodukovali a legitimizovali sociální vztahy, ze kterých pramení jejich společenská dominance.¹⁸¹

Hegemonní maskulinita stojí na premise mužské nadvlády ve společnosti a klade důraz na dominantní skupinu mužů a její každodenní praktiky, které tuto nadvládu umožňují. Hegemonie znamená společenskou dominanci určité skupiny, takže v genderové hierarchii je tato maskulinita nadřazená všem ostatním maskulinitám i feminitám. V této pozici se udržuje díky médiím, školám, tradiční rodině, náboženství apod., tedy díky všem nástrojům upevňujícím patriarchální ideologii. Podle Connellové je hegemonní maskulinita spojena především s heterosexuální a manželstvím, ale také s autoritou, prestiží, dobrým finančním zajištěním, fyzickou silou a tvrdostí, často až machistické povahy.¹⁸² V neposlední řadě se jedná primárně o muže bílé pleti, jejichž „drajv“ a agresivita jim zajistila vysoká společenská postavení.¹⁸³

Statisticky není hegemonní maskulinita považována za normální maskulinitu, protože ji naplňuje pouze zlomek mužů. Má však normativní funkci a představuje ztělesnění společensky nejváženějšího ideálního mužství. Tato hegemonie, nadvláda, neznamená nutně násilí proti ženám, ačkoliv jím muže být posilována. Autorka považovala koncept za abstraktní a historicky se měnící, neboť požadavky na vládu a nadřazenost se napříč časem ve společnosti proměňují také.¹⁸⁴

5.1.2 Genderový řád

Ruku v ruce s hegemonní maskulinitou jde další koncept, se kterým Connellová přišla také v 80. letech. Jedná se o *genderový řád*, který podle ní popisuje historicky

¹⁷⁹ WHITEHEAD, Stephen. *Men and Masculinities: Key Themes and New Directions*. Cambridge: Polity Press, 2002, s. 90. ISBN 0-7456-2467-7.

¹⁸⁰ MESSERSCHMIDT, James. *Hegemonic Masculinity: Formulation, Reformulation, and Amplification*. Lanham: Rowman & Littlefield, 2018, s. 26. ISBN 978-1538114049.

¹⁸¹ KAUFMAN, Michael. *Beyond patriarchy*. Toronto: Oxford University Press, 1987, s. 179. ISBN 978-0195405347.

¹⁸² GIDDENS, Anthony. *Sociology*. 5th edition. Cambridge: Polity Press, 2006, s. 463-465. ISBN 0-7456-3378-1.

¹⁸³ BARRY, Anne-Marie a Chris YUILL. *Understanding the Sociology of Health*. 3rd edition. Thousand Oaks: SAGE Publications, 2012, s. 147. ISBN 978-1-4462-0188-6.

¹⁸⁴ CONNELL, Raewyn a James MESSERSCHMIDT. Hegemonic Masculinity: Rethinking the Concept. *Gender and Society* [online]. Sage Publications, 2005, 19(6), 832-833 [cit. 2020-12-31]. ISSN 1552-3977. Dostupné z: <https://www.jstor.org/stable/27640853>

konstruovaný vzorec mocenských vztahů mezi muži a ženami, ale i mezi různě definovanými maskulinitami a feminitami. Mocenská struktura společenských vztahů podle ní operuje na základě genderu, kde heterosexuální muži systematicky usilují o větší vliv. Hegemonie, podřízení a spoluúčast (komplicita) jsou vztahy zcela klíčové pro celý genderový řád, na jehož vrcholu se tyčí právě hegemonní maskulinita. Connellová tím propojuje chápání genderu jako něčeho proměnného a komplexního s patriarchálním chápáním mocenské hierarchie.¹⁸⁵ Generový řád je totiž stejně jako genderové vztahy dynamický a historicky proměnlivý. Je založen na společenské praxi a není dopředu předurčený.¹⁸⁶

Na rozdíl od radikálních feministek zkoumajících patriarchát, Connellová se neuchýlila k chápání žen jako čistě pasivních obětí mužského útlaku. Některé ženy totiž podle ní mohou být aktivně spoluúčastné na udržování hegemonní maskulinity, neboť jim z toho pramení společenské výhody.¹⁸⁷ *Zdůrazňovaná feminita* představuje důležitý doplněk k hegemonní maskulinitě, protože poslušně uspokojuje tužby a zájmy mužů. Je charakterizována přizpůsobivostí, péčí a empatií. U mladých žen implikuje především sexuální přitažlivost a u starších mateřství. Connellová stejně jako již feministky 60. a 70. let zdůrazňuje roli médií a populární kultury, které tyto obrazy žen prezentují a vnucují dívkám již od útlého dětství.¹⁸⁸

V porovnání se zdůrazňovanou feminitou, takzvané *podřízené feminity* odmítají výše popsany ženský ideál a vzdorují všudypřítomným konvencím, což je činí vytlačovanými a opomíjenými. *Resistentní feminity* potom zahrnují například feministky, lesby, svobodné starší ženy, prostitutky a manuální pracovnice, tedy ty ženy, které si osvojily své vlastní nikomu nepodřízené identity a jsou „většinou vymazány z historie.“¹⁸⁹

Jak již bylo uvedeno, v genderovém řádu ztělesňuje hegemonní maskulinitu pouze zlomek mužů, kteří se stávají společenskou elitou. Je proto do veliké míry definována svým vztahem k jiným, nehegemonním formám maskulinity, které se v hierarchii

¹⁸⁵ WHITEHEAD, Stephen. *Men and Masculinities: Key Themes and New Directions*. Cambridge: Polity Press, 2002, s. 95. ISBN 0-7456-2467-7.

¹⁸⁶ LLOYD, Moya. Power, Politics, Domination and Oppression. In: WAYLEN, Georgina, Karen CELIS, Johanna KANTOLA a Laurel WELDON. *The Oxford Handbook of Gender and Politics*. New York: Oxford University Press, 2013, s. 124. ISBN 978-0-19-975145-7.

¹⁸⁷ WHITEHEAD, Stephen. *Men and Masculinities: Key Themes and New Directions*. Cambridge: Polity Press, 2002, s. 90. ISBN 0-7456-2467-7.

¹⁸⁸ GIDDENS, Anthony. *Sociology*. 5th edition. Cambridge: Polity Press, 2006, s. 465-466. ISBN 0-7456-3378-1.

¹⁸⁹ Tamtéž.

maskulinit nacházejí po ní. Mezi ty patří zejména maskulinity *komplcitní (spoluúčastné), podřízené, marginalizované a protestní*. Pro Connellovou tyto koncepty nebyly popisné, ale spíše abstraktní a definované logikou nerovných generových vztahů.¹⁹⁰

5.1.2.1 Komplcitní maskulinity

Komplcitní neboli spoluúčastné maskulinity sice neztělesňují maskulinitu hegemonní, ale chtějí ji zachovat, protože si užívají mnohé společenské výhody pramenící z genderové nerovnosti. V genderovém řádu tedy tito muži nejsou vůdčími osobnostmi, ale i přesto jim náleží jistá společenská moc a je jim vyplácena poměrně slušná patriarchální dividenda.¹⁹¹ Rasa a třídní příslušnost silně ovlivňuje příslušnost k tomuto typu maskulinity, protože pro etnické menšiny a pracující třídy je mnohem obtížnější jí dosáhnout.¹⁹²

Muži ztělesňující komplcitní maskulinitu čerpají výhody dominantních forem maskulinity, aniž by je explicitně podporovali, nebo odsuzovali. Podíl mužů, kteří ve společnosti reálně vládnou, je tedy mnohem menší než podíl mužů, kteří z hegemonní maskulinity nějakým způsobem profitují. Tyto „línější“ verze hegemonní maskulinity sklízejí odměnu za podřízení žen a dalších forem maskulinity, takže si užívají vyšší platy a prestižnější kariéerní posty. Protože však explicitně nikoho neutiskují, považují formy feministického aktivismu za útok proti svým osobám a často odmítají existenci jakéhokoliv „mužského privilegia.“¹⁹³

5.1.2.2 Podřízené maskulinity

Podřízené maskulinity zahrnují poměrně široké spektrum mužů, kteří se nepodílejí na řízení společnosti, mají malý přístup k patriarchální dividendě a jsou kulturně považováni za určitým způsobem podřadné.¹⁹⁴ Jsou tedy konstruovány jako méněcenné formy maskulinity hegemonní a nějakým způsobem se odklánějí od normy dominantní maskulinity. Řadí se sem například „zženštilí“ muži pracující v typicky ženských

¹⁹⁰ MESSERSCHMIDT, James. *Hegemonic Masculinity: Formulation, Reformulation, and Amplification*. Lanham: Rowman & Littlefield, 2018, s. 29. ISBN 978-1538114049.

¹⁹¹ BARRY, Anne-Marie a Chris YUILL. *Understanding the Sociology of Health*. 3rd edition. Thousand Oaks: SAGE Publications, 2012, s. 147. ISBN 978-1-4462-0188-6.

¹⁹² FLOOD, Michael, Judith KEGAN GARDINER, Bob PEASE a Keith PRINGLE. *International Encyclopedia of Men and Masculinities*. Abingdon: Routledge, 2007, s. 78. ISBN 978-0-415-33343-6.

¹⁹³ Tamtéž.

¹⁹⁴ VAN DER VEUR, Dennis, Yael OHANA, Gavan TITLEY, Goran BULDIOSKI a Annette SCHNEIDER. *Gender Matters: A Manual on Addressing Gender-based Violence Affecting Young People*. Budapest: European Youth Centre Budapest, 2007, s. 31. ISBN 978-92-871-6393-6.

profesích, nebo muži starající se o děti a domácnost.¹⁹⁵ Mohou být často vystavováni stigmatizaci a posměchu, protože nezvládají naplňovat maskulinní ideál a ohrožují vnímání mužství jako takového.

Do podřízené pozice může jedince postavit i jeho společenská třída, ačkoliv muž dost možná ztělesňuje machistický „chlapácký“ ideál. Maskulinita pracující třídy je tedy ekonomicky podřízenou maskulinitou založenou na nedostatku zdrojů ke společensky dominantnímu mocenskému postavení. Zatímco muži střední třídy mezi sebou soutěží o kariérní vzestup, pracující třída svou pozornost směřuje k dominanci v rodině. Narozdíl od „zženštilých“ mužů v domácnosti totiž tito jedinci stále dokáží naplňovat ideál muže coby živitele domácnosti, takže nejsou vystavováni posměchu.¹⁹⁶

5.1.2.3 Protestní maskulinity

S pracující třídou velice často souvisí specifická forma podřízené maskulinity – protestní maskulinita. Kvůli omezeným životním možnostem a povaze jejich práce se manuální pracovníci často uchylují k oslavě fyzické tvrdosti a přijímání machistických povahových rysů.¹⁹⁷ Od útlého věku jsou chlapci zahrnováni obrazy toho, co to znamená být pravým mužem, a strach z nenaplnění tohoto ideálu a ztráty mužství je vede k okázalému „chlapáctví“ a potlačování čehokoliv zženštilého. Protestní maskulinita tak znamená přehnaný důraz na hypermaskulinitu, ke kterému se muži uchylují v situaci, kdy se cítí bezmocní a neúspěšní. Nárokují si moc a vliv i tam, kde k tomu nemají žádné prostředky, kladou důraz na fyzickou sílu, odmítají svou bolest a potlačují své emoce.¹⁹⁸

Specifická povaha tohoto protestu zůstává ne zcela jasně prozkoumána. Jedná se však například o situace, kdy chlapci neúspěšní ve škole odmítají její autoritu a místo toho oslavují hodnoty pracující třídy. Odpor k institucím v obecném slova smyslu je jednou ze stránek tohoto protestu, který vždy funguje v dialektickém vztahu ke státu a většinové společnosti.¹⁹⁹ Hegemonní maskulinita je kromě ekonomické a politické moci spojována

¹⁹⁵ MESSERSCHMIDT, James. *Hegemonic Masculinity: Formulation, Reformulation, and Amplification*. Lanham: Rowman & Littlefield, 2018, s. 29. ISBN 978-1538114049.

¹⁹⁶ DUNK, Thomas a David BARTOL. The logic and limitations of male working-class culture in a resource hinterland. In: HÖRSCHELMANN, Kathrin a Bettina VAN HOVEN. *Spaces of Masculinities*. Abingdon: Routledge, 2005, s. 28-29. ISBN 0-203-34909-1.

¹⁹⁷ Tamtéž.

¹⁹⁸ VAN DER VEUR, Dennis, Yael OHANA, Gavan TITLEY, Goran BULDIOSKI a Annette SCHNEIDER. *Gender Matters: A Manual on Addressing Gender-based Violence Affecting Young People*. Budapest: European Youth Centre Budapest, 2007, s. 32-33. ISBN 978-92-871-6393-6.

¹⁹⁹ HAYWOOD, Chris a Mairtin MAC AN GHAILL. *Education and Masculinities: Social, Cultural and Global Transformations*. London: Routledge, 2013, s. 109. ISBN 978-0-415-59309-0.

i s fyzickou silou. Protože na první dvě složky však protestní maskulinita nedosahuje, klade o to větší důraz na tu třetí – na drsnáctví, sílu a násilí. Nemožnost dosáhnout vyššího společenského statusu tak muže vede k důrazu na „pravé mužství“ definované machismem a riskováním, často destruktivní povahy a za hranicí zákona. Jedná se tedy o fasádu moci tam, kde reálná moc není dosažitelná,²⁰⁰ a velice úzce souvisí s takzvanou toxickou maskulinitou. Jistě není velikým překvapením, že zejména v *Klubu rváčů* budou oba tyto koncepty hrát výraznou roli.

5.1.2.4 Marginalizované maskulinity

Jednotlivé maskulinity jsou velice různorodé, což způsobuje konflikt mezi skupinami mužů, kteří mezi sebou nesdílejí stejné charakteristiky. Hegemonní skupina proto musí svou dominanci neustále utvrzovat a zajistit, aby si nárokovala co největší společenské výhody. Konformita s její společenskou dominancí je tedy hlavním kritériem toho, zda muž náleží do marginalizované skupiny, neboť hegemonní maskulinita ty marginalizované činí přehlíženými a neschopnými ji zbavit jejího mocenského statusu.²⁰¹ Typickým příkladem podřízené maskulinity jsou například homosexuálové – opaky „pravých mužů“ ležící na samém dně maskulinní hierarchie.²⁰²

Marginalizované maskulinity jsou formou podřízených maskulinit, které jsou přehlíženy, nebo diskriminovány na základě nerovností nesouvisejících pouze s genderovými vztahy. Od ostatních podřízených maskulinit mužů, kteří pouze nejsou schopni dosáhnout na společenskou dominanci, se tedy liší tím, že tyto maskulinity jsou shazované z důvodů nenáležících pouze genderovému řádu. Jedná se tedy o skupiny mužů z etnických a sexuálních menšin, popřípadě o muže staršího věku.²⁰³ Jak již bylo v této práci napsáno, snad každá z marginalizovaných maskulinit přišla se svým vlastním konceptem a chápáním mužství, které nekladlo důraz pouze na bílou heterosexuální protestantskou střední třídu.

²⁰⁰ DURIESMITH, David. *Masculinity and New War: The gendered dynamics of contemporary armed conflict*. Abingdon: Routledge, 2017, s. 95. ISBN 978-1-138-67410-3.

²⁰¹ MASON, Christopher. *Crossing into Manhood: A Men's Studies Curriculum*. New York: Cambria Press, 2006, s. 178. ISBN 978-1-934043-30-1.

²⁰² GIDDENS, Anthony. *Sociology*. 5th edition. Cambridge: Polity Press, 2006, s. 465. ISBN 0-7456-3378-1.

²⁰³ MESSERSCHMIDT, James. *Hegemonic Masculinity: Formulation, Reformulation, and Amplification*. Lanham: Rowman & Littlefield, 2018, s. 29. ISBN 978-1538114049.

5.1.3 *Kritika a upřesnění hegemonní maskulinity*

Koncept hegemonní maskulinity v 80. letech způsobil malou revoluci a jako alternativa zjednodušujícího zkoumání struktury patriarchy se velice rychle rozšířil. I přesto se v následujícím desetiletí objevila celá řada kritik, které jejich autorku nutily k reformulaci původního pojetí. První bod kritiky představovalo tvrzení, že výše představená typologie maskulinit nahrává k jejich milnému chápání jako jakési statické esence mužství. Autorka se v tomto případě brání tím, že její dělení maskulinit je založeno na mocenských vztazích mezi nimi, nikoliv na pevných neproměnlivých definicích.²⁰⁴

Za relevantnější pak Connellová považovala kritiku nevyřešené dichotomie genderu a pohlaví, která v debatě o genderu vedla ke snižování role těla v sociálních procesech. Tělesná stránka je v debatě o hegemonní maskulinitě nesmírně důležitá, protože fyzická výkonnost, síla a atraktivní atletický vzhled jsou důležitou součástí maskulinního ideálu. Problematice kultury a těla jsme se v práci již věnovali a sama autorka později přišla s teorií „sociálního ztělesnění“ a „reprodukční arény“, kde společnost zahrnuje těla do svých procesů při vytváření genderových vzorců. Klíčová je v těchto procesech skutečnost, že lidská těla jsou zároveň objekty sociálních praktik (pro určité společenské skupiny jsou typické jiné volnočasové aktivity, sporty a způsob stravování, které ovlivňují lidskou fyziologii), ale i jejich aktivní činitelé (od lidských těl se odvíjejí určitá chování a společenské praktiky – těla slouží jako nástroje).²⁰⁵

Velice důležitou otázku vyvolala kritika nejednoznačnosti toho, kdo vlastně hegemonní maskulinitu ztělesňuje. Ne všichni muži na vysokých společenských postech jsou ztělesněním ideálního hegemonního mužství tak, jak bylo popsáno, a ani samotná podoba tohoto ideálu není jasná – je to Leonardo DiCaprio, Vladimir Putin, Bill Gates, Vladimir Klíčko, Mick Jagger, nebo Cristiano Ronaldo? Podle Connellové je hegemonní maskulinita historicky i lokálně proměnlivá a může být konstruována i tak, aby přesně nekorespondovala s životem žádného skutečného muže. Tyto modely mužů pouze představují rozšířené ideály, fantazie a tužby dané společností.²⁰⁶ Connellová navrhl tři úrovně, na kterých může být hegemonní maskulina zkoumána – lokální, regionální a globální. S nárůstem globalizace podle ní dochází k neustálé mezikulturní výměně

²⁰⁴ CONNELL, Raewyn a James MESSERSCHMIDT. Hegemonic Masculinity: Rethinking the Concept. *Gender and Society* [online]. Sage Publications, 2005, 19(6), 836-837 [cit. 2020-12-31]. ISSN 1552-3977. Dostupné z: <https://www.jstor.org/stable/27640853>

²⁰⁵ Tamtéž, s. 851-852.

²⁰⁶ Tamtéž, s. 838-839.

maskulinních ideálů, které se následně promítají na regionální i lokální úrovni, čímž zde dochází ke koexistenci několika různých hegemonních maskulinit.²⁰⁷

O hegemonní maskulinitě by se tedy podle kritiků vůbec nemělo hovořit v jednotném čísle, protože stejně jako všechny jiné maskulinity, i tato se může lišit na základě mnoha faktorů. Zároveň je vhodné rozlišovat mezi hegemonií vnitřní, tedy nadřazenosti mezi muži, a vnější mezi muži a ženami.²⁰⁸ Tvorbou mocenské hierarchie maskulinit a feminit se podle kritiků genderové vztahy redukuje na patriarchální podřízení jedné skupiny druhé, při čemž hegemonní maskulinita klade důraz především na negativní rysy necitlivých, nepečujících a agresivních mužů, kteří daný společenský řád udržují silou proti jeho přirozenosti.²⁰⁹

V této souvislosti Stephen Whitehead kritizuje, že koncept hegemonní maskulinity nevysvětluje, jak a proč muži legitimizují, reprodukuje a vytvářejí svou dominanci, ačkoliv jsou v porovnání se ženami a podřízenými muži menšinou. Podle něj hegemonní maskulinita otázku muže jako subjektu vůbec neřeší a soustředí se pouze na strukturu mocenských vztahů ve společnosti. Pokud je hegemonie chápána jako politická technika patriarchálního společenského řádu, tak hegemonní maskulinita *skutečného* mužského jedince prakticky nebere v potaz.²¹⁰ Whitehead se odvolává na francouzského filosofa Michela Foucaulta, který kritizoval tradiční teorie chápající společenskou moc jako něco hierarchicky uspořádaného shora dolů, tedy od vládnoucího k ovládanému.²¹¹

Podle Whiteheada se jak kritika patriarchátu, tak koncept hegemonní maskulinity právě tohoto přešlapu dopouštějí a nekladou důraz na iniciativu a odolnost jednotlivců-subjektů vůči společenské moci. Podle něj je nutné opustit chápání moci jako vztahu utiskovatele s obětí, kde je identita člověka potlačena v zájmu jeho politické kategorie. Obviňuje Connellovou z redukcionismu, když muže chápe jako politickou kategorii s primárním cílem získat moc. Právě Foucault mu při tom slouží jako nástroj kritiky, protože podle tohoto filosofa moc není ničím centralizovaným, co by někdo mohl vlastnit.²¹²

²⁰⁷ CONNELL, Raewyn a James MESSERSCHMIDT. Hegemonic Masculinity: Rethinking the Concept. *Gender and Society* [online]. Sage Publications, 2005, **19**(6), 849-850 [cit. 2020-12-31]. ISSN 1552-3977. Dostupné z: <https://www.jstor.org/stable/27640853>

²⁰⁸ Tamtéž, s. 844-845.

²⁰⁹ Tamtéž, s. 839-841.

²¹⁰ Tamtéž, s. 842-843.

²¹¹ WHITEHEAD, Stephen. *Men and Masculinities: Key Themes and New Directions*. Cambridge: Polity Press, 2002, s. 84. ISBN 0-7456-2467-7.

²¹² Tamtéž, s. 99-103.

Foucault ve vztahu k moci hovoří o *diskursu*, který je nositelem vědění a pravd, takže předurčuje, o čem je v dané společnosti možné hovořit. Tím v podstatě utváří celou síť společenských vztahů a moci, takže jeho prostřednictvím poznáváme sami sebe, komunikujeme s ostatními a vykonáváme moc, jejíž držitelé však nikdy nemůžeme být. Každý člověk podle Foucaulta totiž zároveň vykonává společenskou moc a podléhá společenské moci, takže mezi mocí a resistencí panuje symbiotický vztah. Tímto způsobem diskurs působí na každého z nás a utváří naši individualitu.²¹³

Connellová kritiku opomíjení mužského subjektu odmítá a tvrdí, že se strukturálního determinismu, tedy přesvědčení, že chování jedince je pouze výsledkem společenské mocenské struktury, nedopouští. Maskulinita je podle ní souhrnem vzorců veškerého mužského chování ve struktuře genderových vztahů a není tedy možné z ní mužský subjekt vymazat.²¹⁴

Zároveň tvrdí, že v genderové hierarchii jsou všechny nehegemonní maskulinity poměrně trvalé a jejich zahrnutí do genderového řádu společnosti nemusí nutně probíhat formou aktivní oprese ze strany dominantních mužů – tedy „shora dolů“. Všechny formy maskulinity se podle ní navzájem ovlivňují a dominance jedné skupiny mužů nad ostatními se udržuje jenom díky neustálé adaptaci hegemónické maskulinity nejen na historické okolnosti, ale i všechny podřízené maskulinity. Zahrnování podřízených maskulinit do genderového řádu a přejímání některých jejich prvků umožňuje hegemónní maskulinitě přežít a zároveň si udržet její výsostní postavení.²¹⁵ Z tohoto důvodu tedy můžeme i příslušníky marginalizovaných maskulinit nalézt na společensky významných postech, ačkoliv ne v takové míře, aby to hegemónní maskulinitu ohrožovalo.

Ve vztahu k vnější hegemonii mezi muži a ženami Connellová zdůrazňuje, že ženy jsou při tvorbě všech typů maskulinit jejich aktivními spolutvůrci, neboť ve vztahu k mužům plní klíčové společenské role matek, učitelek a partnerek apod. Nelze je tedy považovat pouze za pasivní oběti v dolních patrech genderové hierarchie a podle Connellové se všechny nevládnoucí skupiny lidí, ženské i mužské, na udržování genderového řádu aktivně podílejí.²¹⁶ Zároveň jsou genderové vztahy vždy zdrojem napětí a veškeré vzorce

²¹³ WHITEHEAD, Stephen. *Men and Masculinities: Key Themes and New Directions*. Cambridge: Polity Press, 2002, s. 99-103. ISBN 0-7456-2467-7.

²¹⁴ CONNELL, Raewyn a James MESSERSCHMIDT. Hegemonic Masculinity: Rethinking the Concept. *Gender and Society* [online]. Sage Publications, 2005, 19(6), 843 [cit. 2020-12-31]. ISSN 1552-3977. Dostupné z: <https://www.jstor.org/stable/27640853>

²¹⁵ Tamtéž, s. 847-848.

²¹⁶ Tamtéž, s. 848.

chování jsou otevřené změnám. Podoba hegemonní maskulinity se tak může v budoucnu proměnit v zájmu větší genderové rovnosti a demokratičnosti ve společnosti.²¹⁷

5.2 Toxická maskulinita

Pojem toxické maskulinity velice úzce souvisí s maskulinitou hegemonní a s jejími dopady na společnost. Ačkoliv neexistuje její univerzální jasná definice, Terry Kuper toxickou maskulinitu popisuje jako souhrn mužských vlastností, které slouží k podpoře jejich dominance, k ponižování žen, k homofobii a ke svévolnému násilí. Obecně tak můžeme hovořit o souhrnu norem, přesvědčení a způsobů jednání mužů, které zraňuje ženy, děti, celou společnost i muže samotné. Slovo „toxická“ proto popisuje spíše negativní aspekty maskulinity.²¹⁸

Stručně řečeno, toxická maskulinita označuje tradiční a široce rozšířené maskulinní normy, které říkají, že muž by měl být aktivní, agresivní, soutěživý, soběstačný, drsný, odvážný a dominantní. Popisuje tak tradiční představy *pravého* mužství, podle kterého by muž neměl dávat najevo své emoce a měl by se vyvarovat všemu, co je jakýmkoliv způsobem „zženštilé“. Silně machistická toxická maskulinita z tohoto důvodu nerespektuje žádné ostatní podoby mužství, protože se podle jejích měřítek nejedná o pravé muže. I proto můžeme toxickou maskulinitu považovat za příčinu homofobie a odporu k homosexuálům. Strach ze zženštilosti u mužů může vést dokonce k takzvané hypermaskulinitě, která spočívá v přehánění stereotypního mužského chování, v důrazu na fyzickou sílu a přehnanou agresivitu.²¹⁹

S toxickou maskulinitou úzce souvisí vyšší agresivita a násilnická činnost mužů, která se podepisuje na jejich fyzickém zdraví. Ve Spojených státech muži představují 90 % pachatelů a 77 % obětí všech vražd²²⁰ a není nijak překvapivé, že globálně tvoří i drtivou většinu padlých vojáků ve válkách.²²¹ Podle některých názorů lze i války považovat za jeden z přímých důsledků maskulinity postavené na okázalé demonstraci síly. Jak píše

²¹⁷ CONNELL, Raewyn a James MESSERSCHMIDT. Hegemonic Masculinity: Rethinking the Concept. *Gender and Society* [online]. Sage Publications, 2005, **19**(6), 853 [cit. 2020-12-31]. ISSN 1552-3977. Dostupné z: <https://www.jstor.org/stable/27640853>

²¹⁸ SCULOS, Bryant. Who's Afraid of 'Toxic Masculinity'? *Class, Race and Corporate Power* [online]. 2017, **5**(3), 3 [cit. 2020-12-31]. Dostupné z: doi:10.25148/CRCP.5.3.006517

²¹⁹ RENZETTI, Claire a Jeffrey EDLESON. *Encyclopedia of Interpersonal Violence: Volume 1*. Thousand Oaks: SAGE Publications, 2008, s. 345. ISBN 978-1412918008.

²²⁰ PAPPAS, Stephanie. APA issues first-ever guidelines for practice with men and boys. *American Psychological Association* [online]. 2019, **50**(1), 35 [cit. 2020-12-31]. Dostupné z: <https://www.apa.org/education/ce/guidelines-practice-men-boys.pdf>

²²¹ CONNELL, Raewyn. *Gender*. 3rd ed. Cambridge: Polity Press, 2005, s. 114. ISBN 0-7456-2716-1.

David H. J. Morgan, „ze všech oblastí utvářejících, reprodukujících a aplikujících maskulinity jsou ty spojené s válkou a armádou jedny z nejpřímějších. I přes dalekosáhlé politické, sociální a technologické změny, válečník se stále zdá být klíčovým symbolem maskulinity (...) Tělesný postoj, výrazy ve tváři a zbraně jasně konotují agresi, odvahu, schopnost konat násilí a občas i ochotu se obětovat. Uniformy potlačují individualitu v zájmu zobecněné nadčasové maskulinity, zatímco zároveň konotují ovládnání emocí a podřízení se racionalitě.“²²²

Na tomto místě je třeba zmínit, že muži jsou hlavními původci násilí nejen vůči sobě navzájem, ale i vůči ženám a dětem.²²³ Koneckonců „mužské“ války jsou téměř vždy doprovázeny zvýšeným výskytem znásilňování žen a Amnesty International dokonce tvrdí, že zejména v zemích třetího světa se nejedná pouze o jejich vedlejší produkt, ale o přímou a záměrnou válečnou strategii.²²⁴ Kromě válečnictví a zločinů pak s mužským „kultem násilí“ souvisí i jejich zájem o fyzické kontaktní sporty.²²⁵ Connellová v tomto kontextu hovoří o americkém Super Bowlu jako o dokonalé reprezentaci genderového rozdělení společnosti, kde do sebe silní muži ve sportovní výzbroji vrážejí v honbě za slávou a obdivem, zatímco štíhlé a konvenčně atraktivní roztleskávačky jim nadšeně fandí a krásně se při tom usmívají.²²⁶

Kvůli odporu ke všemu zženštilému se o toxické maskulinitě často hovoří jako o nemoci sužující jedince, kteří jsou společností tlačeni ztělesňovat represivní tradiční ideál drsného neohroženého muže. Díky tlaku okolí a strachu z posměchu nemohou muži plně vyjadřovat své emoce a musí za každou cenu působit neohroženě a drsně, ať po fyzické, či psychické stránce. Z mužství tak vzniká úzký ideál vyznačující se násilím, agresi a sexualitou, kde síla je vším a emoce jsou slabostí. Potlačování emocí způsobené toxickou maskulinitou při tom výrazně ohrožuje psychické zdraví mužů a jejich sociální vztahy, které jsou poškozovány neschopností projevat emoční vřelost a sounáležitost.²²⁷

²²² MORGAN, David. Theater of War: Combat, the Military and Masculinities. In: BROD, Harry a Michael KAUFMAN. *Theorizing Masculinities*. Thousand Oaks: SAGE Publications, 1994, s. 165-166. ISBN 0-8039-4904-9.

²²³ WHITEHEAD, Stephen. *Men and Masculinities: Key Themes and New Directions*. Cambridge: Polity Press, 2002, s. 35. ISBN 0-7456-2467-7.

²²⁴ SMITH-SPARK, Laura. How did rape become a weapon of war? *BBC News* [online]. [cit. 2020-12-31]. Dostupné z: <http://news.bbc.co.uk/2/hi/4078677.stm>

²²⁵ RENZETTI, Claire a Jeffrey EDLESON. *Encyclopedia of Interpersonal Violence: Volume 1*. Thousand Oaks: SAGE Publications, 2008, s. 345. ISBN 978-1412918008.

²²⁶ CONNELL, Raewyn. *Gender*. 3rd ed. Cambridge: Polity Press, 2005, s. 3. ISBN 0-7456-2716-1.

²²⁷ SALAM, Maya. What Is Toxic Masculinity? *The New York Times* [online]. New York, 2019 [cit. 2020-12-31]. Dostupné z: <https://www.nytimes.com/2019/01/22/us/toxic-masculinity.html>

Podle statistických údajů ze Spojeného království jsou muži sice diagnostikováni depresemi méně často než ženy, ale přesto vykazují třikrát vyšší míru sebevraždy. Tato disproporce, v některých případech i vyšší, je potvrzena i daty z mnoha dalších vyspělých zemí a genderové role v ní podle odborníků hrají vysokou roli. Muži trpící depresemi vyhledávají odbornou pomoc méně často než ženy a podle Colmana O'Driscolla je jednou z důležitých příčin způsob, jakým je s nimi jednáno již od dětství. Zatímco u žen je vyšší míra emocionality společensky tolerována a do jisté míry i očekávána, od mužů se podle hesla „kluci nepláčou“ očekává větší síla a odolnost. Své psychické potíže se tedy místo přiznání „slabosti“ a vyhledání odborné pomoci raději pokoušejí řešit svépomocí, často alkoholem.²²⁸

²²⁸ SCHUMACHER, Helene. Why more men than women die by suicide. *BBC* [online]. 2019 [cit. 2020-12-31]. Dostupné z: <https://www.bbc.com/future/article/20190313-why-more-men-kill-themselves-than-women>

6 Krize maskulinity

6.1 Maskulinita jako politická kategorie

Během sepisování tohoto textu se píše rok 2020 a Spojené státy právě v prezidentské volbě mezi mužem z Demokratické strany a mužem Republikánské strany rozhodly, že 46. mužem v čele USA se stane Joe Biden. V americkém Kongresu mezi tím muži tvoří 76 % senátorů a 73 % členů Sněmovny reprezentantů.²²⁹ Ženy stojí v čele pouze dvaceti z necelých 200 států na světě²³⁰ a muži představují 75 % členů všech zákonodárných sborů na planetě Zemi.²³¹ V žádné horní komoře parlamentu, či jeho alternativě nepředstavují muži menšinu a v roce 2019 pak převažovaly ženy pouze v dolních komorách ve Rwandě, na Kubě a v Bolívii.²³²

V soukromém sektoru muži tvoří 463 výkonných ředitelů z 500 největších obchodních společností v USA.²³³ V dozorčích radách těchto podniků jsou zastoupeni ze 79 %, ve vyšším managementu pak ze 73,5 %.²³⁴ Medián mzdy mužů ve Spojených státech tvoří 123 % mediánu ženské mzdy, a dokonce i na stejných pracovních postech jsou jejich finanční ohodnocení mírně vyšší.²³⁵ S tím souvisí i skutečnost, že američtí muži jsou méně ohroženi chudobou než ženy.²³⁶ Globální gender pay gap, tedy celosvětový rozdíl ve mzdách mužů a žen, pak činí 31,4 %.²³⁷

²²⁹ CENTER FOR AMERICAN WOMEN AND POLITICS. Number of Women in the U.S. Congress. *CAWP* [online]. New Jersey: Rutgers, The State University of New Jersey, 2020 [cit. 2020-12-31]. Dostupné z: <https://cawp.rutgers.edu/election2020-results-tracker>

²³⁰ CATALYST. Women in Government: Quick Take. *Catalyst* [online]. New York: Catalyst, 2020 [cit. 2020-12-31]. Dostupné z: <https://www.catalyst.org/research/women-in-government/>

²³¹ THE WORLD BANK. Proportion of seats held by women in national parliaments. *The World Bank* [online]. Washington D.C.: The World Bank Group, 2020 [cit. 2020-12-31]. Dostupné z: https://data.worldbank.org/indicator/SG.GEN.PARL.ZS?most_recent_value_desc=true

²³² IPU. Women in national parliaments. *Inter-Parliamentary Union* [online]. Geneva: Inter-Parliamentary Union, 2019 [cit. 2020-12-31]. Dostupné z: <http://archive.ipu.org/wmn-e/classif.htm>

²³³ EBRAHIMJI, Alisha. Female Fortune 500 CEOs reach an all-time high, but it's still a small percentage. *CNN* [online]. New York: CNN, 2020 [cit. 2020-12-31]. Dostupné z: <https://edition.cnn.com/2020/05/20/us/fortune-500-women-ceos-trnd/index.html>

²³⁴ CATALYST. Pyramid: Women in S&P 500 Companies. *Catalyst* [online]. New York: Catalyst, 2020 [cit. 2020-12-31]. Dostupné z: <https://www.catalyst.org/research/women-in-government/>

²³⁵ PAYSACLE. THE STATE OF THE GENDER PAY GAP 2020. *PayScale* [online]. Seattle: PayScale, 2020 [cit. 2020-12-31]. Dostupné z: <https://www.payscale.com/data/gender-pay-gap>

²³⁶ BLEIWEIS, Robin, Diana BOESCH a Alexandra CAWTHORNE GAINES. The Basic Facts About Women in Poverty. *Center for American Progress* [online]. Washington D.C.: CAP, 2020 [cit. 2020-12-31]. Dostupné z: <https://www.americanprogress.org/issues/women/reports/2020/08/03/488536/basic-facts-women-poverty/>

²³⁷ WORLD ECONOMIC FORUM. *Global Gender Gap Report 2020* [online]. Geneva: World Economic Forum, 2019, s. 8 [cit. 2020-12-31]. ISBN 978-2-940631-03-2. Dostupné z: http://www3.weforum.org/docs/WEF_GGGR_2020.pdf

Celosvětově se podle Mezinárodní organizace práce na globální pracovní síle podílí 74 % mužů²³⁸ a 47 % žen starších 15 let.²³⁹ V USA pak tento rozdíl činí 68 %²⁴⁰ mužů a 56 % žen.²⁴¹ Muži jsou tak více zastoupeni na pracovním trhu, zatímco americké ženy v průměru věnují denně o 2 hodiny více času domácím pracím a péči o děti.²⁴² Dělbá práce je zde poměrně jasná – ženy více perou, vaří, uklízí a myjí nádobí, zatímco muži se starají o auto a práci na zahradě.²⁴³

Na tomto místě je znovu velice důležité zdůraznit to, co v předchozím průběhu práce několikrát rezonovalo – ne všichni muži z výše uvedených čísel profitují stejně. Ačkoliv zejména ve skandinávských zemích je situace mírně vyrovnanější, Spojené státy reprezentují spíše celosvětový trend než jakousi sexistickou černou ovci planety. Výše uvedená změť procent a údajů v nás proto musí vyvolávat poměrně logickou otázku – proč se v současné době tolik skloňuje pojem „krize maskulinity“?

Stephen Whitehead v tomto ohledu velice kriticky píše: „*Muži přímo, či nepřímo ovládají většinu světových zdrojů, kapitálu, médií, politických stran a korporací. Je tedy složité si tuto skupinu představit v krizi. Paradoxně se však myšlenka krize může jevit dosti atraktivní právě mužům samotným, neboť je staví do pozice oběti a nabízí jim nové způsoby validace a identity – jako zranění a ohrožení.*“²⁴⁴

Muži podle tohoto autora operují s pojmem „krize maskulinity“ jako s obhajobou svého antifeminismu a většího násilí na ženách, dětech, ostatních mužích, zvířatech i naší planetě.²⁴⁵ Přesto však nelze jasně tvrdit, že diskuse o maskulinitě v krizi nemá žádné

²³⁸ THE WORLD BANK. Labor force participation rate, male (% of male population ages 15+). *The World Bank* [online]. Washington D.C.: The World Bank Group, 2020 [cit. 2020-12-31]. Dostupné z: <https://data.worldbank.org/indicator/SL.TLF.CACT.MA.ZS>

²³⁹ THE WORLD BANK. Labor force participation rate, female (% of female population ages 15+). *The World Bank* [online]. Washington D.C.: The World Bank Group, 2020 [cit. 2020-12-31]. Dostupné z: <https://data.worldbank.org/indicator/SL.TLF.CACT.FE.ZS>

²⁴⁰ THE WORLD BANK. Labor force participation rate, male (% of male population ages 15+) – United States. *The World Bank* [online]. Washington D.C.: The World Bank Group, 2020 [cit. 2020-12-31]. Dostupné z: <https://data.worldbank.org/indicator/SL.TLF.CACT.MA.ZS?locations=US>

²⁴¹ THE WORLD BANK. Labor force participation rate, female (% of female population ages 15+) – United States. *The World Bank* [online]. Washington D.C.: The World Bank Group, 2020 [cit. 2020-12-31]. Dostupné z: <https://data.worldbank.org/indicator/SL.TLF.CACT.FE.ZS?locations=US>

²⁴² WEISHOLTZ, Drew. Women do 2 more hours of housework daily than men, study says. *TODAY* [online]. New York: NBC News, 2020 [cit. 2020-12-31]. Dostupné z: <https://www.today.com/news/women-do-2-more-hours-housework-daily-men-study-says-t172272>

²⁴³ BRENAN, Megan. Women Still Handle Main Household Tasks in U.S. *Gallup* [online]. Washington D.C.: Gallup, 2020 [cit. 2020-12-31]. Dostupné z: <https://news.gallup.com/poll/283979/women-handle-main-household-tasks.aspx>

²⁴⁴ WHITEHEAD, Stephen. *Men and Masculinities: Key Themes and New Directions*. Cambridge: Polity Press, 2002, s. 3-4. ISBN 0-7456-2467-7.

²⁴⁵ Tamtéž, s. 4.

opodstatnění. Hovoříme-li totiž o ní, je zcela nezbytné rozlišovat mezi dvojitým chápáním maskulinity – maskulinita jako veřejná politická kategorie, kam patří i ekonomické a další související ukazatele, a maskulinita jako soukromá osobní identita mužského jedince.

Hovořit o krizi maskulinity z pohledu veřejného postavení mužů ve společnosti by bylo poměrně ambiciózní, avšak i v oblasti veřejného života je třeba zmínit, že navzdory jasným číselným ukazatelům mužské dominance si ženy *velice pomalu* nárokují rovnější zastoupení. Koneckonců celých 7,4 % žen na pozici CEO největších amerických firem je historický rekord a současné zastoupení 134 žen v 535členném americkém Kongresu také. Ženy a všichni zastánci genderové rovnosti též mohou slavit fakt, že ve středu 20. ledna 2021 se Kamala Harrisová stane historicky první viceprezidentkou Spojených států. Bude uvedena do pozice existující již od roku 1789, čímž naruší skutečně dlouhou mužskou tradici na tomto postu.²⁴⁶

Na pracovním trhu v roce 2019 tvořily americké ženy 47 % pracovní síly USA²⁴⁷, zatímco v roce 1970 to bylo pouze 38 %.²⁴⁸ Prudce vzrostla i jejich vzdělanost. V roce 1950 získaly pouze 24 % bakalářských, 29 % magisterských a necelých 10 % doktorských vysokoškolských diplomů, avšak v 80. letech muže postupně předešly v získaných titulech bakaláře a magistra, v roce 2015 pak i v doktorátech.²⁴⁹ Je však třeba zmínit, že jejich vyšší formální vzdělání je prozatím dosahováno v méně perspektivních oblastech, zatímco v klíčových a vážených oborech STEM (science, technology, engineering and mathematics) stále poměrně drtivě, více než dvojnásobně, převládají muži.²⁵⁰ Na globální úrovni jsou pak výsledky ve vzdělávání samozřejmě dramaticky odlišné a podle údajů

²⁴⁶ OFFICE OF ART & ARCHIVES. Presidents, Vice Presidents, & Coinciding Sessions of Congress. *United States House of Representatives* [online]. Washington D.C.: United States House of Representatives, 2017 [cit. 2020-12-31]. Dostupné z: <https://history.house.gov/Institution/Presidents-Coinciding/Presidents-Coinciding/>

²⁴⁷ U.S. BUREAU OF LABOR. Labor Force Statistics from the Current Population Survey. *U.S. Bureau of Labor Statistics* [online]. Washington D.C.: U.S. Bureau of Labor, 2019 [cit. 2020-12-31]. Dostupné z: <https://www.bls.gov/cps/cpsaat03.htm>

²⁴⁸ U.S. BUREAU OF LABOR. Women in the Labor Force: A Databook. *U.S. Bureau of Labor Statistics* [online]. Washington D.C.: U.S. Bureau of Labor, 2013, 10-11 [cit. 2020-12-31]. Dostupné z: <https://www.bls.gov/cps/wlf-databook-2012.pdf>

²⁴⁹ NCES. Degrees conferred by postsecondary institutions, by level of degree and sex of student. *National Center for education statistics* [online]. Washington D.C.: National Center for education statistics, 2019 [cit. 2020-12-31]. Dostupné z: https://nces.ed.gov/programs/digest/d19/tables/dt19_318.10.asp?referrer=re.asp

²⁵⁰ NCES. Number and percentage distribution of science, technology, engineering, and mathematics (STEM). *National Center for education statistics* [online]. Washington D.C.: National Center for education statistics, 2019 [cit. 2020-12-31]. Dostupné z: https://nces.ed.gov/programs/digest/d19/tables/dt19_318.45.asp

UNESCO dosáhlo pouze 66 % států genderové rovnosti v primárním, 45 % států v nižším sekundárním a 25 % ve vyšším sekundárním vzdělávání.²⁵¹

Mediální pozornost, jaké se debata o genderové nerovnosti těší, čím dál hlasitější volání po ženské emancipaci, bujará oslava sebemenších feministických úspěchů, všudypřítomnost sociálních sítí a globální hnutí jako #MeeToo, to vše může u mužů vyvolat pocit, že se stávají nechtěnými a zavrhoványi překážkami ve společenském pokroku.

Bílá maskulinita a její mocenské projevy v každodenním společenském životě byla dlouhou dobu jakoby skryta před kritickou analýzou. Sally Robinsonová hovoří o její „neviditelnosti“, která jí umožňovala udržovat si nikým nezpochybňovanou společenskou dominanci. Pokud totiž gender coby strukturu vztahů ve společnosti nikdo kriticky neanalyzuje, stává se maskulinita jakýmsi přirozeným univerzálním společenským standardem. Část jejího privilegia podle autorky spočívala právě v tom, že ji nikdo nezkoumal, kriticky nezpochybňoval a především neomezoval. Do poloviny 20. století jako by to byly pouze ženy, etnické menšiny a dělnická třída, na koho se kvůli jejich „jinakosti“ upínala veškerá pozornost v boji o politická a občanská práva.²⁵²

To se změnilo v pozdních 60. letech, kdy se díky lidskoprávním hnutím etnických a sexuálních menšin naplno ukázala rozmanitost americké společnosti. Nastupující ekonomická krize následně výrazně oslabil všechny skupiny obyvatelstva a nejvíce ty slabší. Úpadek bílých mužů střední třídy se však stal mnohem viditelnějším, neboť symbolizoval úpadek „normálního američanství.“ Muži jako politická kategorie přestali být chápáni jako běžná norma, vůči které je třeba vymezovat všechny ostatní. Dostali se pod hledáček kritického zájmu a najednou se ukázalo, že i oni, nikoliv pouze marginalizované skupiny společnosti, praktikují tzv. *politiku identity* – tedy úsilí určité sociální skupiny prosadit se v mocenské struktuře společnosti.²⁵³

Tvrzení, že maskulinita je v krizi, tak nemusí nutně znamenat, že je ohrožena mužská společenská hegemonie. Jedná se spíše o skutečnost, že maskulinita již není chápána jako

²⁵¹ GLOBAL EDUCATION MONITORING REPORT TEAM. *Global education monitoring report gender review 2018: Meeting our commitments to gender equality in education* [online]. Paris: UNESCO, 2018, s. 11 [cit. 2020-12-31]. ISBN 978-92-3-100265-6. Dostupné z: <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000261593>

²⁵² ROBINSON, Sally. *Marked Men: White Masculinity in Crisis*. New York: Columbia University Press, 2000, s. 1-2. ISBN 0-231-11293-9.

²⁵³ Tamtéž, s. 2-3.

společenská norma garantující mužům nezczitelná práva na společenskou dominanci. Humanistický ideál rovnosti a hegemonní ideál patriarchy do sebe narážejí a z bílých anglosaských protestantů se stává jasně vymezená skupina obyvatel, na jejichž privilegia si každý může ukázat prstem a může si je nárokovat také. Tato krize u mužů vyústila v pocit překvapení, v bolestivé trauma a stavění se do role obětí společnosti, která je považuje za původce všeho zla udržující nespravedlivé status quo.²⁵⁴

Změny v genderovém řádu a jeho vnímání zasáhly maskulinitu, především bílou maskulinitu, nesmírně citlivě. Je třeba zdůraznit, že pojem „krize“ v tomto kontextu používají především muži samotní a popisují jím společenské změny v chápání maskulinity. K těm se mužští jednotlivci mohou postavit mnoha způsoby, například snahou o ztělesnění tradiční dominantní maskulinity, nebo naopak sklouznutí k masochismu a okázalé sebelítosti. V tomto ohledu se hovoří o tom, že současná maskulinita je poraněná, oslabená a bolestivá.²⁵⁵

Krize maskulinity se tak nepromítá primárně na objektivní úrovni rozdělení moci ve společnosti, kde jsou karty zatím jasně rozdané. Především se jedná o subjektivní krizi mužského jedince a jeho identity. Někteří muži, konkrétně řečeno odpůrci feministického aktivismu, v reakci na kritiku diskriminace žen zdůrazňují tíži, kterou na jejich bedra klade nadměrně vysoká společenská zodpovědnost. Obracejí tak celou perspektivu a hovoří o tom, že jsou to oni, nikoliv ženy, koho společnost utlačuje a sužuje, neboť jsou tlačeni do plnění silného a samostatného ideálu.²⁵⁶ Zaujímají tak roli obětí a to, co feministky považují za privilegia, interpretují jako zátěž.²⁵⁷

Pokud se budeme držet vymezení maskulinity jako politické kategorie mužů v kontrastu se ženami, je diskuse o krizi zřejmě ještě na dlouhou dobu poměrně předčasná. Ani tak ale nelze o mužských problémech hovořit pouze jako o projevech sebelítosti a ublíženosti. Andrew Kimbrell na toto konto píše, že *„naprosto všechny statistiky o zdraví a většina těch o ekonomickém prospěchu ukazují, že navzdory pověrám a mýtům o opaku, drtivá většina mužů je socioekonomickým systémem devastována. Ačkoliv americká společnost pokračuje v posilování malého podílu mužů a menšího, leč neustále rostoucí podílu žen,*

²⁵⁴ ROBINSON, Sally. *Marked Men: White Masculinity in Crisis*. New York: Columbia University Press, 2000, s. 4-6. ISBN 0-231-11293-9.

²⁵⁵ Tamtéž, s. 10-11.

²⁵⁶ YÚDICE, George. What's a Straight White Man to Do? In: BERGER, Maurice, Brian WALLIS a Simon WATSON. *Constructing Masculinity*. New York: Routledge, 1995, s. 269. ISSN 0-415-91052-8.

²⁵⁷ Tamtéž, s. 271-272.

většině mužů způsobuje významný pocit nejistoty a úzkosti.²⁵⁸ V souvislosti s mužskými problémy autor upozorňuje mimo jiné na jejich nižší věk dožití, na vyšší výskyt smrtelných chorob, vyšší míru obětí kriminality, vyšší míru pracovních úrazů, na častější alkoholismus, vyšší sebevražednost, vyšší výskyt duševních poruch a poruch chování, popřípadě i na vyšší míru bezdomovectví a menší šanci otců na kontakt s dětmi po rozvodu.²⁵⁹

6.2 Krize maskulinní identity

I na úrovni jednotlivců o krizi maskulinity můžeme hovořit v různých významech, například v souvislosti s negativními dopady toxické maskulinity na muže a jejich psychické a mentální zdraví.²⁶⁰ Nejčastěji se však s tímto pojmem setkáme v kontextu debaty o úpadku tradičního „pravého mužství“, které je čím dál více nahrazováno zženštilými formami a podvoluje se čím dál dominantnějším ženám. Judith Allenová hovoří o tom, že v tomto kontextu se ani tak nejedná o krizi maskulinity, jako spíše o *rétoriku* krize maskulinity, která pevně rozděluje muže a ženy do dvou protikladných stereotypů a kritizuje jakékoliv narušování mužské nadřazenosti. Feminita je v této rétorice pro muže nebezpečná a oslabuje je. Čím zženštilejšími se stanou, tím slabší postavení budou mít ve společnosti, až je ženy nakonec ovládnou.²⁶¹

Na začátku této práce již bylo vymezeno, že genderová identita představuje ty genderové atributy, které jedinec prožívá jako sobě vlastní a se kterými se ztotožňuje.²⁶² Identita každého člověka je postavena na rozlišování rozdílů mezi sebou a okolím, neboť pouze skrz rozpoznávání jinakosti jiných lidí člověk získává jistotu v pojetí sebe samého. Genderová identita je proto do veliké míry postavena na vnímané opozici maskulinity a feminity, vůči které se muži potřebují vymezovat. Samotné udržování maskulinní identity

²⁵⁸ KIMBRELL, Andrew. *The masculine mystique*. New York: Ballantine Books, 1995, s. 3-4. ISBN 0-345-38658-2.

²⁵⁹ Tamtéž, s. 4-11

²⁶⁰ SHPANCER, Noam. Is Masculinity in Crisis? If So, What Should Be Done? *Psychology Today* [online]. 2020 [cit. 2021-01-01]. Dostupné z: <https://www.psychologytoday.com/us/blog/insight-therapy/202006/is-masculinity-in-crisis-if-so-what-should-be-done>

²⁶¹ DUPUIS-DÉRI, Francis. The bogus 'crisis' of masculinity. *The Conversation* [online]. 2018 [cit. 2021-01-01]. Dostupné z: <https://theconversation.com/the-bogus-crisis-of-masculinity-96558>

²⁶² JANOŠOVÁ, Pavlína. *Dívčí a chlapecká identita: vývoj a úskalí*. Praha: Grada, 2008, s. 42. ISBN 978-80-247-2284-9.

je pak stejně jako celý gender dáno kulturním prostředím, v rámci kterého jedinec aktivně uvádí v život předepsané scénáře formující jeho osobnost.²⁶³

Jak píše Jeffrey Weeks: „*Maskulinita neboli mužská identita je dosahována neustálým procesem odvracení hrozeb vůči ní. Je nejistě dosahována prostřednictvím odmítání feminity a homosexuality.*“²⁶⁴ V západní kultuře pak podle Davida Guttermána o mužích panují dva předpoklady – jsou to heterosexuálové a nesouhlasí s feminismem. Zženštilí muži, gayové a zastánci feminismu proto vůči dominantnímu chápání maskulinity představují onu výše zmíněnou hrozbu.²⁶⁵

Krise maskulinity chápaná jako krize maskulinní identity tedy spočívá ve skutečnosti, že jedinec není schopen osvojení pravé maskulinity jako ideálu daného kulturou. Jeho jádrová pohlavní identita mu jasně říká, že je to muž, avšak genderové vlastnosti, se kterými se ztotožňuje, nejsou kulturně považovány za součást ideálu mužství.²⁶⁶ Tato situace na něj může mít velice neblahé následky a může se stát příčinou hluboké krize, neboť genderová identita je důležitou součástí identity jedince. Představuje jeden ze základních faktorů určujících, jak člověk sám sebe vnímá a do jaké míry se ztotožňuje s rolí muže, či ženy.²⁶⁷

Zde stojí za zmínku pohled Eve Sedgwickové, která maskulinitu a feminitu nechápe jako dva protiklady na jedné ose, ale jako dvě na sobě nezávislé proměnné. Autorka upozorňuje na skutečnost, že někteří jedinci mají v testech osobnosti vysoké skóre u stereotypně mužských i stereotypně ženských vlastností zároveň a někteří zase nízké u obou. Muž, který nespĺňuje maskulinní ideál, tak v tomto pojetí není zcela nutně „zženštilý.“²⁶⁸

²⁶³ GUTTERMAN, David. Postmodernism and the Interrogation of Masculinity. In: BROD, Harry a Michael KAUFMAN. *Theorizing Masculinities*. Thousand Oaks: SAGE Publications, 1994, s. 221-224. ISBN 0-8039-4904-9.

²⁶⁴ WEEKS, Jeffrey. *Sexuality and Its Discontents*. London: Routledge & Kegan Paul, 1985, s. 190. ISBN 0-415-04503-7.

²⁶⁵ GUTTERMAN, David. Postmodernism and the Interrogation of Masculinity. In: BROD, Harry a Michael KAUFMAN. *Theorizing Masculinities*. Thousand Oaks: SAGE Publications, 1994, s. 230. ISBN 0-8039-4904-9.

²⁶⁶ JANOŠOVÁ, Pavlína. *Dívčí a chlapecká identita: vývoj a úskalí*. Praha: Grada, 2008, s. 42-43. ISBN 978-80-247-2284-9.

²⁶⁷ ŠVAŘÍČKOVÁ-SLABÁKOVÁ, Radmila. *Konstrukce maskulinní identity v minulosti a současnosti: koncepty, metody, perspektivy*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2012, s. 25. ISBN 978-80-7422-218-4.

²⁶⁸ KOSOFSKY SEDGWICK, Eve. "Gosh, Boy George, You Must Be Awfully Secure in Your Masculinity!" In: BERGER, Maurice, Brian WALLIS a Simon WATSON. *Constructing Masculinity*. New York: Routledge, 1995, s. 15-16. ISSN 0-415-91052-8.

Michael Kaufman ve svém článku *There's No Such Thing as a 'Real Man'* kritizuje toxickou maskulinitu a její nátlak na to, aby muži kvůli posedlosti dominancí a silou potlačovali své emoce, poškozovali tím své mezilidské vztahy a trpěli vyšší mírou sebevražd a závislostí všeho druhu. Tvrdí při tom, že je zapotřebí přestat stíhat nedostižný zcela umělý ideál pravého mužství a plně podpořit feministický boj za genderovou rovnost, který v konečném důsledku pomůže i mužům samotným. „*Současně s tím musíme změnit chápání toho, co to znamená být mužem – přijmout rozličné možnosti mužství a lidskosti,*“²⁶⁹ dodává.

Poslední věta nabízí vhodný můstek k zahájení samotné literární analýzy, pro kterou je nejdůležitější vymezení krize maskulinity jako neschopnosti mužských postav naplnit jeden univerzální ideál „pravého muže“. Jak se za chvíli přesvědčíme, touha ztělesnit esenci skutečného mužství rezonuje ve všech třech vybraných dílech, avšak podoba této esence může být u všech autorů chápána trochu jinak. Podstatou následující analýzy je tedy zjistit, jak se ve vybraných dílech liší chápání maskulinního ideálu a co jejich mužským postavám brání v jeho naplnění.

²⁶⁹ KAUFMAN, Michael. There's no such thing as a 'real man'. *MichaelKaufman.com* [online]. 2014 [cit. 2021-01-01]. Dostupné z: <https://michaelkaufman.com/wp-content/uploads/2008/12/Kaufman-Theres-No-Such-Thing-as-a-Real-Man.pdf>

7 Maskulinita v literatuře

Ačkoliv zejména v postmoderní době nelze maskulinitu považovat za jednu monolitickou identitu společnou všem mužům, přesto se v populární kultuře a literatuře neustále setkáváme s dokola se opakujícími stereotypy, kterých jako by se nebylo možné zbavit. Peter F. Murphy proto zdůrazňuje, že literatura hraje v utvrzování obecných předpokladů o podobě „normální“ maskulinity velice důležitou roli. Fiktivní konstrukce maskulinity totiž podle teorie sociálního učení přispívají k tvorbě maskulinní identity reálných mužů ve společnosti a zejména v debatě o „krizi maskulinity“ je literární diskurs často první oblastí, která zaregistruje úpadek legitimacy patriarchy a různé způsoby, jak se s ním muži vypořádávají.²⁷⁰

Literatura tak může navrhnout alternativy odlišných vyobrazení rolí mužů a nabízí určitý potenciál umožňující čtenáři kriticky zhodnotit konstrukci jeho vlastní mužnosti. Literární narativy proto mohou zpochybňovat platnost dominantních vyobrazení mužství a zbavit je jejich mytologizace. Jak píše Stefan Horlacher: „Z této perspektivy by maskulinita – nebo přesněji řečeno její důležité aspekty – mohla být chápána jako narativ, který na sebe bere jiné formy v jiných kontextech a dobách.“²⁷¹ Pokud jsou podle něj jazyk, narativ, literatura a genderová identita úzce spjaté, pak by mohla být maskulinní identita chápána jako narativ charakteristický proměnlivostí a nestabilitou, neboť se nejedná o nic jiného než fikci.²⁷²

Maskulinita a literatura proto jdou ruku v ruce, neboť umění dokáže odhalit aspekty mužství, které mohou v každodenním životě zůstat skryté. Z tohoto důvodu jsou literární analýzy plodnou oblastí při studiích maskulinity, ale zároveň i studium literatury aplikuje poznatky ze společenských věd zkoumajících gender. Literární konstrukce maskulinity totiž mohou jednak utvrzovat společenskou konstrukci genderu, ale zároveň ho mohou upravit do takové podoby, která se odehrává pouze v rámci psané fikce.²⁷³

²⁷⁰ HORLACHER, Stefan. Configuring Masculinity. In: HORLACHER, Stefan, ed. *Configuring Masculinity in Theory and Literary Practice*. Leiden: Rodopi, 2015, s. 3-4. ISBN 978-90-04-29-899-6. ISSN 0921-2507.

²⁷¹ Tamtéž, s. 5.

²⁷² Tamtéž, s. 4-5.

²⁷³ Tamtéž, s. 11-13.

8 Maskulinita v díle *I slunce vychází*

8.1 Život Ernesta Hemingwaye

Ernest Hemingway se narodil roku 1899 v morálně konzervativní, avšak bohaté vesnici Oak Park na předměstí Chicaga. Jeho rodina zde patřila mezi velice respektované a veřejně angažované, neboť otec se živil jako lékař a dědeček se strýcem podnikali v nemovitostech. Po energetické a hudebně založené matce přijal lásku ke klasické hudbě, a dokonce jako středoškolák dva roky působil ve školním orchestru. Spolu se svými čtyřmi sestrami a jedním bratrem se tak autor knihy *I slunce vychází* mohl těšit z velice podnětného rodinného prostředí, skvělého materiálního zabezpečení a konzervativních křesťanských hodnot ve svém okolí. Idylu narušovalo pouze otcovo duševní zdraví, které se začalo zhoršovat v Hemingwayových dvanácti letech a které vykulminovalo až v otcovu sebevraždu roku 1928.²⁷⁴

Díky velice dobré finanční situaci si rodina mohla dovolit trávit letní měsíce v okolí michiganského jezera Walloon, kde Hemingway podnikal toulky přírodou, kempoval a učil se lovu i rybolovu. Po celý svůj život byl rovněž zapáleným sportovcem, zejména boxerem a plavcem.²⁷⁵ Ačkoliv nezískal univerzitní vzdělání, dostalo se mu na střední škole velice kvalitní průpravy pro budoucí život autora. Zároveň již zde projevoval zájem o vlastní autorskou tvorbu, která spočívala v humorných příspěvcích pro školní noviny a literární magazín.²⁷⁶

V osmnácti letech získal Hemingway práci reportéra pro deník *Kansas City Star*, kde si osvojl svůj jednoduchý popisný způsob psaní bez nadbytečných slov.²⁷⁷ Téhož roku se Spojené státy rozhodly otevřeně vstoupit do první světové války, do které však Hemingway kvůli svému špatnému zraku na levé oko nemohl narukovat. Místo toho v roce 1918 dobrovolně naverboval k americkému Červenému kříži jako řidič ambulance a na italské frontě u řeky Piavy kromě řízení sanitky zajišťoval i přiděly potravin pro vojáky.²⁷⁸

²⁷⁴ REYNOLDS, Michael. Ernest Hemingway: A Brief Biography. In: WAGNER-MARTIN, Linda. *A Historical Guide to Ernest Hemingway*. New York: Oxford University Press, 2000, s. 16-19. ISBN 0-19-512151-1.

²⁷⁵ Tamtéž, s. 19-20.

²⁷⁶ Tamtéž, s. 20-21.

²⁷⁷ Tamtéž, s. 22.

²⁷⁸ RIGGS, Kate. *Ernest Hemingway*. Minnesota: Creative Education, 2009, s. 12-14. ISBN 978-1-58341-661-7.

Na frontě byl zraněn šrapnelem z minometu a v milánské nemocnici musel podstoupit několik operací nohy, během kterých mu bylo z těla odstraněno 237 ocelových fragmentů.²⁷⁹ Protože i přes zranění nohy dokázal pod palbou kulometů donést na zádech do bezpečí zraněného italského vojáka, byla mu udělena italská Stříbrná medaile.²⁸⁰ Především však Hemingway v nemocnici potkal americkou zdravotní sestřičku Agnes von Kurowskou, která byla o osm let starší než on a do které se rychle zamiloval.²⁸¹ Kromě válečného traumatu se tak po návratu domů musel vypořádat i s tím, že místo očekávané svatby s Agnes se od ní dočkal pouze dopisu končícího jejich vztah.²⁸²

Hemingwayova válečná zkušenost pro něj byla velice traumatická a nechala na povrch vyplynout více emocí, než dovedl rozumově ovládat. Neustále žil za pochodu a během svého života vyhledával nebezpečné, či jinak stimulující situace, které by mu umožnily se traumatu zbavit.²⁸³ Autor patrně cítil potřebu popírat jakákoliv nebezpečí a své vlastní limity. Nesnášel kritiku a byl nepřátelský ke všem, kteří upozorňovali na jakoukoliv jeho slabinu. Alkohol, lov, sporty a býčí souboje představovaly jeho způsob vyventilování vlastní agresivity a sebedestruktivních myšlenek.²⁸⁴ Jak sám řekl: „*Jakákoliv zkušenost s válkou je pro autora neocenitelná, avšak stává se destruktivní, pokud je jí příliš mnoho.*“²⁸⁵

Budoucí autor se v roce 1920 nechal na částečný úvazek zaměstnat v Torontu, kde psal pro místní deník *Star*. Po brzkém návratu do Chicaga se oženil s Hadley Richardsonovou a začal plánovat návrat do Itálie. Na doporučení přítele Sherwooda Andersona manželský pár zvolil Paříž, kde Hemingway od ledna 1922 pracoval jako evropský zpravodaj.

²⁷⁹ HAYS, Peter L. Ailments, Accidents, and Suicide. In: MODDELMOG, Debra a Suzanne DEL GIZZO. *Ernest Hemingway in Context*. New York: Cambridge University Press, 2013, s. 207. ISBN 978-1-107-01055-0.

²⁸⁰ SCHUYLER LYNN, Kenneth. *Hemingway*. Massachusetts: Harvard University Press, 1995, s. 84. ISBN 0-674-38732-5.

²⁸¹ REYNOLDS, Michael. Ernest Hemingway: A Brief Biography. In: WAGNER-MARTIN, Linda. *A Historical Guide to Ernest Hemingway*. New York: Oxford University Press, 2000, s. 23. ISBN 0-19-512151-1.

²⁸² Tamtéž.

²⁸³ WALDHORN, Arthur. *A Reader's Guide to Ernest Hemingway*. New York: Syracuse University Press, 2002, s. 8-9. ISBN 0-8156-2950-8.

²⁸⁴ DIEGUEZ, Sebastian. „A man can be destroyed but not defeated“: Ernest Hemingway's Near-Death Experience and Declining Health. In: BOGOUSLAVSKY, Julien, Michael HENNERICI, Hansjörg BÄZNER a Claudio BASSETTI. *Neurological Disorders in Famous Artists – Part 3*. Basel: Karger, 2010, s. 180. ISBN 978-3-8055-9330-4.

²⁸⁵ WALDHORN, Arthur. *A Reader's Guide to Ernest Hemingway*. New York: Syracuse University Press, 2002, s. 8. ISBN 0-8156-2950-8

V Paříži se při tom díky Andersonovi setkal s etablovanými literáty Gertrude Steinovou, Ezrou Poundem a Sylvií Beachovou.²⁸⁶

„Pařížská léta“ mezi rokem 1922 a 1930 byla pro Hemingwayovu autorskou tvorbu naprosto klíčová, protože právě zde vydal svá první díla a seznámil se s uměleckou komunitou soustředěnou kolem osobnosti Gertrude Steinové. První rok v Paříži kvůli hektickému životnímu tempu nedokázal pokračovat v psaní svého prvního románu, na němž začal pracovat již v Chicagu. Pro *Toronto Star* však během jednoho roku napsal osmaosmdesát článků a během svého pařížského působení informoval o nejdůležitějších událostech v celé Evropě, například o řecko-turecké válce roku 1922 a rúrské krizi o rok později. Jako zpravodaj psal o nástupu fašismu, komunismu, o poválečném odzbrojování, pařížském nočním životě i španělských býcích zápasech.²⁸⁷

Jeho pravidelné cesty do Španělska a celoživotní láska k tomuto sportu začala roku 1923²⁸⁸, tedy ve stejném roce, kdy vydal svou první sbírku povídek a básní s názvem *Tři povídky a deset básní*. Téhož roku vydal šest básní v časopisu *Poetry* a následně se se svou těhotnou ženou na okamžik vrátil do Toronta, kde se mu narodil první syn. S prací novináře pro *Star* již však nebyl spokojen vrátil se i s rodinou do Paříže.²⁸⁹ Získal místo koeditora v *Transatlantic Review*, díky čemuž získal skvělý přehled a známosti v pařížských uměleckých kruzích.²⁹⁰ Kromě Pounda, Beachové a Steinové rozšířil svůj okruh přátel i o takové velikány jako James Joyce nebo Pablo Picasso. Stal se mezi nimi oblíbeným a zábavným členem umělecké komunity a velkou část svého času trávil v pařížských kavárnách a tančírnách.²⁹¹

V roce 1925 vyšla ve Spojených státech Hemingwayova první finančně nepříliš úspěšná sbírka povídek s názvem *Za našich časů*. Téhož roku se setkal s „veleknězem“ Jazzového věku F. Scottem Fitzgeraldem, který byl v té době po vydání *Velkého Gatsbyho* na

²⁸⁶ REYNOLDS, Michael. Ernest Hemingway: A Brief Biography. In: WAGNER-MARTIN, Linda. *A Historical Guide to Ernest Hemingway*. New York: Oxford University Press, 2000, s. 23-24. ISBN 0-19-512151-1.

²⁸⁷ Tamtéž, s. 24-26.

²⁸⁸ RAO, P. G. Rama. *Ernest Hemingway's The Old Man and the Sea*. New Delhi: Atlantic, 2007, s. 4. ISBN 978-8126907090.

²⁸⁹ REYNOLDS, Michael. Ernest Hemingway: A Brief Biography. In: WAGNER-MARTIN, Linda. *A Historical Guide to Ernest Hemingway*. New York: Oxford University Press, 2000, s. 26-27. ISBN 0-19-512151-1.

²⁹⁰ RAO, P. G. Rama. *Ernest Hemingway's The Old Man and the Sea*. New Delhi: Atlantic, 2007, s. 4. ISBN 978-8126907090.

²⁹¹ REYNOLDS, Michael. Ernest Hemingway: A Brief Biography. In: WAGNER-MARTIN, Linda. *A Historical Guide to Ernest Hemingway*. New York: Oxford University Press, 2000, s. 26-28. ISBN 0-19-512151-1.

vrcholu své slávy. Fitzgerald Hemingwayovo psaní obdivoval a byl s ním dobře seznámen, při čemž mu dokonce pomohl vyvázat se z nevýhodné smlouvy s tehdejšími vydavatelem Horacem Liverightem. Roku 1926 vydal Hemingway jedno ze svých nejvýznamnějších děl a předmět naší literární analýzy – novelu *I slunce vychází*. Tento román à clef byl inspirován jeho skutečnými cestami do Pamplony i skutečnými osobnostmi, se kterými je Hemingway podnikl.²⁹²

Mezi lety 1924 a 1927 se Hemingway z nadějněho spisovatele žijícího bohémským způsobem života stal jedním z nejslavnějších autorů své generace. Tento úspěch i předchozí nemanželský poměr vedl k rozvodu s jeho stávající ženou a téměř okamžitě k svatbě s Pauline Pfeifferovou. Díky jejímu dědictví a bohatému strýcovi si Hemingway mohl po následujících třináct let žít nad své poměry a roku 1929 vydal další veleúspěšné a vlastním životem inspirované dílo *Sbohem, armádo*.²⁹³

Nástup třicátých let ukončil Hemingwayova pařížská léta a přinesl jeho návrat do Spojených států, kam se s manželkou přestěhoval. Rodina se usadila na tehdy ještě izolovaném floridském ostrově Key West, odkud se autor vydával na dlouhé lovecké cesty do Wyomingu a Montany. I přes nástup ekonomické krize se rodině dařilo finančně velice dobře, jednak díky zámožným příbuzným, ale také díky stále rostoucím příjmům z Hemingwayova psaní. Filmová zpracování jeho děl mu po zbytek jeho života přinesla nejen značné finanční prostředky, ale také obrovskou slávu.²⁹⁴

Ve třicátých letech autor vydal kromě mnoha fiktivních povídek i faktografické dílo *Smrt odpoledne* představující čtenářům býčí zápasy a Hemingwayovy názory na psaní. Rovněž faktografické *Zelené pahorky africké* z roku 1935 zase podávají výklad jeho cesty do afrického safari, kde se po tři měsíce oddával lovu. Za zmínku jeho děl 30. let jistě stojí i soubor experimentálních povídek *Sněhy Kilimandžára*, který se skládá z krátkých medailonků zasazených do většího příběhu.²⁹⁵

V roce 1937 se Hemingway přesunul do Španělska, kde působil jako válečný zpravodaj v tamní občanské válce. Zatímco jeho manželka Pauline zůstala v Key Westu s jejich dvěma syny, Hemingway informoval o obléhání Madridu. Z této zkušenosti vzešla jeho

²⁹² REYNOLDS, Michael. Ernest Hemingway: A Brief Biography. In: WAGNER-MARTIN, Linda. A *Historical Guide to Ernest Hemingway*. New York: Oxford University Press, 2000, s. 29-30. ISBN 0-19-512151-1.

²⁹³ Tamtéž.

²⁹⁴ Tamtéž, s. 31-32.

²⁹⁵ Tamtéž, s. 31-33.

jediná divadelní hra *Pátá kolona*, ale také román s nezávislou dobrodružnou novinářkou a spisovatelkou Marthou Gellhornovou. Po návratu ze Španělska se v roce 1939 přeplavil na své rybářské lodi *Pilar* na Kubu, kam se následně natrvalo přestěhoval. Zde o rok později dokončil jednu ze svých nejlepších novel, *Komu zvoní hrana*, a po rozvodu s Pauline se téměř okamžitě oženil s Marthou. Ačkoliv do ní Spojené státy ještě nevstoupily, v Evropě probíhala druhá světová válka.²⁹⁶

Na diktátorské Kubě se Hemingway dva roky věnoval psaní a krátce s manželkou jako zpravodaj navštívil Čínu, avšak stále více toužil po aktivním zapojení do války. Nadšeně tedy přijal nabídku tamního velvyslance, kterému pomáhal prostřednictvím vlastní sítě informátorů získávat informace o kubánských přívržencích španělského fašistického generála Franca.²⁹⁷ Kvůli strategické důležitosti Kubu také podnikal plavby kolem severního pobřeží, kde se na své rybářské lodi snažil odhalovat nacistické ponorky. V roce 1944 vycestoval do Velké Británie, aby zde pracoval jako válečný zpravodaj. Zde se potkal s novinářkou Mary Welshovou, která se o dva roky později stala jeho čtvrtou a poslední ženou,²⁹⁸ a jako zpravodaj se přímo účastnil vylovení v Normandii i osvobození Paříže.²⁹⁹

Po válce Hemingway vycestoval do Itálie, kde získal inspiraci k napsání jeho první skutečně neúspěšné knihy *Přes řeku do stínu stromů*. Jeho zdravotní stav, fyzický i psychický, se v té době začal zhoršovat. Roku 1952 však zaznamenal obrovský úspěch se svou šestou novelou *Starce a moře*, za níž o rok později obdržel Pulitzerovu cenu. V roce 1954 následně obdržel dokonce i Nobelovu cenu za literaturu, avšak předávání se nemohl zúčastnit kvůli vážným zraněním, která utrpěl při svém v krátkém čase druhém pádu letadla v africkém safari.³⁰⁰

K závěru svého života se Hemingway podílel na filmové adaptaci *Starce a moře* a v magazínu *Life* po částech vydal svou poslední knihu *Nebezpečné léto*. Nástupem šedesátých let se jeho psychické zdraví začalo rapidně zhoršovat a trpěl stále silícími

²⁹⁶ REYNOLDS, Michael. Ernest Hemingway: A Brief Biography. In: WAGNER-MARTIN, Linda. *A Historical Guide to Ernest Hemingway*. New York: Oxford University Press, 2000, s. 33-35. ISBN 0-19-512151-1.

²⁹⁷ Tamtéž, s. 36-37.

²⁹⁸ RAO, P. G. Rama. *Ernest Hemingway's The Old Man and the Sea*. New Delhi: Atlantic, 2007, s. 6. ISBN 978-8126907090.

²⁹⁹ SCHOFIELD, Hugh. Why Paris is forgetting Ernest Hemingway. *BBC* [online]. 2014 [cit. 2021-01-01]. Dostupné z: <https://www.bbc.com/news/magazine-28951095>

³⁰⁰ RAO, P. G. Rama. *Ernest Hemingway's The Old Man and the Sea*. New Delhi: Atlantic, 2007, s. 6. ISBN 978-8126907090.

depresemi a paranoiou. Dvakrát v krátkém sledu podstoupil léčbu na prestižní klinice Mayo v Minnesotě, avšak ta se minula účinkem a 2. července 1961 Ernest Hemingway spáchal ve městě Ketchum v Idahu sebevraždu brokovnicí. Jeho díla *Pohyblivý svátek*, tedy vzpomínky na dvacátá léta v Paříži, *Ostrov uprostřed proudu*, *Rajská zahrada* a *Pravda za rozbřesku* vyšla až posmrtně.³⁰¹

8.2 Ztracená generace

Ernesta Hemingwaye lze bezesporu řadit mezi nejdůležitější představitele takzvané ztracené generace a *I slunce vychází* pak za její stěžejní dílo. Toto označení, jehož autorství si mohla nárokovat Gertrude Steinová, označuje generaci umělců především dvacátých let minulého století, v jejichž díle se odráží poválečné uspořádání a hodnoty západního světa. Mnozí autoři se při tom stejně jako Hemingway války přímo účastnili, ale například F. Scott Fitzgerald, autor *Velkého Gatsbyho*, dokázal popsat pád amerického snu a negativní dopady války na západní materialistickou kulturu i bez přímé účasti na bojišti.³⁰²

Představitelé ztracené generace se ve dvacátých letech především soustřeďovali buď v newyorském Greenwich Village, nebo v pařížské umělecké komunitě vzniknuvší kolem Gertrude Steinové. Nejen spisovatele, ale i malíře a hudební skladatele do Paříže vábila jednak poválečná ekonomická situace, ale také kulturní rozmach starého kontinentu, kavárenský způsob života a opouštění staromódních konvencí.³⁰³

Všichni představitelé ztracené generace se svým způsobem vyznačují popisem odloučení a odmítnutí předválečných hodnot i tradic, které se pro poválečný svět staly přežitými. Válka jako by pro ně znamenala tlustou dělící čáru mezi starým a novým světem, ve kterém pro ně již neexistoval žádný smysl a cíl existence. Mnozí z těchto autorů se při tom do bojů sami vrhli s velikým nadšením a honbou za dobrodružstvím či slávou, což pouze umocnilo jejich následnou deziluzi z kruté zkušenosti.³⁰⁴ V případě Ernesta

³⁰¹ RAO, P. G. Rama. *Ernest Hemingway's The Old Man and the Sea*. New Delhi: Atlantic, 2007, s. 6-7. ISBN 978-8126907090.

³⁰² QUINN, Justin, Clare WALLACE, Hana ULMANOVÁ, Erik RORABACH a Pavla VESELÁ. *Twentieth-Century American Literature*. In: QUINN, Justin. *Lectures on American Literature*. 3rd ed. Praha: Karolinum, 2011, s. 186-188. ISBN 978-80-246-1996-5.

³⁰³ Tamtéž, s. 188-189.

³⁰⁴ Tamtéž, s. 186-188.

Hemingwaye se tato deziluze ukazuje i v díle *Komu zvoní hrana* z občanské války ve Španělsku.³⁰⁵

První světovou válku lze považovat za přechodový rituál ze starého světa k novému, kde ztracená generace uvízla v takzvané liminální fázi – tedy fázi, kdy předchozí stav již neplatí a starý svět zanikl, ale nového ještě nebylo dosaženo.³⁰⁶ Za ztracenou tak tuto generaci můžeme považovat z toho důvodu, že po odmítnutí starých hodnot nenašla i přes veškerou snahu hodnoty nové. Její představitelé ztratili víru v Boha i pocit, že někam patří. V permanentním exilu se tak oddávali hledání nových hodnot, často na dně sklenic alkoholu podávaných na večírcích v tančárnách, salónech a kavárnách.³⁰⁷

Ztracená generace se vymezovala jak vůči morálně konzervativnímu viktoriánskému puritánství, tak vůči rostoucímu kapitalismu a materialismu. Ani u Hemingwaye, ani u Fitzgeralda se přesto nedá hovořit o undergroundové kontrakultuře určené pár vyvoleným sympatizantům, neboť se oba dva již před dosažením třiceti let stali velice významnými a úspěšnými autory. Zároveň lze do ztracené generace řadit i některé významné a úspěšné modernisty, kteří rovněž reflektovali traumatickou válečnou zkušenost. Jedná se například o T.S. Eliota a jeho básnickou skladbu *Pustá země*, nebo Johna Dos Passose, který se stejně jako Hemingway za volantem ambulance účastnil dění na frontě. Oproti nim další „ztracení“ spisovatelé jako Theodore Dreiser, Sherwood Anderson a Edgar Lee Masters ve své době takové štěstí na čtenářskou odezvu neměli. Psali totiž již před první světovou válkou a částečně patřili do „starého světa“.³⁰⁸

8.3 Historický kontext vzniku díla

Chceme-li zasadit vznik díla *I slunce vychází* do historického kontextu, musíme se zaměřit nejen na situaci ve Spojených státech, odkud autor pocházel, ale i na Francii, kde dílo ve dvacátých letech vzniklo. Pravdou je, že dvacátá léta se v obou státech projevovala velice podobně, takže americké *the roaring twenties* a francouzské *les années folles* sdílejí mnoho společných rysů.

³⁰⁵ STRAUMANN, Heinrich. *American literature in the twentieth century*. 3rd edition. New York: Harper & Row, 1965, s. 133. ISBN (Brož.).

³⁰⁶ TURNER, Victor. *The Forest of Symbols: Aspects of Ndembu Ritual*. Ithaca: Cornell University Press, 1967, s. 93-94. ISBN (Váz.)

³⁰⁷ QUINN, Justin, Clare WALLACE, Hana ULMANOVÁ, Erik RORABACH a Pavla VESELÁ. *Twentieth-Century American Literature*. In: QUINN, Justin. *Lectures on American Literature*. 3rd ed. Praha: Karolinum, 2011, s. 188. ISBN 978-80-246-1996-5.

³⁰⁸ Tamtéž, s. 188-192.

První světová válka mezi lety 1914-1918 připravila o život 20 milionů lidí a dalších 21 zanechala zraněných.³⁰⁹ Vyvolala změny snad ve všech oblastech lidského života a hluboce otrásla humanistickými ideály demokracie a víry v lidský rozum, který nemůže vést k ničemu jinému než k pokroku.³¹⁰ Protože Spojené státy zasáhly pouze do dvou posledních let války, padlo v ní „pouze“ 116 tisíc vojáků a zhruba dvakrát tolik bylo zraněno.³¹¹ Francouzská čísla jsou výrazně horší – 1,4 milionu mrtvých a 4,3 milionu zraněných.³¹²

Vítězné i poražené evropské mocnosti se nacházely v hospodářských problémech a trpěly nedostatkem základních surovin, při čemž na předválečnou úroveň se dostaly až roku 1925. Další problém na kontinentu představovala otázka Německa a jeho neschopnosti splácet reparace, která roku 1923 vyvrcholila v rúrskou krizi, kdy francouzská vojska obsadila pro něj hospodářsky zcela klíčové Porúří.³¹³ Ekonomická devastace a sociální problémy v Evropě pouze umocnily nastupující vlnu sociálního a nacionálního radikalismu, které postupně přerůstaly v komunismus a nacismus.³¹⁴

Spojené státy americké lze označit za jasného ekonomického vítěze války, který se ve 20. letech stal hlavním exportérem výrobků do světa a jehož měna začala být používána jako mezinárodní platidlo.³¹⁵ Země se do války přímo zapojila až roku 1917 a na jejím území neprobíhaly žádné boje. Poválečná obnova tak netrvala dlouho a Spojené státy se poměrně záhy po válce mohly pustit do, sportovní terminologií řečeno, samostatného úniku, na nějž výrazně poškozenější evropské země reagovaly až se zpožděním.³¹⁶

³⁰⁹ MOUGEL, Nadège. *World War I casualties* [online]. Scy-Chazelles: Centre européen Robert Schuman, 2011, 1 [cit. 2021-01-01]. Dostupné z: <http://www.centre-robert-schuman.org/userfiles/files/REPERES%20E2%80%93%20module%201-1-1%20-%20explanatory%20notes%20E2%80%93%20World%20War%20I%20casualties%20E2%80%93%20EN.pdf>

³¹⁰ KUKLÍK, Jan a Jan KUKLÍK. *Dějiny 20. století*. Praha: SPL – Práce, 2000, s. 26. ISBN 9788086287157.

³¹¹ U.S. DEPARTMENT OF VETERANS AFFAIRS. *America's Wars* [online]. Washington D.C.: Office of Public Affairs, 2019 [cit. 2021-01-01]. Dostupné z: https://www.va.gov/opa/publications/factsheets/fs_americas_wars.pdf

³¹² MOUGEL, Nadège. *World War I casualties* [online]. Scy-Chazelles: Centre européen Robert Schuman, 2011, 5 [cit. 2021-01-01]. Dostupné z: <http://www.centre-robert-schuman.org/userfiles/files/REPERES%20E2%80%93%20module%201-1-1%20-%20explanatory%20notes%20E2%80%93%20World%20War%20I%20casualties%20E2%80%93%20EN.pdf>

³¹³ KOHOUTKOVÁ, Helena a Martina KOMSOVÁ. *Dějepis na dlani*. 2. vyd. Olomouc: Rubico, 2007, s. 187-189. ISBN 978-80-7346-065-5.

³¹⁴ KUKLÍK, Jan a Jan KUKLÍK. *Dějiny 20. století*. Praha: SPL – Práce, 2000, s. 26. ISBN 9788086287157.

³¹⁵ Tamtéž, s. 27.

³¹⁶ Tamtéž, s. 37.

Zlatá dvacátá léta ve Spojených státech jsou pro svou ekonomickou i sociální povahu označována jako *the roaring twenties*. Do tvrdého nárazu roku 1929 se totiž jednalo o období obrovského ekonomického rozvoje i společenských změn nejen v USA, ale i v celém západním světě. Tahounem tohoto pokroku se staly právě Spojené státy, které šířily svůj vliv do okolního světa a můžeme tak hovořit o globálním procesu tzv. amerikanizace.³¹⁷

Ještě na počátku století měly Spojené státy výrazně provinční charakter a dvě třetiny lidí žily v zemědělských komunitách a maloměstech,³¹⁸ ale poválečný stav se kromě urbanizace projevoval v obrovském rozmachu telekomunikace a rozhlasu, v automobilové i letecké dopravě, v nástupu pásové tovární výroby a v rozvoji kapitalismu způsobeným bezprecedentním zvýšením objemu průmyslové produkce.³¹⁹

Z politického hlediska se dvacátá léta v USA nesla ve znamení vlády Republikánské strany, konkrétně prezidentů Warrena Hardinga, Calvina Coolidge a Clarka Hoovera. Jejich vláda se vyznačovala nezasahováním do ekonomiky a prosazováním volného trhu, ovšem za silného protekcionismu a omezování dovozu zahraničního zboží. Republikáni takřka nerealizovali žádné sociální reformy a zaměřovali se především na omezování migrace do země, kde stanovili kvóty 150 000 přistěhovalců ročně. V mezinárodní politice kladli důraz na prosazování svých zájmů, a to zejména v Latinské Americe.³²⁰

Republikánská vláda propagovala poměrně silně konzervativní hodnoty a zaváděla často až puritánskou cenzuru populární kultury, především filmů, ve snaze zabránit morálnímu úpadku společnosti. Na školách byla zakázána výuka evoluční teorie,³²¹ a především byla mezi lety 1920-1933 zavedena prohibice. Nutno podotknout, že tento experiment očistit americkou morálku se naprosto minul účinkem, a naopak vedl k nástupu černého trhu s alkoholem a k výraznému nárůstu organizovaného zločinu.³²²

Díky rostoucí migraci se v americké společnosti umocňovaly stále silnější protiimigrační nálady. Posílil také Ku Klux Klan a nenávisť k Afroameričanům, jejímž symbolem se stal

³¹⁷ KOHOUTKOVÁ, Helena a Martina KOMSOVÁ. *Dějepis na dlani*. 2. vyd. Olomouc: Rubico, 2007, s. 188-190. ISBN 978-80-7346-065-5.

³¹⁸ RULAND, Richard a Malcolm BRADBURY. *Od puritanismu k postmodernismu: dějiny americké literatury*. Praha: Mladá fronta, 1997, s. 340. ISBN 80-204-0586-0.

³¹⁹ KUKLÍK, Jan a Jan KUKLÍK. *Dějiny 20. století*. Praha: SPL – Práce, 2000, s. 37-39. ISBN 9788086287157.

³²⁰ WILLOUGHBY, Douglas a Susan WILLOUGHBY. *The USA, 1917-45*. Portsmouth: Heinemann Educational Publishers, 2000, s. 23-24. ISBN 0-435-32723-2.

³²¹ Tamtéž.

³²² Tamtéž, s. 40-41.

krvavý masakr a vyplenění „černé Wall Street“ v Tulse roku 1921.³²³ Na druhou stranu harlemská renesance učinila z chudého ghetta pro Afroameričany centrum jejich kulturního rozmachu v literatuře i hudbě. Snad máloco tak vystihuje rasovou situaci v USA stejně dobře jako skutečnost, že afroameričtí hudebníci šli na dračku v jazzových klubech, do kterých jim jako publiku byl zakázán vstup.³²⁴

Druhá strana mince zvané *the roaring twenties* byla výrazně světlejší a do historie se zapsala jako *jazzový věk* plný zábavy, večírků, charlestonu a vyzývání společenských norem v zemi, která se díky ekonomickému blahobytu a rozvoji finančních trhů na Wall Street tyčila vysoko na válkou zničenou a krizemi zmítanou Evropou.³²⁵ V té době Hollywood, ač v kinosálech ještě němý, začal vysílat do světa hlasité zprávy o americkém úspěchu, extravaganci, módě a zábavě. Nástup masových médií, především rozhlasu, zároveň vytvořil skutečnou masovou kulturu, ve které bujel jak zábavní průmysl a sport, tak i široce dostupné zpravodajství.³²⁶ Pravdou ovšem zůstává, že tato nablýskaná strana mince nebyla ani zdaleka přístupná všem lidem a omezovala se pouze na vybranou skupinu obyvatel, kterou nezužovaly rasová diskriminace či chudoba. Pro drtivou většinu imigrantů zlákaných vizí lepšího života v luxusu tak představoval Nový svět silné zklamání.³²⁷

O francouzských *les années folles* (bláznivá léta) lze říci, že z hlediska ekonomické situace následovaly americký trend až se značným zpožděním a jejich politická situace nebyla ani zdaleka tak stabilní. Francie byla válkou postižena velice silně a ani německé reparace jí nepomohly v boji proti hospodářské krizi a obrovské inflaci. V první polovině dekády se u moci střídaly mnohé vlády, takže politické i ekonomické stability bylo dosaženo až od roku 1926 za vlády konzervativní nacionalistické národní jednoty.³²⁸ Stejně jako ve Spojených státech se i francouzská poválečná léta nesla ve znamení rostoucí imigrace především z kolonií v severní Africe. Ačkoliv pro jejich integraci

³²³ ASTOR, Maggie. What to Know About the Tulsa Greenwood Massacre. *The New York Times* [online]. New York: NY Times, 2020 [cit. 2021-01-01]. Dostupné z: <https://www.nytimes.com/2020/06/20/us/tulsa-greenwood-massacre.html>

³²⁴ WILLOUGHBY, Douglas a Susan WILLOUGHBY. *The USA, 1917-45*. Portsmouth: Heinemann Educational Publishers, 2000, s. 66. ISBN 0-435-32723-2.

³²⁵ Tamtéž, s. 38.

³²⁶ Tamtéž, s. 52-53.

³²⁷ Tamtéž, s. 66.

³²⁸ KOHOUTKOVÁ, Helena a Martina KOMSOVÁ. *Dějepis na dlani*. 2. vyd. Olomouc: Rubico, 2007, s. 190. ISBN 978-80-7346-065-5.

chyběla politická vůle, ve Francii nemůžeme hovořit o stejných protiimigračních tendencích jako za Atlantikem.³²⁹

Jakkoliv z ekonomického hlediska hrála Francie Spojeným státům „druhé housle“, z hlediska kulturního rozkvětu se nic podobného tvrdit nedá. Paříž si dokázala i během války udržet své postavení věhlasného kulturního centra pro umělce z celého světa, které lákal kavárenský způsob života a nesmírně podnětné liberální prostředí pro uměleckou a intelektuální tvorbu.³³⁰ Koneckonců to byli američtí umělci, kdo se stahoval do Paříže, nikoliv Francouzi, kdo se masově stěhoval do Spojených států. Mezinárodní umělecká komunita a vysoké množství uměleckých expatriantů jsou tak pro Francii 20. let velice příznačné.³³¹

Jak již bylo uvedeno, první světová válka znamenala obrovský šok pro celé lidstvo a otřásla tradičními hodnotami, na kterých stál i ideál maskulinity. Pro bojující muže představovala fyzickou destrukci a zcela otřásla jejich ideály mužů coby hrdinných válečníků. Kromě milionů padlých po sobě válka zanechala i miliony fyzicky zmrzačených veteránů, kteří museli čelit problémům se začleněním do společnosti.

Trauma, které utrpěli muži na bojištích první světové války, však nebylo jediným traumatem, kterým si maskulinita musela projít. Spolu s koncem „starého světa“ totiž válka přinesla i výraznou trhlinu v dosavadním chápání role mužů ve společnosti. Ukázala totiž jednu podstatnou skutečnost, se kterou do té doby nikdo nechtěl příliš kalkulovat – zatímco mnozí muži bojovali na frontě, ženy je byly schopny nahradit a společnost fungovala dál. Nejen, že se mnohé ženy přímo účastnily války v roli zdravotních sester, ale především na domácí půdě obsadily posty uvolněné muži. Zemědělství, služby i výrobní sektor byl nucen spoléhat se na ženskou práci a ženy se tak z pozic sekretářek, stenografek a pečovatelek o domácnost přesunuly i do tradičně mužských odvětví.³³²

³²⁹ BAROU, Jacques. Integration of immigrants in France: a historical perspective. *Identities. Global Studies in Culture and Power* [online]. 2014, 21(6), 5 [cit. 2021-01-01]. Dostupné z: doi:ff10.1080/1070289X.2014.882840

³³⁰ MURAT, Laure. *Passage de l'Odéon: Sylvia Beach, Adrienne Monnier et la vie littéraire à Paris dans l'entre-deux-guerres*. Paris: Fayard, 2003, s. 126. ISBN 978-2213616629.

³³¹ CHARLE, Christophe. *Paříž na přelomu století: Kultura a politika fin de siècle*. Brno: Barrister, 2004, s. 37. ISBN 8086598195.

³³² MCNEESE, Tim a Richard JENSEN. *World War I and the Roaring Twenties, 1914-1928*. New York: Chelsea House Publishing, 2010, s. 42-44. ISBN 978-1-60413-356-1.

Pro naši práci je proměna postavení žen a mužů po první světové válce nesmírně relevantní, a proto se jí budeme věnovat trochu blíže. V poválečných letech totiž nastaly společenské změny způsobené nejen válkou samotnou, ale i vyvrcholením dlouhodobého feministického úsilí nazývaného *první vlna feminismu*. Obě samozřejmě úzce souvisely a válka feministkám výrazně pomohla v jejich úsilí o emancipaci. Díky sufražetkám získaly americké ženy roku 1920 volební právo a zároveň začaly velice pomalu obsazovat veřejné politické posty.³³³ Nutno podotknout, že se jednalo skutečně o první vlaštovky a největší politické zastoupení v Kongresu získaly ženy roku 1929, kdy jich ve Sněmovně reprezentantů sešlo devět.³³⁴ Ve Francii feminismus neslavil ani takovýto malý úspěch a ženy si zde na volební právo musely počkat až do roku 1944.³³⁵

Po válce se sice americkým ženám díky pozitivní válečné zkušenosti podařilo prosadit svá politická práva, avšak v pracovním životě se vše vrátilo do starých kolejí. Roku 1920 americké ženy představovaly pouze 20 % veškeré pracovní síly USA a ačkoliv průběhu 20. let narostl jejich počet o dva miliony, stále se jednalo pouze o jednu čtvrtinu pracujících americké populace.³³⁶ Účast žen na pracovním životě tak vykazovala mezi lety 1910-1930 v USA i ve Francii velice pomalý nárůst a v prvních poválečných letech dokonce pokles, neboť muži začali opět obsazovat své opuštěné posty. Zatímco ve Spojených státech ve 20. letech vykonávalo placené zaměstnání pouze něco málo přes 20 % dospělých práce schopných žen, ve Francii jich pracovala téměř polovina. V obou případech se jednalo o výrazný nepoměr vůči mužům, kterých pracovalo zhruba 90%.³³⁷

Vzdělanost žen v poměru k mužům ve Spojených státech mezi lety 1910 a 1930 vzrostla poměrně výrazně – v roce 1910 ženy získaly 22,7 %, v roce 1920 pak 34,2 % a v roce 1930 dokonce 39,9 % všech bakalářských titulů. Nárůst magisterských diplomů téměř kopíroval tento trend, avšak počet ženských doktorátů se ve 20. letech vůbec nezměnil a

³³³ HEYWOOD, Andrew. *Politické ideologie: [s prologem Andrewa Gambleho]*. Praha: Victoria Publishing, 1994, s. 205. ISBN 80-85865-10-6.

³³⁴ CONGRESSIONAL RESEARCH SERVICE. Women in Congress, 1917-2020: Service Dates and Committee Assignments by Member, and Lists by State and Congress. *Federation of American Scientists* [online]. 2020, 102 [cit. 2021-01-01]. Dostupné z: <https://fas.org/sgp/crs/misc/RL30261.pdf>

³³⁵ FRANCE 24. France marks 70 years of women's voting rights. *France 24* [online]. 2014 [cit. 2021-01-01]. Dostupné z: <https://www.france24.com/en/20140421-france-womens-voting-right-anniversary>

³³⁶ WILLOUGHBY, Douglas a Susan WILLOUGHBY. *The USA, 1917-45*. Portsmouth: Heinemann Educational Publishers, 2000, s. 48. ISBN 0-435-32723-2.

³³⁷ OLIVETTI, Claudia. *The Female Labor Force and Long-run Development: The American Experience in Comparative Perspective* [online]. Cambridge: Boston University, 2013, 41 [cit. 2021-01-01]. Dostupné z: doi:10.3386/w19131

zůstal na patnácti procentech.³³⁸ Ve Francii panovala výrazně vyšší nerovnost – roku 1926 získaly ženy pouze 18 % bakalářských titulů a do roku 1933 toto číslo narostlo pouze na 26 %.³³⁹

„Novou ženu“ období jazzu ztělesňovaly mladé městské ženy protestující proti společenským konvencím, milující zábavu a alkohol, nosící krátké sukně, jezdící drahými auty a usilující o sexuální svobodu. Tyto krátkovlasé ženy v angličtině nazývané *flapper* zcela odmítaly viktoriánský ideál ženy jako cudného a morálně neposkvrněného odrazu panny Marie, která přijímá svou roli matky a hospodyňky. Pravdou však je, že jejich feminismus byl spíše povrchní a často nesahal dále než jejich cigaretové špičky, neboť patřily převážně do vyšší společnosti a často se jednalo o rozmazlované sebestředné dcery či manželky bohatých mužů. Můžeme tak o nich hovořit jako o jakési době ztracené generace mužů, kteří zavrhli staré hodnoty, aby následně bezcílně hledali hodnoty nové.³⁴⁰

I slunce vychází tak vzniklo v době, kdy první světová válka výrazně otřásla tradičními hodnotami a pojetím nezranitelného mužství držícího společnost ve svých rukou. Přesto hovoříme o poměrně jasně mužsky dominované společnosti a dílo nevznikalo ani v době silných feministických volání po větší rovnosti. Ta totiž po získání politických práv až do nástupu druhé vlny feminismu v 60. letech téměř zcela utichla. Evropa i zbytek světa museli čelit výzvě ekonomické krize a nastupujícího komunismu s fašismem, které ženskou otázku upozadily.³⁴¹

8.4 O díle *I slunce vychází*

I slunce vychází, v Evropě často označované svým druhým názvem *Fiesta*, je prvním vydaným románem Ernesta Hemingwaye a zároveň stěžejním dílem zobrazujícím prázdné bloudění ztracené generace po Evropě. Jak píše Radoslav Nenadál: „*Z námětu,*

³³⁸ NCES. Degrees conferred by postsecondary institutions, by level of degree and sex of student. *National Center for education statistics* [online]. Washington D.C.: National Center for education statistics, 2019 [cit. 2020-12-31]. Dostupné z:

https://nces.ed.gov/programs/digest/d19/tables/dt19_318.10.asp?referrer=re.asp

³³⁹ CHRISTEN-LÉCUYER, Carole. Les premières étudiantes de l'Université de Paris. *Cairn.info* [online]. 2000 [cit. 2021-01-01]. Dostupné z: <https://www.cairn.info/journal-travail-genre-et-societes-2000-2-page-35.htm?contenu=article>

³⁴⁰ SANDERSON, Rena. Women In Fitzgerald's Fiction. In: PRIGOZY, Ruth. *The Cambridge Companion to F. Scott Fitzgerald*. Cambridge: Cambridge University Press, 2002, s. 143. ISBN 521-62447-9.

³⁴¹ HAVELKOVÁ, Hana. První a druhá vlna feminismu: podobnosti a rozdíly. In: FORMÁNKOVÁ, Lenka a Kristýna RYTÍŘOVÁ. *Abc feminismu* [online]. Brno: NESEHNUTÍ, 2004, s. 175 [cit. 2020-12-31]. ISBN 80-903228-3-2. Dostupné z: http://zenskaprava.cz/files/abc_fem1.pdf

který snad ani nebyl příliš ambiciózně koncipován, vyrostlo dílo, jež se stalo příslovečným obrazem celé generace, citlivě odhalujícím její zoufalé životní pocity, sublimované do bezhlavého hédonismu se smutně rozmarným uplatňováním nejrůznějších forem carpe diem.“³⁴²

Již epigraf románu značí jeho klíčovou roli v tomto literárním hnutí, neboť autor v něm uvádí stěžejní citát Gertrude Steinové: „*Všichni jste ztracená generace.*“³⁴³ Samotný název díla v sobě navíc nese významnou skepsi a deziluzi rezonující v celém jeho obsahu. Autor jako by nad svou vlastní generací lámal hůl a vkládal veškeré naděje do generace následující. Vychází při tom z úvodního citátu z knihy *Kazatel*: „*Slunce vychází, slunce zapadá a dychtivě táhne k místu, odkud opět vzejde.*“³⁴⁴

Hemingway svůj román napsal roku 1925 v Paříži a vydal jej o rok později v New Yorku v době, kdy byl i přes mladý věk díky svým povídkám a básním považován za velice nadějného autora. Děj knihy je zpětně vyprávěn v první osobě z perspektivy hlavního protagonisty, zraněného válečného veterána Jakea Barnese. S tímto protagonistou Hemingway nesdílel pouze válečnou minulost, styl života v Paříži a novinářské povolání. Do díla promítal i svá vlastní traumata z války a marnou snahu navrátit se do plného života. Samotný děj pak postavil na skutečných událostech i postavách během jeho cest s přáteli do Pamplony na býčí zápasy.³⁴⁵

Dílo je rozděleno do tří knih a devatenácti kapitol. Je psáno pro Hemingwaye typickým jednoduchým, strohým a popisným jazykem, který čtenářovi nesděluje nic, co by nebylo nezbytné. Hemingway se díky své novinářské zkušenosti opíral o krátké jasné věty a velice časté užívání přímé řeči. Autorova filosofie se opírala o přesvědčení, že jediným způsobem, jak u čtenáře vyvolat autentickou citovou odezvu, je popsat věci tak, jak se skutečně udály, nikoliv dlouze rozepisovat emoční rozpoložení hrdiny.³⁴⁶

³⁴² NENADÁL, Radoslav. Cestou od skepse k víře. In: HILSKÝ, Martin. *Od Poea k postmodernismu*. Praha: Odeon, 1993, s. 139. ISBN 80-85787-20-2.

³⁴³ HEMINGWAY, Ernest. *Fiesta (I slunce vychází) / Stařec a moře / z angl. přel. František Vrba / doslov Radoslav Nenadál*. Fiesta 2. vyd. (v Odeonu 1. vyd.), Stařec a moře 6. vyd. (v Odeonu 5. vyd.). Praha: Odeon, 1985, s. 6. ISBN (Váz.).

³⁴⁴ Tamtéž.

³⁴⁵ NENADÁL, Radoslav. Cestou od skepse k víře. In: HILSKÝ, Martin. *Od Poea k postmodernismu*. Praha: Odeon, 1993, s. 139-141. ISBN 80-85787-20-2.

³⁴⁶ RAO, P. G. Rama. *Ernest Hemingway's The Old Man and the Sea*. New Delhi: Atlantic, 2007, s. 15. ISBN 978-8126907090.

Zároveň podle něj není třeba říci vše, protože při skutečně pravdivém psaní čtenář pocítí i skutečnosti, které autor vynechal. O toto přesvědčení se opírá stručný a ekonomický styl vyprávění tolik příznačný pro Hemingwayovu metodu ledovce, kdy se většina významu díla ukrývá pod jeho psaným povrchem.³⁴⁷

8.4.1 *Shrnutí děje*

Válečný veterán a americký expatriant Jake Barnes pracuje jako novinář v poválečné Paříži, kde se oddává kavárenskému způsobu života plnému alkoholu a střídání jednoho podniku za druhým. V jeho okruhu přátel figurují nejen kolegové z novinářské branže, ale i dobře vzdělaný spisovatel židovského původu Robert Cohn. Ten se na rozdíl od protagonisty nezúčastnil války a nechává se ovládat svou snoubenkou Frances, což jej od Jakea oddaluje. Hned na začátku díla čtenář získává základní informace o tom, že je Jake nešťastně zamilovaný do svobodomyšlné lady Brett Ashleyové pocházející z britské aristokracie. Jejich vzájemná láska však nemůže být naplněna kvůli její přelétavosti a jeho impotenci způsobené válečným zraněním.

V první části díla protagonista popisuje prázdný způsob života v Paříži točícího se kolem neustálého střídání večírků a prázdných konverzací. Autor zároveň rozehrává milostnou zápletku mezi Jakem Barnesem, Robertem Cohnem, Brett Ashleyovou a jejím skotským snoubencem a veteránem Mikem Campbellem. Všichni tři muži mají o Brett zájem a panuje mezi nimi napětí, které především mezi Robertem a Mikem pomalu kulminuje v průběhu celé druhé poloviny románu. Brett je vdova po anglickém vojákově padlém během války a nedokáže se usadit s jedním mužem. S Robertem, který kvůli ní opouští Frances, z lítosti tajně vyráží na cestu do San Sebastián.

Děj románu se posouvá v momentě, kdy Jakea navštěvuje jeho americký kamarád z války Bill Gorton. Vztah Billa a Jakea zobrazuje skutečné přátelství a kontrastuje s povrchností jeho vztahů s pařížskými expatrianty. Oba dva muži spolu tráví poklidné dny rybařením v baskickém městečku Burguete a následně spolu s ostatními prožívají hektickou fiestu plnou alkoholu, oslav, býčích zápasů a vzájemných konfliktů mezi Mikem a Robertem, který se po společné cestě do San Sebastián stal zcela závislým na lady Ashleyové.

Vyvrcholení díla probíhá v Pamploně během fiesty, kde se Jake opět po roce setkává se svým přítelem a znalcem býčích zápasů hoteliérem Montoyou. Do děje románu zároveň

³⁴⁷ RAO, P. G. Rama. *Ernest Hemingway's The Old Man and the Sea*. New Delhi: Atlantic, 2007, s. 17-18. ISBN 978-8126907090.

vstupuje mladý talentovaný matador Pedro Romero, který Brett okamžitě imponuje svou odvahou, schopnostmi a nevinností. Zoufalá Brett prosí Jakea, aby zařídil její setkání s mladým matadorem, což protagonista i přes odpor Montoyi a navzdory vlastním citům k ní činí.

Jakmile Brett propadá novému mladému muži, napětí mezi jejími pařížskými nápadníky kulminuje do takové míry, že dochází k fyzickému konfliktu hlavního protagonisty, Mikea Campbella a Roberta Cohna. Robert díky své boxerské přípravě zraje nejen Mikea s Jakem, ale i Pedra Romera, načež zahanbeně mizí z Pamplony i z románu. Jake tak kvůli Romerovi ztrácí svého španělského přítele Montoyu, zatímco Brett s mladým Španělem spolu po jeho posledním galapředstavení odjíždějí do Madridu. Zbývající trojice mužů sama pronajatým autem odjíždí na jih Francie a rozdělují se v Bayonne.

Na úplný závěr románu Jake po obdržení telegramu od Brett ruší své plány strávit několik poklidných dní v San Sebastianu a místo toho se za ní vydává do Madridu. Brett se rozešla s Romerem a na hotelu protagonistovi oznamuje svůj záměr vrátit se ke svému snoubenci Mikeovi. Celý román končí v madridském taxi, kde Brett pevně přitisknutá k Jakeovi lituje, že „si to spolu mohli zatraceně užít.“ Protagonista jejím slovům sám nevěří, a tak pouze souhlasně přitakává, že je to hezká představa.

8.5 Vyobrazení jednotlivých mužských postav

8.5.1 *Jake Barnes*

Protagonista a vypravěč Jake Barnes je mladým americkým novinářem žijícím v Paříži. Coby válečný veterán první světové války ztělesňuje bezcíllost života ztracené generace střídající jeden podnik za druhým a snažící se najít útěchu v alkoholu a povrchních konverzacích.

Jake Barnes představuje prototyp člena ztracené generace sužovaného ztrátou hodnot a pocitem života bez smyslu a cíle. Jeho hédonismus se marně snaží zaplnit díru, která představuje hlavní příčinu jeho životní krize. Svět se točí i bez něj a on se nedokáže plně zařadit do společnosti. Stejně jako všichni ostatní muži z jeho okruhu přátel proto představuje podřízenou maskulinitu, která je v generovém řádu společnosti odsunuta na

druhou kolej. Sám říká, že svět je tržištěm vzájemné výměny hodnot mezi lidmi a on se potřebuje naučit, jak v něm žít. Teprve pak možná uvidí smysl fungování světa.³⁴⁸

V díle je jasně patrná důležitost vztahu muže a přírody, ve které jedinec může nalézt duševní klid. Zatímco první část v Paříži se téměř nezabývá popisy města, po vycestování do Španělska Jake popisuje krásnou krajinu a okolní přírodu.³⁴⁹ Rybolov má na něj i na Billa velice pozitivní dopad a pomáhá jim najít štěstí, ze kterého se jinde těšit nemohou. V Pamploně následně Jake čte Turgeněvovy *Lovcovy zápisky*, které podle vlastních slov najednou začal více chápat a pocit tlaku v jeho hlavě povolil.³⁵⁰ Lov a příroda jsou tak důležitým rysem maskulinity, který je Jakeovi odebírán a snaží se k němu co nejvíce navracet.

I přes nepopíratelnou krizi maskulinity má Jakeova mužská identita několik pozitivních rysů. Jedná se o mladého muže hovořícího minimálně třemi jazyky a pracujícího jako zahraniční zpravodaj mimo svou vlast. Ačkoliv se téměř neustále oddává alkoholu a večírkům, svou práci bere vážně a nedovoluje, aby mu hektický styl života bránil v jejím vykonávání. Kvůli práci naopak v jedné části románu odmítá tenis a před odjezdem do Španělska si nadělává přesčas.³⁵¹ Ačkoliv neoplývá nadměrným bohatstvím a při pročítání výpisu z účtu musí kalkulovat se svými výdaji, jedná se o mladého městského profesionála se stabilním příjmem.

Hemingway je často považován za autora posedlého machistickou kulturou a kultem mužské síly, avšak Jake se i přes alkohol a posedlost sportem nebojí ukázat svou citlivou stránku. Protagonista je nešťastně zamilovaný do Brett a jakmile se po návratu z jednoho z večírků vrací domů, v posteli kvůli ní pláče.³⁵² Zároveň se nejen k ní, ale i k prostitutce Georgette a Billově kamarádce Edně chová velice slušně, až galantně, a vyčítá si, že kvůli opilosti nemohl Ednu v Pamploně bezpečně doprovodit na její hotel.³⁵³ Nelze jej proto považovat za hypermaskulinního macho muže bez emocí, pro kterého nemají ženy žádný význam mimo sexuální objekt. Zároveň lze Jakea, Cohna i Billa považovat za umělecky založené muže milující literaturu a umění. Všichni tři tak mají pod svým povrchem jasně

³⁴⁸ HEMINGWAY, Ernest. *Fiesta (I slunce vychází) / Stařec a moře / z angl. přel. František Vrba / doslov Radoslav Nenadál*. Fiesta 2. vyd. (v Odeonu 1. vyd.), Stařec a moře 6. vyd. (v Odeonu 5. vyd.). Praha: Odeon, 1985, s. 129. ISBN (Váz.).

³⁴⁹ Tamtéž, s. 92.

³⁵⁰ Tamtéž, s. 128.

³⁵¹ Tamtéž, s. 63.

³⁵² Tamtéž, s. 32.

³⁵³ Tamtéž, s. 168.

rozpoznatelný intelektuální základ a Jake při konfliktu s Cohnem jasně ukazuje, že není žádným rváčem.

Požadavek fyzické zdatnosti Jake splňuje díky svému sportovnímu založení a pravidelnému hraní tenisu.³⁵⁴ Stejně jako autor románu má rád box, plavání a býčí zápasy, při čemž se v závěrečné kapitole navíc spřátelí s cyklisty jedoucimi etapový závod Španělskem.³⁵⁵ Jeho znalosti býčích zápasů dosahují takové míry, že překračuje kulturní hranice mezi Amerikou a Španělskem – tedy něčím, co Hemingway v románu neustále zdůrazňuje.

Dalším důležitým rysem Jakeovy maskulinity je ukázka přátelství mezi muži jako jejího zcela zdravého a přirozeného projevu. Jeho vztah s Billem je vykreslen především během jejich rybaření v Burguete, kde se starému kamarádovi z války dokonce nebojí otevřít o své impotenci. Tato část románu tak jasně kontrastuje s povrchními prázdnými konverzacemi v Paříži. Na počátku románu se rovněž dozvídáme, že Jake je homofob a z gayů na jenom z večírků se mu „zvedá žaludek.“³⁵⁶ Bill mu později v Burguete zároveň otevřeně přiznává, že v New Yorku by mu nemohl otevřeně říci, jak moc ho má rád, protože by byl považována za „buzeranta.“³⁵⁷

Tento odpor k homosexuálům jasně ukazuje homofobii, která je maskulinitě do jisté míry inherentní a zabraňuje mužům v projevování svých citů navzájem. Hemingway tento stav zobrazuje spíše jako svazující a škodlivý, takže se zde setkáváme s dobře čitelnou kritikou toxické maskulinity. Velice zajímavé rovněž je, že citlivá stránka obou mužů vyplývá na povrch v přírodě během rybolovu, ne ve městě. Teprve při lovení ryb v přírodě se Jakeovi a Billovi jakoby rozvazují ruce a mohou si říci věci, které by si v Paříži neřekli. Jake tak stejně jako všechny ostatní mužské postavy zápolí se svými emocemi, které vyplývají na povrch spíše epizodicky a protagonista s nimi neumí příliš pracovat.

Krise maskulinity se u Jakea projevuje také jeho ztrátou víry v Boha, protože ačkoliv se sám identifikuje jako katolík, není schopen proniknout do skutečné náboženské hloubky. V Pamploně se vydává do katedrály a snaží se v ní modlit, avšak myšlenky mu neustále utíkají jinam. Jakea mrzí, že není dobrým katolíkem, a vyjadřuje touhu se jím stát. Jeho

³⁵⁴ HEMINGWAY, Ernest. *Fiesta (I slunce vychází) / Stařec a moře / z angl. přel. František Vrba / doslov Radoslav Nenadál*. Fiesta 2. vyd. (v Odeonu 1. vyd.), Stařec a moře 6. vyd. (v Odeonu 5. vyd.). Praha: Odeon, 1985, s. 10. ISBN (Váz.).

³⁵⁵ Tamtéž, s. 203.

³⁵⁶ Tamtéž, s. 23.

³⁵⁷ Tamtéž, s. 101-102.

postoj k církvi tak není kritický a pevně věří, že nalezení Boha by mu pomohlo vyřešit krizi způsobenou ztrátami hodnot.³⁵⁸ Maskulinita a maskulinní identita tak podle Hemingwaye mají hluboké zakotvení v náboženské tradici, kterou sekularizovaný moderní svět, a především trauma první světové války, přerušily. Ztráta Boha tak pro muže může představovat zdroj hluboké osobní krize a ztráty základních životních jistot.

Důležitým projevem Jakeovy krize maskulinní identity je rovněž jeho závislost na alkoholu, která jej doprovází celým románem. Hemingway na několika místech jasně vykresluje destruktivní charakter alkoholu, který představuje marnou snahu utéci před vlastním duševním neklidem a pocitem prázdnoty. Lze tak říci, že v čím větší duševní pohodě se Jake (ale nejen on) nachází, tím menší má potřebu holdovat pití. Například při večerní poklidné procházce s Billem Paříží, který se vrátil z několikadenního alkoholového zájezdu do Vídně a Budapešti, odmítá jeho přítel pít se slovy, že „*ted' to nepotřebuje*.“³⁵⁹ Když Jake po fiestě na okamžik nachází duševní klid v San Sebastiánu, přestává pít pouze kvůli množství alkoholu v krvi. Jak sám říká: „*Těšilo mě, že je* (tj. sklenice vína) *piju pomalu a že cítím jeho chuť a že piju sám*.“³⁶⁰ O pár stránek později, když jej Brett povolává do Madridu, již opět ve snaze o únik před realitou pije několik lahví za sebou.³⁶¹

Asi nejočividnější a na první pohled nejjasnější příčinou krize maskulinity je Jakeova impotence, kterou trpí kvůli blíže nespecifikovanému válečnému zranění. Z románu je poměrně patrná sexuální deprivace hlavního hrdiny, který nemůže plně realizovat své mužství. On sám impotenci považuje za směšné zranění a vzpomíná na italského důstojníka, podle kterého obětoval více než život.³⁶²

Jakeova neschopnost mít sex se na něm poměrně vážně podepisuje a hned na začátku románu se dozvídáme, že má „*hnusný zvyk představovat si svoje přátele v ložnicových scénách*.“³⁶³ Patrně i z důvodu impotence cítí silný odpor ke gayům a touhu někoho z nich na večírku udeřit. Jak sám říká, nejvíce ze všeho mu vadí jejich „*bohorovný ucelený*

³⁵⁸ HEMINGWAY, Ernest. *Fiesta (I slunce vychází) / Stařec a moře / z angl. přel. František Vrba / doslov Radoslav Nenadál*. Fiesta 2. vyd. (v Odeonu 1. vyd.), Stařec a moře 6. vyd. (v Odeonu 5. vyd.). Praha: Odeon, 1985, s. 86. ISBN (Váz.).

³⁵⁹ Tamtéž, s. 70.

³⁶⁰ Tamtéž, s. 199.

³⁶¹ Tamtéž, s. 211.

³⁶² Tamtéž, s. 31.

³⁶³ Tamtéž, s. 16.

klid“;³⁶⁴ který on z pohledu vlastní sexuality rozhodně nepocituje. Sexuálně nespoutaní gayové bavící se na večírku nejsou chápáni pouze jako opak pravé maskulinity, ale především jako výsměch mužům, kterým je sexualita zcela odepřená.

V podkapitole o Jakeu Barnesovi je velice vhodné zmínit i lady Brett Ashleyovou, která coby přitažlivý střed mužského vesmíru způsobuje rozkol mezi muži navzájem i vnitřní krizi každého z nich. Jake a Brett si několikrát v průběhu románu vyznávají lásku, avšak oba vědí, že spolu nikdy nemohou být kvůli jeho impotenci a její neschopnosti uvázat se k jednomu muži. Jake je do Brett romanticky zamilovaný, při čemž kvůli ní několikrát nemůže spát a pláče ve své posteli.³⁶⁵ Je na ní emocionálně závislý a několikrát v díle obětuje své zájmy kvůli ní.

V interpretaci Jakeova vztahu k Brett Ashleyové je klíčová skutečnost, že Brett je do veliké míry stejně poznamenaná válkou jako on. Jako zdravotní sestra pomáhala vojákům ve válce, během které ztratila svého manžela – anglického námořníka velice násilné povahy, se kterým si podle Mikeovo slov prožila peklo a v podstatě nikdy nezažila šťastný život.³⁶⁶ Její závislost na střídání mužů je projevem stejné ztráty hodnot a smyslu života, jakým si prochází Jake. Koneckonců ona sama je ze svého života velice nešťastná a neustále opakuje, že nechce být takovou potvorou, jakou je.³⁶⁷

Střídání vztahů pouze snižuje její vlastní pocit sebeúcty, avšak není schopna žít sama se sebou na jednom místě a s jedním mužem, protože si svou hodnotu musí dokazovat prostřednictvím mužů, kteří o ni projevují zájem. Usiluje o Pedra Romera, do kterého je podle vlastních slov beznadějně zamilovaná. Okamžitě jej však posílá pryč v momentě, kdy ji Pedro chce mít pouze pro sebe, chce si ji vzít a požaduje po ní tradiční ženskou roli symbolizovanou delšími vlasy.³⁶⁸

Častá interpretace Brett jako manipulátorky citově ovládající mužské postavy, především Jakea, je tedy zjednodušená. Jakeova krize maskulinity má stejnou příčinu jako její krize feminity – neschopnost se připoutat k jednomu místu a člověku, stejně jako potřeba neustále utíkat od vlastních emocí a traumat k alkoholu, či jiným lidem. Romantický

³⁶⁴ HEMINGWAY, Ernest. *Fiesta (I slunce vychází) / Stařec a moře / z angl. přel. František Vrba / doslov Radoslav Nenadál*. Fiesta 2. vyd. (v Odeonu 1. vyd.), Stařec a moře 6. vyd. (v Odeonu 5. vyd.). Praha: Odeon, 1985, s. 22. ISBN (Váz.).

³⁶⁵ Tamtéž, s. 32.

³⁶⁶ Tamtéž, s. 174-175.

³⁶⁷ Tamtéž, s. 209.

³⁶⁸ Tamtéž, s. 208.

vztah jednoho muže a jedné ženy je něčím, co se zdá pro bloudící ztracenou generaci nedostupné. Jake si to již na konci uvědomuje a ví, že jeho impotence není jedinou překážkou v jejich šťastném vztahu.

8.5.2 *Robert Cohn*

Robert Cohn je čtyřiatřicetiletý americký spisovatel židovského původu, který se po prvním rozpadlém manželství přestěhoval se svou snoubenkou Frances do Paříže.³⁶⁹ S Jakem se zná z tenisu a považuje ho za svého jediného přítele,³⁷⁰ ačkoliv vypravěčův vztah k němu je chladnější a z důvodů Cohnova poměru s Brett přerůstá až v žárlivou nenávisť.³⁷¹

Robert pochází z nejstarší a nejbohatší židovské rodiny a vystudoval na Princetonu. Je skvělým boxerem i bývalým hráčem ragby³⁷² a Jake zmiňuje jeho vypracovanou muskulaturu.³⁷³ Ze všech mužských postav tak nejlépe ztělesňuje maskulinní ideál fyzické síly, kterou dokazuje, když zbije Jakea, Mikea i Romera.³⁷⁴ Zároveň je však umělecky založeným spisovatelem, jehož rozepsaný román sklídl v New Yorku pozitivní odezvu.³⁷⁵ Je rovněž skvělým hráčem bridže a zapáleným sportovcem, který uznává gentlemanské zásady cti a důstojnosti ve vítězství i porážce. Tento rys se nejsilněji ukazuje v situaci, kdy i přes svou jasnou převahu přestává bít Pedra Romera, protože by to nebylo čestné. Naopak trvá na podání ruky a je zdrcený, když ho nedostane.³⁷⁶

Předchozí odstavec popisuje maskulinní ideál silného intelektuálního a dobře zajištěného gentlemana, avšak opak je pravdou. Cohn je velice slušný, plachý a nenápadný člověk, který trpí nízkým sebevědomím a komplexem ze svého židovského původu.³⁷⁷ Je pravdou, že Jake, Bill i Mike neustále shazují jeho „židovskou nafoukanost“³⁷⁸ a při sebemenším konfliktu rádi využívají Cohnův původ k tomu, aby ho shazovali poměrně nízkými způsoby. Z kolektivu přátel ho kromě původu distancuje také skutečnost, že jako jediný z nich není válečným veteránem a nemá příliš v lásce býčí zápasy, během kterých

³⁶⁹ HEMINGWAY, Ernest. *Fiesta (I slunce vychází) / Stařec a moře / z angl. přel. František Vrba / doslov Radoslav Nenadál*. Fiesta 2. vyd. (v Odeonu 1. vyd.), Stařec a moře 6. vyd. (v Odeonu 5. vyd.). Praha: Odeon, 1985, s. 9-10. ISBN (Váz.).

³⁷⁰ Tamtéž, s. 167.

³⁷¹ Tamtéž, s. 88.

³⁷² Tamtéž, s. 34.

³⁷³ Tamtéž, s. 42-43.

³⁷⁴ Tamtéž, s. 163-173.

³⁷⁵ Tamtéž, s. 12.

³⁷⁶ Tamtéž, s. 173-174.

³⁷⁷ Tamtéž, s. 9-10.

³⁷⁸ Tamtéž, s. 139.

se mu udělalo nevolno.³⁷⁹ Nesplňuje tak základní kritéria silné sebevědomé maskulinity a ostatním mužům v kolektivu na něm vadí jeho slabost a přehnaná slušnost, kterou si interpretují jako povýšenost.

Robert Cohn v románu slouží jako ukázka jasného kontrastu mezi fyzickou a charakterovou silou. Ačkoliv v té fyzické nemá mezi přáteli konkurenci, z hlediska povahy ho lze označit za jedince, jehož maskulinita není pevná snad v žádném ohledu. Jedná se o nerozhodného muže, který se nechává ovládat svou snoubenkou Frances, která ho nemiluje a chce ho pouze pro peníze. On stejně tak nemiluje jí, ale nemá žádné sebevědomí a nechává se ovládat.³⁸⁰

Robertovo mužské sebevědomí se odvíjí od toho, zda o něj projevují zájem ženy. Podle Jakea se nikdy nezamíloval, avšak je zcela patrné, že se bojí zůstat sám a raději se nechá ovládat oportunistickou Frances, než aby se postavil na vlastní nohy.³⁸¹ Z vlivu Frances se Cohn dostává až v situaci, kdy se zamiluje do Brett, avšak nejprve se od své snoubenky mlčky nechává veřejně ponížit hysterickou scénou v kavárně.³⁸² Brett s ním tajně z lítosti tráví dva týdny v San Sebastiánu a vůbec netuší, že se na ní stane naprosto závislým. Cohn si totiž svou maskulinní identitu neustále potřebuje potvrzovat a Brett ho přivádí k šílenství tím, že pro ni po návratu do Paříže románek končí. Po celou fiestu je nervózní a pronásleduje ji i jejího snoubence. Několikrát se při tom nechává seřvat Mikem, kterému již právem leze na nervy. Mlčky čelí neustálým urážkám a přirovnáváním k volům, kteří nic nedělají a pouze „očumují“ kolem býků.³⁸³

Pro Robertovu krizi maskulinity je patrně nejvýmluvnější skutečnost, že v Pamploně na poslední chvíli ruší svou účast na rybářském výletě s Billem a Jakem, ačkoliv se na něj těšil dlouho dopředu. Místo toho raději čeká na příjezd Brett s Mikem, z nichž o něj nikdo nestojí. Jelikož rybolov hraje v díle roli klidného a přirozeného návratu mužů ke své přirozenosti, kde Jake a Bill nacházejí chvíle pohody, vzdává se tímto krokem Robert symbolicky upevnění své maskulinity, aby se mohl ponížovat v roli „pátého kola u vozu“ mezi Brett a Mikem.

³⁷⁹ HEMINGWAY, Ernest. *Fiesta (I slunce vychází) / Stařec a moře / z angl. přel. František Vrba / doslov Radoslav Nenadál*. Fiesta 2. vyd. (v Odeonu 1. vyd.), Stařec a moře 6. vyd. (v Odeonu 5. vyd.). Praha: Odeon, 1985, s. 143. ISBN (Váz.).

³⁸⁰ Tamtéž, s. 9-11.

³⁸¹ Tamtéž, s. 12-13.

³⁸² Tamtéž, s. 46-48.

³⁸³ Tamtéž, s. 123-124.

Na tomto místě je potřeba zdůraznit, že pro Jakea i Cohna je hlavní příčinou krize maskulinity Brett Ashleyová, avšak pro každého z nich jiným způsobem. Zatímco Jake je do Brett nešťastně zamilovaný i přes poměrně realistický pohled na její povahu, Cohn si ji zcela idealizuje. Jakeova láska se projevuje i tím, že Brett přes vlastní sebezapření pomáhá poznat Pedra Romera, aby jí pomohl získat sebeúctu.³⁸⁴ Naopak Robert Cohn chce Brett mít pouze pro sebe, aby si jejím prostřednictvím zvýšil sebeúctu sebe sama. I v momentě, kdy na něj Mike sprostě křičí, mu dělá dobře, že všichni ostatní vědí o jeho krátkodobém poměru s Brett.³⁸⁵

Zatímco u ostatních mužských postav román popisuje bezcílne motání v kruhu, z pohledu Roberta Cohna se jedná o poměrně strmý pád dolů. Jeho slabost a závislost na Brett ho vede k tomu, že slouží jako pomyslný fackovací panák pro Mikea, který jej nemůže vystát. Jakmile se zamiluje do Brett, ztrácí zároveň své autorské sebevědomí nabyté v New Yorku a začíná prohrávat v tenise, což jasně ilustruje destruktivní vliv jeho závislosti na ní.³⁸⁶

Cohnův naprostý pád na dno nastává v momentě, kdy po zahájení vztahu Romera s Brett fyzicky napadá Jakea, Mikea a později toho večera i mladého matadora. V slzách se následně omlouvá a prosí o podání ruky, avšak jeho opuštění hodnot cti a gentlemanství již bylo dokonáno. Hemingway, který v díle oblečení mužských postav prakticky nepopisuje, zmiňuje, že Cohn během své plačící scény na pokoji nosí triko z Princetonu. Symbolizuje tak jeho opuštění sportovních hodnot cti a gentlemanství pro ženu, která s ním nikdy neměla v úmyslu navázat vážný vztah.³⁸⁷

Závislost na Brett tak z Cohna učinila plačící a ponížený stín muže, kterým byl na začátku. Lze tedy říci, že ztrátou svých hodnot se díky vztahu s Brett stal také členem ztracené generace. Tento přerod probíhal pomalu a ilustruje ho i skutečnost, že se během fiesty poprvé v životě opil takovým způsobem, že usnul v zadní části vinného sklípku.³⁸⁸ Krize maskulinity u Roberta Cohna spočívá v jeho slabosti, nízkém sebevědomí a

³⁸⁴ HEMINGWAY, Ernest. *Fiesta (I slunce vychází) / Stařec a moře / z angl. přel. František Vrba / doslov Radoslav Nenadál*. Fiesta 2. vyd. (v Odeonu 1. vyd.), Stařec a moře 6. vyd. (v Odeonu 5. vyd.). Praha: Odeon, 1985, s. 158. ISBN (Váz.).

³⁸⁵ Tamtéž, s. 127.

³⁸⁶ Tamtéž, s. 42-43.

³⁸⁷ Tamtéž, s. 167.

³⁸⁸ Tamtéž, s. 137.

závislosti na ženách, které vedou k opuštění předválečných gentlemanských hodnot „starého světa“.

8.5.3 *Bill Gorton*

Bill Gorton je Jakeův americký kamarád války, který se v New Yorku úspěšně žije jako spisovatel a do Evropy přijel především kvůli fiestě. Stejně jako Jake, i on holduje alkoholu a své první týdny v Evropě tráví výletem do Vídně a Budapešti, ze kterého si kvůli opilosti téměř nic nepamatuje. Jedná se o člověka veselé povahy, který má radost z newyorské divadelní scény a boxerských zápasů. Je také v celém díle jediným členem ztracené generace, který sám sebe popisuje jako celkově šťastného³⁸⁹ a odmítá drink, protože ho zrovna nepotřebuje.³⁹⁰

Z pohledu maskulinity se Bill vyznačuje láskou k přírodě, býčím zápasům a rybolovu. Odkazuje se tedy na ideál muže-lovce, který je společný i Jakeovi. Je fanouškem boxu a sám se umí prát, když v Pamploně brání zadluženého Mikea proti jeho anglickému věřiteli.³⁹¹ Kromě mužské tvrdosti se mu daří i ve spisovatelské činnosti³⁹² a na rozdíl od pařížských expatriantů nežije v permanentním exilu. Naopak Jakeovi vyčítá, že se z něj jako z člověka bez vlasti stává intelektuální kavárnický povaleč a snob. Umí hrát na pianino a zároveň ukazuje smysl pro humor.³⁹³ V Billovi se tak mísí ideál síly, intelektu i talentu.

Bill se i přes svůj zážitek z války zdá být nejistější ve své identitě jako muže i člověka obecně. V konfliktech Mikea a Cohna působí jako prostředník, který se vždy snaží uklidnit situaci. Má rád zábavu a jeho příjezdem do románu vstupuje stabilní prvek v jinak výrazně disfunkčním kolektivu přátel. V průběhu románu Bill vyjadřuje své otrávení nad Cohnem a jeho „židovskou nafoukaností“³⁹⁴, ale zároveň mu ho je líto po odjezdu

³⁸⁹ HEMINGWAY, Ernest. *Fiesta (I slunce vychází) / Stařec a moře / z angl. přel. František Vrba / doslov Radoslav Nenadál*. Fiesta 2. vyd. (v Odeonu 1. vyd.), Stařec a moře 6. vyd. (v Odeonu 5. vyd.). Praha: Odeon, 1985, s. 63. ISBN (Váz.).

³⁹⁰ Tamtéž, s. 70.

³⁹¹ Tamtéž, s. 175.

³⁹² Tamtéž, s. 63.

³⁹³ Tamtéž, s. 99-101.

³⁹⁴ Tamtéž, s. 85.

z Pamplony.³⁹⁵ Na Mikeovi mu zase místy vadí jeho agresivní výlevy, avšak jindy se ho zastává.³⁹⁶ Má tedy pevné principy a nesouhlasí s tím, když k sobě lidé mluví neuctivě.

Příjezdem Billa do Paříže i do románu Hemingway poprvé ukazuje důležitost přátelství mezi muži, které moderní civilizace potlačuje. Do té doby se děj vyznačoval střídáním povrchních konverzací, které vždy utekly k alkoholu či přesunu do jiného podniku. Bill však nemá problém svému kamarádovi říci, že ho má rád, a zároveň vytváří bezpečné prostředí, kde mohou poprvé explicitně hovořit o jeho impotenci. Vnáší do románu emoční aspekt, který do té doby musel Jake potlačovat a dával ho najevo pouze sám pro sebe plačící v posteli. Zároveň Bill kritizuje toxickou maskulinitu a společnost, když říká, že v New Yorku by za podobné řeči byl považován za homosexuála.³⁹⁷

Na první pohled se tak zdá, že Bill Gorton coby humorný a inteligentní aspekt knihy žádnou zásadní krizí maskulinity neprochází, avšak i on prochází nedostatkem životního smyslu způsobeného tím, že pro fungování společnosti je odstaven na druhou kolej. Ačkoliv se mu finančně daří, Bill musí stejně jako ostatní přátelé hledat smysl svého života na večírcích, sportovních akcích a na dně lahví alkoholu. Zároveň má rovněž problém s vyjadřováním svých emocí. V situaci, kdy se dozvídá o smrti svého přítele ze školy, utíká do vtipů a zlehčování situace, ačkoliv přiznává, že byli jako bratři.³⁹⁸

Billova vyrovnanost je do veliké míry způsobena skutečností, že jako jediný z kolektivu přátel nečelí vnitřnímu rozpolcení kvůli Brett ani jiné ženě. Zároveň však vyjadřuje znechucení nad vlastním vzhledem, když o sobě při pohledu do zrcadla říká, že má „hroznej ksicht“ a vyjadřuje zklamání, že Brett jela do San Sebastiánu s Cohnem a ne s někým z nich.³⁹⁹ Je tedy možné, že milostné problémy se jej netýkají z toho důvodu, že nesplňuje kritéria konvenčně atraktivního muže. Povaha jeho vztahu s kamarádkou Ednou, kterou potkal v Pamploně, není známá, avšak Edna většinu času trávila chozením po podnicích s Jakem a Mikem.

³⁹⁵ HEMINGWAY, Ernest. *Fiesta (I slunce vychází) / Stařec a moře / z angl. přel. František Vrba / doslov Radoslav Nenadál*. Fiesta 2. vyd. (v Odeonu 1. vyd.), Stařec a moře 6. vyd. (v Odeonu 5. vyd.). Praha: Odeon, 1985, s. 190. ISBN (Váz.).

³⁹⁶ Tamtéž, s. 175.

³⁹⁷ Tamtéž, s. 101-102.

³⁹⁸ Tamtéž, s. 106.

³⁹⁹ Tamtéž, s. 91.

8.5.4 *Mike Campbell*

Skotský válečný veterán Mike Campbell je snoubencem Brett Ashleyové, z jejichž úst se o něm ještě před jeho vstupem na scénu dozvídáme, že je skvělý tanečník a jeho rodina má vysoké finanční prostředky.⁴⁰⁰ Jedná se o muže představujícího naprostý opak inteligentního a humorného Billa Gortona, protože ze všech přátel z kolektivu cestujícího na fiestu v sobě kloubí největší počet vlastností radících ho do role silně poškozené a podřízené maskulinity.

Mike je v kolektivu přátel jedinou postavou, která otevřeně v dobrém vzpomíná na staré válečné časy, kdy měl život smysl. Hovoří o válce jako o krásných dobách, avšak zároveň dává jasně najevo, že ideály vojenské cti, odvahy a hrdinství jsou podle něj nesmysly. Válku si spojuje spíše se zábavou v kolektivu ostatních mužů, které spojovala stejná situace a válečné nesnáze. On sám nedostal žádné válečné medaile za hrdinství a neobtěžoval se ani s vyzvednutím těch metálů, které dostali všichni.⁴⁰¹ Mike tak poměrně explicitně poukazuje na falešnost ideálu vojáka coby ušlechtilého hrdiny bojujícího za správnou věc.

Tato mužská postava nenaplnuje maskulinní ideál hrdinství ani schopnosti se sám bránit v konfrontaci s jiným mužem. Při slovním útoku anglického věřitele jej brání Bill⁴⁰² a stejně jako Jake, i on se nechává Cohnem srazit na zem bez sebemenšího odporu.⁴⁰³ Na rozdíl od ostatních přátel, Mike navíc neprojevuje známky intelektu či uměleckého nadání a hned při prvním setkání v baru se projevuje jako přátelský opilý primitiv neustále komentující o tom, že jeho snoubenka „je kočka.“⁴⁰⁴ Během fiesty se pak pod vlivem alkoholu často projevuje hlasitě, nevhodně a trapně.

Kvůli nadměrné konzumaci alkoholu a problémům s neustále nevěrnou snoubenkou se u Mikea střídají fáze až euforické veselosti a přehnané agresivity, zejména vůči Cohnovi. Mike Roberta nenávidí a nedokáže se přenést přes skutečnost, že mu Brett byla nevěrná s Židem.⁴⁰⁵ Ve vztahu k ní a k jejím záletům však ukazuje až obdivuhodnou toleranci, protože stejně jako Jake, i on chápe její hluboká traumata a pocity prázdnoty, které neumí

⁴⁰⁰ HEMINGWAY, Ernest. *Fiesta (I slunce vychází) / Stařec a moře / z angl. přel. František Vrba / doslov Radoslav Nenadál*. Fiesta 2. vyd. (v Odeonu 1. vyd.), Stařec a moře 6. vyd. (v Odeonu 5. vyd.). Praha: Odeon, 1985, s. 58-59. ISBN (Váz.).

⁴⁰¹ Tamtéž, s. 117-119.

⁴⁰² Tamtéž, s. 175.

⁴⁰³ Tamtéž, s. 164.

⁴⁰⁴ Tamtéž, s. 72.

⁴⁰⁵ Tamtéž, s. 123-124.

řešit jinak než střídáním mužů. I přesto se však utápí v alkoholu a neustále se mu třesou ruce napětím. Během jednoho ze svých agresivních výlevů na Cohna se mu do očí téměř hrnou slzy⁴⁰⁶ a po jejím zahájení vztahu s Romerem leží v posteli a „vypadá jako posmrtná maska.“⁴⁰⁷

Mike Cambell tak neztělesňuje ideál hrdinství, fyzické tvrdosti, intelektu, uměleckého talentu ani emoční stability, která se od dokonalého muže očekává. Nevěra jeho snoubenky, nota bene nevěra, o které ví, jej staví do pozice, kdy jej jako muže nelze brát vážně a on sám se tak nebere. Konec války a toxický vztah s Brett si na něm vybírá krutou daň, a navíc není ani finančně soběstačný. Hned na úvod se o Mikeovi dozvídáme, že kvůli bankrotu přišel o všechno a teď dluží svým věřitelům. Před rozloučením s Billem a Jakem navíc přiznává, že po celou dobu platil penězi od Brett.⁴⁰⁸ Jeho tolerance tak částečně pramení i z čistě pragmatických důvodů, neboť potřebuje její finanční prostředky a nechává se živit. Z pohledu maskulinity se tak jedná o nenaplnění dalšího významného aspektu mužství.

8.5.5 *Belmonte*

Legendární matador Belmonte dostává prostor v závěru románu na pouhých třech stránkách a jeho přítomnost má významný symbolický charakter. Ačkoliv čtenář nedostává možnost dozvědět se cokoliv detailnějšího o jeho povahových rysech a osobnosti, Belmonte představuje matadorskou legendu, která nedokázala naplnit očekávání diváků a musí čelit jejich výsměchu. Po zápase může jenom smutně sledovat mladého Romera, kterého všichni milují.⁴⁰⁹

Postarší matador čelí situaci, kdy legenda o jeho odvaze přerostla realistické možnosti člověka a nemůže dopadnout jinak než zklamáním. Během zápasu čelí své vlastní fyzické bolesti a na posměch lidí reaguje se štiplavým úspěchem. Jake vysvětluje, že Belmonte si vybírá výhradně menší býky s malými rohy, čímž sám sebe připravil o veškerou velikost, kterou dříve měl. Ačkoliv byl stále velice dobrý, nemohl se rovnat mladému odvážnému

⁴⁰⁶ HEMINGWAY, Ernest. *Fiesta (I slunce vychází) / Stařec a moře / z angl. přel. František Vrba / doslov Radoslav Nenadál*. Fiesta 2. vyd. (v Odeonu 1. vyd.), Stařec a moře 6. vyd. (v Odeonu 5. vyd.). Praha: Odeon, 1985, s. 153. ISBN (Váz.).

⁴⁰⁷ Tamtéž, s. 180.

⁴⁰⁸ Tamtéž, s. 196-197.

⁴⁰⁹ Tamtéž, s. 183-184.

Romerovi, který se nebezpečí nebál a na rozdíl od ostatních matadorů se nesnažil kopírovat Belmontův styl.⁴¹⁰

Protože si zároveň za zápas řekl o hodně peněz, Belmonte v knize jasně ztělesňuje úpadek mužství, které ztrácí svou velikost a důstojnost. Matador totiž nepodvedl pouze diváky, ale především sám sebe, když si začal vybírat velikost býků. Jeho předchozí odvaha se proměnila v dobře placenou estrádu pro masy lidí, kde se úpadek maskulinity projevuje výměnou tradičních hodnot za prázdnou honbu zisku.

8.5.6 Pedro Romero

Devatenáctiletý Pedro Romero je talentovaný španělský matador milovaný davy, který i přes svůj mladý věk ztělesňuje odvážnou silnou maskulinitu vyznačující se neuvěřitelnou dovedností při zápasech s býky. Způsob, jakým Pedro dokáže pracovat s nebezpečnými silnými zvířaty ohromuje Jakea, jeho přátele i lady Ashleyovou. Na rozdíl od ostatních matadorů, kteří se jen snaží vyvolávat dojem nebezpečí, se mu Pedro skutečně vystavuje.⁴¹¹ Protože lze impozantně silné býky považovat za ztělesnění divoké pudové hypermaskulinity, Romero jako jejich přemožitel představuje neohrožený ideál odvážného muže.

I přes svůj úspěch je však mladý muž velice skromný a umí se chovat galantně. Jake ho popisuje jako nejkrásnějšího chlapce, jakého kdy viděl, takže Romero kombinuje odvalu, sílu, krásu i velikost ducha, která je odzbrojující nejen pro Brett, ale i pro Jakea. Při jejich prvním setkání v hotelu Montoya Jake popisuje, že Romero působí důstojně a vážně. Protagonista si v jeho přítomnosti podle vlastních slov připadá jako idiot, protože nečekal, že Romero bude umět anglicky.⁴¹² Hned od první stránky, na které je mladý Španěl představen, je zcela jasné, že v Hemingwayově díle představuje mužský ideál sloužící jako protiklad ke všem ostatním.

Ve vztahu Romera a Brett sledujeme zcela jinou dynamiku než ve všech ostatních vztazích v románu. Brett je matadorem zcela unešená a je to ona, kdo se utápí v touze po něm. Zatímco Mike, Jake a Robert marně usilují o ni, ona si svou sebeúctu musí potvrdit vztahem s ním a jak sama říká: „*Musím něco udělat. Musím udělat něco, co fakticky chci.*

⁴¹⁰ HEMINGWAY, Ernest. *Fiesta (I slunce vychází) / Stařec a moře / z angl. přel. František Vrba / doslov Radoslav Nenadál*. Fiesta 2. vyd. (v Odeonu 1. vyd.), Stařec a moře 6. vyd. (v Odeonu 5. vyd.). Praha: Odeon, 1985, s. 185. ISBN (Váz.).

⁴¹¹ Tamtéž, s. 141-145.

⁴¹² Tamtéž, s. 140.

Ztratila jsem sebeúctu.“⁴¹³ Pedro Romero pro Brett znamená jednou šanci přesunout se do lepšího světa neporušené maskulinity a feminity, kde muž a žena plní své tradiční role. V momentě, kdy po ní však Romero začíná vyžadovat svatbu, dlouhé vlasy a tradiční ženskost, se těchto požadavků leká a není schopna mu je nabídnout. Romerova dominantní sebevědomá maskulinita jasně odhalila její neschopnost ztělesňovat tradiční feminitu, ačkoliv to podle jejích slov byla ona, kdo nechal Romera jít, „aby nekazila děti.“⁴¹⁴

Radovan Nenadál popisuje Hemingwayův přechod od *I slunce vychází* ke *Starci a moři* jako přechod od skepse a deziluze k víře a optimismu o velikosti ducha.⁴¹⁵ Romero však z tohoto pohledu spadá spíše do druhého jmenovaného díla, neboť i přes krutý výprask od žárlivého Cohna jeho duch nebyl zlomen. Naopak se po každé ráně opět postavil zpátky na nohy, a nakonec to byl on, kdo dal Cohnovi poslední ránu. Z boje tak i přes výrazné fyzické poškození vyšel silnější než zcela zlomený a plačící Cohn, kterému boxerská průprava nezabránila v naprostém úpadku jeho ideálů a mužské identity.⁴¹⁶ I přes svá zranění navíc dokázal zápatit a podat skvělý výkon, takže „*rvačka s Cohnem se nedotkla jeho ducha.*“⁴¹⁷

Romero jako mužská postava ztělesňuje maskulinní ideál a o jakékoliv krizi identity v jeho případě nelze hovořit. Naopak svou silou patří do Hemingwayova pozdního díla oslavujícího velikost nezlomného lidského ducha, ne do románu o deziluzi bloudící ztracené generace.

8.5.7 Montoya

Montoya je provozovatel hotelu v Pamploně, kde se ubytovávají skuteční znalci býčích zápasů a opravdoví matadoři beroucí své poslání vážně. Jedná se o muže pevných zásad a lásky k zápasům, který kvalitu lidí posuzuje podle jejich zápalu ke koridě.⁴¹⁸ Jeho láska k fiestě ukazuje fascinaci silnou maskulinitou a schopností dominovat nebezpečná

⁴¹³ HEMINGWAY, Ernest. *Fiesta (I slunce vychází) / Stařec a moře / z angl. přel. František Vrba / doslov Radoslav Nenadál*. Fiesta 2. vyd. (v Odeonu 1. vyd.), Stařec a moře 6. vyd. (v Odeonu 5. vyd.). Praha: Odeon, 1985, s. 158. ISBN (Váz.).

⁴¹⁴ Tamtéž, s. 208.

⁴¹⁵ NENADÁL, Radoslav. Cestou od skepse k víře. In: HILSKÝ, Martin. *Od Poea k postmodernismu*. Praha: Odeon, 1993, s. 139-144. ISBN 80-85787-20-2.

⁴¹⁶ HEMINGWAY, Ernest. *Fiesta (I slunce vychází) / Stařec a moře / z angl. přel. František Vrba / doslov Radoslav Nenadál*. Fiesta 2. vyd. (v Odeonu 1. vyd.), Stařec a moře 6. vyd. (v Odeonu 5. vyd.). Praha: Odeon, 1985, s. 173-174. ISBN (Váz.).

⁴¹⁷ Tamtéž, s. 188.

⁴¹⁸ Tamtéž, s. 114-116.

zvířata, stejně jako důležitost vztahu člověka a tradice. Montoya tak představuje opak všech expatriantů v tom ohledu, že jeho maskulinní identita je pevně zakotvená v tradici místa, ze kterého pochází. Tuto tradici velice silně odmítá kompromitovat vlivem zahraničí na mladého Pedra, kterého se snaží ochránit před americkým velvyslancem i anglickou ženou.⁴¹⁹

8.5.8 *Hrabě Mippipopolos*

Řecký hrabě Mippipopolos představuje stejně jako Romero ztělesnění jistého maskulinního ideálu kontrastujícího s Jakem. Na rozdíl od mladého Španěla si stejně jako členové ztracené generace prošel válkou a nyní se v Paříži oddává alkoholu a hedonistickým radovánkám. Naprosto se však od protagonisty liší ve své životní filozofii a dopadech válečné zkušenosti na jeho život. Jake se s ním seznamuje díky Brett na jednom z večírků a později se s hrabětem jejím přičiněním setkává u sebe doma. Hrabě se v románu objevuje hned po dialogu Jakea a Brett v taxi, kdy se dozvídáme o protagonistově nešťastné lásce k ní. Svou pozitivní energií a životní filosofií tak nabízí okamžitý kontrast k ustaranosti ztracené generace, od níž se liší v mnoha ohledech.

V postavě hraběte Mippipopolose Hemingway představuje ideál odvážného válečníka, který prožil sedm válek a čtyři revoluce, při čemž se místo vážných psychických následků vesele chlubí ranami po šípech.⁴²⁰ Ačkoliv žije v luxusu a disponuje značnými finančními prostředky, jako ozdobu nosí losí zub symbolizující vztah k přírodě a lovu.⁴²¹

Na rozdíl od Jakea si Mippipopolos dokáže vychutnávat radosti života ne navzdory válce, ale právě díky válce. Jak sám říká: „*Vidíte, pane Barnesi, právě proto, že jsem toho tolik prožil, můžu teď všechno vychutnat.*“⁴²² V krátkém rozhovoru s Jakem také zdůrazňuje důležitost rozeznávání správných životních hodnot a na rozdíl od něj pije víno a šampus v malém množství a pomalu, aby je vychutnával. V podstatě tím rozebírá celou ztracenou generaci na prvočinitele a provádí přesnou diagnózu všeho, co je s ní špatně.⁴²³ Neschopnost Jakea a jeho přátel spolu komunikovat komentuje slovy směřovanými k Brett: „*Vy pořád jenom pijete, má drahá. Co abyste chvíli jen tak povídala?*“⁴²⁴

⁴¹⁹ HEMINGWAY, Ernest. *Fiesta (I slunce vychází) / Stařec a moře / z angl. přel. František Vrba / doslov Radoslav Nenadál*. Fiesta 2. vyd. (v Odeonu 1. vyd.), Stařec a moře 6. vyd. (v Odeonu 5. vyd.). Praha: Odeon, 1985, s. 148-152. ISBN (Váz.).

⁴²⁰ Tamtéž, s. 56.

⁴²¹ Tamtéž, s. 29.

⁴²² Tamtéž, s. 56.

⁴²³ Tamtéž, s. 55-57.

⁴²⁴ Tamtéž, s. 54.

Hrabě ztělesňuje urozenou galantní maskulinitu schopnou užívat si života, kterou válečná zkušenost povznesla a posílila na vyšší úroveň, nikoliv srazila na zem jako v případě ztracené generace. Popisovaný muž má slušné vychování a dobré mravy, ale zároveň si užívá se ženami, které jej na večírcích hojně obklopují. Kombinaci silného válečníka a romantického aristokrata potvrzuje i skutečnost, že má rád květiny a přináší Jakeovi růže.⁴²⁵ Postava tak působí ve všech směrech vyrovnaně a srovnaně se svou maskulinní identitou a místem ve světě.

8.5.9 Wilson-Harris

Anglický válečný veterán Wilson-Harris se objevuje v Burguete jako slušný a příjemný kamarád Jakea a Billa, který se stejně jako oni do městečka vypravil na ryby. Dozvídáme se o něm, že není nábožensky založený a rád vzpomíná na válku, ve které podle svých slov zažil legraci. Stejně jako jeho přátelům mu chybí pocit pospolitosti a smysl života, který po návratu z války ztratil. Na Wilsonovi-Harrisovi tak můžeme pozorovat důležitost vztahu k přírodě a přátelství mezi muži pro zdravou maskulinitu.⁴²⁶

8.5.10 Harvey Stone

Novinář Harvey Stone vystupuje velice krátce v Paříži a slouží jako ukázka muže sužovaného nedostatkem financí. Stone při setkání s Jakem zmiňuje, že už několik dní nejedl, protože nemá na jídlo. Půjčuje si tak peníze od Jakea, čímž se dostává do podřízené pozice závislé na někom jiném.⁴²⁷ O téměř třicet stran později se o něm zmiňuje Bill, že Harvey opět hladoví.⁴²⁸ Z pohledu vyobrazení maskulinity se tedy jedná o slabého jedince neschopného se postarat sám o sebe. Selhání v roli živitele při tom lze považovat za jedno z nejvýraznějších odklonů od zdravé maskulinity.

8.5.11 Krum a Woolsey

Dva Jakeovi kolegové vystupují krátce v Paříži, kdy spolu trojice mužů jede v autě. Jedná se o ženaté muže s dětmi, což je v Jakeově světě staví do zcela unikátní pozice. Jako spořádání otcové odmítají jít s Jakem na drink a stěžují si, že kvůli rodině nestíhají tenis a návštěvu nově otevřeného podniku. Jejich mužství je definováno rolí živitelů v rodině,

⁴²⁵ HEMINGWAY, Ernest. *Fiesta (I slunce vychází) / Stařec a moře / z angl. přel. František Vrba / doslov Radoslav Nenadál*. Fiesta 2. vyd. (v Odeonu 1. vyd.), Stařec a moře 6. vyd. (v Odeonu 5. vyd.). Praha: Odeon, 1985, s. 50. ISBN (Váz.).

⁴²⁶ Tamtéž, s. 111-113.

⁴²⁷ Tamtéž, s. 40.

⁴²⁸ Tamtéž, s. 67.

která jim sice ubírá jistou volnost a svobodu, ale poskytuje jim základní rámec životních hodnot a smyslu, který Jackovi zoufale chybí.⁴²⁹

8.6 Shrnutí vyobrazení maskulinity v *I slunce vychází*

O díle *I slunce vychází* lze hovořit jako o přehlídce maskulinit v krizi, avšak Hemingway svým mužským hrdinům přiznává mnohem větší komplexnost než pouze machistické rysy psychicky zlomených alkoholiků milujících býčí zápasy. Jeho hrdinové projevují své emoce a vzájemné přátelství, k ženám se chovají gentlemany a mají nepopíratelný intelektuální rozměr, který se projevuje láskou k literatuře a k hudbě.

8.6.1 *Role fyzické dominance a charakteru*

Román zobrazuje své mužské postavy jako válkou poškozené jedince, kteří obdivují býčí zápasy, boxery a ostatní sporty. Fyzická zdatnost tak hraje velkou roli v maskulinní identitě každého jednotlivce, ačkoliv Robert Cohn ztělesňuje typickou ukázkou toho, že fyzická síla a zdatnost v žádném případě nemusí korespondovat se sebevědomou a silnou maskulinní identitou. Naopak se Cohn vypracoval ve skvělého boxera i hráče ragby z toho důvodu, že si chtěl vykompenzovat své vnitřní slabosti a nízké sebevědomí. V tomto ohledu není úspěšný a román čtenáři jasně říká, že i přes svou fyzickou sílu je Cohn v mnoha ohledech nejslabším mužem v celém kolektivu Jakeových přátel.

Samotná síla není pro ztělesnění ideální maskulinity dostačující a Hemingway zdůrazňuje schopnost nadhledu, smyslu pro humor, jisté míry intelektu a dobrého chování, které opakovaně vyzdvihuje u Romera.⁴³⁰ Mladý Španěl coby maskulinní ideál není vyobrazen jako fyzicky dominantní, ale jako elegantní a důstojný člověk, ze kterého sálá autorita.⁴³¹ Právě on zároveň krotí ryzí sílu ztělesňovanou býky.

8.6.2 *Role společnosti a statusu*

Bezcílnost života ztracené generace úzce souvisí s jejich nízkou pozicí v genderové řadě. Jedná se totiž o podřízené maskulinity, které ve společnosti nehrají důležitou roli a nedaří se jim do ní správně začlenit. Žádný z mužů v románu nemá reálnou moc ani společenský význam, takže musí neustále čelit složité otázce, co pro něj vlastně znamená být mužem.

⁴²⁹ HEMINGWAY, Ernest. *Fiesta (I slunce vychází) / Stařec a moře / z angl. přel. František Vrba / doslov Radoslav Nenadál*. Fiesta 2. vyd. (v Odeonu 1. vyd.), Stařec a moře 6. vyd. (v Odeonu 5. vyd.). Praha: Odeon, 1985, s. 36. ISBN (Váz.).

⁴³⁰ Tamtéž, s. 150.

⁴³¹ Tamtéž, s. 140.

Ztráta místa ve společnosti je pro maskulinitu obrovská rána, neboť dominantní hegemonní maskulinita si nárokuje nejen členství, ale i vedoucí úlohu v ní.

Jake společnost chápe jako systém lidí navzájem si vyměňujících hodnoty podle principu „něco za něco“. Jeho strast pramení z pocitu, že on v tomto systému nemá co nabídnout a nezapadá do něj. Neustále tedy cestuje z místa na místo nedokáže se pevně usadit. Díky zodpovědnému přístupu ke svému zaměstnání je však schopen se sám uživit a práce mu dodává alespoň základní životní smysl a místo ve společnosti. U Mikea Campbella naopak můžeme pozorovat zobrazené negativní dopady na muže bez zaměstnání a bez peněz. Stejně tak Harvey Stone žije na pokraji společnosti a hladoví, protože si nedokáže sám vydělat svou obživu.

Protože se hrdinové nedokáží úspěšně zařadit do společnosti, útěchu nacházejí v kontaktu s přírodou, ve které jako lovci dokáží najít svůj duševní klid a pohodu. Městská civilizace je pro ně svazující a neumožňuje jim plně vyjadřovat jejich emoce, které vyplývají na povrch až o samotě. Bill přiznává, že toxická maskulinita a odpor k „buzerantství“ ve společnosti by mu nedovolila dát najevo své city k Jakeovi. Hemingway tak kritizuje svazující společenské konvence, které muže svazují a škodí jejich psychickému zdraví.

Důležitost mužů a jejich zařazení do společnosti lze ilustrovat na symbolice býčích zápasů, kterými jsou téměř všichni představitelé posedlí. Jak sám Jake vysvětluje, býci jsou nebezpeční pouze v situaci, kdy jsou maximálně ve třech. Jakmile se stanou členy většího stáda, jejich agresivita klesá.⁴³²

Samotné býčí zápasy vyobrazují divokou nespoutanou hypermaskulinitu silných a nebezpečných zvířat. Býci ztělesňují kult síly, který všechny hrdiny imponuje a cítí k nim obdiv, ačkoliv potřebují vidět jejich porážku v aréně. Aspekt nebezpečí a hrozící smrti tak poskytuje hrdinům prostor pro určitou psychologickou katarzi, která úzce souvisí s válečnou zkušeností. Jak se totiž od jednoho z protagonistů dozvídáme, sázet na býčí zápasy by bylo jako sázet na válku.⁴³³ Jake zároveň vysvětluje Brett průběh býčích

⁴³² HEMINGWAY, Ernest. *Fiesta (I slunce vychází) / Stařec a moře / z angl. přel. František Vrba / doslov Radoslav Nenadál*. Fiesta 2. vyd. (v Odeonu 1. vyd.), Stařec a moře 6. vyd. (v Odeonu 5. vyd.). Praha: Odeon, 1985, s. 122-123. ISBN (Váz.).

⁴³³ Tamtéž, s. 88.

zápasů, postupy matadorů a jejich strategie, aby jí vše dávalo smysl a nevnímala je pouze jako podívanou plnou hrůzy.⁴³⁴

Býci tak představují obdivuhodnou a impozantní stránku maskulinity, která je schopna působit obrovskou destrukci. Přitažlivost zápasů však spočívá především ve skutečnosti, že elegantní klidní matadoři jim dávají pevný společenský řád, a nakonec jejich divokost porazí. Hemingway závěrečné fáze zápasů popisuje tak, že matador a býk splynou v jedno – destruktivní maskulinita se začlenila do společenského řádu, kdy již není nebezpečná.

Stejnou úlohu v díle hrají i nešťastní slabí volové, kteří jsou vypouštěni do býčích ohrad jako jejich oběti. Tito tvorové jsou kastrováni a jejich úlohou je býky zklidnit i za cenu vlastního života. Představují zcela podřízenou maskulinitu, která není nebezpečná vůbec nikomu. I oni však hrají důležitou roli a nelze je považovat za zbytečné. Díky volům se býci dokáží zklidnit a vytvořit stádo, protože bez jejich přítomnosti by se navzájem okamžitě povraždili.⁴³⁵

Ačkoliv tak Hemingwaye imponují silní býci, zároveň kriticky přiznává, že ryzí pudová agresivní maskulinita představuje ohromný ničivý potenciál, který je třeba usměrnit zařazením do společnosti. Divokou destruktivní maskulinitu je tedy potřeba krotit a sledování tohoto procesu člověku přináší určitou slast a vnitřní klid.

8.6.3 Role emocí a přátelství mezi muži

Muži v *I slunce vychází* jsou citliví a dávají najevo své emoce vůči sobě navzájem, ačkoliv to pro ně není zcela jednoduché a cítí vnitřní pnutí. V momentech klidu v přírodě si Bill, Jake i Wilson-Harris nemají problém říci, že se mají rádi a budou si navzájem chybět. Zároveň však vědí, že ve městě by spolu tímto způsobem jednat nemohli. Hemingway tak považuje citlivou stránku mužů za zcela přirozenou a jejich krize spočívá v neschopnosti s emocemi pracovat. Alkohol pak v jeho díle hraje negativní roli jakéhosi měřítko mužských neuróz, protože čím větší úzkost pocítí, tím více ho konzumují. Toto pojetí zcela odpovídá kritice toxické maskulinity, která muže nutí k potlačování emocí a řešení problémů svépomocí alkoholem.

⁴³⁴ HEMINGWAY, Ernest. *Fiesta (I slunce vychází) / Stařec a moře / z angl. přel. František Vrba / doslov Radoslav Nenadál*. Fiesta 2. vyd. (v Odeonu 1. vyd.), Stařec a moře 6. vyd. (v Odeonu 5. vyd.). Praha: Odeon, 1985, s. 144. ISBN (Váz.).

⁴³⁵ Tamtéž, s. 120-124.

Jake ani Mike se nebojí dávat najevo své city vůči Brett a oba dva jí říkají, že ji milují. Jake kvůli ní několikrát sám pláče v posteli a chápe ji jako zdroj svého neštěstí. Emoční závislost na milované ženě má pro oba dva velice negativní následky, avšak nedokáží si poručit a lady Ashleyové se vzdát. Jejich nešťastná láska z nich proto dělá utrápené romantické hrdiny, kteří jsou schopni vyšších citů k ženě.

8.6.4 *Role rodiny*

Žádná z hlavních postav v průběhu celého románu nevyjadřuje touhu po tradiční rodině s dětmi a Hemingway s tímto tématem pracuje pouze omezeně. Cohnova snoubenka Frances chce děti, avšak Cohn není schopen si ji vzít a pláče, aby ho do manželství netlačila.⁴³⁶ V souvislosti s jeho slabostí a citovou závislostí na ženách tak lze Cohna interpretovat jako muže neschopného plnit roli hlavy rodiny, jak ostatně dokazuje i jeho předchozí manželství.

Rodina v díle představuje protiklad světa, ve kterém se nachází Jake a jeho přátelé. Jakeovi kolegové Krum a Woolsey se při cestě autem krátce baví o dětech a tom, jak kvůli rodině nestíhají tenis a návštěvy nových podniků, načež odmítají jít s Jakem na drink.⁴³⁷ Ve vlaku do Bayonne pak Jake a Bill sdílejí kupé s americkým manželským párem a jejich synem. Povídají si spolu o rybách, avšak manžel na to podle vlastních slov „příliš není“.⁴³⁸ Hemingway tak dávkuje zmínky o rodině velice opatrně a lze z nich učinit závěr, že ačkoliv mají na muže děti a manželky omezující vliv, zároveň jim poskytují životní smysl ve společenské roli otců, manželů a živitelů.

Důležitost rodiny v životě mužů ilustruje příhoda v Pamploně, kdy divoký býk v průvodu do arény ubodává neznámého muže. Jake cítí potřebu čtenáři sdělit, že nešťastník se podle novin jmenoval Vicente Girones a zanechal po sobě ženu s dětmi. Nešťastná vdova si následně přijela pro jeho tělo a po smutečním průvodu si ho vlakem odvezla v rakvi domů. Divoký býk ztělesňující ryzí sílu tak rozbil tradiční rodinu, aby jej následně v boji zabil Romero coby nositel řádu a věnoval ucho své milované Brett, kterou si plánoval vzít.⁴³⁹

⁴³⁶ HEMINGWAY, Ernest. *Fiesta (I slunce vychází) / Stařec a moře / z angl. přel. František Vrba / doslov Radoslav Nenadál*. Fiesta 2. vyd. (v Odeonu 1. vyd.), Stařec a moře 6. vyd. (v Odeonu 5. vyd.). Praha: Odeon, 1985, s. 44-45. ISBN (Váz.).

⁴³⁷ Tamtéž, s. 36.

⁴³⁸ Tamtéž, s. 76-77.

⁴³⁹ Tamtéž, s. 169-171.

Za velice zajímavý moment lze také označit Jakeův pobyt v San Sebastiánu, kde se ve svém krátkém stavu duševního klidu dívá na chůvy s dětmi na pláži a říká čtenárovi, že „španělské děti byly překrásné.“⁴⁴⁰ Teprve po zpomalení životního tempa a očištění mysli od všech vnitřních i vnějších konfliktů během fiesty jako by pro něj děti začaly existovat. Ačkoliv je z pochopitelných důvodů nemůže sám mít, můžeme někde v Hemingwayem vyobrazené maskulinitě nalézt, velice pečlivě ukrytý a nenápadný, otcovský instinkt. Možná i jeho zahlušení je symptomatické pro krizi maskulinity, kterou si jeho mužští hrdinové procházejí.

8.6.5 Role války a hrdinství

Válka představuje v románu hlavní hybnou sílu a determinanta současného stavu ztracené generace. Cohnova neúčast v ní jej významně diskriminuje a oddaluje z kolektivu přátel, kteří mezi sebou i přes veškeré konflikty cítí hlubokou sounáležitost chybějící jim v běžné společnosti. I proto se Jake a Bill rychle spřátelují s Wilsonem-Harrisem, který lituje, že takovou legraci si od války neužil.⁴⁴¹

Jake u jedné z večeří v dobrém vzpomíná na válku, kdy při večeři s přáteli ve vzduchu panovalo napětí, o kterém nikdo nemluvil.⁴⁴² Zároveň však román prostřednictvím Mikea Campbella a jeho příběhu o metálech zesměšňuje ideál hrdinného šlechtetného válečníka, jehož vizi měli muži v hlavách, když do bojů šli. Ačkoliv Mike na válku vzpomíná v dobrém, ani se neobtěžoval vyzvednout si své medaile.

Válka pro příslušníky ztracené generace představuje traumatickou zkušenost, která je zcela vyvrátila ze starého způsobu života a neumožňuje jim začlenit se do společnosti. Válečná traumata mají hrdinové potřebu opakovaně prožívat prostřednictvím býčích zápasů, aby tak ulevili svým úzkostem a napětí. Zároveň však na válku vzpomínají jako na „staré dobré časy“, kdy mezi sebou cítili sounáležitost a životní smysl, který spočíval ve společném boji proti jasně definovanému nepříteli. Ve válce mezi nimi panovala jednota a všichni byli na jedné lodi. Díky pokynům nadřízených jim bylo jasně řečeno, co mají dělat, kdy to mají dělat a jak to mají dělat.

⁴⁴⁰ HEMINGWAY, Ernest. *Fiesta (I slunce vychází) / Stařec a moře / z angl. přel. František Vrba / doslov Radoslav Nenadál*. Fiesta 2. vyd. (v Odeonu 1. vyd.), Stařec a moře 6. vyd. (v Odeonu 5. vyd.). Praha: Odeon, 1985, s. 203. ISBN (Váz.).

⁴⁴¹ Tamtéž, s. 112.

⁴⁴² Tamtéž, s. 127-128.

Poválečná absence těchto jistot a sounáležitosti způsobila hlubokou vnitřní krizi a ztrátu hodnot mužů, kteří se po ní nedokáží plně zařadit do společnosti. Role vojáků jim znemožnila plnit tradiční maskulinní role v běžném životě a naprosto je vyvrátila z tradičního genderového řádu, kde plní spíše podrženu roli. Ztratili schopnost užívat si života, ačkoliv se o to snaží ze všech sil.

8.6.6 *Role náboženství*

Náboženství hraje v *I slunce vychází* velice důležitou roli, ačkoliv žádný z představitelů nevěří v Boha. Wilson-Harris i Bill se při pohledu na klášter v Burguete shodují, že je náboženství nezajímá a raději mají rybolov. Ve vlaku do Bayonne cítí Bill frustraci nad katolíky, kteří zabrali jídelní vůz, zatímco protestanti musí čekat.⁴⁴³ Hubert, Američan sdílející jejich kupé, jim říká: „*Škoda, mládenci, že nejste katolíci. To byste se nabaštili jedna dvě.*“⁴⁴⁴

Víra v Boha představuje stabilní systém základních životních hodnot starého předválečného světa, který protagonistům zoufale chybí. Hubertova poznámka se v tomto ohledu nevztahuje pouze na jídlo, ale na životní smysl obecně, na „duchovní potravu.“ Zatímco Jakeovi přátelé se narodili jako protestanti a necítí potřebu v Boha věřit, Jake se ve snaze o nalezení životního smyslu zoufale snaží být dobrým katolíkem.

Tradiční maskulinita se rodila pod vlivem židovsko-křesťanské tradice kladoucí důraz na víru, čest a hrdinství. Jak již bylo uvedeno v představení náboženské perspektivy na maskulinitu, podle křesťanského pohledu jsou muži považováni za spirituálně nadřazené jedince, jejichž úkolem je vést společnost v souladu s učením Ježíše Krista. Ztráta náboženství je této role zbavuje a jejich maskulinita tak ztrácí základní opěrný systém hodnot.

Jakeovo hledání Boha se projevuje neúspěšným pokusem o modlitbu v Pamploně⁴⁴⁵ i opakovaným chozením ke zpovědi.⁴⁴⁶ K jeho velikému trápení se mu však nedaří stát se dobrým katolíkem a když mu Brett říká, že místo Boha máme vlastní vůli rozhodnout se

⁴⁴³ HEMINGWAY, Ernest. *Fiesta (I slunce vychází) / Stařec a moře / z angl. přel. František Vrba / doslov Radoslav Nenadál*. Fiesta 2. vyd. (v Odeonu 1. vyd.), Stařec a moře 6. vyd. (v Odeonu 5. vyd.). Praha: Odeon, 1985, s. 76-77. ISBN (Váz.).

⁴⁴⁴ Tamtéž.

⁴⁴⁵ Tamtéž, s. 86.

⁴⁴⁶ Tamtéž, s. 131.

být lepšími lidmi, odpovídá jí slovy: „*Spousta lidí má pánaboha.*“⁴⁴⁷ Ztráta a jeho marné hledání Boha ukazuje ztrátu základních pilířů starého světa, které nebyly nahrazeny ničím novým.

8.6.7 *Role sexuality*

Mužská aktivní sexualita představuje jednu ze základních hybných sil celého románu, kde atraktivní lady Brett Ashleyová hraje roli touženého sexuálního objektu hned čtyř mužů. Její nespoutaná sexualita kontrastuje s impotencí hlavního představitele, který trpí hlubokou deprivací. Není schopen naplnit jeden ze základních požadavků mužství a jeho maskulinita proto trpí nepřekonatelnou krizí, která se projevuje i v jeho odporu k sexuálně uvolněným homosexuálům na večírku.

Richard Fantina na základě analýzy Hemingwayova vyobrazení vztahu ženských a mužských postav dochází k závěru, že jeho pojetí maskulinity je do veliké míry formováno mužským masochismem. Ten, ačkoliv se neprojevuje ve společenských vztazích, představuje jasnou hrozbu patriarchátu, protože povoluje ženám mít v sexuálních vztazích nadřazenou pozici, zatímco muži pocítují jistou slast ze své podřízenosti. Heterosexuální mužský masochismus povoluje ženám vlastní sexuální tužby, kterým se poddává, čímž převrací dynamiku definovanou Freudem.⁴⁴⁸

Je pravdou, že román *I slunce vychází* naprosto obrací tradiční genderový vztah sexuálně aktivního muže a pasivní ženy. Jak pro muže, tak pro ženu, je zde však tento stav zdrojem neštěstí. Mike i Cohn jsou sice sexuálně aktivní, ale nedokáží si k sobě Brett připoutat a trpí pocity bezmoci a zoufalství. I jejich sexualita je tedy poškozená, ačkoliv nejsou zcela impotentní. Brett se naopak kvůli své sexualitě nedokáže upnout na jednoho muže a ztrácí tak svou sebeúctu.

8.6.8 *Role žen*

Je důležité zopakovat, že ačkoliv nenaplněné sexuální tužby mužů po Brett hrají velice významnou úlohu v jejich pojetí mužství, nejedná se o jediný aspekt vztahu mužů a žen. Všichni tři jsou na Brett závislí i emocionálně, ať už z lásky, nebo pocitu vlastní sebeúcty a potvrzení maskulinity. Muži ani v nejmenším nezacházejí s ženami jako se sexuálními

⁴⁴⁷ HEMINGWAY, Ernest. *Fiesta (I slunce vychází) / Stařec a moře / z angl. přel. František Vrba / doslov Radoslav Nenadál*. Fiesta 2. vyd. (v Odeonu 1. vyd.), Stařec a moře 6. vyd. (v Odeonu 5. vyd.). Praha: Odeon, 1985, s. 210. ISBN (Váz.).

⁴⁴⁸ FANTINA, Richard. *Ernest Hemingway: Machismo and Masochism*. London: Palgrave Macmillan, 2005, s. 6-8. ISBN 978-1-4039-6907-1.

objekty, jejichž hodnota pro ně začíná a končí v posteli. O Brett v průběhu fiesty pečují, doprovázejí ji na hotel a napoprvé jí kupují sedadla dále od krveprolití býčích zápasů. Stejně uctivě se v Pamploně chovají i k Billově kamarádce Edně, nebo na začátku knihy k prostitutce Georgette.

V díle vystupují dvě významné ženské postavy, z nichž každá se ve svém vztahu k maskulinitě liší. Majetnická Frances Clyneová je vyobrazena jako přímý útok na mužství svého snoubence Roberta Cohna, kterého ovládá, manipuluje a vzbuzuje v něm strach. Robert se před ní bojí být jen hovořit o jiných ženách a ačkoliv ji nemiluje, má strach ji opustit. Energetická hubená Frances se neustále usmívá a sofistikovaně využívá jeho slabosti k tomu, aby ho co nejvíce držela ve stavu strachu a nízkého sebevědomí. Snaží se ho k sobě uvázat sňatkem a dětmi, avšak pouze z finančních důvodů. V momentě, kdy si uvědomuje, že ji Cohn opustí, jej ponižuje jako uplakaného slabocha.

Zatímco Frances zobrazuje negativní a vypočítavou snahu žen ovládnout a shodit muže, Brett je daleko komplexnější postavou. Její přítomnost a chování je příčinou hluboké krize maskulinity u Jakea, Mikea i Roberta Cohna, protože její nespoutaná sexualita a neschopnost se uvázat zcela odporují tradiční ženské roli, stejně tak jako její krátké chlapecké vlasy. Všichni tři muži jsou zoufalí z jejich neschopnosti mít Brett pouze pro sebe a Robert kvůli ní zcela opouští své základní hodnoty cti a gentlemanství.

Pro vztah Brett a mužů v románu je velice výmluvná situace, kdy kolem ní pouliční tanečníci v Pamploně tvoří kruh a začínají tančit. Jake to popisuje slovy: „*Brett chtěla tančit taky, ale nechtěli ji. Chtěli ji jako modlu, kolem které by tančili sami.*“⁴⁴⁹ Stejně tak i muži v jejím okruhu přátel ji staví do pozice modly, ke které se upínají, ačkoliv ona sama by tuto situaci nejraději opustila.

Neschopnost protagonistů získat Brett odráží jejich neschopnost dosáhnout tradiční silné maskulinity založené na mužské sexuální aktivitě a cudné ženě uspokojující jeho touhy. Brett slouží jako destruktivní element z toho důvodu, že nastavuje zrcadlo jejich nedokonalostem a slabostem, které sama uvádí do pohybu a umocňuje je. Sama však není vypočítavou kontrolující „potvorou“ a zatímco Frances účelně útočí na maskulinitu pro svůj vlastní prospěch, Brett kvůli válce a nešťastnému manželství s britským aristokratem

⁴⁴⁹ HEMINGWAY, Ernest. *Fiesta (I slunce vychází) / Stařec a moře / z angl. přel. František Vrba / doslov Radoslav Nenadál*. Fiesta 2. vyd. (v Odeonu 1. vyd.), Stařec a moře 6. vyd. (v Odeonu 5. vyd.). Praha: Odeon, 1985, s. 134. ISBN (Váz.).

čelí stejné ztrátě hodnot jako Jake. Sama proto prochází krizí identity a ztrátou sebeúcty. Její střídání partnerů je způsobeno naprostým vyvrácením základů tradiční feminity, kterou není schopna ztělesnit. Právě z toho důvodu opouští sebevědomého a důstojného Romera, jehož požadavky nemůže splnit.

Ačkoliv je to tedy žena, kdo v mužském kolektivu způsobuje vnitřní i vnější konflikty, Hemingway ve vyobrazení Brett vyjadřuje oboustranný vztah jejich krize maskulinity a její krize feminity. Válka se podepsala na všech a stejně jako Brett představuje hrozbu pro mužskou identitu protagonistů, oni představují zdroj hluboké krize pro ni. Točí se tedy v začarovaném kruhu, ze kterého není úniku, a ve svém marném hledání životního smyslu a pevně ukotvené genderové role jsou na stejné lodi.

8.6.9 Maskulinní ideál

Na základě Hemingwayova vyobrazení mužských hrdinů a jejich krize maskulinity lze popsat maskulinní ideál, ke kterému se mužské postavy marně snaží přiblížit. Při jeho vykreslení se budeme opírat především o postavy Pedra Romera a hraběte Mippipopolose.

Základním kritériem pro ztělesňování maskulinního ideálu je být heterosexuálním bílým křesťanem. Robert Cohn má komplex ze svého židovského původu, na který všichni neustále poukazují, a Jakeovi se dělá špatně z homosexuálů na večírku v Paříži. Na jiném večírku, kde tančí s Brett, věnuje vypravěč poměrně velikou pozornost bubeníkovi černé pleti, který je podle jeho slov „samé pysky a zuby.“ Ačkoliv tak jindy nečiní, z nějakého důvodu pro něj bylo důležité upozornit na bubeníkovu jinakost a zároveň jej popsal způsobem, který by odpovídal spíše rasistické karikatuře než reálnému člověku. Během tance Jakea drásal bubeníkův zpěv a udělalo se mu nevolno, takže musel ze zábavy odejít.⁴⁵⁰

Ohledně sociálního statusu se nezdá, že by vysoké bohatství a aristokratický původ hrály pro Hemingwaye výraznou roli. Hrabě Mippipopolos sám říká, že šlechtický titul není důležitý, ačkoliv Brett s ním nesouhlasí.⁴⁵¹ Její manžel aristokrat byl zároveň opilecký

⁴⁵⁰ HEMINGWAY, Ernest. *Fiesta (I slunce vychází) / Stařec a moře / z angl. přel. František Vrba / doslov Radoslav Nenadál*. Fiesta 2. vyd. (v Odeonu 1. vyd.), Stařec a moře 6. vyd. (v Odeonu 5. vyd.). Praha: Odeon, 1985, s. 58-60. ISBN (Váz.).

⁴⁵¹ Tamtéž, s. 53.

násilník spící s revolverem a vyhrožující jí smrtí.⁴⁵² Spíše než urozenost je pak důležité slušné vychování, gentlemanství a dobré mravy, jak je ukázáno u Romera i hraběte. Peníze jsou pro muže důležité pouze do takové míry, kdy se o sebe dokáže sám postarat a není závislý na nikom dalším. Romero koneckonců bydlí ve stejném hotelu jako ostatní návštěvníci fiesty a v závěru je postaven do kontrastu s Belmontem, který si nechává zaplatit velké peníze.

Mnohem důležitější než peníze je pro muže pevně daná role a místo ve společnosti. Zde hrabě Mippipopolos jako ideál sloužit nemůže, protože si pouze bezcílně užívá života stejně jako ostatní veteráni. Jake poctivě vykonává své zaměstnání a Mike oproti němu naopak slouží jako odstrašující nezaměstnaný případ. Pedro Romero sice nedisponuje velikou sociopolitickou mocí, ale jeho talent a dovednosti z něj dělají idol všech diváků v Pamploně. On sám při tom o býčích zápasech hovoří pouze jako o své práci a vůbec se nechlubí.⁴⁵³ Pro místo muže ve společnosti je velice důležitý i jeho vtaah k Bohu, který mu dává základní lidské jistoty a hodnotový rámec.

Maskulinní ideál podle Hemingwaye je atraktivní, fyzicky silný, odvážný a sportovně založený, avšak stejně tak dává najevo své emoce a má rád umění. Nejedná se tedy o typického macho muže, ba naopak. Muži by podle autora měli být schopni formulovat své pocity a upevňovat přátelské vztahy mezi sebou. Pro ideálního muže je tedy síla ducha důležitější než síla fyzická. Romero byl sice Cohnem fyzicky poražen, ale přesto jeho duch nebyl zlomen a z celé konfrontace vyšel jako ten silnější. I přes svůj mladý věk působí důstojně a vážně, téměř jako nadlidská figura.

Hemingway ve vztahu žen a mužů zdůrazňuje tradiční mužské a ženské role ve vztazích jako ideální stav. Sexuálně aktivní muž by tak ve vztahu k pasivní cudné ženě neměl přijímat podřízenou pozici a rozhodně by se pro ni neměl ponížovat tak, jak to činí Cohn. Manželství a děti nejsou považovány za podmínku maskulinního ideálu, avšak muž by měl pevně stát v jejím čele jako živitel a hlava rodiny, na kterou čeká poslušná žena. Pedro Romero po Brett jasně požaduje, aby přijala tradiční ženskou roli, a raději od ní odchází, než aby od svých požadavků ustoupil.

⁴⁵² HEMINGWAY, Ernest. *Fiesta (I slunce vychází) / Stařec a moře / z angl. přel. František Vrba / doslov Radoslav Nenadál*. Fiesta 2. vyd. (v Odeonu 1. vyd.), Stařec a moře 6. vyd. (v Odeonu 5. vyd.). Praha: Odeon, 1985, s. 175. ISBN (Váz.).

⁴⁵³ Tamtéž, s. 150.

8.6.10 Příčiny krize maskulinity

I slunce vychází popisuje maskulinitu svých mužských postav jako hluboce poškozenou a nedokonalou. Válka jako liminální přechodné stádium vývoje zničila staré životní hodnoty protagonistů, kterým se ještě nepodařilo nalézt hodnoty nové. Tyto hodnoty, především rodina a náboženství, při tom tvořily samotný základ patriarchální sociální struktury. Z pohledu maskulinity to znamená, že hluboce traumatizovaní protagonisté nejsou schopni se začlenit do společnosti a naplnit tradiční dominantní společenské role otců, manželů a vedoucích pracovníků ve významných společenských funkcích.

Opuštění tradičních mužských i ženských rolí je příčinou neklidného hledání smyslu života, který se muži snaží nalézt mimo společnost v přírodě, rybolovu a býčích zápasech. Jejich emoční represe a neschopnost komunikace mimo přírodu potlačuje základní lidské potřeby a vede je k prázdnému životu plnému alkoholu a večírků. Krize maskulinity je tak způsobena neschopností mužů se začlenit do společnosti a navázat zdravý vztah mezi sebou i se ženami, jejichž život byl poznamenán stejným způsobem.

Hemingway nepopisuje lidskou společnost jako dysfunkční a příčinou krize maskulinity se stává především neschopnost jednotlivých mužů plnit svou společenskou roli. Stejným procesem si však prochází i hlavní ženská hrdinka, jejíž nekontrolovaná sexualita jí brání plnit tradiční roli věrné manželky. Hovořit tak o jednostranném útlaku mužů ženami by bylo nesprávné a Hemingway vychází z přesvědčení, že úpadek tradičních patriarchálních hodnot vede jak ke krizi maskulinity, tak ke krizi feminity.

9 Maskulinita v díle Vyhodíme ho z kola ven

9.1 Život Kena Keseyho

Ken Kesey se narodil roku 1935 v Coloradu, avšak v jedenácti letech se s rodiči přestěhoval do Springfieldu v Oregonu. Spolu se svým bratrem Chuckem se rád toulal přírodou a na střední škole se zároveň začal úspěšně věnovat wrestlingu.⁴⁵⁴ Jeho otec Fred se stal úspěšným farmářem a vybudoval největší mlékárenský podnik v kraji.⁴⁵⁵ Ken patřil mezi úspěšné studenty a spolužáci jej dokonce ocenili titulem „student s největší šancí na úspěch v životě“. V jeho dětství se tak stejně jako u Hemingwaye mísí konzervativní náboženské hodnoty, dobré školní vzdělání a sportovní příprava.⁴⁵⁶

V Oregonu Ken Kesey absolvoval i vysokoškolská studia a získal bakalářský titul v uměleckém oboru zaměřeném na mluvené slovo a dramatickou tvorbu. Stejně jako na střední škole, i zde patřil mezi oblíbené studenty a školní celebrity. Kromě studií a wrestlingu se věnoval i americkému fotbalu a herectví. Za svou uměleckou i sportovní činnost dokonce získal univerzitní stipendia a ocenění. Na univerzitě během kurzu dramatické tvorby u něj rovněž vznikl zájem o psaní krátkých povídek, které se těšily úspěchu. Když v roce 1957 přebíral vysokoškolský diplom, byl již rok ženatým mužem se svou láskou ze střední školy Normou Haxbyovou.⁴⁵⁷

Po ukončení univerzity se Kesey, povzbuzen svými hereckými úspěchy v Oregonu, neúspěšně pokoušel prorazit v Hollywoodu. I přes herecký neúspěch, možná díky němu, napsal v té době svou první nikdy nepublikovanou knihu *Koncem podzimu*. Jeho samotného od bohémského života bloudícího spisovatele „zachránilo“ univerzitní stipendium, které mu umožnilo strávit roky 1958 a 1959 na prestižní Stanfordské univerzitě.⁴⁵⁸ Během studia tvůrčího psaní zde na Keseyho udělali obrovský dojem autoři beatnické generace, zejména Jack Kerouac. Ovlivněn jeho dílem *Na cestě* začal Kesey pracovat na románu *ZOO* zaměřeném na bohémský život umělců v San Franciscu.⁴⁵⁹

⁴⁵⁴ WOO, Elaine. Ken Kesey, Novelist and '60s Icon, Dies. *Los Angeles Times* [online]. 2001 [cit. 2021-01-01]. Dostupné z: <https://www.latimes.com/archives/la-xpm-2001-nov-11-mn-2946-story.html>

⁴⁵⁵ KESEY, Ken. *Skříňka s démonem*. Praha: Argo, 1996, s. 350. ISBN 80-857-9498-5.

⁴⁵⁶ INTELLIGENT EDUCATION. *Study Guide to One Flew Over the Cuckoo's Nest by Ken Kesey*. Nashville: Influence Publishers, 2019, s. 4. ISBN 978-1-645423-00-3.

⁴⁵⁷ Tamtéž, s. 4.

⁴⁵⁸ KESEY, Ken. *Skříňka s démonem*. Praha: Argo, 1996, s. 351. ISBN 80-857-9498-5.

⁴⁵⁹ INTELLIGENT EDUCATION. *Study Guide to One Flew Over the Cuckoo's Nest by Ken Kesey*. Nashville: Influence Publishers, 2019, s. 4-5. ISBN 978-1-645423-00-3.

Kesey a jeho žena se během studií na Stanfordu usadili v kulturně rozmanité bohémské čtvrti Perry Lane. Během studií se seznámil se staršími etablovanými umělci jako Wallace Stegner, Frank O'Connor a Malcolm Cowley,⁴⁶⁰ přičemž poslední jmenovaný pracoval jako redaktor nakladatelství Viking Press a později pomohl na svět jeho stěžejnímu dílu *Vyhod'me ho z kola ven*.⁴⁶¹ Dále se zde Kesey seznámil i se svým celoživotním přítelem spisovatelem Kenem Babbsem.⁴⁶²

V roce 1959 se Keseymu nepodařilo vydat ani jeho druhý napsaný román a zároveň se poprvé stal otcem. Kvůli nutnosti přivýdělku proto nastoupil jako noční ošetřovatel na psychiatrickém oddělení nemocnice Správy válečných vysloužilců v Menlo Parku. Díky příteli se také stal dobrovolníkem ve vládním programu zaměřeném na výzkum vlivu halucinogenů, především LSD, na člověka. Kesey tak v rámci experimentů testoval široké spektrum drog ještě dlouho před tím, než se z LSD v 60. letech stala móda doprovázející věk hippies. Halucinogenní látky mu podle jeho vlastních slov umožnily skutečně porozumět lidem a zároveň během jedné z těchto zkušeností údajně spatřil tvář indiána, což jej inspirovalo k napsání románu *Vyhod'me ho z kola ven*.⁴⁶³

Jakkoliv nebyla žádná z Keseyho předchozích knih ani esejí příliš úspěšná, *Vyhod'me ho z kola ven* se ihned po vydání roku 1962 stalo obrovským hitem. Podle kritičky Pauline Kaelové román obsahoval základní esenci šedesátých let a kontrakultury hippies ještě před vypuknutím války ve Vietnamu, masového užívání drog a revolučních politických hnutí.⁴⁶⁴ Dílo se v šedesátých letech stalo manifestem mládí rebelujícího proti válce ve Vietnamu a rasové nespravedlnosti, protože oslavovalo nonkonformitu a lidskou svobodu.⁴⁶⁵

Po úspěchu svého prvního vydaného románu se Kesey ještě roku 1962 i s rodinou nakrátko vrátil do Oregonu, kde pracoval v mlékárně, jezdil dodávkou mezi dřevařskými tábory a večery trávil s dřevorubci v hospodách. Sbíral tak materiál pro rozsáhlý opus *Tak*

⁴⁶⁰ INTELLIGENT EDUCATION. *Study Guide to One Flew Over the Cuckoo's Nest by Ken Kesey*. Nashville: Influence Publishers, 2019, s. 5. ISBN 978-1-645423-00-3.

⁴⁶¹ KESEY, Ken. *Skříňka s démonem*. Praha: Argo, 1996, s. 351. ISBN 80-857-9498-5.

⁴⁶² HELTZEL, Ellen. Ken Kesey (1935-2001). *The Oregon Encyclopedia* [online]. 2018 [cit. 2021-01-01]. Dostupné z: https://www.oregonencyclopedia.org/articles/kesey_ken/#.X-6UBthKhpZ

⁴⁶³ KESEY, Ken. *Skříňka s démonem*. Praha: Argo, 1996, s. 351. ISBN 80-857-9498-5.

⁴⁶⁴ REED, Christopher. Ken Kesey. *The Guardian* [online]. 2001 [cit. 2021-01-01]. Dostupné z: <https://www.theguardian.com/news/2001/nov/12/guardianobituaries.books>

⁴⁶⁵ PEARSON, Richard. Author Ken Kesey, 66, Dies. *The Washington Post* [online]. 2001 [cit. 2021-01-01]. Dostupné z: <https://www.washingtonpost.com/archive/local/2001/11/11/author-ken-kesey-66-dies/65b343c3-1699-4f8a-ba91-ac363fdccfb3/>

mě někdy napadá pojednávající o dřevařské rodině na severozápadě Spojených států. Ještě na podzim téhož roku se však setkal s jednou ze stěžejních figur generace beatníků Nealem Cassadym, což jeho život obrátilo zcela jiným směrem.⁴⁶⁶

Ken Kesey nejen že hlásal hodnoty kontrakultury a nonkonformity, on podle nich i žil. S Cassadym je kromě lásky k halucinogenům spojoval i vztah k beatnické scéně v San Franciscu, ačkoliv nesdíleli její povrchní zájem o zen-buddhismus. V Perry Lane kolem dvou úspěšných literárních figur začala vznikat komunita nespoutaných volnomyšlenkářů milujících LSD. Ta se o rok později přesunula do soukromí farmy nedaleko Palo Alta a přijala vypovídající název *Veselí šprýmaři*.⁴⁶⁷

V roce 1964 měla Keseymu vyjít druhá kniha s názvem *Tak mě někdy napadá*, což vyžadovalo jeho přítomnost v New Yorku. Cestou napříč Spojenými státy tak vstoupili Šprýmaři do historie, když se tam vypravili v psychedelicky pomalovaném autobuse nazvaném „Co nejdál.“ V autobuse měli gauče, zvukový systém a dostatečné zásoby LSD, které v té době bylo leště legální. Jeden z cílů cesty představovala návštěva slavného psychologa Timothyho Learyho, který se Šprýmaři jako vědec zkoumající lidské vědomí nesouhlasil v rekreačním požívání LSD. Leary nebyl Šprýmaři příliš oslněn a v New Yorku se následně s podobně negativní odezvou setkali i u Jacka Kerouaca, kterému se nelíbilo jejich pohrdání patriotismem a užívání tvrdších drog než těch, které užíval on sám.⁴⁶⁸

Veselí šprýmaři posloužili jako pojítka mezi generací beatníků a kontrakulturou šedesátých let. Stáli u zrodu psychedelického hnutí a propagovali ideály hnutí hippies. Jejich životní filosofii lze popsat slovem „ted“, neboť Keseyho nezajímala minulost ani budoucnost, ale co nejintenzivnější prožívání přítomnosti.⁴⁶⁹

Roku 1965 se Šprýmaři rozhodli přeměnit ve veřejné hnutí lákající nové členy pomocí letáků a plakátů. Ve snaze oslovit svět pořádali veřejné mejdany zvané „kyselinové testy“,⁴⁷⁰ kterých se začal účastnit i Allen Ginsberg a motorkářský gang Pekelných andělů.⁴⁷¹ Je velice paradoxní, že z důvodů zapsání LSD na seznam zakázaných látek až

⁴⁶⁶ KESEY, Ken. *Skříňka s démonem*. Praha: Argo, 1996, s. 351-352. ISBN 80-857-9498-5.

⁴⁶⁷ Tamtéž, s. 352.

⁴⁶⁸ COTTRELL, Robert. *Sex, Drugs, and Rock 'n' Roll: The Rise of America's 1960s Counterculture*. London: Rowman & Littlefield, 2015, s. 97-99. ISBN 978-1-4422-4606-5.

⁴⁶⁹ KESEY, Ken. *Skříňka s démonem*. Praha: Argo, 1996, s. 353-354. ISBN 80-857-9498-5.

⁴⁷⁰ KRAMER, Michael. *The Republic of Rock: Music and Citizenship in the Sixties Counterculture*. New York: Oxford University Press, 2013, s. 38. ISBN 978-0-19-538486-4.

⁴⁷¹ KESEY, Ken. *Skříňka s démonem*. Praha: Argo, 1996, s. 353-354. ISBN 80-857-9498-5.

o rok později byl Ken Kesey roku 1965 stíhán za držení marihuany. Po vypršení lhůty na zaplacení kauce se rozhodl utéci do Mexika a předstírat vlastní smrt, načež byl po návratu do vlasti na několik měsíců zatčen.⁴⁷²

Po návratu z vězení se Kesey s rodinou již natrvalo vrátil do Oregonu, kde si koupil vlastní pozemek a farmu. Neal Cassady roku 1968 zemřel a z hnutí hippies se stala móda, čímž pro něj zcela ztratilo svou přitažlivost a původní kontrakulturní význam.⁴⁷³ Téhož roku také vydal Tom Wolfe svou knihu *The Electric Kool-Aid Acid Test* popisující Šprýmaře a jejich život v San Franciscu.⁴⁷⁴

Zbytek svého života strávil Ken Kesey v Oregonu, kde na své farmě zodpovědně plnil svou roli manžela a otce. V sedmdesátých letech publikoval pouze zřídka a z tohoto období můžeme za jeho nejvýznamnější díla považovat ilustrovanou kolekci esejí *Keseyho výprodej* popisující období strávené se Šprýmaři. Kromě toho v sedmdesátých letech vydával časopis *Plivni do moře* a povídku *Den poté, co umřel Superman*. Na románovou tvorbu však na dlouho rezignoval a v osmdesátých letech vydal kompilát především povídek, básní, rozhovorů a článků s názvem *Skříňka s démonem*. Jeho třetím a posledním vydaným románem se roku 1992, tedy dlouhých 28 let po *Tak mě někdy napadá*, stala až *Námořnickova píseň* popisující život několika rodin na Aljašce.⁴⁷⁵

Ken Kesey vedl klidný rodinný život se svou ženou Normou a v 80. letech začal vyučovat na Oregonské univerzitě.⁴⁷⁶ Roku 1984 však celou jeho rodinu zastihla tragédie, když po nehodě dodávky wrestlingového týmu zahynul jeho syn Jed – jedno z jeho čtyř dětí.⁴⁷⁷ Na počátku devadesátých let se začal postupně zhoršovat autorův zdravotní stav, když byl nejprve diagnostikován cukrovkou a roku 1997 utrpěl cévní mozkovou příhodu. Ken Kesey zemřel v listopadu roku 2001 na následky pooperačních komplikací při

⁴⁷² KESEY, Ken. *Skříňka s démonem*. Praha: Argo, 1996, s. 353-354. ISBN 80-857-9498-5.

⁴⁷³ Tamtéž.

⁴⁷⁴ PINCH, Trevor a Franc TROCCO. *Analog Days*. Cambridge: Harvard University Press, 2002, s. 92. ISBN 0-674-00889-8.

⁴⁷⁵ KESEY, Ken. *Skříňka s démonem*. Praha: Argo, 1996, s. 354-358. ISBN 80-857-9498-5.

⁴⁷⁶ REED, Christopher. Ken Kesey. *The Guardian* [online]. 2001 [cit. 2021-01-01]. Dostupné z: <https://www.theguardian.com/news/2001/nov/12/guardianobituaries.books>

⁴⁷⁷ WOO, Elaine. Ken Kesey, Novelist and '60s Icon, Dies. *Los Angeles Times* [online]. 2001 [cit. 2021-01-01]. Dostupné z: <https://www.latimes.com/archives/la-xpm-2001-nov-11-mn-2946-story.html>

odstraňování rakovinného nádoru z jater.⁴⁷⁸ Bylo mu 66 let a kromě manželky, tří dětí a vnoučat po sobě zanechal i jedno ze stěžejních děl americké literatury minulého století.⁴⁷⁹

9.2 Generace beatníků

Zařadit Kena Keseyho do literárního hnutí není zcela jednoduchý úkol, protože sám autor o sobě prohlásil, že byl příliš mladý na beatníka a příliš starý na člena hippies.⁴⁸⁰ Představuje tak pojítko mezi dvěma kontrakulturami panujícími v poválečných Spojených státech.

S označením pro beatníky údajně přišel sám jejich hlavní představitel Jack Kerouac. Tato generace je chápána jako generace jedinců zklamaných poválečnou společností a snažících se odklonit od svazujících společenských a sexuálních norem. Formovali tak kontrakulturu proti politickému i společenskému konzervatismu poválečných Spojených států.⁴⁸¹

Beatníci stejně jako ztracená generace reagovali na poválečný stav společnosti, ale na rozdíl od pařížských expatriantů dvacátých let neměli přímou válečnou zkušenost a drželi se ve Spojených státech. Hnutí začalo vznikat již ve čtyřicátých letech na Kolumbijské univerzitě v New Yorku, kde se setkávali jeho hlavní představitelé Jack Kerouac, Allen Ginsberg a William S. Burroughs. Ti svůj čas trávili nejen intelektuální filosofickými debatami, ale i užíváním omamných látek v jazzových klubech, které se pro tuto generaci staly symbolickými. S nástupem studené války, komunistické paranoi a věku atomových bomb se generace beatníků stále jasněji rýsovala jako svérázný literární proud.⁴⁸²

V průběhu padesátých let se centrem beatníků stalo San Francisco, kde básník Lawrence Ferlinghetti vlastnil vydavatelství City Lights. Mezi další významné představitele tohoto proudu pak můžeme řadit i Charlese Bukowského a Neala Cassadyho. Svými díly tito umělci vyzívali samotné základy americké společnosti a jejich knihy byly zabavovány na základě údajné obscennosti. Medializovaný soudní proces Allena Ginsberga ve věci jeho

⁴⁷⁸ DANSBY, Andrew. Ken Kesey Dies. *The Rolling Stone* [online]. 2001 [cit. 2021-01-01]. Dostupné z: <https://www.rollingstone.com/culture/culture-news/ken-kesey-dies-238820/>

⁴⁷⁹ WOO, Elaine. Ken Kesey, Novelist and '60s Icon, Dies. *Los Angeles Times* [online]. 2001 [cit. 2021-01-01]. Dostupné z: <https://www.latimes.com/archives/la-xpm-2001-nov-11-mn-2946-story.html>

⁴⁸⁰ DODGSON, Rick. It's All a Kind of Magic. *The University of Wisconsin Press* [online]. 2013 [cit. 2021-01-01]. Dostupné z: <https://uwpress.wisc.edu/books/5162.htm>

⁴⁸¹ QUINN, Justin, Clare WALLACE, Hana ULMANOVÁ, Erik RORABACH a Pavla VESELÁ. Twentieth-Century American Literature. In: QUINN, Justin. *Lectures on American Literature*. 3rd ed. Praha: Karolinum, 2011, s. 261. ISBN 978-80-246-1996-5.

⁴⁸² VARNER, Paul. *Historical Dictionary of the Beat Movement*. Plymouth: The Scarecrow Press, 2012, s. 1. ISBN 978-0-8108-7189-2.

báseň *Kvílení* přinesl roku 1957 beatníkům značnou popularitu a když téhož roku vydal Jack Kerouac své klíčové dílo *Na cestě*, generace beatníků se dostala do širokého povědomí americké veřejnosti.⁴⁸³

Generace beatníků představovala mladickou rebelii proti společenské hegemonii, avšak spolu s odmítnutím starých hodnot nabídla i hodnoty nové. Ačkoliv tak sdílejí společenskou kritiku, hédonistické rysy a myšlenku neustálého pohybu, beatnici se výrazně liší od ztracené generace. Její představitelé kladli hlavní důraz na osobní svobodu jednotlivce a prosazovali rovnost všech lidí. Kritizovali americký militantismus a nukleární zbrojení, stejně jako materialistické hodnoty poválečné konzumní společnosti.⁴⁸⁴ Spolu s tím beatnici usilovali o sexuální svobodu a konec omezování drog. Prosazovali ekologicky udržitelný rozvoj a duchovní spásu hledali ve východních náboženstvích, především buddhismu. Morální konzervativci je proto považovali za šílence a cítili odpor k jejich rychlému životu plnému jazzu, divokých mejdanů, marihuany a sexu.⁴⁸⁵

V průběhu šedesátých let začali beatnici postupně ustupovat nastupující generaci hippies, která se od nich lišila především svým větším důrazem na politický aktivismus na úkor umělecké tvorby, přechodem od jazzu k folku a rocku, nápadnějším „psychedelickým“ zjevem a namísto náboženských meditací větším důrazem na užívání halucinogenů.⁴⁸⁶

9.3 Postmodernismus

V díle Kena Keseyho můžeme stejně jako u mnoha beatníků vyzorovat rysy řádícího jej mezi postmoderní autory. Postmodernismus při tom označuje literaturu po druhé světové válce, která je typická celou škálou rozmanitých technik. V podstatě se jedná o směr rezignující na snahy zachytit skutečný svět a přijímající vykonstruovanou povahu jakéhokoliv literárního díla.⁴⁸⁷ Tento směr je hluboce ovlivněn postmoderní filosofií,

⁴⁸³ QUINN, Justin, Clare WALLACE, Hana ULMANOVÁ, Erik RORABACH a Pavla VESELÁ. Twentieth-Century American Literature. In: QUINN, Justin. *Lectures on American Literature*. 3rd ed. Praha: Karolinum, 2011, s. 261-262. ISBN 978-80-246-1996-5.

⁴⁸⁴ CLEMENTS, Paul. *Charles Bukowski, Outsider Literature, and the Beat Movement*. New York: Routledge, 2013, s. 68-69. ISBN 978-0-415-80759-3.

⁴⁸⁵ QUINN, Justin, Clare WALLACE, Hana ULMANOVÁ, Erik RORABACH a Pavla VESELÁ. Twentieth-Century American Literature. In: QUINN, Justin. *Lectures on American Literature*. 3rd ed. Praha: Karolinum, 2011, s. 263. ISBN 978-80-246-1996-5.

⁴⁸⁶ MCKENNA, Amy. Hippie. *Britannica* [online]. 2002 [cit. 2021-01-01]. Dostupné z: <https://www.britannica.com/topic/hippie>

⁴⁸⁷ SHARMA, Ramen a Preeti CHAUDHARY. Common Themes and Techniques of Postmodern Literature of Shakespeare. *International Journal of Educational Planning & Administration* [online]. 2011, 1(2), 189 [cit. 2021-01-01]. ISSN 2249-3093. Dostupné z: https://www.ripublication.com/ijepa/ijepav1n2_11.pdf

podle které významy všech textů vznikají až v procesu jeho čtení jednotlivcem. Čtenář a jeho interpretace textu má tedy na význam díla větší vliv než samotný autor, čemuž odpovídá i název článku filosofa Rolanda Barthesa *Smrt autora*.⁴⁸⁸

Autoři jsou si tedy vědomi svých vlastních hranic a využívají prvky metafikce, kdy otevřeně dávají najevo fiktivní povahu díla. Častá je rovněž intertextualita, kdy jedno dílo odkazuje na druhé, a pastiš kombinující a napodobující styly jiných děl. Autoři mohou používat fantaskní magický realismus, fabulaci, či mazání hranice mezi realitou a fikcí.⁴⁸⁹

Postmoderní literatura dává svou rezignací na zachycování reality prostor pro hravost a experimenty. Často je zde uplatňována ironie a černý humor, stejně jako paradox a nespolehlivý vypravěč. Dále se postmoderní díla vyznačují mimo jiné i časovou fragmentací a minimalismem, kdy čtenář musí hrát aktivní úlohu při tvorbě příběhu.⁴⁹⁰

Protože se nejedná o zcela jednotné literární hnutí, prvky postmodernismu můžeme u mnoha autorů sledovat již dlouho před druhou světovou válkou. S narativní strukturou experimentuje už Dekameron, Don Quixote a další významná díla literární historie. Za hlavní tvůrce poválečného přechodu k postmodernismu jsou však považováni beatníci jako Jack Kerouac a jeho „spontánní próza“, či latino-američtí autoři magického realismu jako Gabriel García Márquez.⁴⁹¹ Jedny z nejvýznamnějších osobností postmodernismu v literatuře druhé poloviny minulého století pak představují John Hawkes, John Fowles, Thomas Pynchon a Kurt Vonnegut.

9.4 Historický kontext vzniku díla

Vyhoďme ho z kola bylo napsáno a publikováno v roce 1962, tedy ve velice specifické historické situaci ve vývoji Spojených států. Druhá světová válka po sobě zanechala největší destrukci v dějinách lidstva a podle nejčastěji uváděných čísel v ní padlo asi 60 milionů lidí. Spojených států se však válka přímo na jejich území nedotkla a v *porovnání* s ostatními státy je i 418 500 padlých vojáků poměrně nízké číslo.⁴⁹²

⁴⁸⁸ BARTALOSOVÁ, Věra. Smrt autora. *MEDKULT* [online]. 2015 [cit. 2021-01-01]. Dostupné z: <http://medkult.upmedia.cz/Keywords/smrt-autora/>

⁴⁸⁹ SHARMA, Ramen a Preeti CHAUDHARY. Common Themes and Techniques of Postmodern Literature of Shakespeare. *International Journal of Educational Planning & Administration* [online]. 2011, 1(2), 194-197 [cit. 2021-01-01]. ISSN 2249-3093. Dostupné z: https://www.ripublication.com/ijepa/ijepav1n2_11.pdf

⁴⁹⁰ Tamtéž, s. 193-198.

⁴⁹¹ Tamtéž, s. 189-193.

⁴⁹² THE NATIONAL WW2 MUSEUM. Research Starters: Worldwide Deaths in World War II. *The National WW2 Museum* [online]. [cit. 2021-01-01]. Dostupné z:

Zatímco Evropa, Sovětský svaz a Čína čelili destrukci, pro Spojené státy znamenala válečná léta hospodářský vzestup. Teprve nastupující válka vyřešila masovou nezaměstnanost třicátých let, dělníci na konci války pobírali téměř dvojnásobné platy než před ní a index průmyslové výroby během válečných let vzrostl o 96 %.⁴⁹³

Rozdělení Evropy demarkačními liniemi znamenalo, že USA a SSSR si pod svůj vliv rozdělily starý kontinent. Marshallovo plánem nabízejícím ekonomickou podporu válkou postiženým zemím si USA v Evropě vytvořily odbytiště pro své výrobky a staly se hlavním exportérem zboží do Evropy.⁴⁹⁴ O letech 1945-1975 se díky podpoře Spojených států v celém západním světě mluví jako o „třiceti zlatých letech,“ která se nesla ve znamení obrovského ekonomického růstu a zvyšování životní úrovně obyvatel. Právě USA se staly hlavní tahounem tohoto mocného ekonomického rozmachu díky svému rozvoji technologií, výzkumu, managementu, marketingu, průmyslové výroby a kvalitě služeb. I nadále šířily svou kulturu do světa pomocí hollywoodských filmů, rozhlasu a novin, ale nově i rozmachu televize.⁴⁹⁵

Poválečný svět se tak nesl ve znamení studené války, ve které se celá planeta stala mocenským kolbištěm dvou supervelmocí ovládajících každá svou hemisféru. Souboj USA a Sovětského svazu se od konce války do 60. let projevoval jaderným zbrojením, kdy od roku 1955 disponovaly obě strany vodíkovými bombami.⁴⁹⁶ V šedesátých letech díky dalšímu zbrojení a rozvoji raketových technologií nastala situace MAD neboli „mutual assured destruction.“ Obě země dosáhly stádia, kdy ke kompletní destrukci té druhé stačilo stisknutí tlačítka, protože díky raketám již nebylo potřeba bomby shazovat z letadel.⁴⁹⁷

<https://www.nationalww2museum.org/students-teachers/student-resources/research-starters/research-starters-worldwide-deaths-world-war>

⁴⁹³ KUKLÍK, Jan a Jan KUKLÍK. *Dějiny 20. století*. Praha: SPL – Práce, 2000, s. 96-99. ISBN 9788086287157.

⁴⁹⁴ KILLICK, John. *The United States and European Reconstruction 1945-1960*. Chicago: Fitzroy Dearborn Publishers, 1997, s. 16. ISBN 1-57958-228-1.

⁴⁹⁵ Tamtéž, s. 3.

⁴⁹⁶ HISTORY.COM EDITORS. The Day in History: Soviets explode atomic bomb. *History* [online]. 2010 [cit. 2021-01-01]. Dostupné z: <https://www.history.com/this-day-in-history/soviets-explode-atomic-bomb>

⁴⁹⁷ DE CASTELLA, Tom. How did we forget about mutually assured destruction? *BBC News Magazine* [online]. 2012 [cit. 2021-01-01]. Dostupné z: <https://www.bbc.com/news/magazine-17026538>

Dobu tak provázal strach s paranoiou a ve Spojených státech začala vznikat móda soukromých i vládou budovaných protiatomových krytů.⁴⁹⁸ Nejbliže ke konfliktu a ke třetí světové válce se svět ocitl během karibské krize na počátku 60. let, kdy se Spojené státy neúspěšně pokusily svrhnout režim Fidela Castra a Sovětský svaz plánoval umístit jaderné hlavice na nově spřátelenou Kubu. Spojené státy na oplátku vyhrožovaly umístěním raket do Turecka a jen díky domluvě Johna Fitzgeralda Kennedyho a Nikity Chruščova byla krize zažehnána.⁴⁹⁹

Dalším kolbištěm vzájemného soupeření se staly i vesmírné závody, ale především podpora soupeřících stran v konfliktech na korejském poloostrově a později i ve Vietnamu. V prvním případě se válka přerušila v dosud trvající patové situaci⁵⁰⁰ a ve druhém zaznamenaly Spojené státy patrně největší vojenské fiasko ve svých dějinách.⁵⁰¹

Na domácí půdě se americká společnost nesla ve znamení růstu bohatství a zlatého věku konzumní společnosti, ve které lidé kvalitu svého života poměřují na základě spotřebovaného zboží. Roku 1947 začala masová výstavba satelitních městeček s malými identickými domy,⁵⁰² ve kterých chtěla každá rodina mít co nejnovější domácí spotřebiče a v garáži co nejlepší auto. Padesátá léta se nesla ve znamení budování dokonalé domácnosti, neboť i práce v ní musela působit atraktivně a následovat nejnovější trendy na trhu s mrazáky, pračkami apod. To vše pouze umocnil nástup televize, která divákům kromě zábavy přesně určovala ideál dokonalé rodiny.⁵⁰³

Konzumerismus a oslava kapitalismu v 50. letech do jisté míry znamenali projev patriotismu a lásky k Americe. Kvůli studené válce se americká společnost snažila co nejvíce vymezit proti nepřátelskému Sovětskému svazu a volba spotřebitele doprovázená

⁴⁹⁸ CBS NEWS. A Look Back at America's Fallout Shelter Fatuation. *CBS News* [online]. 2010 [cit. 2021-01-01]. Dostupné z: <https://www.cbsnews.com/news/a-look-back-at-americas-fallout-shelter-fatuation/>

⁴⁹⁹ KUKLÍK, Jan a Jan KUKLÍK. *Dějiny 20. století*. Praha: SPL – Práce, 2000, s. 127-128. ISBN 9788086287157.

⁵⁰⁰ Tamtéž, s. 110.

⁵⁰¹ HISTORY.COM EDITORS. Vietnam War Timeline. *History* [online]. 2017 [cit. 2021-01-01].

Dostupné z: <https://www.history.com/topics/vietnam-war/vietnam-war-timeline>

⁵⁰² STUR, Heather. *The U.S. Military and Civil Rights Since World War II*. Santa Barbara: Praeger, 2019, s. 68. ISBN 978-1-4408-4205-4.

⁵⁰³ GOURLEY, Catherine. *Gidgets and Women Warriors: Perceptions of Women in the 1950s and 1960s*. Minneapolis: Twenty-First Century Books, s. 43. ISBN 978-0-8225-6805-6.

vysokým životním standardem fungovala jako dokonalý americký protipól sovětskému komunismu. Konzumerismus Spojených států tak lze chápat jako oslavu američanství.⁵⁰⁴

Padesátá léta v Americe jsou charakteristická blahobytem a masovým nástupem populární kultury ztělesňované ikonami Hollywoodu jako Marilyn Monroe a Marlon Brando, nebo rokenrolovými hvězdami Elvisem Presleyem a Chuckem Berrym. Pulzující, živá a veselá éra rokenrolu však pod povrchem skrývala napětí a všudypřítomnou komunistickou paranoiu. Ta se nejvíce projevila během tzv. mccarthysmu pojmenovaného podle republikánského senátora Josepha McCarthyho, který coby horlivý potlačovatel komunismu i liberálně levicové opozice organizoval série kongresových vyšetřování pro „neamerickou činnost“. V tomto období honu na čarodějnice panovalo vzájemné podezírání Američanů ze špionážní činnosti a cenzura nepovolených knih. Celá hysterie skončila až v momentě, kdy Mccarthy obvinil z komunistických tendencí i armádu a po zastavení války v Koreji jeho činnost prezident Eisenhower spolu s Kongresem odsoudili.⁵⁰⁵

I přes ekonomický rozvoj se Amerika musela vypořádávat s existující chudobou, a především s rasovou diskriminací, kterou symbolizoval odpor části majoritní populace k rozhodnutí Nejvyššího soudu, jenž v případě *Brown vs. školní rada Topeky* rozhodl v neprospěch rasové segregace ve vzdělávacích institucích. O rok později Rosa Parksová navždy vešla do dějin svým odmítnutím vzdát se místa v autobuse a její zatčení vyvolalo protesty volající po odstranění diskriminačních zákonů. Položilo tak základy pro občanskoprávní hnutí následujícího desetiletí.⁵⁰⁶

Stejně jako ve 20. letech, i v tomto období je pro téma literární analýzy žádoucí představit postavení žen a dynamiku jejich mocenských vztahů s muži. I druhá světová válka totiž zpochybnila udržitelnost tradičních genderových rolí žen v domácnosti tím, že jim kvůli odlivu mužů na frontu umožnila zastávat tradičně mužské posty. Průmysl během války

⁵⁰⁴ GLICKMAN, Lawrence. *Buying Power: A History of Consumer Activism in America*. Chicago: The University of Chicago Press, 2009, s. 264. ISBN 0-226-29865-5.

⁵⁰⁵ KUKLÍK, Jan a Jan KUKLÍK. *Dějiny 20. století*. Praha: SPL – Práce, 2000, s. 113-114. ISBN 9788086287157.

⁵⁰⁶ HISTORY.COM EDITORS. The 1950s. *History* [online]. 2010 [cit. 2021-01-01]. Dostupné z: <https://www.history.com/topics/cold-war/1950s>

zcela závisel na ženách, jejichž účast na pracovním trhu narostla o polovinu, tedy o 6,7 milionu pracovnic.⁵⁰⁷

Ženy ke konci války tvořily 37 % veškeré pracovní síly USA, což bylo o deset procent více než před ní. *Rosie the Riveter* se zařatou paží, červeným šátkem na hlavě a sloganem „*We can do it!*“ se stala kulturní ikonou symbolizující ženský přínos válečným snahám Spojených států. Pokud k této skutečnosti připočteme 350 000 žen v armádě, a to někdy i přímo v bojích, nutně nám musí dojít, že genderová revoluce byla skutečně na spadnutí.⁵⁰⁸

Nic takového se však opět nestalo a stejně jako po té první, i po druhé světové válce byly ženy vytlačeny pryč z průmyslu, kde se ve svém zastoupení rychle dostaly na předválečná čísla.⁵⁰⁹ Poválečná léta se ze všech sil snažila obnovit tradiční rodinný model s ženou jako hospodyní a mužem jako živitelem. Sňatečnost po válce skokově narostla a bestsellerem se stala publikace *The Common Sense Book of Baby and Child Care*, podle které se pracující žena mimo domácnost chová jako kariéristická krkavčí matka. Poválečnou Ameriku tak provázela „baby boom“ a silná generace dětí narozených mladým předměstským rodinám.⁵¹⁰

Nukleární rodina se díky studené válce stala symbolem americké svobody a kapitalistických hodnot, které v konfrontaci se Sovětským svazem čelily útoku komunismu. Tradiční genderové role se tedy podařilo spojit s otázkou národní bezpečnosti, kdy byly snahy o jejich změnu chápány jako útok na americký způsob života a Ameriku jako takovou.⁵¹¹

Skutečnost se však ukázala být trochu jiná a ve skutečnosti to byl právě americký konzumerismus, co znemožňovalo dlouhodobé udržování žen v domácnostech. Honba za automobily, novými domy, televizemi a veškerými domácími potřebami činila pro některé rodiny zcela nutné, aby měly dva zdroje příjmu. Ačkoliv tak Amerika nenavázala

⁵⁰⁷ ROSE, Evan K. The Rise and Fall of Female Labor Force Participation During World War II in the United States. *The Journal of Economic History* [online]. 2018, **78**(3), 673 [cit. 2021-01-01]. ISSN 1471-6372. Dostupné z: [doi:https://doi.org/10.1017/S0022050718000323](https://doi.org/10.1017/S0022050718000323)

⁵⁰⁸ HISTORY.COM EDITORS. American Women in World War II. *History* [online]. 2010 [cit. 2021-01-01]. Dostupné z: <https://www.history.com/topics/world-war-ii/american-women-in-world-war-ii-1>

⁵⁰⁹ ROSE, Evan K. The Rise and Fall of Female Labor Force Participation During World War II in the United States. *The Journal of Economic History* [online]. 2018, **78**(3), 680 [cit. 2021-01-01]. ISSN 1471-6372. Dostupné z: [doi:https://doi.org/10.1017/S0022050718000323](https://doi.org/10.1017/S0022050718000323)

⁵¹⁰ STUR, Heather. *The U.S. Military and Civil Rights Since World War II*. Santa Barbara: Praeger, 2019, s. 68-70. ISBN 978-1-4408-4205-4.

⁵¹¹ Tamtéž.

na skokový nárůst během války, ženy se opět velice pomalu, ale jistě zapojovaly do pracovního života. V roce 1950 se do pracovního procesu zapojovalo 33,9 % dospělých žen a v roce 1960 už 37,7 %, tedy stejně jako na konci války. Oproti 83,3 % mužů se pořád jednalo o velice nízké číslo, ale u nich byl trend naopak velice mírně klesající.⁵¹²

Průměrná pracující žena si roku 1962 vydělala ani ne 60 centů na jeden mužský dolar a⁵¹³ o pomalé emancipaci žen mezi koncem války a rokem 1962 svědčí i čísla znázorňující jejich zastoupení v americkém Kongresu, kde jejich počet stoupl z mizivých jedenácti na stále ještě mizivých dvacet.⁵¹⁴ Naopak ženská vzdělanost mezi lety 1940 a 1960 dokonce klesla z 41 % na 35 % získaných bakalářských titulů, přičemž u magisterských titulů byl propad ještě strmější.⁵¹⁵

Ken Kesey tak psal *Vyhod' me ho z kola ven* v době, kdy ženské pokroky v úsilí o rovnost s muži dosahovaly stále ještě velice omezených výsledků a muži poměrně přesvědčivě dominovali všem společenským oblastem. Konzervatismus 50. let však s příchodem nového desetiletí pomalu začínal ustupovat a nástup prezidenta Kennedyho sliboval uvolnění společenských poměrů. I přesto feministická druhá vlna naplno nevypukla až do druhé poloviny 60. let, takže Kesey ve svém díle z roku 1962 nemohl reflektovat ani nadšený aktivismus radikálních aktivistek. Stejně tak občanskoprávní hnutí, válka ve Vietnamu i hnutí hippies teprve čekaly na to, až se stanou definujícími rysy 60. let.

9.5 O díle *Vyhod' me ho z kola ven*

Jak již bylo uvedeno v životopisu autora, první vydaný román Kena Keseyho spatřil světlo světa díky jeho práci ošetřovatele na psychiatrickém oddělení a pokusům s halucinogenními látkami. Během jednoho z „tripů“ se mu totiž zjevil obličej indiána

⁵¹² TOOSSI, Mitra. A century of change: the U.S. labor force, 1950–2050. *Bureau of Labor Statistics* [online]. 2002, 22 [cit. 2021-01-01]. Dostupné z: <https://www.bls.gov/opub/mlr/2002/05/art2full.pdf>

⁵¹³ HARTMANN, Heidi. The Lost Decade of Wage Growth for Women. *Economic Policy Institute* [online]. 2014 [cit. 2021-01-01]. Dostupné z: <https://www.epi.org/blog/lost-decade-wage-growth-women/>

⁵¹⁴ CONGRESSIONAL RESEARCH SERVICE. Women in Congress, 1917-2020: Service Dates and Committee Assignments by Member, and Lists by State and Congress. *Federation of American Scientists* [online]. 2020, s. 108-109 [cit. 2021-01-01]. Dostupné z: <https://fas.org/sgp/crs/misc/RL30261.pdf>

⁵¹⁵ NCES. Degrees conferred by postsecondary institutions, by level of degree and sex of student. *National Center for education statistics* [online]. Washington D.C.: National Center for education statistics, 2019 [cit. 2020-12-31]. Dostupné z: https://nces.ed.gov/programs/digest/d19/tables/dt19_318.10.asp?referrer=re.asp

Bromdena, který v románu ztvárňuje klíčovou roli vypravěče celého příběhu. Používá při tom jednoduchý jazyk a častou přímou řeč plnou kolokviálních výrazů a vulgarismů.

Román byl vydán nakladatelstvím Viking Press roku 1962 a těšil se okamžitému úspěchu. Eric Mottram jej považuje za jedno z nejdůležitějších amerických děl poválečného období, neboť dokonale popisuje dehumanizaci západní kultury. Nalézáme v něm jasně patrný vliv generace beatníků a jejich důrazu na svobodu a revoltu proti utlačovatelským institucím.⁵¹⁶

Zároveň však románu můžeme přiznat i jasně postmoderní rysy, neboť jej vypráví do značné míry nespolehlivý vypravěč trpící paranoiou a halucinacemi. Jeho bludné výjevy tak narušují běžný popis událostí v psychiatrické léčebně, a ačkoliv mají pro interpretaci díla veliký význam, neustále nám připomínají nerealistickou a zkreslenou povahu náčelníkova vyprávění. Vypravěč přeskakuje v čase ke svým vzpomínkám z mládí a zároveň čtenáře přímo oslovuje. Prosí ho, aby mu věřil, a sám říká, že „*pravda to je, i když se to třeba nestalo.*“⁵¹⁷

Ken Kesey svému dílu vtiskl nepopiratelný satirický ráz, když na postavách psychiatrické léčebny za použití humoru nastiňuje své chápání celé společnosti. Podle Josefa Jařaba v sobě navíc román díky rebelující postavě nezkrtného hlavního protagonisty nese i westernové prvky. Nerovný vztah bílého muže a indiána, stejně tak jako McMurphyho neohrožený boj proti svazujícím požadavkům společnosti podle Jařaba umožňují dílo klasifikovat jako netypický western zasazený do Oregonu 50. let.⁵¹⁸ Je pravdou, že McMurphy je za kovboje označován opakovaně v průběhu celého románu.

9.5.1 *Shrnutí děje*

Vysoký a fyzicky silný vypravěč „náčelník“ Bromden je chovancem psychiatrické kliniky v Oregonu, kde předstírá, že je hluchoněmý, ale zároveň trpí paranoiou a halucinacemi, které mu zabraňují vnímat realitu zcela objektivně. Na samotný začátek románu vypravěč vyobrazuje společnost jako Kombajn přeměňující všechny své členy na konformní identické jednotlivce. Jakákoliv jinakost a odchylka je považována za vadu a je posílána k nápravě do věznic, či psychiatrických léčeben. Bromden rozděluje chovance

⁵¹⁶ JAŘAB, Josef. Románové rozpočítadlo Kena Keseyho. In: HILSKÝ, Martin. *Od Poea k postmodernismu*. Praha: Odeon, 1993, s. 290. ISBN 80-85787-20-2.

⁵¹⁷ KESEY, Ken. *Vyhoď me ho z kola ven*. V nakladatelství Argo vydání druhé. Praha: Argo, 2018, s. 13. ISBN 978-80-257-2458-3.

⁵¹⁸ JAŘAB, Josef. Románové rozpočítadlo Kena Keseyho. In: HILSKÝ, Martin. *Od Poea k postmodernismu*. Praha: Odeon, 1993, s. 290-294. ISBN 80-85787-20-2.

na oddělení na vyléčitelné „akutáky“ a nevyléčitelné „chroniky“, mezi které se řadí nehybně ležící „vegetáci“.

Bývalá vojenská zdravotní sestra Ratchedová udržuje pevně stanovený režim a každodenně sofistikovaným způsobem ponizuje pacienty na svém oddělení, aby je udržela v podřízené pozici. Nesnese žádný odpor a dlouhodobou manipulací ovládá všechny přítomné muže včetně vedoucího lékaře a pomocného personálu. Vystrašený paranoidní Bromden kvůli svým halucinacím často vídá pouze hustou mlhu zahalující svět kolem něj. Nachází v ní bezpečí před okolním světem a Velkou sestrou, kterou chápe jako monstrum schopné měnit svou podobu. V průběhu románu mlha ustupuje díky vlivu hlavního protagonisty Randla McMurphyho, který jej vytahuje z jeho bezpečného úkrytu.

Karbaník a rváč McMurphy je do léčebny přerazen na základě vlastní snahy být prohlášen za duševně chorého, neboť se chtěl vyhnout zbývajícím čtyřem měsícům na pracovní farmě. Odsouzený sexuální deviant se chybně domnívá, že po vypršení trestu bude automaticky puštěn na svobodu, takže upjatou Ratchedovou provokuje a neustále vyzívá její autoritu. Stává se zcela dominantní silou v jinak krotkém kolektivu pacientů, jejichž pobavení nad jeho nepoddajností postupně přechází ve spoluúčast na rebelii.

Zlom nastává v momentě, kdy se protagonista dozvídá pravdu o rozhodujícím vlivu Velké sestry na jeho propuštění na svobodu. Přestává Ratchedovou provokovat a přijímá její autoritu, což u ostatních pacientů vyvolává zmatení a zklamaní. Poté, co se McMurphy odmítá zastat Cheswicka ve sporu o přiděl cigaret, páchá chovanec sebevraždu skokem do bazénu. McMurphy je v šoku při zjištění, že většina „akutáků“ zůstává pod vedením manipulativní sestry dobrovolně, a uvědomuje si důležitost své vůdcovské role vůči ostatním.

Po velikém návratu McMurphyho revolty se jedna z klíčových částí děje odehrává mimo areál nemocnice během výletu na ryby s několika pacienty a s prostitutkou Candy Starr. Schopnost zvládnout rybolov na otevřeném moři bez cizí pomoci dodává utlačovaným mužům sebevědomí a jejich sebeúcta stoupá. Vzniká mezi nimi přátelství a prostitutka Candy jim zároveň připadá atraktivní. McMurphy má v úmyslu ji domluvit plachému koktajícímu Billymu Bibbitovi jako společníci, která ho připraví o panictví.

Děj knihy graduje po úspěchu rybářského výletu, kdy mezi Bromdenem, McMurphyem a dozorcí dochází k incidentu ve sprchách kvůli pacientovi s fobií z nečistot. Oba dva chovanci jsou poslání na elektrošokovou terapii, z jejíž hrozby McMurphy v předchozím

průběhu románu pociťoval upřímné obavy. Po návratu na oddělení se z něj však stává legenda s autoritou vůdce a Velká sestra ztrácí téměř veškerou moc nad oddělením. Chovanci díky jeho pobytu na oddělení pro nepřizpůsobivé zároveň ztrácejí pochybnosti o McMurphyho sobeckých zistných úmyslech na základě finančních zisků při karetních hrách a různých sázkách.

Kvůli strachu z pomsty Velké sestry se hlavní protagonista rozhoduje, že z léčebny uteče, avšak ještě před tím hodlá uspořádat noční jízdu s prostitutkami Candy a Sandy. Po uplacení nočního hlídače probíhá na oddělení party plná alkoholu a marihuany, během níž Billy ztrácí své panictví a získává nutně potřebné sebevědomí. Tragický konec nastává v momentě, kdy po vydařené oslavě všichni účastníci zaspí a sestra Ratchedová smějícím se chovancům marně vyhrožuje následky. Billyho se jí daří zlomit díky jeho vztahu k matce, načež zoufalý a ponížený muž páchá sebevraždu. McMurphy se v návalu hněvu vrhá na sestru Ratchedovou, avšak jeho pokus ji uškrtit není úspěšný a sestra jej posílá na lobotomii.

Po nešťastném incidentu ztrácí sestra Ratchedová svou tyranskou sílu a mnozí pacienti její oddělení opouštějí. Bromden a pár zbývajících chovanců je však šokován, když se o několik týdnů později McMurphy vrací na lůžku jako nehybný „vegeták“ s prázdným výrazem. Z milosti ke svému příteli, který se v tomto stavu stal symbolem dominance sestry Ratchedové, v noci Bromden dusí McMurphyho polštářem. Za pomoci těžkého rozvodného bloku utíká oknem z nemocnice zpátky ke svému indiánskému kmeni, na jehož osud v průběhu díla opakovaně vzpomínal.

9.6 Vyobrazení jednotlivých mužských postav

9.6.1 Randle McMurphy

Hlavní protagonista Randle McMurphy je pětáctiletý zrzavý muž drsného vzhledu se svalnatou tělesnou konstitucí, jizvami a tetováním. Bromden ho popisuje jako širokého tvrdě s dlaněmi plnými ran a mozolů od práce na farmě a neustálých rvaček. Postava tak ztělesňuje archetyp drsného silného chlapa, který na oddělení pro duševně choré dosud chyběl. Jak říká vypravěč Bromden: *„Zametám ložnici, hned jak se vyprázdní, a honím prachovou myšku pod jeho postelí, když mě najednou praští něco přes nos a já si uvědomím, poprvé, co jsem ve špitálu, že tahle velká ložnice plná postelí, kutloch čtyřiceti dospělých chlapů, byla vždycky prosáklá tisícem pachů, (...) ale ještě nikdy, nikdy před*

tím, než se tady objevil on, nebyla cítit chlapeckou vůni prachu a hlíny širokých polí a potem a prací.“⁵¹⁹

McMurphy byl na oddělení přerazen z pracovní farmy na základě psychopatické diagnózy založené na jeho nadměrné agresivitě a sexuální aktivitě.⁵²⁰ Schopnost se porvat a zjednat si respekt je pro něj zcela klíčová, a to zejména během rvačky s „černými frajery“, tedy pomocným personálem šikanujícím chovance.⁵²¹ Ještě důležitější je však jeho otevřená a nevázaná sexualita, která se projevuje přátelstvím s prostitutkami, aktivním sexuálním životem od deseti let a odsouzením za znásilnění patnáctileté dívky, kterou on sám označuje za povolnou „kurvičku.“⁵²²

Aktivní sexualita je v díle naprosto základní podmínkou pro správné mužství a silnou maskulinitu, kterou se Velká sestra snaží potlačovat. Jedná se o prostředek mužské dominance ve společnosti a jak říká Harding, jediným způsobem pro ovládnutí žen.⁵²³ Velká sestra coby „kouložrout“⁵²⁴ (výrazně více znepokojující překlad Jaroslava Kořána pro „ball-cutter“) potlačuje sexualitu všech mužů na oddělení a podřizuje je tak své autoritě. Narušuje tím freudovské dělení sexuálně aktivních mužů a pasivních žen, které mají hrát roli jejich sexuálních objektů.

Ačkoliv je popisována jako atraktivní žena s nadměrně vyvinutými ňadry, snaží se je co nejvíce zakrývat a nosí „bezpohlavní oblek.“⁵²⁵ Její moc je zcela závislá na tom, aby se pro muže na oddělení nestala sexuálním objektem. Ratchedová coby emočně chladná a dominantní bývalá armádní sestra je i přes 20 let praxe svobodná a odmítá přijmout svou ženskou roli.⁵²⁶ Její zloba tak nespočívá v její ženskosti, ale naopak v neschopnosti ženskost přijmout a v usurpaci maskulinní pozice moci.

Matriarchální nadvláda Ratchedové se hroutila v momentě, kdy ji McMurphy porazil na zem, svlékl z ní uniformu a „*od hrudi se jí odpoutaly dvě obrovské polokoule s rudýma bradavkami.*“⁵²⁷ Ratchedová již nemohla skrývat svou ženskost a její křehká fasáda moci

⁵¹⁹ KESEY, Ken. *Vyhod'ne ho z kola ven.* V nakladatelství Argo vydání druhé. Praha: Argo, 2018, s. 91. ISBN 978-80-257-2458-3.

⁵²⁰ Tamtéž, s. 17.

⁵²¹ Tamtéž, s. 230-231.

⁵²² Tamtéž, s. 35.

⁵²³ Tamtéž, s. 66.

⁵²⁴ Tamtéž, s. 56.

⁵²⁵ Tamtéž, s. 66.

⁵²⁶ Tamtéž, s. 234.

⁵²⁷ Tamtéž, s. 268.

se zhroutila. Když se později vrátila na oddělení, nosila již novou ženskou uniformu a přijala svou přirozenou roli ve Freudem definovaném genderovém řádu.⁵²⁸

McMurphyho nespoutaná a zcela otevřená sexualita z tohoto důvodu představuje obrovskou hrozbu pro celý matriarchální systém a Velká sestra se ho snaží symbolicky vykastrovat a podvolit své autoritě. Lobotomie pak z její strany představuje přesně takovou symbolickou kastraci čelního laloku, protože „*když to nemůže řezat pod pasem, dělá to nad očima*.“⁵²⁹ McMurphyho tragický konec tak spočívá v symbolické kastraci a zbavení sexuality, tedy i jeho maskulinity.

Kromě důrazu na mužskou sexualitu román zdůrazňuje také význam smíchu a radosti ze života, o které se Velká sestra snaží chovance připravit. Hned při svém příchodu McMurphy vyčnívá nad ostatními svým hlasitým chechtáním a je zaražen vážností všech ostatních.⁵³⁰ Jeho zpěv v latríně všechny šokuje a připomíná Bromdenovi skutečnost, že ho Kombajn ještě neovládl.⁵³¹ Schopnost vidět na všem i vtipnou stránku považuje za základní podmínku duševní rovnováhy a ve vztahu k ženám říká, že pro muže je smích „*jedna z výhod, co má na své straně*.“⁵³²

Další z důležitých rysů jeho maskulinity je hovornost i v situaci, kdy McMurphy mu nikdo neodpovídá.⁵³³ Odráží se v ní jeho sebevědomí a vliv v kolektivu, protože jeho hlasitá přítomnost téměř zaplňuje celou místnost a zcela kontrastuje z tichými ušlápnutými chovanci. Řeč jako nástroj moci a projev sebevědomí se nejvíce odráží v kontrastu upovídáného „Macka“, koktajícího plachého Billyho a předstíraně hluchoněmého Bromdena, který se ze strachu před světem zcela vzdal svého práva mluvit. Není náhodou, že vypravěč začíná mluvit spolu s jeho nárůstem sebevědomí a Velká sestra na konci románu kvůli poranění krku ztrácí hlas. Kesey činí z hlasitosti, upovídání, a především odvahy se vyjadřovat projev sebevědomé maskulinity a společenské moci, která jí náleží.

McMurphyho charakter zobrazuje přátelství a soudržnost mezi muži jako základní podmínku maskulinity, která se bez ní hrouť a dostává pod nadvládu žen. Hned po svém příchodu na oddělení tak všechny udivuje, když obchází „akutáky“ i „chroniky“, aby si

⁵²⁸ KESEY, Ken. *Vyhod'ne ho z kola ven*. V nakladatelství Argo vydání druhé. Praha: Argo, 2018, s. 269. ISBN 978-80-257-2458-3.

⁵²⁹ Tamtéž, s. 159.

⁵³⁰ Tamtéž, s. 16.

⁵³¹ Tamtéž, s. 83.

⁵³² Tamtéž, s. 65.

⁵³³ Tamtéž, s. 17.

s nimi všemi podal ruku.⁵³⁴ Na počátku románu se chovanci nacházejí ve stavu vzájemného emočního chladu. Velká sestra si je vědoma skutečnosti, že její matriarchální nadvláda závisí na tom, aby na sebe muži na oddělení vzájemně donášeli výměnou za drobné výhody a aby se na skupinových sezeních vzájemně ponižovali.⁵³⁵

Protagonista se proti tomu jasně vymezuje a v průběhu románu díky němu vzniká pevná přátelská vazba mezi chovanci, kteří spolu jedou na ryby, vymýšlejí pro něj plán útěku a pořádají mejdan na oddělení.⁵³⁶ Zatímco v *I slunce vychází* je sport vnímán především jako soupeření mezi muži dokazující jejich fyzickou zdatnost, ve *Vyhod'me ho z kola ven* plní basketbal především funkci stmelování kolektivu.⁵³⁷ Síla mužské jednoty a spolupráce se poprvé naplno ukazuje během sledování vypnuté televize všemi pacienty, kdy Velká sestra během hysterického záchvatu odhaluje svou reálnou bezmoc ukrytou pod křehkou fasádou dokonalého řádu.⁵³⁸ S rostoucím přátelstvím mužů na oddělení se stává pouhým stínem silné vladařky z prvních stran románu a její „režim“ se postupně hroutí.

Patrně nejkontroverznějším projevem McMurphyho maskulinní identity je jeho posedlost sázkami a kartami. Hned po svém příchodu se otevřeně představuje jako karbaník, který chce „převzít podnik“.⁵³⁹ Protagonista se absolutně netají svými záměry vydělat na ostatních chovancích peníze a postupně od hraní o sirky přechází v cigarety a dlužní úpisy.⁵⁴⁰ Nepromešká jedinou příležitost se o něco vsadit a velice umě ostatním hazardérům dává pocit naděje na úspěch, aby je následně o peníze připravil. Úsilí o zisk a schopnost prosadit se proti konkurentům je základním předpokladem pro správného kapitalistického ducha, kterého McMurphy ztělesňuje. Nevynechává příležitost vydělat peníze ani na rybářské výpravě a Velká sestra se proti němu snaží ostatní chovance poštvat se zdůvodněním, že je pouze zneužívá pro svůj zisk.⁵⁴¹

Je pravdou, že Velká sestra v tomto ohledu nabízí legitimní argument. McMurphy postupně ztrácí důvěru všech s výjimkou Hardinga, který si o něm nikdy nedělal iluze a

⁵³⁴ KESEY, Ken. *Vyhod'me ho z kola ven*. V nakladatelství Argo vydání druhé. Praha: Argo, 2018, s. 24-25. ISBN 978-80-257-2458-3.

⁵³⁵ Tamtéž, s. 48-54.

⁵³⁶ Tamtéž, s. 247.

⁵³⁷ Tamtéž, s. 171.

⁵³⁸ Tamtéž, s. 125.

⁵³⁹ Tamtéž, s. 21.

⁵⁴⁰ Tamtéž, s. 94.

⁵⁴¹ Tamtéž, s. 220-222.

považuje jej za pravého kapitalismem nasáklého Američana sledujícího vlastní zájmy.⁵⁴² Kesey tak jeho maskulinu spojuje se schopností riskovat ztrátu a vstoupit do arény kapitalistického boje, kde se je schopný prosadit. Tato americká posedlost ziskem však zároveň kalí McMurphyho, potažmo americké, ideály svobody, které protagonista hlásá. Jako osobnost tak ztrácí svou důvěryhodnost a získává ji zpátky až díky obraně George Sorensona ve sprchách, za kterou si vyslouží opakovanou léčbu elektrošoky. McMurphy odmítá uznat svou chybu v zájmu ušetření této léčby a ukazuje tím, že jeho revolta není motivována pouze snahou manipulovat ostatní chovance s vidinou zisku.⁵⁴³

O protagonistovi se dozvídáme, že je válečným veteránem z Koreji vyznamenaným Válečným křížem za zosnování útěku ze zajateckého tábora. Později byl však z armády propuštěn beze cti za nekázeň a neochotu se podvolit velení, takže ačkoliv prokázal osobní odvalu odpovídající hrdinnému pojetí muže-válečníka, klíčovým rysem jeho maskulinity stále zůstává odpor proti autoritám.⁵⁴⁴ O tom svědčí i fakt, že mu lékařka z Oregonu věnovala trenky s velrybami se slovy, že je to symbol⁵⁴⁵ – symbol nedostižitelnosti, stejně jako Moby Dick ve slavném díle Hermana Melvilla.

K závěru je potřeba zdůraznit, že román výrazně problematizuje chápání McMurphyho jako zcela nespoutaného muže řídicího se pouze svými vlastními pravidly. Koneckonců se do nemocnice nechává přeradit z vlastního zájmu a libuje si nad pohodlným životem, kde mu chybí pouze ženy k dokonalému štěstí.⁵⁴⁶ Jeho revolta proti Velké sestře tak prochází třemi fázemi, z nichž každá je ovlivněna vnějším prostředím a tlakem okolí.

V první fázi je McMurphy motivován sázkou a ryze kapitalistickou snahou dosáhnout zisku, stejně tak jako zálibou v obdivu, kterému se těší u ostatních chovanců. Masová rebelie během sledování baseballu na vypnuté televizi probíhá díky jeho předchozímu pokusu zvednout těžký rozvodový panel v bývalé koupelně, kdy si i přes neúspěch získává respekt všech přítomných. Aniž by to snad zamýšlel, touto prohranou sázkou dodává chovancům naději a vytahuje je z jejich letargie, avšak svou pozici vůdce odporu získává víceméně bez vlastního zájmu. O tom svědčí skutečnost, že ve druhé fázi se jí zcela vzdává, když ustupuje ve snaze dostat se na svobodu propuštěním z nemocnice.

⁵⁴² KESEY, Ken. *Vyhod'ne ho z kola ven*. V nakladatelství Argo vydání druhé. Praha: Argo, 2018, s. 223. ISBN 978-80-257-2458-3.

⁵⁴³ Tamtéž, s. 230-238.

⁵⁴⁴ Tamtéž, s. 35.

⁵⁴⁵ Tamtéž, s. 76.

⁵⁴⁶ Tamtéž, s. 92.

Cheswickova sebevražda a zjištění, že většina chovatelů je na oddělení dobrovolně, pro McMurphyho znamená tvrdou ránu, po níž si uvědomuje svou zodpovědnost vůči kolektivu chovanců. V poslední fázi se tak jeho odpor proti Kombajnu stává záležitostí kolektivní nenávisti k Velké sestře, kdy „Mack“ přijímá boj proti Ratchedové jako své poslání. I z toho důvodu ráno po nočním mejdanu neutíká oknem, neboť z pocitu triumfu cítí potřebu svou Nemesis vidět poraženou a čelící výsměchu ostatních.⁵⁴⁷ Když toho rána po Billyho sebevraždě vstává z křesla, aby se na ni vrhnul, Bromden to popisuje slovy: „*Nemohli jsme ho zadržet proto, že jsme to byli my, kdo ho pobízeli. (...) My jsme ho celé týdny udržovali ve formě. My jsme ho celé týdny nechávali pomrkat, zubit se, smát a hrát další předepsanou roli ještě dlouho poté, co mu všichni humor sežehnuli dvěma elektrodami.*“⁵⁴⁸

V klíčovém spojení „předepsanou roli“ tak vypravěč čtenářům sděluje skutečnost, že rebelská legenda Randle McMurphy vznikla pod společenským tlakem svého okolí. Zatímco původně si chtěl vydělat pár dolarů rozhozením chladné manipulující Ratchedové, později byl vlivem ostatních chovanců postaven do role vůdce odporu proti systému. Cestou z rybolovu je během návštěvy svého domova z dětství popsán jako „*utahaný, napjatý a vyděšený, jako by už neměl moc času na to, co chce ještě stihnout.*“⁵⁴⁹

Kesey nám tak dává indicie pro možnou interpretaci faktu, že role sexuálně aktivního rebela a rváče pro něj není zcela přirozená a chtěl by svůj život trávit jiným způsobem. Bromden poukazuje na jeho pod povrchem dobře stráženu citlivou stránku, když říká, že McMurphy rád maluje, krásným písmem často píše dopisy a prožívá si svá trápení, která však nedává znát.⁵⁵⁰ Svou dokonalou znalost rybolovu zároveň pouze předstírá a na otevřeném moři to není on, kdo se odvážně vzdává své záchranné vesty.⁵⁵¹ I on proto podléhá tlaku okolí, které jej tlačí do pozice tvrdého rebela.

9.6.2 Bromden

Syn indiánského náčelníka Tee Ah Millatoona („Nejvyšší borovice z celé hory“) a bílé křesťanky Louise Bromdenové je vypravěčem celého příběhu a zároveň nejdéle sloužícím chovancem na oddělení. Díky svému etnickému původu nabízí perspektivu

⁵⁴⁷ KESEY, Ken. *Vyhoďte ho z kola ven*. V nakladatelství Argo vydání druhé. Praha: Argo, 2018, s. 262. ISBN 978-80-257-2458-3.

⁵⁴⁸ Tamtéž, s. 267.

⁵⁴⁹ Tamtéž, s. 216-217.

⁵⁵⁰ Tamtéž, s. 137.

⁵⁵¹ Tamtéž, s. 212.

potlačované maskulinity a potlačovaného původního obyvatelstva Spojených států, které se u něj propojují v to, čemu by Raewyn Connellová řekla *marginalizovaná maskulinita*.

Bromdenovo dětství strávené v okolí vodopádů řeky Columbie, americká oprese původních obyvatel a válečná zkušenost během druhé světové války v Evropě měly zcela zásadní vliv na jeho psychický stav. Dvoumetrovy indián trpí nízkým sebevědomým a paranoiou, která se projevuje halucinacemi. Z jeho vyprávění se však zároveň dozvídáme nejen popis událostí v nemocnici, ale i trefnou a podnětnou kritiku americké společnosti padesátých let, kdy se děj odehrává.

„Náčelník“ trpí silnou krizí maskulinity způsobenou strachem z opresivního společenského systému, kterému říká Kombajn. Ze strachu z mašinérie kontrolních mechanismů se raději uzamyká sám do sebe a snaží se chodit světem bez povšimnutí, čímž rezignuje na jakoukoliv iniciativu, svobodu volby, společenský vliv a v konečném důsledku i na svou sebeúctu. Často se schovává v kumbálu na košťata, nebo ve své halucinogenní mlze, která se mu zjevuje v ohrožujících situacích. Mlha mu sice zabraňuje cokoli vidět, ale zároveň ho chrání před pracovníky Kombajnu. Bromden ji zpočátku vyhledává a rád se do ní ukrývá. Vyměňuje tak svou svobodu jako podmínku pro zdravé mužství.⁵⁵²

V obou halucinacích, jak v mlze, tak v elektrických obvodech uvnitř člověka, se zrcadlí Bromdenova zkušenost z druhé světové války, kde pracoval jako technik u radarové jednotky⁵⁵³ a v případě náletů se letiště zahalovalo mlhou.⁵⁵⁴ Během elektrošoků myslí na nálety a Kesey dává čtenáři dostatek indicií pro učinění závěru, že Bromdenův psychický stav je do veliké míry ovlivněn válečnou zkušeností. Zatímco McMurphy i v armádě zůstal sám sebou a odmítal uznávat autority, pro Bromdena představovala traumatickou zkušenost, která jej uvěznila do zajetí strachu. Jeho maskulinní identita je proto definována strachem a on sám svým neustálým zametáním na chodbě přijímá tradiční femininní roli. Jak říká Harding, stal se z něj „*dvoumetrovy zametací stoj, který se děsí vlastního stínu*“.⁵⁵⁵

⁵⁵² KESEY, Ken. *Vyhoďte ho z kola ven*. V nakladatelství Argo vydání druhé. Praha: Argo, 2018, s. 112. ISBN 978-80-257-2458-3.

⁵⁵³ Tamtéž, s. 27.

⁵⁵⁴ Tamtéž, s. 113.

⁵⁵⁵ Tamtéž, s. 65.

Román prostřednictvím vypravěče neustále pracuje s tématem velikosti jako ukázky vnitřní síly člověka. Bromden zde pak slouží jako protiklad velikosti fyzické a duchovní, neboť se i přes vysokou muskulaturu cítí v porovnání s McMurphym malý.⁵⁵⁶ Hned při jejich prvním podání ruky však cítí, jako by mu ruka začala růst,⁵⁵⁷ a v dalším průběhu díky protagonistovi on i ostatní chovanci rostou. Mužnost je proto chápána jako určitá velikost člověka, který se dovede postavit sám za sebe, vzepře se autoritám a nárokuje si své právo na svobodu.

Veliký muž je silný, samostatný, aktivní a odvážný, což jsou vlastnosti, které Bromden v průběhu svého vypravování postupně získává. Nejprve pouze zvedá ruku pro sledování baseballu, následně odmítá zametat podlahu, pomáhá McMurphymu ve rvačce s černými frajery, přestává předstírat hluchoněmost a na samotný konec zvedá těžký rozvodový panel a utíká na svobodu. Tímto posledním krokem dovršuje své osvojování maskulinity a vrací se do přírody, kam patří. Spolu s osvojováním velikosti zároveň mizí i bezpečná mlha, která Bromdena chránila. Stává se odvážným a připraveným usilovat o své místo na světle i se všemi riziky, které to nese. Jak sám říká: „*Nevklouznu do té mlhy, neschovám se. Nechci... Už nikdy...*“⁵⁵⁸

Bromdenova předstíraná hluchoněmost značí rezignaci na maskulinitu a možnost přihlásit se o své místo ve světě. V románu je zdůrazňována symbolika řeči jako projevu moci a je proto naprosto klíčové, že Bromden se k předstírání neschopnosti mluvit neodebral pouze ze strachu z Kombajnu. Naopak Kombajn s ním dlouho jednal tak, jako by mluvit nedovedl. Ve škole, v armádě i během vyjednávání o odkoupení indiánských pozemků pro stavbu přehrady, zástupci mocenských struktur mu systematicky odebírali hlas do takové míry, kdy na něj sám zcela rezignoval a svou bezmoc přijal za svou. Implikace této skutečnosti jsou poměrně jasné, a to, že společnost pomocí svých institucí utlačuje muže, v tomto případě ještě specifičtěji indiánské muže, a staví je do podřízené pozice. McMurphy náčelníkovi jeho moc navrácí a když se dozvídá o jeho schopnosti mluvit, je ochoten mu naslouchat celou noc.⁵⁵⁹

Moderní společnost zbavující muže jejich hlasu je proto příčinou úpadku maskulinity, kterou činí menší a slabší. Kombajn operuje pomocí moderních elektronických zařízení

⁵⁵⁶ KESEY, Ken. *Vyhoďme ho z kola ven*. V nakladatelství Argo vydání druhé. Praha: Argo, 2018, s. 183. ISBN 978-80-257-2458-3.

⁵⁵⁷ Tamtéž, s. 26-27.

⁵⁵⁸ Tamtéž, s. 242.

⁵⁵⁹ Tamtéž, s. 182.

a konzumní společnost posedlá dokonalostí produkuje stejné domy, ve kterých žijí stejné rodiny se stejnými dětmi chodícími do stejných škol.⁵⁶⁰ Pravá maskulinita proto spočívá v kontaktu muže s přírodou, kde se oddává lovu a prostému způsobu života. Stejně jako v *I slunce vychází*, vypravěč se ani zde příliš nezabývá popisy vzhledu prostředí, avšak u přírody činí výjimku. Jakmile Bromden dostává odvalu se podívat ven a snít o svobodě, dlouze popisuje svůj výhled z okna, hvězdy na obloze i toulavého psa běhajícího před nemocnicí.⁵⁶¹

V průběhu celého románu Bromden vzpomíná na své dětství a na svého otce v dobách, kdy žili u vodopádů řeky Columbie. V tomto stavu byla jeho i otcova maskulinita velká a silná. Bromden hrál fotbal, chodil s otcem na lov a budil pozornost dívek.⁵⁶² Muži v kmeni lovili ryby, děti je podporovaly u břehu a ženy se na ně dívaly od sušáků prádla.⁵⁶³ Tradiční společnost a dělba práce tak znamenala harmonii a jasně určenou roli mužů a žen. Maskulinita spočívá v lovu, síle, odvaze a zájmu o ženy. Bromdenovi se nelíbí ani kapitalistická společnost, ani McMurphyho pokoutné způsoby výdělků. Klade mnohem větší důraz na smysl pro čest, prostý život a poctivost.⁵⁶⁴

Jak se od Bromdena dozvídáme, jeho otec a náčelník celého kmene byl velikým silným mužem, který se ve své zarputilosti podobal McMurphymu a vzdoroval úředníkům usilujícím o koupi pozemků pro stavbu přehrady. Bromden však postupně popisuje, jak jej jeho bílá žena o jeho velikost připravila a získávala nad ním čím dál větší moc. Nabízí střípky z minulosti, kdy otec začal selhávat při lovu a utápět se v alkoholu.⁵⁶⁵ Jeho žena jako slušná křesťanka nepřijala manželovo indiánské jméno, a naopak on přijal její. Stala se větší než Bromden a jeho otec dohromady a přesvědčila ho o prodeji pozemků. Otec tak pod vlivem své ženy Kombajnu podlehl, „*prodal to, čím je*“ a upil se k smrti.⁵⁶⁶

Moderní civilizace, v níž ženy ovládají muže, tak stojí za krizí maskulinity a její malostí. Amerika postavená na hodnotách konzumní moderní civilizace je inherentně emaskulinizační společností, proti které je potřeba revoltovat. Odpověď na krizi maskulinity leží v přírodě a není náhodou, že podle Bromdena se chovanci stávají většími

⁵⁶⁰ KESEY, Ken. *Vyhodíme ho z kola ven*. V nakladatelství Argo vydání druhé. Praha: Argo, 2018, s. 201-202. ISBN 978-80-257-2458-3.

⁵⁶¹ Tamtéž, s. 138-139.

⁵⁶² Tamtéž, s. 37-38.

⁵⁶³ Tamtéž, s. 73.

⁵⁶⁴ Tamtéž, s. 225.

⁵⁶⁵ Tamtéž, s. 119-120.

⁵⁶⁶ Tamtéž, s. 184-185.

během rybolovu, kdy bez cizí pomoci zvládají lovit ryby, nahlas se smějí, pijí pivo a užívají si přítomnost krásné prostitutky.⁵⁶⁷

V otázce svobody jako podmínky pro maskulinitu hraje Bromden zcela jinou roli než ostatní chovanci. Protože je totiž odpor chovanců proti Kombajnu zcela závislý na novém vůdci v osobě McMurphyho, nabízí se otázka, zda skutečně dosáhli samostatné silné maskulinity. Když Bromden k odporu Velké sestry zvedá ruku pro sledování baseballu v televizi, chvíli uvažuje o tom, zda tak činí opravdu z vlastní vůle, nebo jej k tomu pouze manipuluje McMurphy. Dochází však k jasnému závěru: „*Ne. To není pravda. Zdvihnul jsem ji sám.*“⁵⁶⁸

Bromden se tak během mocenského boje McMurphyho a Velké sestry coby tichý pozorovatel nikdy plně nepoddává vlivu ani jedné strany. Jeho cesta nesleduje trajektorii od submisivního přísluhovače systému k revolucionářovi, ale od vyděšeného zametače podlahy k samostatnému odvážnému jedinci. Jeho osvobození je opravdové a McMurphy v jeho životě hraje roli přítele, který mu připomíná otce a vytahuje jej z mlhy zbabělosti. I proto je schopen jej raději zabít a utéci pryč, místo toho, aby se ze strachu opět podvolil Velké sestře.⁵⁶⁹

9.6.3 Doktor Spivey

Doktor Spivey hraje v románu velice důležitou roli jediného muže s vysokým socioekonomickým statusem, prestižním povoláním a formální mocí nad celým oddělením. Z pohledu kritiky společnosti by se proto mělo jednat o zápornou postavu potlačující svobodu chovanců. On sám rád vysvětluje svou teorii o nutnosti nápravy pacientů pro plnohodnotný návrat do společnosti, čímž se stává obhájcem a významným aktérem celé mašinérie Kombajnu.⁵⁷⁰

Doktor je i přes to vykreslen jako muž se smyslem pro humor, který toleruje McMurphyho provokace, směje se s ním během vstupního pohovoru, k nelibosti Velké sestry navrhuje zřízení denní místnosti pro hraní her⁵⁷¹ a dovoluje chovancům hrát basketbal.⁵⁷² Při pohledu na atraktivní prostitutku Candy se Spivey rozhoduje zachránit

⁵⁶⁷ KESEY, Ken. *Vyhodíme ho z kola ven*. V nakladatelství Argo vydání druhé. Praha: Argo, 2018, s. 206-212. ISBN 978-80-257-2458-3.

⁵⁶⁸ Tamtéž, s. 123.

⁵⁶⁹ Tamtéž, s. 272.

⁵⁷⁰ Tamtéž, s. 46.

⁵⁷¹ Tamtéž, s. 99.

⁵⁷² Tamtéž, s. 171.

celou rybářskou výpravu, na níž chytá největší rybu a následně výpravu brání před policisty v přístavu.⁵⁷³

Dobře zajištěný muž reprezentující nápravnou, a tedy z pohledu Bromdena opresivní instituci, je proto v rozporu se základní filosofií vypravěče popsán jako pozitivní postava fungující téměř jako McMurphyho spojenec v opozici proti Velké sestře. Ta jej však ovládá úplně stejně jako všechny ostatní, sráží jeho sebevědomí a poukazuje na všechny jeho nedostatky. Dělá z něj stejného „bezmocného králíčka“ jako ze všech ostatních, čímž mu jeho formální moc odebírá a stává se hegemonek na oddělení. Díky své známosti se správkyní nemocnice ji nelze vyhodit, takže Spivey je stejně jako ostatní muži obětí matriarchátu.⁵⁷⁴ Doktorova maskulinita je proto podřízená ženě a vyznačuje se nízkým sebevědomím a nejistotou. I on díky McMurphyemu prochází procesem růstu ve většího muže a na konci se nechává raději vyhodit, než aby sám rezignoval.⁵⁷⁵

Implikace této skutečnosti jsou zcela zásadní – Kombajn je matriarchální instituce, a i jeho mužští členové jsou pod vlivem žen. Interpretovat *Vyhod'ne ho z kola ven* jako boj proti opresivním strukturám znamená interpretovat ho jako boj mužů o znovuzískání své maskulinity proti usurpujícím ženám nárokujejícím si maskulinní pozici. Jakékoliv omezování svobody, síly, sexuality, sebevědomí a důstojnosti je proto i omezováním maskulinity mužů.

9.6.4 Černí frajeři

Čtveřice dozorců černé pleti Bromdenem kolektivně označovaných jako „černí frajeři“ pracuje na oddělení jako pomocný personál a mají na starosti dozor, úklid a každodenní obsluhu chovanců. Velká sestra je podle vypravěče vybírá na základě co největší nenávisli a čím jsou podle něj tmavší, tím více času jsou ochotní věnovat uklízení.⁵⁷⁶ Svou frustraci z podřízenosti si vybíjejí na pacientech, které s oblibou ponižují a šikanují. Přesto se nejedná o fyzicky zdatné jedince, neboť nedokáží zkrotit Bandiniho během jeho útoku pěstí⁵⁷⁷ a v boji ve sprchách proti McMurphyemu a Bromdenovi prohrávají.⁵⁷⁸

⁵⁷³ KESEY, Ken. *Vyhod'ne ho z kola ven*. V nakladatelství Argo vydání druhé. Praha: Argo, 2018, s. 195-213. ISBN 978-80-257-2458-3.

⁵⁷⁴ Tamtéž, s. 58-59.

⁵⁷⁵ Tamtéž, s. 268.

⁵⁷⁶ Tamtéž, s. 30.

⁵⁷⁷ Tamtéž, s. 51-52.

⁵⁷⁸ Tamtéž, s. 229-231.

Frajeři kvůli své pleti ztělesňují marginalizovanou maskulinitu hrající podřadnou roli ve společenském řádu, kterému slouží. Bojí se Velké sestry a při problému se špitálním oblečením pro McMurphyho se k ní „plazí jako pes pro výprask.“⁵⁷⁹ Představují nejnižší formu maskulinity, která je slabá, nenávistná a pouze slouží matriarchálnímu společenskému řádu potlačujícímu zdravou silnou maskulinitu. Bromden zároveň naznačuje jejich sexuální deprivaci a možné homosexuální sklony. Hned na začátku románu se podle něj „pohlavně vybíjejí“⁵⁸⁰ na chodbě a užívají si sprchy nováčků s vazelínou a teploměrem.⁵⁸¹

Z hlediska maskulinní hierarchie v románu se černí frajeři nacházejí na nejnižších příčkách a jakkoliv Kesey vyjadřuje veliké sympatie pro původní indiánské obyvatelstvo, Afroameričany popisuje jako přísluhovače moderní opresivní společnosti, kteří si svou vlastní marginalizovanou maskulinitu vybíjejí na ostatních postavách. Nejen, že jim tedy odebírá jakoukoliv společenskou moc, zároveň je vyobrazuje jako sluhy opresivních struktur.

9.6.5 Dale Harding

Dale Harding je jedním z „akuťáků“, kteří jsou v psychiatrické léčebně zavřeni dobrovolně a podle McMurphyho je nelze považovat za blázny. Před příchodem hlavního protagonisty je považován za vůdce kolektivu a funguje v roli předsedy patientské rady. Díky svému intelektu v románu vystupuje jako častý glosátor poměrů na oddělení i ve společnosti.

Harding je homosexuál s křehkou tělesnou konstitucí, atraktivním obličejem a velice jemnýma rukama, ze kterých má komplex.⁵⁸² Ztělesňuje tedy naprostý opak McMurphyho drsného siláka a místo toho je vyobrazen jako dobře vzdělaný intelektuál mluvící v dlouhých složitých větách. Jeho intelekt mu nepomáhá dosáhnout sebevědomí a silné maskulinity schopné vzepřít se útlaku, avšak je díky němu prvním chovancem přesně popisující sestru Ratchedovou a její manipulativní opresivní praktiky na oddělení.⁵⁸³

⁵⁷⁹ KESEY, Ken. *Vyhod'me ho z kola ven*. V nakladatelství Argo vydání druhé. Praha: Argo, 2018, s. 88.

ISBN 978-80-257-2458-3.

⁵⁸⁰ Tamtéž, s. 9.

⁵⁸¹ Tamtéž, s. 14-15.

⁵⁸² Tamtéž s. 22.

⁵⁸³ Tamtéž, s. 58-60.

Maskulinitu Dalea Hardinga definuje jeho potlačovaná homosexualita, kterou se snaží kompenzovat svou velice atraktivní ženou. Tou se neustále chlubí svému okolí a tvrdí, že jí v posteli nikdy nemá dost. Vadí mu však, že jeho žena často pokukuje po silných mužích⁵⁸⁴ a jejich osobní setkání v nemocniční knihovně je velice chladné.⁵⁸⁵ Neustále hovoří o sexu – je jím přímo posedlý – a chápe maskulinitu jako schopnost sexuálně dominovat ženy. Když McMurphy přichází na oddělení a nárokuje si roli nového vůdce smečky, Harding konstatuje, že je „rozsoudí libida.“⁵⁸⁶

Kesey vyobrazuje aktivní libido za jeden z hlavních rysů silné maskulinity. Většinu myšlenek o mužské dominanci nad ženou prostřednictvím sexuality však formuluje Harding potlačující svou sexuální orientaci. Jakkoliv proto nemůže ohrozit matriarchální systém, Kesey k němu nezaujímá nikterak negativní a zesměšňující postoj. Hlavním zdrojem Hardingovy slabosti a „malosti“ není jeho sexuální orientace, ale strach z přijetí sebe sama a ustupování nárokům konzervativní společnosti. Svou orientaci přiznává McMurphymu až v samotném závěru knihy, kdy se díky němu je schopen postavit na vlastní nohy a sestra nad ním nemá prakticky žádnou moc. S McMurphym si podávají ruku a jeho přiznání jej v očích protagonisty nijak nesnížilo.⁵⁸⁷

Hardingova homosexualita oslabuje jeho maskulinitu především z toho důvodu, že ji není schopen přijmout. Kesey jejím prostřednictvím kritizuje homofobní společnost a připouští existenci svébytné homosexuální maskulinity, kterou ztělesňují muži otevřeně vyjadřující svou sexualitu, byť nesměřující k ženám. Harding se však takovýmto mužem nestává a po odchodu z nemocnice jej vyzvedává jeho manželka.⁵⁸⁸

Kromě sexuality v románu Dale Harding hraje velice důležitou úlohu intelektuála popisujícího opresivní režim fungující na náznaku a nenápadném systematickém ponižování.⁵⁸⁹ On je postavou formulující klíčovou větu celého díla: „*Jsme tady obětí matriarchátu, milý příteli,*“⁵⁹⁰ a on jako první z chovanců přijímá realitu, když označuje

⁵⁸⁴ KESEY, Ken. *Vyhoďme ho z kola ven*. V nakladatelství Argo vydání druhé. Praha: Argo, 2018, s. 42. ISBN 978-80-257-2458-3.

⁵⁸⁵ Tamtéž, s. 152-153.

⁵⁸⁶ Tamtéž, s. 23.

⁵⁸⁷ Tamtéž, s. 258-259.

⁵⁸⁸ Tamtéž s. 270.

⁵⁸⁹ Tamtéž, s. 59.

⁵⁹⁰ Tamtéž.

Velkou sestru za svini.⁵⁹¹ Zároveň však nemá sílu se vzepřít a popisuje společnost jako systém, ve kterém silní vlci ukazují slabým králíčkům jejich místo v norách.⁵⁹²

V průběhu románu se Harding stejně jako ostatní díky vlivu McMurphyho obrací proti Velké sestře. Během závěrečné noční oslavy na oddělení dokonce přijímá vůdčí úlohu, když odlákává noční dozor a plánuje ranní postup při čelení následkům. Z ušlápnutého nervózního intelektuála se stává samostatná bytost a Bromden o něm obdivně říká: „*Byl jsem rád, že je tady.*“⁵⁹³ Podle Hardinga se díky McMurphymu stali z králíků na oddělení vlci a odmítá utéci oknem, protože je pro něj důležité odejít hrdě a nezávisle hlavní branou.⁵⁹⁴

V podkapitole věnující se Bromdenovi již byla nadnesena otázka revolty chovanců proti Velké sestře. Ačkoliv Harding na konci románů říká, že již nejsou králíci, otázkou zůstává, zda si skutečně osvojili pravou silnou maskulinitu, nebo se pouze stali závislími na novém vůdci. Jakkoliv totiž McMurphy zbavil Velkou sestru jejího vlivu nad oddělením, svoboda chovanců a jejich schopnost odejít z oddělení vychází pouze z jeho vlivu na ně. Jejich svoboda a samostatnost je pouze tak silná jako jeho odkaz a Harding se na konci během McMurphyho absence na oddělení při rozdávání karet marně snaží znít jako on.⁵⁹⁵ Zcela nezávislá a samostatná maskulinita neomezující se na tlak okolí tak nebyla dosažena ani v jednom případě.

9.6.6 Billy Bibbit

Předchozí odstavec potvrzuje i tragický osud Billyho Bibbita – jednatřicetiletého muže chlapeckého vzhledu a slabé tělesné konstituce.⁵⁹⁶ Billy patří mezi „akuťáky“ a trpí nesmírně nízkým sebevědomím. Má vadu řeči a koktá, což symbolizuje jeho slabost a neschopnost postavit se sám za sebe. Přesto je rád za pozornost, jakou mu McMurphy věnuje, a Bromdena komentuje slovy: „*Kdybych já byl němej, zabil bych se.*“⁵⁹⁷ Touží proto po svém místě ve společnosti a po normálním životě, na který si však nevěří.

⁵⁹¹ KESEY, Ken. *Vyhoďme ho z kola ven*. V nakladatelství Argo vydání druhé. Praha: Argo, 2018, s. 58. ISBN 978-80-257-2458-3.

⁵⁹² Tamtéž, s. 60.

⁵⁹³ Tamtéž, s. 257.

⁵⁹⁴ Tamtéž, s. 257-258.

⁵⁹⁵ Tamtéž, s. 269.

⁵⁹⁶ Tamtéž, s. 247.

⁵⁹⁷ Tamtéž, s. 26.

Billyho mužská identita je naprosto devalvovaná jeho panictvím a strachem ze sexuality, kdy se i během humorné vymyšlené příhody McMurphyho červená.⁵⁹⁸ Při nabídce sňatku jej odmítla dívka a byl vyhozen z univerzity kvůli strachu z kurzů záložních důstojníků. Jeho maskulinita tak trpí snad všemi možnými slabostmi, ať už fyzickými, nebo charakterovými. Billy si proto ubližuje, pálí se cigaretami a pokusil se o sebevraždu.⁵⁹⁹

Příčinou jeho hluboké krize maskulinity je kontrolující matka a dobrá přítelkyně sestry Ratchedové, která Billymu brání v jeho osamostatnění. Odmítá si přiznat, že stárne, a proto u sebe Billyho drží a udržuje ho ve stavu závislosti na ní. Ačkoliv Billy touží studovat a najít si přítelkyni, ona ho od toho odrazuje.⁶⁰⁰ Hlavním destruktivním elementem jeho maskulinní identity je proto přehnaná mateřská péče a manipulace motivovaná povrchností stárnoucí matky.

Z tohoto vlivu jej dostává až atraktivní prostitutka Candy, s níž muži vyrážejí na rybolov. Právě na jeho postavě Kesey nejvíce zdůrazňuje důležitost sexuality pro pravou maskulinitu, protože příchodem prostitutky se z něj během pár hodin stává zcela jiný člověk. Tichý a plachý chlapec na ni obdivně hvízdá, otevírá jí pivo, pomáhá jí do lodi a během obrovských vln se v její prospěch dobrovolně vzdává své záchranné vesty, zatímco maskulinní ideál McMurphy se bojí a nechává si ji. Nakonec je to on sám, kdo jako první navrhuje rande s Candy.⁶⁰¹

Po ztrátě panictví během večírku na oddělení se Billy na krátký moment zdánlivě stává velkým sebevědomým mužem, a dokonce hovoří bez zadržnutí.⁶⁰² Velká sestra jej však okamžitě sráží zpátky na kolena výhružkou, že vše sdělí jeho matce. Billyho koktání okamžitě začíná znova a mladý muž se na zemi poníží škemráním a pláčem. Právě v tomto momentu Kesey plně odhaluje zdánlivost osvobození chovanců na oddělení. Z Billyho se jako lousknutím prstu stává slabý panikařící muž, který všechno svádí na McMurphyho a ostatní se slovy, že jej k tomu donutili. Ze strachu se tak vzdává vlivu McMurphyho, zrazuje veškerou svou revoltu a opět se dostává zcela pod moc matky a Velké sestry. Ze zoufalství, pocitu zhrzení a bezvýchodnosti situace následně páchá

⁵⁹⁸ KESEY, Ken. *Vyhod'ne ho z kola ven*. V nakladatelství Argo vydání druhé. Praha: Argo, 2018, s. 91. ISBN 978-80-257-2458-3.

⁵⁹⁹ Tamtéž, s. 116-119.

⁶⁰⁰ Tamtéž, s. 247.

⁶⁰¹ Tamtéž, s. 195-214.

⁶⁰² Tamtéž, s. 263.

sebevraždu⁶⁰³ a otázkou tedy zůstává, zda není samostatnost a sebevědomí ostatních mužů stejně zdánlivé.

9.6.7 *Charlie Cheswick*

Chovanec Charlie Cheswick v románu představuje McMurphyho spojence nejhlasitěji revoltujícího proti Velké sestře. Když Harding představuje svou teorii o vlčích a králících, on s ním nesouhlasí a tvrdí, že žádným slabým králíkem není. Bromden jej popisuje jako chlápka plného řečí o vzpouře, který však na poslední chvíli uteče strachy.⁶⁰⁴

Cheswick nespĺňuje archetyp silného muže, a naopak je popsán jako malý a tlustý muž s pleší. V románu plní funkci McMurphyho zlomené verze a připomínka, co by se s hlavním protagonistou mohlo stát. Po svém příchodu se mu totiž chováním velice podobal, dokud jej Velká sestra nedostala pod svou moc.⁶⁰⁵ Ztělesňuje proto malého slabého muže, který prošel ztrátou své svobodomyšlnosti a silné maskulinity. Jeho krize, stejně tak jako krize všech ostatních chovanců, spočívá v jakési symbolické kastraci, kdy jej Vrchní sestra zbavila jeho sebeúcty.

I přesto lze Cheswicka považovat za muže, který v rámci děje ukazuje významnou duševní sílu a odhodlání bojovat o svou svobodu. K McMurphyho rebelii se aktivně přidává jako první, jako jediný s ním napoprvé hlasuje pro sledování baseballu⁶⁰⁶ a jako první vyžaduje odemykání ložnic o víkendech a volný výdej cigaret.⁶⁰⁷ V momentě, kdy se McMurphy stahuje do ústraní a všichni ostatní jej následují, Cheswick pokračuje ve své vzpouře sám.⁶⁰⁸ Jakmile po rezignaci všech ostatních ztrácí naději na poražení Velké sestry, raději páchá sebevraždu, než aby dál žil pod útlakem.⁶⁰⁹

Charlese Cheswicka lze považovat za muže, který se hodnotami svobody a důstojnosti řídí nezávisle na McMurphym. Dokonce se těmito ideály řídí i silněji než hlavní protagonista, protože zrzavý Ir z počátku považuje svou válku proti Ratchedové za zdroj obdivu a peněz, kdy se snaží ukázat, že to „není větší chlápák než on.“⁶¹⁰ Zatímco McMurphy ze svého odboje ustupuje, Cheswick si raději bere život v tom, co by sociolog

⁶⁰³ KESEY, Ken. *Vyhoďme ho z kola ven*. V nakladatelství Argo vydání druhé. Praha: Argo, 2018, s. 263-267. ISBN 978-80-257-2458-3.

⁶⁰⁴ Tamtéž, s. 61-63.

⁶⁰⁵ Tamtéž, s. 134.

⁶⁰⁶ Tamtéž, s. 105.

⁶⁰⁷ Tamtéž, s. 142.

⁶⁰⁸ Tamtéž, s. 146.

⁶⁰⁹ Tamtéž, s. 148.

⁶¹⁰ Tamtéž, s. 68-69.

Émile Durkheim označil za *fatalistickou sebevraždu* – sebevraždu způsobenou despotickou společností, jejíž normy utlačují a zadušují jednotlivce.⁶¹¹

Ačkoliv tedy Cheswick z počátku působí téměř jako parodie silného drsnáka McMurphyho, jeho vnitřní odhodlání z něj činí specifický typ muže. Muže, který na svou maskulinitu nikdy zcela nerezignoval a raději si vzal život. Román McMurphyho často staví do pozice mučedníka, který položil život za principy svobody a revolty proti útlaku zbavující muže jejich maskulinity. Během léčby elektrošoky využívá symboliku kříže a trnové koruny,⁶¹² avšak jeho revolta by patrně nikdy neproběhla bez symbolického úderu do hrudníku, který mu Cheswick zasadil svou sebevraždou. Cheswick proto symbolizuje muže plně si uvědomujícího, že život bez maskulinity postavené na svobodě, důstojnosti a vnitřní síle nemá smysl.

9.6.8 Pete Bandini

Chronik Pete Bandini trpí mentální retardací způsobenou promáčknutím lebky při porodu, což mu podle Bromdena přineslo výhodu neschopnosti Kombajnu zabudovat do něj kontrolky.⁶¹³ Po celou dobu děje pouze opakuje slova „jsem unavený“ a chováním se nijak významně neprojevuje. Tento živoucí duch se vyznačuje pasivitou a letargií, takže na první pohled slouží jako dokonalý příklad zlomeného muže. Na jednom ze sezení však ve zcela nečekaném aktu odporu dává pěstí černému frajerovi a normální řečí spouští svůj monolog vysvětlující, že Velká sestra mužům na oddělení krade svobodu a život. Burcuje je k tomu, aby se vzepřeli, protože oni mají ještě šanci žít. Následně se vrací do svého původního stavu únavy a pasivity.⁶¹⁴

Význam Bandiniho jednorázového odporu je pro maskulinitu a její vyobrazení zásadní, protože svým zcela nečekaným aktem revolty ukazuje, že v každém muži vězí touha po svobodě a uplatnění lidského potenciálu. Nečekaný odpor ke „kouložroutce“ Ratchedové ukazuje, že maskulinita, svoboda a život jsou tři zcela propojené veličiny, o které muž může připravit až smrt.

⁶¹¹ JANDOUREK, Jan. *Úvod do sociologie*. Praha: Portál, 2003, s. 26. ISBN 80-717-8749-3.

⁶¹² KESEY, Ken. *Vyhodíme ho z kola ven*. V nakladatelství Argo vydání druhé. Praha: Argo, 2018, s. 237-238. ISBN 978-80-257-2458-3.

⁶¹³ Tamtéž, s. 49.

⁶¹⁴ Tamtéž, s. 50-51.

9.6.9 Frederickson

Frederickson ztělesňuje zvláštní kombinaci maskulinní agresivity a submisivnosti zároveň. Jedná se o epileptika děsícího se záchvatů, a proto si raději bere dvojnásobnou dávku léků. Trpí záchvaty agrese, po nichž se však omlouvá, a neustále si stěžuje na poměry na oddělení, kde se nalézá dobrovolně. Po sepsání propouštěcích papírů vždy zacouvá a raději zůstává pod kontrolou Velké sestry.⁶¹⁵ Znázorňuje tak závislou maskulinitu trpící bází ze svobody, kterou má neustále na dosah ruky. Po tragických událostech na konci románu se dozvídáme, že sebral odvahu na odchod z oddělení.⁶¹⁶

9.6.10 Sefelt

Sefelt trpí stejně jako Frederickson epilepsií, avšak odmítá jíst prášky a dává je svému kamarádovi. Jeho maskulinita je kromě strachu ze svobody raněná také komplexy ze svého vzhledu, protože chovanec prášky viní z plešatění a raději podstupuje četné záchvaty, než aby je požíval.⁶¹⁷ Zatímco Fredericksona sráží k zemi jeho zdravotní dysfunkce, Sefelt má komplexy ze vzhledu. Pozitivní vývoj však sledujeme během závěrečné oslavy na oddělení, kde si po záchvatu bere prášek.⁶¹⁸ Nakonec i on spolu Fredericksonem opouští oddělení.⁶¹⁹

9.6.11 Maxwell Taber

Taber se v románu objevuje pouze na začátku, ale hraje důležitou roli muže „napraveného“ Kombajnem. Na oddělení plném servility a strachu z autority Velké sestry jako jediný projevuje asertivitu, když se ptá na původ svého léku.⁶²⁰ Velkou sestru i takto nepatrný projev děsí do té míry, že jej nechává odvézt na elektrošoky a Max se vrací domů pohublý, zamodralý a zcela poddajný.⁶²¹ Své maskulinní identity je tak zcela zbaven a je považován za úspěšně vyléčeného pacienta.

9.6.12 Plukovník Matterson

Starý plukovník se v průběhu děje nevyznačuje ničím jiným než na první pohled nesouvislými verbálními projevy. Během nich zmiňuje Republikánskou stranu a v jedné

⁶¹⁵ KESEY, Ken. *Vyhoďte ho z kola ven*. V nakladatelství Argo vydání druhé. Praha: Argo, 2018, s. 149. ISBN 978-80-257-2458-3.

⁶¹⁶ Tamtéž, s. 268-269.

⁶¹⁷ Tamtéž, s. 149-150.

⁶¹⁸ Tamtéž, s. 165.

⁶¹⁹ Tamtéž, s. 268-269.

⁶²⁰ Tamtéž, s. 34.

⁶²¹ Tamtéž, s. 37-40.

z Bromdenových halucinací mu jeho obří tvář říká, že „Amerika je televize.“⁶²² Matterson ukazuje úpadek dávného maskulinního ideálu válečníka, ze kterého se v jeho podání stal pouze starý slabý muž bez jakéhokoliv užitku společnosti. V připodobnění Ameriky k televizi navíc naznačuje kritiku masového konzumerismu a populární kultury.

9.6.13 George Sorenson

„Cachtal George“ trpí fobií z mikrobu a odmítá se dotknout čehokoliv nečistého. Ačkoliv se po celou dobu zdá jako ničím nevýjimečná oběť Kombajnu, jedná se o bývalého rybáře, který během plavby na rozbouřeném moři ukazuje své skvělé kapitánské schopnosti a právem sklízí obdiv mužů v přístavu.⁶²³ Na Georgovi je ukázána potřeba silného sebevědomého muže být ve svém okolí k užitku a hrát významnou roli. Celá výprava je na něm závislá a umožňuje mu ukázat dlouho potlačované schopnosti, které se téměř bál McMurphymu zmínit.⁶²⁴ Ztělesňuje tak kontrast neohroženého vyzyvatele živlů a vyděšeného muže odmítajícího se zamazat. Proto se v něm mísí ryze „chlapské“ i ryze nemaskulinní prvky.

9.6.14 Scanlon

Scanlon je spolu s McMurphym jediným „akutákem“ na oddělení, který tam musí přebývat ze soudního příkazu.⁶²⁵ Jeho mužství je popsáno jako agresivní a toužící po vyhlazení všech autorit, tedy Velké sestry i celé vlády.⁶²⁶ Na konci románu vybízí Bromdena k útěku a symbolicky od něj přijímá McMurphyho čepici.⁶²⁷ Představuje tak nepokořenou, avšak agresivní a nestabilní maskulinitu.

9.6.15 Starý Blasic, Ellis a Ruckly

Trojice mužů nemá pro děj téměř žádný význam a jejich osobnosti nejsou autorem rozpracovány. Starý Blasic, nejstarší „vegeták“ je během jedné z Bromdenových halucinací rozpárán v mašinérii Kombajnu a ráno skutečně umírá.⁶²⁸ Ellis se z „akutáka“ stal chronikem po přílišné dávce elektrošoků a Ruckly je chronikem neustále opakujícím větu „do prrrdele se starou!“⁶²⁹ Kromě nadávky na ženu o žádném u mužů nelze

⁶²² KESEY, Ken. *Vyhod'ne ho z kola ven*. V nakladatelství Argo vydání druhé. Praha: Argo, 2018, s. 117. ISBN 978-80-257-2458-3.

⁶²³ Tamtéž, s. 212-214.

⁶²⁴ Tamtéž, s. 190-191.

⁶²⁵ Tamtéž, s. 162.

⁶²⁶ Tamtéž, s. 63.

⁶²⁷ Tamtéž, s. 272-273.

⁶²⁸ Tamtéž, s. 80-82.

⁶²⁹ Tamtéž, s. 18-19.

konstatovat nic jiného, než že se jedná o další oběti Kombajnu reprezentovaného ženou potlačující maskulinitu mužů.

9.6.16 Turkle

Turkle, noční hlídač černé pleti, je na rozdíl od černých machrů vykreslen jako spíše pozitivní postava, která s Bromdenem hovoří slušně a v noci mu povoluje příliš utaženou deku.⁶³⁰ Neoplývá však vysokou inteligencí, hodně pije, kouří marihuanu a noční party povoluje pouze za podmínkou, že bude mít sex s Candy.⁶³¹ Jedná se tak o muže nepříliš dobře vykonávajícího své povolání, jehož maskulinita je pošramocena nízkým socioekonomickým statutem, nízkou inteligencí a příslušností k diskriminovanému etniku.

9.7 Shrnutí vyobrazení maskulinity ve *Vyhoďme ho z kola ven*

Mužské postavy v románu Kena Keseyho procházejí hlubokou krizí maskulinity způsobenou opresivními společenskými strukturami zvanými Kombajn. Společnost je tlačí do pozice nesvobodných, vystrašených a submisivních jedinců nevyjadřujících svou sexualitu, která by pro matriarchální systém mohla představovat hrozbu. Maskulinita je tedy postavena na lidské svobodě, nepoddajnosti, sexualitě a charakterové síle považované za „velikost.“

9.7.1 *Role fyzické dominance a charakteru*

Drsný vzhled a fyzická konstituce ztělesněné McMurphym v románu představují velice důležitý rys silné maskulinity a autor klade důraz na vyzdvihování správného „chlapského vzhledu.“ McMurphy jako maskulinní archetyp drsnáka stojí v přímé opozici s pohublým chlapeckým Billym, zženštilým Hardingem a malý oplácaným Cheswickem, kteří se svou maskulinní identitou mají vážné problémy. Jeho schopnost se porvat mu navíc zjednává respekt a pomáhá mu vypořádat se s kapitánem v přístavu i černými frajery ve sprše.

Základní podmínkou pro maskulinní identitu není pouze síla fyzická, jak se dozvídáme z příkladu dvoumetrového Bromdena. Ten se i přes svou výšku cítí díky nízkému sebevědomí malý a žije ve strachu před svým okolím. Duchovní velikost tak hraje v díle mnohem větší roli a Bromden i jeho otec se nakonec stali menšími než jeho matka, která

⁶³⁰ KESEY, Ken. *Vyhoďme ho z kola ven*. V nakladatelství Argo vydání druhé. Praha: Argo, 2018, s. 82. ISBN 978-80-257-2458-3.

⁶³¹ Tamtéž, s. 248-249.

je oba získala pod svůj vliv. Opačný případ nastává během rybolovu, kdy muži rostou a přijímají silnou sebevědomou maskulinitu. V té nehraje výraznou roli ani intelekt a vzdělání, jak nám ukazuje zženštilý a vystrašený Harding.

9.7.2 *Role společnosti a statusu*

Společnost je v díle *Vyhod'ne ho z kola ven* vyobrazena jako opresivní matriarchální mašinérie, která pomocí svých institucí postupně a velice nenápadně potlačuje svobodu člověka, a především maskulinitu mužů. Ženy si totiž nárokují maskulinní pozice síly a dominance, aby dokonce i muže na vysokých společenských postech dostávaly pod svůj vliv.

Muži v románu se nacházejí v pozicích obětí společnosti a jako chovanci psychiatrické léčebny jsou systematicky utlačováni Velkou sestrou, která coby zástupce společenských institucí zjednává jejich „nápravu“. McMuprhy sám říká, že Ratchedová představuje pouze součást většího opresivního systému a po jejím odstranění přijde další.⁶³² Jakákoliv revolta, či odlišnost mužů představuje hrozbu matriarchátu, jehož umělá a na první pohled líbivá fasáda ztělesňovaná sestrou Ratchedovou se snadno bortí při společném aktu vzdoru mužů.

Maskulinita v díle je tedy definována revoltou proti utlačujícímu matriarchátu, ačkoliv dílo ukazuje nemožnost mužů žít zcela individualisticky a nezávisle. McMurphy, jakkoliv prokazoval odvahu a svobodomyšlnost, přijal svou roli vůdce oddělení a jednal na základě očekávání chovanců. I on ukazoval, že pozice věčného rebela a drsnáka je pro něj do určité míry svazující a vychází ze společenského tlaku. Naopak svoboda chovanců zcela závisela na jeho vlivu na oddělení, takže pouze vystřídali opresivního vůdce Velkou sestru za liberálního vůdce McMurphyho. Z tohoto kruhu vzájemné závislosti se tak dokázal vymotat pouze vypravěč, který se vypravil hledat utopickou a dávno ztracenou společnost kmenového zřízení.

Bromden v díle kritizuje matriarchální Kombajn jako výsledek moderní konzumní společnosti postavené na technologiích a jako ideální společnost chápe jednoduché kmenové zřízení se silným náčelníkem v čele a tradiční dělbu práce mezi muži a ženami. Kontakt s přírodou a lov hraje zcela zásadní roli pro nabytí sebevědomé silné maskulinity,

⁶³² KESEY, Ken. *Vyhod'ne ho z kola ven*. V nakladatelství Argo vydání druhé. Praha: Argo, 2018, s. 160. ISBN 978-80-257-2458-3.

díky které se muži cítí velcí. Kesey tak ukazuje, že maskulinita spočívá v přijetí své společenské role a nemůže nikdy fungovat zcela individualisticky a nezávisle na okolí.

9.7.3 Role emocí a přátelství mezi muži

Muži na oddělení jsou na počátku díla manipulováni do stavu vzájemného „fizlování“ a ponižování během skupinových sezení, čímž posilují matriarchální opresivní režim Velké sestry. Přátelství mezi muži tak představuje základní akt vzdoru proti jejich útlaku a McMurphy vyhrává sázku o zlomení klidné fasády Velké sestry až v momentě, kdy se k jeho rebelii při sledování baseballu přidávají i další.

Přesto Kesey v osobě McMurphyho zobrazuje i tak často zmiňovaný soutěživý aspekt maskulinity cítící potřebu se prosadit na úkor druhých. McMurphy ihned po příchodu oznamuje svůj záměr stát se pánem oddělení a vydělat na úkor ostatních v kartách či různých sázkách. Jeho naprosto otevřený kapitalistický záměr prosadit se nad ostatními způsobuje odcizení od ostatních mužů, kterým vadí, že pořád vyhrává.⁶³³ Tento americký kapitalistický duch téměř zabraňuje úspěšné „revoluci“ a opět muže rozkmotřuje v souladu se zájmy Velké sestry. Kesey tak k němu zaujímá do jisté míry odměřený postoj a ukazuje, že soutěživost a nevraživost mezi muži je v konečném důsledku oslabuje.

S ohledem na emoce hraje hlavní roli schopnost se upřímně smát i ne zcela veselým věcem a užívat si radosti ze života navzdory všem potížím. Zatímco veselost a smích je považována za primárně mužskou vlastnost, ženy jsou v románu povětšinou emočně chladné a neustálý úsměv Velké sestry je neupřímný a zcela falešný. Naopak hlasitý usměvavý McMurphy přímo kontrastuje s tichou ustrašenou atmosférou na oddělení, kde muži žijí téměř jako pod jakýmsi emočními sedativy.

McMurphy je ochoten ostatním mužům naslouchat a věnuje jim pozornost. Vytváří mezi nimi bezpečné prostředí, kde se dokonce i Harding nebojí přiznat, že je homosexuálem. Zároveň se však sám bojí ukázat svou ustaranou unavenou stránku, které si Bromden všimá během zastávky před jeho domem z dětství. Neohrožená silná maskulinita protagonisty je proto do jisté míry pózou, pod níž se skrývá ustaraný muž se svými

⁶³³ KESEY, Ken. *Vyhod'ne ho z kola ven*. V nakladatelství Argo vydání druhé. Praha: Argo, 2018, s. 226. ISBN 978-80-257-2458-3.

obavami a nedokonalostmi. Na závěrečné oslavě jde spát s prostitutkou Sandy a oba dva se k sobě pouze tulí „jako dvě unavený děcka.“⁶³⁴

9.7.4 *Role rodiny*

Rodina a manželství v díle hrají především roli společenské instituce, která muže i ženy svazuje do jejich poslušné role kolečka v Kombajnu. Max Taber se po své léčbě elektrošoky vrací domů, kde se „*sklání nad omámenou postavou svoji paničky, nad svýma dvěma holčičkama, teprve čtyřletou a teprve šestiletou, (...); přizpůsobuje teď je, tak jako tam přizpůsobili jeho.*“⁶³⁵ Bromden kritizuje moderní rodinu, kde jsou podle něj všichni stejní a dítě si ani nevšimne, když se ze školy omylem vrátí do špatného domu.⁶³⁶

V moderní společnosti je to podle Bromdena právě rodina, co muže svazuje. McMurphyho považuje za svobodného z toho důvodu, že „*nemá manželku, která by chtěla nové lino. (...) Nikoho, o koho by se musel starat, proto je svobodný a může být dobrým šejdířem.*“⁶³⁷ Pád svého otce vysvětluje silou jeho ženy, která se postupem času stala větším než on a donutila jej prodat pozemky jeho kmene.⁶³⁸ V obou případech představují ženy jakési nositelky konzumerismu, jejichž touha po materiálních statcích a penězích muže svazuje a zbavuje je jejich velikosti. Za ideál rodiny je tak považována rodina tradiční, kde muži plní roli lovců a ženy se starají o domácnost.

Dalším škodlivým aspektem moderní rodiny je přílišná závislost mužů na matkách, které je odmítají pustit do světa z obav o své stáří. Tento případ ztělesňuje Billy Bibbit, kterého rodina zbavuje maskulinity nikoliv kvůli utlačující manželce, ale kvůli kontrolující matce srážející jeho sebevědomí.

9.7.5 *Role války a hrdinství*

Pro maskulinní identitu není válečná zkušenost v díle *Vyhod'me ho z kola ven* nikterak určující, ačkoliv se o McMurphyho dozvídáme, že v Koreji organizoval útěk ze zajateckého tábora a byl vyznamenán Válečným křížem. Na základě jeho následného propuštění za nekázeň můžeme učinit závěr, že protagonistovo protikladné působení v armádě se vyznačovalo odmítnutím podřízení se autoritám a zachování vlastní

⁶³⁴ KESEY, Ken. *Vyhod'me ho z kola ven*. V nakladatelství Argo vydání druhé. Praha: Argo, 2018, s. 260. ISBN 978-80-257-2458-3.

⁶³⁵ Tamtéž, s. 39-40.

⁶³⁶ Tamtéž, s. 201-202.

⁶³⁷ Tamtéž, s. 82-83.

⁶³⁸ Tamtéž, s. 178-179.

autonomie jako hlavního principu jeho maskulinity. Místo toho, aby válečná zkušenost ovlivnila jeho mužnost, jeho mužnost naopak formovala jeho válečnou zkušenost.

Bromden coby válečný veterán naopak trpí kvůli svému působení ve druhé světové válce traumatem, které se odráží v jeho halucinacích o mlze a elektrických obvodech zabudovaných do lidí. Pozice radarového technika výrazně ovlivnila jeho paranoiu o kontrolních mechanismech Kombajnu a strach z náletů jej nutí utíkat do neexistující bezpečné mlhy, která byla používána k zakrytí letišť. Na jeho ustrašenou paranoidní maskulinitu tak měla válka značně negativní vliv.

Idea muže jako statečného válečníka proto není pro maskulinitu nikterak podstatná a autor naopak rozporuje její existenci jako takovou. Válka a armáda z jeho pohledu maskulinitu neposilují, protože muže nutí poslouchat rozkazy a naprosto rezignovat na svou individualitu.

9.7.6 Role náboženství

Náboženství má pro maskulinní identitu v díle spíše negativní význam a síla mužství vůbec nezávisí na víře v Boha. Kesey se zaměřuje na represivní aspekt náboženství vzhledem k sexualitě, kterou se konzervativní křesťanská morálka snaží potlačit. Zdravotní sestra slečna Pilbowová je popsána jako nenápadná tichá katolička, která se McMurphyho sexuality bojí a ze strachu z jeho blízkosti si dává křížek do úst.⁶³⁹ Turkle a McMurphy si z její víry dělají legraci a při svém fantazírování o ní se bojí, že by je při sexu švihala krucifixem.⁶⁴⁰ Víra v boha tak představuje především omezování sexuality, a tedy i maskulinity.

Křesťanství jako nositel civilizace muže vytrhává z jejich přirozeného kmenového života v přírodě a tvoří tak oporu opresivního Kombajnu. Bromdenova matka si jako křesťanka odmítla vzít manželovo jméno, a naopak silného velkého náčelníka přiměla k prodání pozemků a životu v moderní civilizaci.⁶⁴¹ Ernst Troeltsch v souvislosti s rolí křesťanství ve společnosti již na začátku století kritizoval skutečnost, že katolictví klade přílišný důraz na středověký konzervatismus a protestanství zase na kapitalistickou morálku. Křesťanství tak v sekularizované společnosti nedokáže nabídnout odpovědi na sociální otázky moderního světa a ztrácí jakýkoliv revoluční charakter nabízející lidem

⁶³⁹ KESEY, Ken. *Vyhoďme ho z kola ven*. V nakladatelství Argo vydání druhé. Praha: Argo, 2018, s. 76. ISBN 978-80-257-2458-3.

⁶⁴⁰ Tamtéž, s. 254.

⁶⁴¹ Tamtéž, s. 178-179

alternativu.⁶⁴² Jinými slovy, křesťanství se stalo nástrojem Kombatů a také se potřebovalo vymezit proti němu.

9.7.7 *Role sexuality*

Aktivní nespoutaná sexualita ztělesněná McMurrhym představuje základní pilíř silné sebevědomé maskulinity, kterou se opresivní režim Velké sestry, potažmo celé společnosti, snaží omezovat. McMurry je na oddělení poslán jako sexuální deviant, jehož sexuální život začal v deseti letech s devítiletou dívkou.⁶⁴³ On sám dokonce zlehčuje své nařčení ze znásilnění nezletilé⁶⁴⁴ a přátelí se s prostitutkami z Portlandu.

Osvojení silné maskulinity chovanců jde v ruku v ruce s jejich sexuálním probuzením, což ukazuje jejich naprostá fascinace prostitutkou Candy, která s nimi absolvuje rybolov. Bromden popisuje, jak se při jejím příchodu na oddělení zastavil život a všichni stáli zcela fascinovaní její přítomností.⁶⁴⁵ Po návratu z rybolovu na oddělení chovanci začali vyvěšovat plakáty nahých žen⁶⁴⁶ a pro Billyho je ztráta panictví završením postupné cesty za sebeúctou a sebevědomím, byť pouze na okamžik.⁶⁴⁷

Sexualita je tak pro maskulinitu zcela zásadní její potlačování znamená potlačování samotné podstaty mužství. Totéž platí i o homosexualitě Dalea Hardinga, jehož posedlost sexem se ženami pramení z jeho potlačované sexuální orientace. Dale nebude nikdy schopen uspokojit svou atraktivní ženu a navždy se bude utápět v pocitu nejistoty a nízkého sebevědomí. Jeho cesta k osvobození a integritě osobnosti spočívá pouze v přijetí vlastní sexuality a vzepření se homofobnímu Kombatů.

9.7.8 *Role žen*

Se sexualitou úzce souvisí i vztah mužů a žen. V matriarchální společnosti totiž ženy vystupují v roli symbolických „kastrátorek“ neboli podle McMurryho „kouložroutek“, které potlačují mužskou sexualitu z toho důvodu, aby je muži nemohli dominovat. Zdravá sexualita podle autora funguje na základě aktivní mužské sexuality usilující o ženy a

⁶⁴² DORRIEN, Gary. *Social Ethics in the Making: Interpreting an American Tradition*. Malden: Wiley-Blackwell, 2011, s. 5. ISBN 978-1-4051-8687-2.

⁶⁴³ KESEY, Ken. *Vyhod'ne ho z kola ven*. V nakladatelství Argo vydání druhé. Praha: Argo, 2018, s. 216-217. ISBN 978-80-257-2458-3.

⁶⁴⁴ Tamtéž, s. 35.

⁶⁴⁵ Tamtéž, s. 194.

⁶⁴⁶ Tamtéž, s. 220.

⁶⁴⁷ Tamtéž, s. 263.

pasivní ženské sexuality hrající roli sexuálního objektu. Na tomto systému pak stojí patriarchát a mužská dominance ve společnosti, kterou se ženy rozhodly zničit.

Moderní společnost je tedy stále více a více matriarchální, a dokonce i muži jako doktor Spivey se reálně nacházejí pod vlivem manipulativních žen. Ženy vystupují v roli potlačovatelek skutečné silné maskulinity a její velikost srážejí v zájmu velikosti vlastní. S tím souvisí i skutečnost, že Bromden ve svých halucinacích dokonce vidí Velkou sestru jako nadlidské nafukující se monstrum připravené na ztrestání svých mužských podřízených.⁶⁴⁸ Tato velikost je však velice vratká a vychází z neustálého přetvářování. Jak říká Bromden, poté, co přes ni McMurphy hází svůj ručník jako přes věšák jí „*trvá dobrou minutu, než se dá natolik dohromady, aby se mohla pustit do toho nejmenšího černého kluka; hlas se jí třeslavě přeskakuje, tak šílí vzteky.*“⁶⁴⁹

Krise maskulinity je proto způsobena dlouhodobým systematickým útlakem žen, které ponižují muže a omezují jejich sexualitu. Jak již bylo uvedeno v kapitole věnující se McMurphy, Velká sestra se zoufale snaží zakrýt své nadměrně vyvinuté vnady „bezpohlavním oblečením“ z toho důvodu, aby se nemohla stát sexuálním objektem. Popírá proto svou ženskost a nárokuje si mužskou roli hegemonu. Vratká matriarchální vláda padá až v situaci, kdy McMurphy její ženskost zcela doslovně odhaluje světu a ona se na oddělení vrací oblečená v ženském kroji.

Jako kontrast pro kontrolující manipulující ženy v podobě Velké sestry nebo Bromdenovy a Billyho matky román nabízí i pozitivní ženské figury nastavující zrcadlo těm záporným. Veselé prostitutky Candy a Sandy představují protiklad emočního chladu a popírané sexuality sestry Ratchedové. Ukazují dokonalý prototyp sexuálně dostupných žen, jejichž prostřednictvím se muži stávají skutečnými muži.

Důležitou ženskou postavu pak představuje japonská zdravotní sestra ztělesňující laskavost a péči o pacienty. Zatímco Velká sestra si nárokuje mužskou roli a projevuje se emočním chladem a útlakem, tato ji komentuje slovy: „*Někdy si říkám, že všechny svobodné sestry po pětatřicítce by měli propustit.*“⁶⁵⁰ Kritizuje tak její odmítání mateřské role v rodině a upozorňuje na skutečnost, že bývalé armádní sestry nejsou dobrými

⁶⁴⁸ KESEY, Ken. *Vyhoďme ho z kola ven*. V nakladatelství Argo vydání druhé. Praha: Argo, 2018, s. 87-89. ISBN 978-80-257-2458-3.

⁶⁴⁹ Tamtéž, s. 89.

⁶⁵⁰ Tamtéž, s. 234.

sestrami.⁶⁵¹ Obě skutečnosti jsou totiž v přímém rozporu se zdravou přirozenou feminitou postavené na péči a vřelosti.

9.7.9 Maskulinní ideál

Na základě výše uvedených aspektů maskulinity lze za ideál muže v díle *Vyhod'ne ho z kola ven* považovat fyzicky silného jedince, který je chopen prosazovat své zájmy i ve rvačkách. Především se však jedná o sebevědomého silného muže, který se nepoddává utiskujícím autoritám a nenechává se semlít požadavky společnosti. Takovýto muž nežije konzumním způsobem života a raději se uchyluje do přírody, kde se věnuje lovu a prostému způsobu obživy. Není pro něj proto klíčové vzdělání, intelekt, socioekonomický status ani náboženství.

Maskulinní ideál spočívá ve schopnosti se smát i navzdory nepříznivým okolnostem a ve schopnosti navazovat přátelské vztahy s ostatními muži. Jedinec se proto nepovažuje za zcela izolovaného a chápe svou zodpovědnost ke kolektivu. Náčelník Bromden, tedy vypravěčův otec, i McMurphy tímto způsobem necouvají před svou pozicí vůdců, ale zároveň ji nikdy neztotožňují s pozicí utiskovatele. Jakkoliv proto maskulinita nemůže existovat zcela nezávisle, muž by si společností nikdy neměl nechat sáhnout na základní potřeby svobody, samostatnosti, důstojnosti a sebeúcty.

Ideální muž je sexuálně aktivní a nikdy nedovolí, aby se ve vztahu k ženám stal podřízeným. I z toho důvodu se jedná o heterosexuála, protože pouze on udržuje správný balanc mezi rolí dominantního muže a pečující ženy. Nenechává se svazovat náboženstvím ani moderním konzumerismem a roli otce přijímá pouze v situaci, kdy se stává jasnou hlavou rodiny. V opačném případě jej totiž rodina omezuje a sráží jeho maskulinitu spočívající v dominanci a „velikosti.“

9.7.10 Příčiny krize maskulinity

Krizi maskulinity v díle *Vyhod'ne ho z kola ven* způsobila moderní konzumní společnost postavená na ideálu dokonalosti, uniformity a nadosobních společenských institucí postupně potlačujících základní lidskost každého jedince. V takové společnosti dochází k narušení tradičních genderových rolí a ženy se derou na mužské pozice. Popírají tak svou přirozenou feminitu a stávají se manipulankami usilující o podřízení mužů. Zbavují je tím jejich svobody, důstojnosti, vzájemného přátelství, sexuality,

⁶⁵¹ KESEY, Ken. *Vyhod'ne ho z kola ven*. V nakladatelství Argo vydání druhé. Praha: Argo, 2018, s. 234. ISBN 978-80-257-2458-3.

sebevědomí i odvahy usilovat o uplatnění svého přirozeného práva na vůdčí roli ve společnosti.

Kesey nenabízí žádné řešení této krize, neboť rebel McMurphy se vyznačuje pouze bojem proti Velké sestře, aniž by nabídl jakoukoliv alternativu chybně nastavenému společenskému systému. Chovanci v ústavu si zároveň osvojují pravou samostatnou maskulinitu pouze zdánlivě, neboť se stali závislými na osobnosti nového vůdce a jeho odkazu. Protože McMurphy nakonec podlehl Kombajnu, jejich rebelie rovněž nemá valnou šanci na úspěch. Bromdenův útěk do přírody jako možná alternativa přímé konfrontace systému naopak vychází z hledání tradiční kmenové společnosti, kterou moderní svět postupně ničí.

10 Maskulinita v díle Klub rváčů

10.1 Život Chucka Palahniuka

Chuck Palahniuk se narodil roku 1962 ve státě Washington na západním pobřeží Spojených států. Z otcovy strany se jedná o vnuka ukrajinských imigrantů, kteří v rodině měli násilnou minulost, když Chuckův dědeček Nick zastřelil svou ženu v hádce ohledně ceny šicího stroje a následně obrátil zbraň proti sobě. Sám autor spolu s rodiči a třemi sourozenci vyrůstal v mobilním domě v Burbanku a nemohl se těšit z výrazných ekonomických privilegií. Od svých čtrnácti let navíc po odchodu otce od rodiny trávil většinu času na ranči u prarodičů z matčiny strany.⁶⁵²

O jeho školních letech v Burbanku není mnoho známo, avšak Palahniuk kořeny svého zájmu o psaní klade do období páté třídy, kdy si jeden z jeho učitelů všiml literárního talentu svého žáka. Ve dvanácti letech se Chuck zamiloval do knižní série o detektivce Ellery Queen a později i do prací Stephena Kinga, které v něm vzbudily lásku k literatuře.⁶⁵³ Roku 1980 dokončil střední školu, kde si od spolužáků vysloužil titul „nedůvtipnějšího studenta.“⁶⁵⁴

Po středoškolských studiích se Palahniuk přihlásil na Oregonskou univerzitu, kde studoval žurnalistiku a roku 1986 získal v tomto oboru bakalářský titul. Život novináře jej však nenaplňoval a po krátkém působení v místním oregonském deníku začal pracovat jako mechanik diesellových motorů, kde opravoval kamiony a sepisoval technické manuály. Po večerech zároveň působil v hospici jako doprovod smrtelně nemocných pacientů na vyšetření a na skupinová setkání⁶⁵⁵ a stal se členem takzvané *Cacophony Society*.⁶⁵⁶ Všechny tyto zkušenosti měly zcela formativní vliv na jeho stěžejní kultovní dílo Klub rváčů.

Cacophony Society se sama definuje jako „volně strukturovaná síť jednotlivců spojených kolem jejich lásky ke kulturnímu hluku a hodnotovému systému usilujícímu o narušení

⁶⁵² CHAPLINSKY, Joshua. Chuck Palahniuk – Bio. *The Cult: The Official Fan Site of Chuck Palahniuk* [online]. 2014 [cit. 2021-01-01]. Dostupné z: <https://www.chuckpalahniuk.net/chuck>

⁶⁵³ TIMBERG, Scott. He seems normal. *Los Angeles Times* [online]. 2008 [cit. 2021-01-01]. Dostupné z: <https://www.latimes.com/archives/la-xpm-2008-may-19-et-palahniuk19-story.html>

⁶⁵⁴ CHAPLINSKY, Joshua. Chuck Palahniuk – Bio. *The Cult: The Official Fan Site of Chuck Palahniuk* [online]. 2014 [cit. 2021-01-01]. Dostupné z: <https://www.chuckpalahniuk.net/chuck>

⁶⁵⁵ CHAPLINSKY, Joshua. Chuck Palahniuk – Bio. *The Cult: The Official Fan Site of Chuck Palahniuk* [online]. 2014 [cit. 2021-01-01]. Dostupné z: <https://www.chuckpalahniuk.net/chuck>

⁶⁵⁶ LAIST, Randy. *Cinema of Simulation: Hyperreal Hollywood in the Long 1990s*. New York: Bloomsbury Publishing, 2015, s. 166. ISBN 978-1-6289-2079-6.

převládajících harmonií.“⁶⁵⁷ V praxi to znamená, že se jedná o organizaci razící úsilí o dobrosrdečnou a komediálně založenou revoltu proti mainstreamové kultuře. Původně pochází ze San Francisca a organizuje nejrůznější veřejné žerty jako rozdávání zapálených cigaret maratoncům, upravování nápisů na billboardech, veřejné „vraždění“ televizí a organizování průvodů Santa Clausů. Palahniukovi sloužila jako inspirace pro jeho Projekt zmatek v *Klubu rváčů*.⁶⁵⁸

První vážné pokusy o sepsání fikce se u Palahniuka začaly projevovat až v devadesátých letech během absolvování workshopu Toma Spanbauera, velikého propagátora literárního minimalismu, který předurčil autorův literární styl.⁶⁵⁹ Chuck během semináře sepsal více než sedmisetstránkovou ponuru knihu s názvem *If You Lived Here, You'd be Home Already*, avšak obrovský rozsah díla a jeho temný tón odradily všechny vydavatele. Jeho druhý ještě ponuřejší pokus s názvem *Manifesto* byl po přepsání vydán až na základě úspěchu *Klubu rváčů*.⁶⁶⁰

Teprve třetí vážný literární pokus Chucka Palahniuka tak slavil úspěch – *Klub rváčů* vydaný nakladatelstvím W.W. Norton roku 1996. Autor v něm zkombinoval svou životní zkušenost mladého neprivilegovaného muže pracující třídy, zážitků z hospice a kritiku konzumní společnosti, čímž se dokázal trefit do tepu doby podobným způsobem, jako ve své době Ken Kesey. Klub rváčů však nejprve slavil malý úspěch, neboť Palahniuk za něj dostal zálohu pouhých 6000 dolarů a na veřejná čtení podle jeho slov nepřišli nikdy více než tři lidé najednou. Uznávaným kultem se dílo stalo až díky filmu Davida Finchera z roku 1999, který se i přes komerční neúspěch rychle stal široce známou záležitostí.⁶⁶¹

Díky filmovému úspěchu *Klubu rváčů* se Palahniuk mohl začít naplno věnovat autorské činnosti a roku 1999 vydal hned dvě knihy. Náboženská satira *Program pro přeživší* a přepsaná verze *Manifesta* pod názvem *Neviditelné nestvůry* slavily u čtenářů komerční úspěch. Rok 1999 byl však pro Chucka významný i kvůli osobní tragédii, kdy jeho otce i otcovu přítelkyni zavraždil a následně spálil její žárlivý bývalý přítel. Chuck během

⁶⁵⁷ROBINSON, Roxy. *Music Festivals and the Politics of Participation*. Farnham: Ashgate Publishing, 2015, s. 108. ISBN 9781409457763.

⁶⁵⁸THOMPSON, Nato, ed. *Living as Form: Socially Engaged Art from 1991-2011*. Cambridge: The MIT Press, 2012, s. 214. ISBN 978-0262017343.

⁶⁵⁹LITERARY HUB. Chuck Palahniuk on His Childhood Love of Ellery Queen and Writing in a Good Mood. *Literary Hub* [online]. 2020 [cit. 2021-01-01]. Dostupné z: <https://lithub.com/chuck-palahniuk-on-his-childhood-love-of-ellery-queen-and-writing-in-a-good-mood/>

⁶⁶⁰CHAPLINSKY, Joshua. Chuck Palahniuk – Bio. *The Cult: The Official Fan Site of Chuck Palahniuk* [online]. 2014 [cit. 2021-01-01]. Dostupné z: <https://www.chuckpalahniuk.net/chuck>

⁶⁶¹PALAHNIUK, Chuck. *Klub rváčů*. Praha: Odeon, 2011, s. 190-192. ISBN 978-80-207-1350-6.

soudního líčení vyjádřil souhlas s uděleným trestem smrti, avšak porota jej nakonec změnila na doživotí.⁶⁶²

Dva roky po velice komerčně úspěšném románu *Choke* z roku 2001⁶⁶³ Palahniuk ukončil spekulace o své sexualitě a oznámil, že je homosexuál. Se svým partnerem si zakoupil pozemek v okolí řeky Columbie ve Washingtonu a podle vlastních slov žije velice poklidným životem plným zahradničení.⁶⁶⁴

O to více překvapivý je jeho temný, násilný a explicitně sexuální literární kánon. Chuck Palahniuk se ani přes komerční úspěch nebojí pokračovat v provokativní temné tvorbě a jeho povídka *Guts* popisující nevydařené případy „extrémní“ masturbace, během níž dochází i k explozi vnitřních orgánů, čtenářům způsobila takový šok a pohoršení, že během jejího čtení byly magazínem *Playboy* uváděny dvě stovky případů omdlení.⁶⁶⁵

Od roku 2004 Chuck Palahniuk pořádá online workshopy a díky internetu si buduje věrnou čtenářskou základnu.⁶⁶⁶ S pár výjimkami se od zahájení své spisovatelské dráhy drží pravidla vydání jedné knihy ročně a v posledních pěti letech formou komiksů dokonce vydal dvě pokračování *Klubu rváčů*. V současnosti se i přesto nachází ve finanční tísní poté, co mu v roce 2018 jeho účetní zpronevěřil několik milionů dolarů. Podle jeho vlastních slov to autora pouze motivuje k větší pracovní aktivitě, o čemž vypovídá i jeho spolupráce na hned šesti televizních projektech současně.⁶⁶⁷

10.2 Minimalismus

Chuck Palahniuk a jeho dílo *Klub rváčů* se díky vypravěči skákajícím v čase, prolínajícím své vyprávění se záblesky perspektivy jiné postavy a užívajícím černého humoru může

⁶⁶² AKBAR, Arifa. Chuck Palahniuk: 'I shy away from non-consensual violence'. *The Independent* [online]. 2012 [cit. 2021-01-01]. Dostupné z: <https://www.independent.co.uk/arts-entertainment/books/features/chuck-palahniuk-i-shy-away-non-consensual-violence-7851425.html>

⁶⁶³ CHAPLINSKY, Joshua. Chuck Palahniuk – Bio. *The Cult: The Official Fan Site of Chuck Palahniuk* [online]. 2014 [cit. 2021-01-01]. Dostupné z: <https://www.chuckpalahniuk.net/chuck>

⁶⁶⁴ TIMBERG, Scott. He seems normal. *Los Angeles Times* [online]. 2008 [cit. 2021-01-01]. Dostupné z: <https://www.latimes.com/archives/la-xpm-2008-may-19-et-palahniuk19-story.html>

⁶⁶⁵ AKBAR, Arifa. Chuck Palahniuk: 'I shy away from non-consensual violence'. *The Independent* [online]. 2012 [cit. 2021-01-01]. Dostupné z: <https://www.independent.co.uk/arts-entertainment/books/features/chuck-palahniuk-i-shy-away-non-consensual-violence-7851425.html>

⁶⁶⁶ SARTAIN, Jeff. Professor Palahniuk? Not Quite. *Poets & Writers* [online]. 2004 [cit. 2021-01-01]. Dostupné z: https://www.pw.org/content/professor_palahniuk_not_quite

⁶⁶⁷ HARVKEY, Mike. Is Chuck Palahniuk Too Big to Fail? *Publishers Weekly* [online]. 2019 [cit. 2021-01-01]. Dostupné z: <https://www.publishersweekly.com/pw/by-topic/authors/profiles/article/81751-is-chuck-palahniuk-too-big-to-fail.html>

řadit mezi postmoderní román, avšak hlavním rysem autorova literárního stylu je minimalismus inspirovaný jeho literárním guru Tomem Spanbauerem.

Jak již bylo uvedeno v kapitole věnující se *Vyhodíme ho z kola ven*, minimalismus představuje jeden z rysů postmoderní literatury. Ve své podstatě vychází z Hemingwayova pojetí krátké stručné věty, která nesděluje nic nadbytečného. Stejně jako Hemingway, i minimalisté usilují o ukrytí hlavních významů „pod povrch“ svých textů tak, aby se čtenář byl nucen aktivně zapojovat do jejich interpretace. Na minimálním prostoru tak chtějí pomocí čtenářovo asociací evokovat co největší významy a závěrečné vyznění minimalistického díla se odvíjí od čtenářovy osobnosti a kontextu, ve kterém jej čte. Podaná fakta jsou interpretována pomocí kognitivních asociací vyvolávaných použitím bezprostředních umírněných vyjádření a jednoduchého jazyka.⁶⁶⁸

Minimalismus usiluje především o zachycení emocí a subjektivních konceptů, které lze slovy jen těžko vyjádřit. Jeho díla i proto zůstávají často otevřená bez jednoznačného narativního zakončení a v kombinaci s nelineárním vyprávěním často dokonce vytváří falešný dojem, že nemají jasný ucelený příběh.⁶⁶⁹ Stylistická jasnost minimalistických děl si klade za cíl zakódovat jakoukoliv intenzitu a hloubku příběhů do kompaktních krátkých vět vznášejících složité otázky společenského, politického a ideologického charakteru.⁶⁷⁰ Mezi významné představitele minimalismu řadíme například Raymonda Carvera, Anne Beattieovou, Tobiaše Wolffa a Mary Robinsonovou.⁶⁷¹

10.3 Transgresivní fikce

Palahniuk sám sebe žánrově řadí mezi autory tzv. transgresivní fikce, přičemž základní vysvětlení tohoto žánru nám nabízí již slovníková definice slovesa „transgress“ – porušit zákon či normu; jít za určitou hranici nebo limit.⁶⁷² Tento literární žánr se vyznačuje porušováním základních společenských norem prostřednictvím deviantních hrdinů, kteří se často mohou zdát mentálně nemocní, antisociální, či nihilističtí. Vyobrazuje tak nejruznější sociální patologie jako násilí, vraždy, drogy a různá sexuální tabu. Podle

⁶⁶⁸ OBENDORF, Hartmut. *Minimalism: Designing Simplicity*. London: Springer, 2009, s. 51-53. ISBN 978-1-84882-370-9.

⁶⁶⁹ Tamtéž, s. 53-54-

⁶⁷⁰ BOTHA, Marc. *A Theory of Minimalism*. London: Bloomsbury Publishing, 2017, s. 50-54. ISBN 978-1-4725-3030-1.

⁶⁷¹ Tamtéž, s. 50-51.

⁶⁷² MIRRIAM-WEBSTER. Transgress (verb). *Miriam-Webster* [online]. [cit. 2021-01-01]. Dostupné z: <https://www.merriam-webster.com/dictionary/transgress>

Jonathana Franzena má čtenář transgresivní literatury v podstatě dvě volby – buď bude šokován, nebo bude šokovat ostatní tím, že šokovaný není.⁶⁷³

Hrdinové transgresivní literatury jsou často nešťastní lidé pociťující nutnost se vzepřít společenským konvencím, ať z politického, sociálního, ekonomického, sexuálního, nebo ryze fyzického hlediska. Většina této fikce se dotýká témat jako hledání identity, úzkost, deprese, osamělost a pocit nedostatečnosti hlavních protagonistů. Mnohé novely jsou zároveň nekonvenční nikoliv pouze obsahem, ale i samotnou formou, neboť využívají nespolehlivé vypravěče skákající v čase, a ne zcela dodržující správnou gramatiku, interpunkci a strukturu vět.⁶⁷⁴

Za stěžejní představitele transgresivní fikce můžeme do jisté míry považovat už kontroverzní beatniky jako Allena Ginsberga a jeho *Kvílení*, ale především Williama S. Burroughse a román *Nahý oběd*. Z devadesátých let lze uvést třeba Breta Eastona Ellise, autora románu *Americké psycho*, Irvina Welshe a jeho *Trainspotting*, nebo Elizabeth Wurtzelovou a její memoár *Prozac Nation*.⁶⁷⁵

Největším propagátorem a autorem pojmu „transgresivní fikce“ se stal veliký kritik tohoto žánru Michael Silverblatt, který roku 1993 vydal kritický článek s názvem *Who Are These Writers, and Why Do They Want to Hurt Us?* Ve článku Silverbratt kritizuje celý žánr jako moderní trend 80. a 90. let, který však nachází své kořeny již v díle *120 dnů Sodomy* od Markýze de Sade. Žánr podle něj zcela náleží do oblasti imaginárních hypotetických situací, o kterých mohou jejich autoři pouze snít. Jedná se podle něj o soft-core násilné a sexuální fantazie autorů, které i přes svůj kritický ráz ve skutečnosti nemají k realitě o nic bližší vztah než Anne Riceová a její romanticko-erotická sága o upírech.⁶⁷⁶

⁶⁷³ FRANZEN, Jonathan. *Farther Away: Essays*. New York: Farrar, Straus and Giroux, 2012, s. 267-268. ISBN 978-0-374-15357-1.

⁶⁷⁴ CHRISTIANSON, Jena. *Life Sucks: Classifying Transgressive Fiction* [online]. Brookings, 2018, 3-4 [cit. 2021-01-01]. Dostupné z: <https://openprairie.sdstate.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=3663&context=etd>. Electronic Theses and Dissertations. South Dakota State University. Vedoucí práce Sharon Smith.

⁶⁷⁵ GÖÇ, Murat. Transgressing fiction/Fictionalizing Transgression. In: DEL MAR RAMÓN-TORRIJOS, María a Eduardo DE GREGORIO-GODEO. *Making Sense of Popular Culture*. Newcastle upon Tyne: Cambridge Scholars Publishing, 2017, s. 158. ISBN 978-1-4438-5051-3.

⁶⁷⁶ SILVERBLATT, Michael. SHOCK APPEAL / Who Are These Writers, and Why Do They Want to Hurt Us? : The New Fiction of Transgression. *Los Angeles Times* [online]. 1993 [cit. 2021-01-01]. Dostupné z: <https://www.latimes.com/archives/la-xpm-1993-08-01-bk-21466-story.html>

10.4 Historický kontext vzniku díla

Devadesátá léta se nesla ve znamení mezinárodního i vnitrostátního uvolnění poměrů ve světě i ve Spojených státech. S rozpadem Sovětského svazu roku 1991 a následnou amerikanizací východního bloku se americká kultura šířila do světa mnohem větší rychlostí než kdykoliv před tím.⁶⁷⁷ Dokonce již roku 1990 byla v Moskvě otevřena první pobočka fastfoodového řetězce McDonald's hravě kombinující srp a kladivo s notoricky známým logem společnosti.⁶⁷⁸ Železná opona padla a globalizace nabrala zcela jinou dynamiku. Americké korporace se šířily do světa s dosud nepoznanou rychlostí a ovládaly globální trh.

Koncem studené války skončilo období neustálého strachu z jaderného globálního konfliktu dvou supervelmocí, ačkoliv s sebou devadesátá léta přinesla i značnou politickou nestabilitu v Africe, na blízkém východě a na Balkáně.⁶⁷⁹ Největší konflikty v 90. letech s přímou účastí Spojených států se odehrávaly v oblasti Perského zálivu, kde během operace Pouštní bouře zahájily USA a dalších 21 států úspěšný zásah proti vojskům Saddáma Husajna, který obsadil ropná pole v Kuvajtu. Neúspěchem naopak skončila tříletá mise v Somálsku, kde se Spojeným státům a mírovým jednotkám OSN nepodařilo nastolit pořádek po svržení proamerické vlády. Z Afriky se v devadesátých letech stala oblast plná konfliktů a během tohoto desetiletí v ní zažilo válku hned 24 států.⁶⁸⁰

S výjimkou Husajnova pokusu obsadit Kuvajt se Spojené státy v oblasti blízkého východu aktivně vojensky neangažovaly. Po skončení války Sovětů v Afghánistánu roku 1989 nastoupil v devadesátých letech k moci Tálibán⁶⁸¹ a ačkoliv i další teroristické organizace jako Al-Kaida a Hamás nabývaly na síle,⁶⁸² můžeme o této dekádě a období

⁶⁷⁷ KUKLÍK, Jan a Jan KUKLÍK. *Dějiny 20. století*. Praha: SPL – Práce, 2000, s. 166. ISBN 9788086287157.

⁶⁷⁸ KHURSHUDYAN, Isabelle. McDonald's made its Soviet debut 30 years ago. Its golden arches were a gateway to Western influence. *The Washington Post* [online]. 2020 [cit. 2021-01-01]. Dostupné z: https://www.washingtonpost.com/world/mcdonalds-made-its-soviet-debut-30-years-ago-its-golden-arches-were-a-gateway-to-western-civilization/2020/01/31/8869b2e6-4296-11ea-99c7-1dfd4241a2fe_story.html

⁶⁷⁹ MANDELOVÁ, Helena, Eliška KUNSTOVÁ a Ilona PAŘÍZKOVÁ. *Dějiny 20. století*. Liberec: Dialog, 2004. s. 151. ISBN 80-867-6123-1.

⁶⁸⁰ Tamtéž, s. 152-153.

⁶⁸¹ TAYLOR, Alan. The Soviet War in Afghanistan, 1979 – 1989. *The Atlantic* [online]. 2014 [cit. 2021-01-01]. Dostupné z: <https://www.theatlantic.com/photo/2014/08/the-soviet-war-in-afghanistan-1979-1989/100786/>

⁶⁸² FOLTIN, Pavel a David ŘEHÁK. Historický vývoj terorismu. *Obrana a strategie* [online]. 2006, 6(1), 54-57 [cit. 2021-01-01]. ISSN 1214-6463. Dostupné z: <https://www.obranaastrategie.cz/filemanager/files/6263.pdf>

před 11. září 2001 hovořit jako o mezidobí mezi paranoiou z jaderného útoku Sovětů a paranoiou z teroristických útoků islamistů.

Američané v 90. letech nemuseli čelit následkům probíhajícího, nebo relativně nedávno ukončeného globálního konfliktu. Konflikty probíhaly pouze na lokální úrovni a běžného Američana se v každodenním životě nikterak nedotkly. O to více se do popředí začínala dostávat otázka životního prostředí a roku 1992 byla na tzv. *Summitu Země* v Rio de Janeiro přijata *Rámcová úmluva OSN o změně klimatu*. Jednalo se o první oficiální uznání klimatických změn způsobených člověkem a *Kjótský protokol* o pět let později stanovil závazné cíle na snížení skleníkových plynů.⁶⁸³

Další otázkou deroucí se do popředí se stal obrovský rozdíl v životní úrovni zemí prvního a třetího světa. Pozornost začaly dostávat nelidské podmínky pracovníků ve sweatshopech mezinárodních korporací jako Nike⁶⁸⁴ a pandemie AIDS v kombinaci s občanskými válkami pouze umocnily chudobu v subsaharské Africe.⁶⁸⁵ Globální svět s sebou přinesl i globální problémy, které se stále více a více stávaly předmětem veřejné debaty.

Devadesátá léta přinesla symbolické zmenšení světa díky nástupu internetu, faxu a prvních mobilních telefonů. Komunikace napříč světem se zrychlila a zjednodušila na dosud nepoznanou úroveň a používání osobních počítačů se díky uživatelsky příjemnějším operačním systémům již neomezovalo především na pracovní sféru.⁶⁸⁶ Rozvoj technologií však zároveň prohloubil už tak existující problémy levné pracovní síly v Asii a zvýšenou potřebu energií spojenou s nutným hledáním alternativních zdrojů. Globální problémy se staly každodenní součástí života každého jednotlivce, který jim byl díky internetu neustále vystavován a nemohl jim uniknout.

Na domácí půdě se politická situace v USA vyznačovala odklonem od neokonzervatismu Ronalda Reagana a George H. W. Bushe v 80. a na počátku 90. let. Nástup demokrata Billa Clintona se nesl ve znamení tzv. Clintonismu spočívajícím v ražení „třetí cesty“

⁶⁸³ EVROPSKÁ KOMISE. Historický přehled klimatických jednání. *Europa.eu* [online]. [cit. 2021-01-01]. Dostupné z: https://ec.europa.eu/czech-republic/news/focus/ochrana_klimatu_cop21/historicky_prehled_jednani_o_klimatu_cs#top-page

⁶⁸⁴ NISEN, Max. How Nike Solved Its Sweatshop Problem. *Business Insider* [online]. 2013 [cit. 2021-01-01]. Dostupné z: <https://www.businessinsider.com/how-nike-solved-its-sweatshop-problem-2013-5>

⁶⁸⁵ FLESHMAN, Michael. A troubled decade for Africa's children. *United Nations: Africa Renewal* [online]. 2002 [cit. 2021-01-01]. Dostupné z: <https://www.un.org/africarenewal/magazine/april-2002/troubled-decade-africas-children>

⁶⁸⁶ KUKLÍK, Jan a Jan KUKLÍK. *Dějiny 20. století*. Praha: SPL – Práce, 2000, s. 191. ISBN 9788086287157.

mezi vyhoceně pravicovou politikou Ronalda Reagana a evropským typem státu blahobytu založeném na přerozdělování bohatství a záchytné sociální síti. Jeho program *Personal Responsibility and Work Opportunity Act* reformoval sociální systém tím, že nízkopříjmovým domácnostem otevřel dveře na pracovní trh a zároveň však výrazně zpřísnil kritéria pro vyplácení sociálních dávek. Nejchudší skupiny obyvatel tak získaly motivaci nastoupit do zaměstnání a přijmout větší zodpovědnost za svou ekonomickou situaci.⁶⁸⁷ Tato politika přinesla pokles nezaměstnanosti⁶⁸⁸ i míry chudoby, která během Clintonova prezidentství klesla z 15 % na 11,7 %.⁶⁸⁹

Během Reaganovy éry v 80. letech prudce stoupla příjmová nerovnost ve Spojených státech a narostla propast mezi chudými a bohatými obyvateli. Mezi lety 1983 a 2001 narostlo mediánové bohatství nižší třídy o 67 %, střední třídy o 42 % a vyšší třídy o celých 85 %.⁶⁹⁰ Devadesátá léta tak byla obdobím prosperity, ze které se však mohly nepoměrně více těšit ty nejbohatší skupiny obyvatel. Nerovnost v Americe proto dosáhla nejvyšší míry od dob Velké hospodářské krize.⁶⁹¹

V osmdesátých letech vypukla celosvětová pandemie AIDS, která jenom ve Spojených státech stála do roku 2000 život 448 000 lidí, převážně homosexuálních mužů.⁶⁹² Po značně konzervativních osmdesátých letech přinesla léta devadesátá uvolnění společenských poměrů a oživení úsilí o emancipaci homosexuálů, etnických menšin a žen. Clintonova administrativa sice neusilovala o legalizaci sňatků gayů a diskriminovala jejich účast v armádě, ale prezident prosadil zákaz diskriminace na pracovním trhu a posílil boj proti zločinům z nenávisti. Otevřeně se účastnil setkání aktivistů a vetoval zákon omezující právo na adopci nesezdaných párů.⁶⁹³

⁶⁸⁷ COOPER, Ryan. Somewhere in Between: The Rise and Fall of Clintonism. *The Nation* [online]. 2018 [cit. 2021-01-01]. Dostupné z: <https://www.thenation.com/article/archive/the-rise-and-fall-of-clintonism/>

⁶⁸⁸ STATISTA. Unemployment rate in the United States from 1990 to 2019. *Statista* [online]. 2020 [cit. 2021-01-01]. Dostupné z: <https://www.statista.com/statistics/193290/unemployment-rate-in-the-usa-since-1990/>

⁶⁸⁹ STATISTA. Poverty rate in the United States from 1990 to 2019. *Statista* [online]. 2020 [cit. 2021-01-01]. Dostupné z: <https://www.statista.com/statistics/200463/us-poverty-rate-since-1990/>

⁶⁹⁰ MENASCE HOROWITZ, Juliana, Ruth IGIELNIK a Rakesh KOCHHAR. Trends in income and wealth inequality. *Pew Research Center* [online]. 2020 [cit. 2021-01-01]. Dostupné z: <https://www.pewsocialtrends.org/2020/01/09/trends-in-income-and-wealth-inequality/>

⁶⁹¹ SAEZ, Emmanuel. Income Inequality in the US (1/3). *The Crises* [online]. 2010 [cit. 2021-01-01]. Dostupné z: <http://www.the-crises.com/income-inequality-in-the-us-1/>

⁶⁹² HIV.ORG a AMFAR. HIV/AIDS Timeline. *New York City AIDS Memorial* [online]. 2020 [cit. 2021-01-01]. Dostupné z: <https://www.nycaidsmemorial.org/timeline>

⁶⁹³ ANDERS, Christopher. Lesbian and Gay Rights During President Clinton's Second Term. *ACLU Washington National Office* [online]. 1999 [cit. 2021-01-01]. Dostupné z:

Palahniuk psal své dílo v době, kdy za sebou ženské hnutí již dávno mělo radikální feministickou druhou vlnu a schválený *Equal Pay Act* z šedesátých let. Ženská otázka se proto stala každodenním politickým tématem a volání po rovnosti přicházelo snad ze všech stran. Osmdesátá léta sice opět posílila tradiční genderové role dočasně utišila feministické hlasy, avšak v 90. letech se ženy ve Spojených státech těšily lepšímu postavení než kdykoliv před tím. Od roku 1980 do roku 1996 se podíl dospělých žen podílejících se na pracovní síle zvedl z 51,5 % na 59,3 %, což je dokonce více než v současnosti. U mužů jejich účast naopak klesla ze 77,4 % na 74,9 %. Jakkoliv se nejedná o dramatickou změnu, pokračoval tak dlouhodobý trend rostoucí účasti žen a mírného poklesu mužů na pracovní síle. Ženy v poměru k mužům roku 1996 tvořily 46 % všech pracujících Američanů, zatímco roku 1970 pouze 38,1 %.⁶⁹⁴ V průměru si v době vydání knihy vydělaly 73,8 centů na jeden mužský dolar, což znamenalo do té doby historicky nejnižší gender pay gap.⁶⁹⁵

Také v politice se ženy mohly těšit z do té doby největšího zastoupení. V Kongresu jich roku 1996 sedělo 58, tedy více než dvojnásobek z doby deseti let před tím.⁶⁹⁶ Zároveň již v 80. letech muže předběhly v počtu získaných bakalářských i magisterských titulů, kde se roku 1996 pohybovaly na úrovni 55 %.⁶⁹⁷ Palahniukův svět tak byl mnohem více feminizovaný než svět Kena Keseyho a Ernesta Hemingwaye. Muži sice stále zcela jasně ovládali hlavní politické i ekonomické páky společnosti, ale lze konstatovat, že ve vztahu k ženám do té doby nebyla jejich pozice nikdy slabší. Na druhou stranu se mohli těšit ze života ve společnosti nezužované velikým globálním konfliktem, či jeho hrozbou, a devadesátá léta jsou považována za jednu z nejklidnějších dekad americké historie.

<https://www.aclu.org/other/lesbian-and-gay-rights-during-president-clintons-second-term-working-paper-published-citizens>

⁶⁹⁴ U.S. BUREAU OF LABOR. Women in the Labor Force: A Databook. *U.S. Bureau of Labor Statistics* [online]. Washington D.C.: U.S. Bureau of Labor, 2013, 11-12 [cit. 2020-12-31]. Dostupné z: <https://www.bls.gov/cps/wlf-databook-2012.pdf>

⁶⁹⁵ NCPE. The Wage Gap Over Time: In Real Dollars, Women See a Continuing Gap. *National Committee on Pay Equity* [online]. 2020 [cit. 2021-01-01]. Dostupné z: <https://www.pay-equity.org/info-time.html>

⁶⁹⁶ CONGRESSIONAL RESEARCH SERVICE. Women in Congress, 1917-2020: Service Dates and Committee Assignments by Member, and Lists by State and Congress. *Federation of American Scientists* [online]. 2020, 109 [cit. 2021-01-01]. Dostupné z: <https://fas.org/sgp/crs/misc/RL30261.pdf>

⁶⁹⁷ NCES. Degrees conferred by postsecondary institutions, by level of degree and sex of student. *National Center for education statistics* [online]. Washington D.C.: National Center for education statistics, 2019 [cit. 2020-12-31]. Dostupné z: https://nces.ed.gov/programs/digest/d19/tables/dt19_318.10.asp?referrer=re.asp

10.5 O díle Klub rváčů

Klub rváčů je první vydaný a zároveň nejúspěšnější román Chucka Palahniuka, který v něm satiricky popisuje krizi maskulinní identity Generace X narozené zhruba mezi lety 1963 a 1977. Tato generace v době vydání románu roku 1996 tvořila 33,6 % veškeré pracovní síly USA, avšak nejprestižnější povolání jim zabrala předchozí silná generace baby boomerů. Douglas Coupland tak hovoří o situaci, kdy na tyto frustrované mladé muže zbývaly pouze takzvané „McJoby“.⁶⁹⁸

Román je vyprávěn bezejmenným vypravěčem ztělesňujícím mladého městského profesionála „yuppie“, který je ubíjen svou prázdnou existencí v konzumní společnosti 90. let. Jeho bezejmennost mu dává jakousi univerzální platnost a je díky ní schopen oslovit široké spektrum čtenářů. Během svého vyprávění používá v souladu s minimalismem krátké věty a velice ekonomický úsporný jazyk. První kapitola knihy zároveň z časové posloupnosti nepatří na začátek a vypravěč se vrací v čase zpět, čímž narušuje standardní lineární návaznost. Jeho vyprávění je místy fragmentované, neboť vypravěč trpí rozdvojenou osobností a v rámci narativy dochází k občasným prolutím jejich perspektiv. Dílo tak kombinuje minimalismus i s jinými postmoderními prvky.

Díky filmové verzi se z díla stal kult oslovující mladé muže po celém světě. Autor si tento úspěch vysvětluje tím, že *Klub rváčů* dokázal zaplnit díru, která před jeho vznikem v literárním světě existovala. Sám totiž popisuje svou inspiraci k sepsání díla tak, že v televizi sledoval reportáž o pouličních ganzích mladíků bez otců, kteří si navzájem vydávají rozkazy a plní úkoly, aby z nich vyrostli muži. Jak sám píše: „*A tehdy bylo v knihkupectvích plno knih s názvy jako Klub radosti a štěstí a Božská tajemství sesterstva Ya-Ya a Jak vyrobit prošívanou deku po americku. Všechno to ale byly romány a předkládaly ženám ženské vzory, jak žít pospolitě. Jak sedět a povyprávět si. Jak se podělit o zážitky. Zato neexistoval román, který by předkládal společenský vzor mužům, aby se podělili o zážitky.*“⁶⁹⁹

Z původní sedmistránkové povídky, kterou prodal za padesát dolarů, postupně autor napsal celou knihu. Z povídky se stala šestá kapitola z celkových třiceti a Palahniuk během psaní notně čerpal ze svých vlastních zkušeností mechanika diesellových motorů,

⁶⁹⁸ TULGAN, Bruce. *The Manager's Pocket Guide to Generation X*. Amherst: HRD Press, 1997, s. 3-6. ISBN 0-87425-418-3.

⁶⁹⁹ PALAHNIUK, Chuck. *Klub rváčů*. Praha: Odeon, 2011, s. 188-189. ISBN 978-80-207-1350-6.

doprovodu v hospici i člena *Cacophony Society*. Mnohé praktiky Tylera Durdena jsou podle jeho vlastních slov zároveň inspirovány příhodami jeho přátel z Oregonu.⁷⁰⁰

10.5.1 Shrnutí děje

Anonymní vypravěč pracuje jako koordinátor plošného stahování zboží z oběhu v nejmenované automobilce, kde má na starosti porovnávání nákladů na mimosoudní vyrovnání a na stahování vozů z prodeje v případě technických nedostatků a zranění, či smrti zákazníka. Jedná se o svobodného mladého profesionála, který kvůli své ponuré práci neustále cestuje po Spojených státech. Osamělý a frustrovaný, vypravěč trpí dlouhodobou nespavostí a žádá svého lékaře o léky. Ten mu místo toho doporučuje, aby navštívil terapeutickou skupinu onkologických pacientů.

Vypravěč tak skutečně činí a díky emočnímu uvolnění a pláči, které mu terapeutické skupiny přinášejí, se stává závislým na jejich návštěvě. Dostává se proto do sporu s „turistkou“ a podvodnicí Marlou Singerovou, jejíž přítomnost mu kazí katarzní účinky sezení a zabraňuje mu v pláči. Později se dozvídáme, že Marla se skupin účastní kvůli své možné rakovině prsu a potřebuje být v kontaktu se smrtí, aby se cítila naživu. Po vzájemné konfrontaci se domlouvají na rozdělení jednotlivých podpůrných skupin mezi sebe, avšak vypravěčova nespavost stále neodchází.

Hlavní dějová linie se výrazně posouvá dopředu v momentě, kdy vypravěč na nudistické pláži potkává charismatického nespoutaného muže jménem Tyler Durden. Klidný a zcela vyrovnaný Tyler opovrhující konzumerismem mu okamžitě imponuje a vypravěč jej později po výbuchu svého bytu žádá o možnost noclehu. Jedinou protislužbou, kterou si Tyler žádá, je, aby jej vší silou udeřil. Následná rvačka má na oba dva muže velice pozitivní uvolňující vliv a po přestěhování do polorozpadlého domu na Paper Street spolu zakládají klub rváčů pro sebe i pro muže z okolí. Klub rváčů má svá pevně daná neporušitelná pravidla a neustále láká více a více mladých mužů. Stává se pro ně terapeutickou skupinou a přechodovým rituálem k mužství zároveň.

Vypravěč v průběhu románu stále chodí do práce, avšak klade na ni mnohem menší důraz. Tyler si vydělává výrobou mýdla, prací promítače v kině a číšníka v luxusním hotelu, kde se k němu přidává i vypravěč. Každou z těchto činností vykovává společensky ne zcela

⁷⁰⁰ PALAHNIUK, Chuck. *Klub rváčů*. Praha: Odeon, 2011, s. 189-190. ISBN 978-80-207-1350-6.

přijatelným způsobem, neboť mýdlo vyrábí z lidského tuku, do filmů vlepuje okénka pornografie a v hotelu močí do polévek.

Díky telefonátu o předávkování léky a možném úmrtí se Tyler setkává s Marlou a zahajuje s ní sexuální poměr. Vypravěč z toho není šťastný a udivuje ho, že Tylera a Marlu nikdy nevidí spolu. Od policejního úředníka se zároveň dozvídá, že je podezřelý z úmyslného zničení svého bytu.

S rozvojem klubu rváčů a zřizováním stále dalších a dalších poboček Tyler cítí potřebu posunout celou organizaci o stupeň výše a postupně zadává členům domácí úkoly zaměřené na boj proti konzumní společnosti. Z nejvěrnějších členů rekrutuje muže do Projektu zmatek, který se podobá vůdcovskému fanatickému kultu a má za cíl zničit moderní civilizaci jako takovou. Tyler se v kultu stává jediným faktickým vůdcem takzvaných „vesmírných opic“ a vypravěč ztrácí kontrolu nad jeho činností. Nelíbí se mu rostoucí agresivita a destruktivita aktivit projektu a po smrti Boba, kterého zná z podpůrné skupiny, je odhodlán Tylera zastavit.

Zásadní zvrát nastává v momentě, kdy vypravěč zjišťuje, že jsou s Tylerem jedna osoba a za veškerou destrukci stojí on sám. Tyler vzniknul jako forma úniku před jeho starým životem a ovládal vypravěčovu tělesnou schránku v době, kdy si myslel, že spí. Vypravěč si uvědomuje, že to on vyhodil svůj byt do povětří, založil klub rváčů, rozdával úkoly, vytvořil si svůj vlastní kult a zahájil vztah s Marlou. Cítí nutnou potřebu své destruktivní alter-ego zastavit, s čímž mu jediná podstatná ženská postava v díle pomáhá.

K rozuzlení díla dochází na střeše mrakodrapu, který chce Tyler vyhodit do vzduchu a zemřít mučednickou smrtí. Hrozí vypravěčovi zbraní a situace se zdá bezvýchodná, když v tom se objevuje Marla a členové podpůrných skupin ze začátku knihy. Tyler se díky její přítomnosti coby pouhá halucinace rozplývá a mizí, načež jeho podomácku vyrobená bomba selhává. Vypravěč, vědom si svých činů a bezvýchodnosti situace, i přesto vkládá hlaveň zbraně do svých úst a mačká spoušť.

K vědomí přichází hlavní protagonista na místě, o němž se domnívá, že je nebe. Představuje si setkání s Bohem a jejich debatu o lidském údělu, avšak rychle zjišťuje, že se nachází v psychiatrické léčebně a zaměstnanci kolem něj patří mezi členy Projektu zmatek. Ujišťují jej, že původní plán stále trvá a čekají na příchod Tylera Durdena.

10.6 Vyobrazení jednotlivých mužských postav

10.6.1 Vypravěč

Dvaatřicetiletý svobodný městský profesionál,⁷⁰¹ jehož skutečné jméno se v průběhu románu nedozvídáme, ztělesňuje moderního vzdělaného muže zaměřeného na budování kariéry a dokonale zorganizovaného domova v bytě určeném pro rozvedené a ještě neprovdané muže.⁷⁰² Tento způsob života jej ubíjí až do bodu, kdy si začíná přát svou smrt, protože sám sebe chápe jako nikoho.⁷⁰³ Maskulinita vypravěče je na začátku díla popsána jako unavená, zoufalá a zahnaná do kouta svým úsilím o dokonalost a úplnost.⁷⁰⁴

Jediným naplňovaným aspektem jeho maskulinní identity se tak stává vypravěčova profese, kterou však ve skutečnosti nemá rád a v jednom bodě románu jako poslední cíl před smrtí uvádí touhu ji opustit.⁷⁰⁵ Jeho práce jej neustále nutí cestovat z letiště na letiště, přespávat ve stejných hotelích, jíst stejné jídlo a potkávat stejné „přátele na jedno použití.“ Kvůli neustálé repetici a stereotypu se v letadlech modlí za jejich pád a touží v prolomení rutiny i za cenu smrti.⁷⁰⁶ Jeho socioekonomický status není i přesto příliš vysoký a jedná se o člena střední třídy.⁷⁰⁷

Samotná náplň práce ukazuje cynismus kapitalistického systému a naprostou dehumanizaci, kterou tento systém přináší. Vypravěč pracuje jako koordinátor plošného stahování automobilů z prodeje v případech, kdy jsou náklady na mimosoudní vyrovnání příliš vysoké. Pravidelně se nachází v kontaktu s lidskými tragédiemi, které pro něj mají pouze číselnou hodnotu v tabulkách, což jej staví do pozice zcela odlidštěného technokrata. Způsob, jak kapitalismus zbavuje muže i ženy jejich lidskosti, ilustruje tento zcela cynický úryvek: „*Minulý týden šlo o nějakou ušně ošetřenou známou teratogenní látkou, syntetickým nirretem nebo něčím stejně nezákonným, co se ve třetím světě pořád používá při činění kůže. Něčím tak silným, že to může způsobit defekty embrya každé těhotné ženě, která na to narazí. Minulý týden nikdo nevolal z dopravního oddělení. Nikdo nezahájil stahování z oběhu.*“⁷⁰⁸

⁷⁰¹ PALAHNIUK, Chuck. *Klub rváčů*. Praha: Odeon, 2011, s. 43. ISBN 978-80-207-1350-6.

⁷⁰² Tamtéž, s. 33-34.

⁷⁰³ Tamtéž, s. 14.

⁷⁰⁴ Tamtéž, s. 153.

⁷⁰⁵ Tamtéž, s. 128.

⁷⁰⁶ Tamtéž, s. 19-24.

⁷⁰⁷ Tamtéž, s. 46.

⁷⁰⁸ Tamtéž, s. 83.

Protagonista trpí emoční represí a stává se obětí toxické maskulinity, které mu znemožňuje dávat najevo své smutky a vnitřní napětí. Očekává se od něj, že bude zodpovědně plnit roli profesionála a najde si rodinu, avšak nemá nikoho, kdo by ho byl jen vyslechl a kdo by skutečně poslouchal, co má na srdci. Bezpečná zóna pro průchod emocí a ventilování vlastního smutku pláčem nastává až na terapeutických sezeních, na nichž si buduje závislost. Jak sám říká: „*Všichni se pořád děsně dřeme. Na tomhle místě jediném se opravdu uvolním a poddám. Tohle je můj oddechový čas.*“⁷⁰⁹ V pláči nachází ztracenou svobodu a díky předstíraným nemocem jej účastníci sezení skutečně poslouchají.⁷¹⁰

Efektivní cestu k nalezení maskulinity vypravěči poskytuje až založení klubu rváčů, díky němuž se vymaňuje ze zajetí konzumu a zcela rezignuje na hledání dokonalosti. Rvačky s ostatními muži mu dávají pocit, že má nad svým světem kontrolu a sebedestrukce nabízí formu vzdoru proti společnosti tlačící muže do rolí neustále se zdokonalujících pracovníků a konzumentů. Během rvačky se celý svět mužů redukuje pouze na jejich vztah k protivníkovi, a ačkoliv boj samotný nic z jejich problémů reálně neřeší, na ničem jiném díky němu nezáleží.⁷¹¹

Palahniuk v díle velice silně zdůrazňuje neschopnost mužů komunikovat mezi sebou. Chápe maskulinitu v moderní společnosti jako odcizenou sobě navzájem, což mužům škodí a znemožňuje jim navázat dobré vztahy. Klub rváčů tak není postaven na principu úsilí mužů o dominanci jednoho nad druhým. Naopak v něm nezáleží na tom, kdo vyhrává a kdo prohrává. Jedná se o zcela radikální způsob komunikace a propojování mužů, kteří mezi sebou během bojů navazují vztahy zcela nepopsatelné slovy. V klubu se každý muž stává zcela jiným člověkem a jedná se o zcela nepřenositelnou zkušenost.⁷¹² Mažou se zde rozdíl mezi společenskými třídami a vznikají přátelství mezi automechaniky i vysoce postavenými manažery.⁷¹³

Rvačka mužům pomáhá dotknout samotné podstaty svého mužství, které se osvobozuje od nánosů konzumní společnosti. Každý muž bojuje proti tomu, čeho se bojí, nebo co nenávidí. Během boje pak prožívá katarzi a cítí se očištěný a spasený. Vypravěč tuto zkušenost přirovnává k náboženské zkušenosti v kostele, kdy se člověk dotýká

⁷⁰⁹ PALAHNIUK, Chuck. *Klub rváčů*. Praha: Odeon, 2011, s. 13. ISBN 978-80-207-1350-6.

⁷¹⁰ Tamtéž, s. 17.

⁷¹¹ Tamtéž, s. 42-46.

⁷¹² Tamtéž, s. 41.

⁷¹³ Tamtéž, s. 46-47.

transcendentálna. Účastníci proto cítí potřebu testovat své limity, kam až mohou zajít,⁷¹⁴ a sám vypravěč při brutálním zbití mladého krásného nováčka přiznává, že pro vybití svých frustrací musí zvyšovat dávku agrese. Cítí potřebu prostřednictvím boje zničit všechno krásné na tomto světě, protože to jako pouhý „otrok“ nerozhodující o chodu dějin nikdy neměl.⁷¹⁵

Chápat tak násilí v klubu rváčů jako pouhý projev toxické maskulinity a přirozené agrese mužů je velice zjednodušená interpretace. Jedná se o sebedestruktivní způsob revolty proti společnosti, která jednotlivce neustále nutí usilovat o sebezdokonalování, o způsob propojení mužů neschopných mezi sebou efektivně komunikovat a o očistnou zkušenost zbavující muže jejich strachů a vnitřního napětí. Boj představuje jakýsi rituál očisty od nánosů společnosti a upevňování maskulinní pozice, kterou svým členům klub rváčů nabízí.

Spolu s odmítnutím dokonalého života a upínání se na ekonomické statky vypravěč kritizuje i mužům vnucovaný ideál maskulinního vzhledu. Palahniuk tak upozorňuje na skutečnost, že nejen ženy, ale i muži čelí tlakům nakládat se svými těly kulturně předepsaným způsobem. Protagonista lituje mužů zavřených v posilovnách pouze proto, aby ztělesňovali vzhledové nároky společnosti. Naopak většinu románu tráví zcela zbitý s dírou v tváři a kůží tak poraněnou, že si již nemůže ani vzpomenout na původní zdravý stav.⁷¹⁶

Krise maskulinity je nejen u vypravěče, ale i ostatních mužů způsobena chybějící otcovskou figurou, která by muži pomáhala při osvojování zdravé maskulinity a hledání místa ve společnosti. Vypravěčův otec odešel v jeho šesti letech od rodiny⁷¹⁷ a maskulinita obecně v moderní společnosti postrádá role otců – průvodců světem. Nemusí se nutně jednat o otce biologického, ale i o maskulinní osobu fungující jako průvodce a učitel. Tyler v souvislosti s Generací X hovoří o generaci mužů vychovaných ženami.⁷¹⁸ Nechápe tento stav jako výsledek matriarchální oprese mužů, ale jako absenci silných maskulinních figur v konzumní společnosti.

⁷¹⁴ PALAHNIUK, Chuck. *Klub rváčů*. Praha: Odeon, 2011, s. 44-45. ISBN 978-80-207-1350-6.

⁷¹⁵ Tamtéž, s. 108-109.

⁷¹⁶ Tamtéž, s. 41-42.

⁷¹⁷ Tamtéž, s. 42.

⁷¹⁸ Tamtéž, s. 43.

Tyler Durden tak v románu funguje téměř jako otcovská vůdčí figura, díky níž se vypravěč zbavuje své úzkosti a osvojuje si sebevědomou maskulinitu. Toto alter-ego tak vzniklo z toho důvodu, že jej vypravěč potřeboval.⁷¹⁹ Vypravěč trpící disociativní poruchou osobnosti proto volal po tom, aby ho Tyler osvobodil a zbavil ho tlaku stát se úplným a dokonalým.⁷²⁰ Tyler tak pro něj funguje jako duchovní vůdce a pomáhá mu v úsilí dopadnout na dno, ze kterého se podle něj bude moci povznést o to výš. Vypravěč si díky němu prochází i bolestivým rituálem s chemickou popáleninou na ruce, během níž přijímá nevyhnutelnost a očistnou vizi smrti.⁷²¹

Vypravěč se po svém „osvícení“ v klubu rváčů vzdává svého materiálního konzumerismu a vystačuje si s naprostým životním minimem. Uvědomuje si, že láska k věcem vždy rychle vyprchá, rád o sobě prohlašuje, že je zcela zen, a dělá si legraci z alternativních náboženských systémů jako Hare Kršna.⁷²² Jakkoliv tedy nejsou jeho odkazy na východní náboženství brány zcela vážně, vypravěč není k otázce náboženství lhostejný a vychází z přesvědčení, že „*pokud jste muž, křesťan, občan USA, otec je vaším vzorem boha.*“⁷²³

Postupem času si Tyler začíná žít svým vlastním životem a vypravěči se oddaluje. Ten je z toho nejprve zdrcený a říká, že jej Tyler opustil stejně jako jeho otec.⁷²⁴ Tylerova destruktivní a agresivní revolta proti společnosti však postupně dochází do rozměrů, kdy ji vypravěč zamítá a cítí potřebu se jí aktivně postavit. Jakkoliv tedy Tyler Durden vznikl jako reakce na utlačovanou maskulinitu vypravěče, jeho příchod neznamena vyřešení této krize. Je to přesně naopak – akt nabytí dostatečné síly a sebevědomé maskulinity přichází v momentě, kdy se vypravěč vzepré rostoucímu vlivu Tylera na něj a je schopen se mu postavit. Až tehdy se z něj stává skutečně samostatný muž a ne „vesmírná opice“ jako z ostatních členů klubu.

Kromě Tylera má na maskulinní identitu vypravěče formativní vliv i Marla Singerová, která mu nejprve nastavuje zrcadlo vlastních lží a na podpůrných skupinách mu znemožňuje plakat. Hned na začátku se dozvídáme, že „*v tomhle všem jde vlastně o Marlu Singerovou,*“⁷²⁵ protože právě touha po ní dala vzniknout Tylerovi coby sexuálně dominantnímu alter-egu vypravěče. Jakkoliv totiž vypravěč říká, že jako člen generace

⁷¹⁹ PALAHNIUK, Chuck. *Klub rváčů*. Praha: Odeon, 2011, s. 149. ISBN 978-80-207-1350-6.

⁷²⁰ Tamtéž, s. 38-39.

⁷²¹ Tamtéž, s. 66.

⁷²² Tamtéž, s. 54-59.

⁷²³ Tamtéž, s. 165.

⁷²⁴ Tamtéž, s. 119.

⁷²⁵ Tamtéž, s. 10.

vychované ženami „další ženskou nepotřebuje,“⁷²⁶ vyjadřuje po Marle sexuální touhu a žárlí na Tylera, který s ní zahájil vztah.⁷²⁷ Marla většinu románu neví nic o klubu rváčů a rozdvojené osobnosti jejího milence. Není si vědoma žádného milostného trojúhelníku a postupně mezi ní a vypravěčem vzniká citové pouto.

Chuck Palahniuk ve svém doslovu ke *Klubu rváčů* zklamaně konstatuje, že ačkoliv se recenzenti předhánějí ve svých interpretacích této knihy, žádný z nich nenapsal, že se jedná o milostný příběh.⁷²⁸ Zatímco původně měla touha vypravěče po Marle pouze sexuální charakter a vyjadřoval znepokojení nad tím, že mu kvůli ní Tyler dává méně pozornosti,⁷²⁹ postupně se oba lidé sblíží a pomáhají si v boji proti Projektu zmatek. Vypravěčova láska k Marle, ačkoliv ji nedokáže explicitně vyjádřit slovy, hraje zcela klíčovou úlohu, protože se díky ní vzdává Tylera a místo stíhání vůdcovského ideálu hypermaskulinity dává přednost lásce.⁷³⁰

Vypravěčova revolta proti Tylerovi vychází z odmítnutí jeho dogmat o mužích jako Bohem zapomenutých nechtěných dětí, které o jeho pozornost musí bojovat revoltou a destrukcí. Po své neúspěšné sebevraždě při domnělém rozhovoru s Bohem dochází k závěru, že člověk sice není „jedinečnou sněhovou vločkou“, ale ani pouhými „sračkami a smetím“. Říká Bohu: „Prostě jenom jsme – a co se stane, to se stane.“⁷³¹ Přijímá tak zodpovědnost sám za sebe a bere život do svých rukou. Jeho krize maskulinity je vyřešena, ale Projekt zmatek již nelze zastavit.

10.6.2 Tyler Durden

Tyler Durden coby vypravěčova druhá osobnost ztělesňuje volnomyšlenkářský a svobodomyšlný protiklad hlavního protagonisty. V románu se s ním poprvé setkáváme na nudistické pláži, kde z naplavených kusů dřeva staví lidskou dlaň vrhající na krátký okamžik dokonalý stín. Po životní rutině popsané vypravěčem představuje jeho klid, vnitřní vyrovnanost a schopnost žít pro daný okamžik jasný protiklad.⁷³²

Z pohledu maskulinity ztělesňuje Tyler atraktivní silný ideál muže, který je sexuálně aktivní a přes nepříliš vysoký socioekonomický status se o sebe dokáže postarat díky

⁷²⁶ PALAHNIUK, Chuck. *Klub rváčů*. Praha: Odeon, 2011, s. 43. ISBN 978-80-207-1350-6.

⁷²⁷ Tamtéž, s. 48-51.

⁷²⁸ Tamtéž, s. 191.

⁷²⁹ Tamtéž, s. 51.

⁷³⁰ Tamtéž, s. 174.

⁷³¹ Tamtéž, s. 183.

⁷³² Tamtéž, s. 25-26.

dvěma zaměstnáním v kině a na hotelu. Jeho schopnost vyrábět kvalitní mýdlo z lidského tuku se později v románu stává významným zdrojem příjmů⁷³³ a jeho charisma z něj činí přirozeného vůdce a autoritu v mužském kolektivu. Všichni muži k němu vzhlížejí téměř jako k otcovské figuře. Je popsán jako odvážný, vtipný, nezávislý, energický, schopný a především svobodný.⁷³⁴

Kromě drsnáka schopného se porvat představuje Tyler i duchovního guru hlásající hodnoty oprošťující člověka od materialismu. To on nechává vyhodit vypravěčův byt do povětří i se všemi produkty IKEA. Vysvětluje to následujícími slovy: „*Rozbívám svoje spojení s fyzickou mocí a vlastnictvím, protože jenom díky ničení sebe sama dokážu odhalit vyšší moc svého ducha.*“⁷³⁵ Vypravěč se k němu přestěhovává do polorozpadlého domu pouze s pár nezbytnostmi a zdá se, že tento krok má na jeho maskulinitu skutečně pozitivní vliv.

Jak již bylo nastíněno, vztah Tylera a vypravěče zrcadlí vztah mužské sexuality a lásky. Tyler vzniká jako sexuálně aktivní a dominantní jedinec, který hned po první návštěvě Marly zahajuje sexuální vztah, o kterém vypravěč pouze snil. Neustále však opakuje, že se nejedná o lásku, kterou Marle dává až vypravěč.⁷³⁶ Jakkoliv je tedy sexualita důležitou součástí maskulinity, Palahniuk mužům přiznává i potřebu vyšších citů, jichž tradiční hypermaskulinita není schopna.

Tylerovo mužství je definováno skutečností, že nikdy nepoznal svého otce.⁷³⁷ Při první rvačce si dokonce představuje, že se rve s ním, takže se v boji očistí od traumatu, které mu život bez mužského vzoru přinesl.⁷³⁸ Otcové coby mužské vzory nehrají v životě mužů pouze roli nositelů maskulinity. Zároveň udávají řád jejich životu a pomáhají člověku najít své místo ve společnosti. Pro Tylera je proto absence otce zcela destruktivní.

Vypravěčovo alter-ego se díky absenci otce, a tedy i absenci Boha, snaží jeho pozornost získat násilnou revoltou usilující o zničení celé civilizace. Jak vysvětluje jeden z členů Projektů zmatek, je lepší získat si pozornost Boha špatným chováním než ji nemít vůbec. Tylerova touha zastavit dějiny a vrátit lidstvo do „bodu nula“, kdy se navrátíme k lovu a

⁷³³ PALAHNIUK, Chuck. *Klub rváčů*. Praha: Odeon, 2011, s. 74. ISBN 978-80-207-1350-6.

⁷³⁴ Tamtéž, s. 154.

⁷³⁵ Tamtéž, s. 96.

⁷³⁶ Tamtéž, s. 48-53.

⁷³⁷ Tamtéž, s. 42-45.

⁷³⁸ Tamtéž, s. 46.

zemědělství, je motivována úsilím o to, aby si ho Bůh všiml.⁷³⁹ Jeho cílem je stát se legendou a dosáhnout nesmrtelnosti.⁷⁴⁰ O pádu na dno a naprostém odmítnutí moderního světa pak hovoří jako o napodobení Ježíše Krista.⁷⁴¹

Tyler popisuje moderní konzumní civilizaci jako zdroj útlaku mužů. O své generaci hovoří jako o „prostředních dětech historie“, které nemusí čelit žádné válce ani hospodářské krizi. Současná maskulinita podle něj čelí boji duchovnímu a musí jej vyřešit pouze revolucí proti moderní kultuře.⁷⁴² Ztráta otců jako nositelů civilizace, ztráta Boha a neschopnost najít životní cíl se tak stávají zdrojem krize maskulinity, kterou chce Tyler řešit destrukcí konzumní společnosti. Považuje se za „pašáka světa“ a „šmejda šmejdu“, který nemá co ztratit.⁷⁴³ Jedná se o dokonalý prototyp protestní maskulinity, která si neschopnost zařazení do společnosti kompenzuje hypermaskulinitou a porušováním společenských norem. Jeho „gastroterorismus“ v luxusním hotelu navíc ukazuje odpor ke společenským elitám a vyšším třídám.⁷⁴⁴

Ačkoliv původně se Tyler nikdy nepral a chtěl se pouze dozvědět něco o sobě, postupně ztrácí jakoukoliv kontrolu a stává se zcela destruktivní toxickou maskulinitou, kterou vypravěč musí zastavit. Tyler v díle představuje sílu, sexualitu a agresi, stejně jako potřebu dominovat a vládnout. I přes své kázání o nutnosti osvobození a revolty si vytváří věrný dobře organizovaný kult, ve kterém potlačuje individualitu mužů, nedovoluje jim klást otázky a stává se pro ně bohem a otcem zároveň.⁷⁴⁵ V této pozici se stává zodpovědným za vraždu několika lidí⁷⁴⁶ a ztělesňuje tak temnou stránku maskulinity, která představuje hrozbu po celou společnost. Právě Tylerova rozporuplnost, posednost revolucí a naprosto utopická vize navrácení společnosti do přírodního stavu tvoří hlavní prvek satiry v díle.

10.6.3 Robert Paulson

S Bobem se čtenář setkává na samotném začátku knihy, kde je jedním z členů skupinového sezení *Zůstaňme muži společně* pro jedince s rakovinou varlat. Před odebráním varlat představoval muže posedlého kulturistikou, který v honbě za svalovou

⁷³⁹ PALAHNIUK, Chuck. *Klub rváčů*. Praha: Odeon, 2011, s. 126. ISBN 978-80-207-1350-6.

⁷⁴⁰ Tamtéž, s. 7.

⁷⁴¹ Tamtéž, s. 60.

⁷⁴² Tamtéž, s. 133.

⁷⁴³ Tamtéž, s. 99-100.

⁷⁴⁴ Tamtéž, s. 68-69.

⁷⁴⁵ Tamtéž, s. 175.

⁷⁴⁶ Tamtéž, s. 163-173.

hmotou konzumoval i látky pro závodní koně. Provozoval úspěšnou tělocvičnu, vynalezl novou metodu na rozšiřování hrudníku a byl třikrát ženatý. Nyní však žije sám, zcela zkrachoval a jeho děti mu nezvedají telefon.⁷⁴⁷ Neplní tak roli manžela, otce ani ekonomicky samostatného jedince, takže jeho maskulinita prochází vážnou krizí.

Bob v díle hraje velice důležitou roli kritiky toxické maskulinity a posedlosti mužskou silou. Ve svém úsilí o co nejsilnější mužství se totiž stal v podstatě jeho parodií a o maskulinitu přišel i z fyziologického hlediska. Nemá varlata a místo toho mu vyrostla obrovská ěadra, k čemuž došlo z toho důvodu, že kvůli jeho posedlosti testosteronem tělo zvýšilo i produkci estrogenu. Vypravěč popisuje jeho dlouhé blondřaté vlasy, široká ramena a těžkopádnou medvědí chůzi.⁷⁴⁸

Neustále uplakaný a vysoce emotivní, Bob pomohl vypravěči prolomit jeho psychický blok a poprvé se na některém ze sezení podpůrných skupin rozplakat. Po stránce fyzické i psychické tak ztělesňuje zženštilost a plně odhaluje směšnost kultu hypermaskulinity postavené na fyzické síle. Kritizuje kulturistku jako projev společenského tlaku na muže zacházet se svými těly podle jejich požadavků, kde naolejování jedinci zatínají svaly podle toho, jak jim nařídí porota.⁷⁴⁹ Přesnou antitezi této honby za fyzickou dokonalostí představuje klub rváčů, jehož členem se Bob stává, aby jej oddanost Tylerovu kultu později stála život.⁷⁵⁰

10.6.4 Vesmírné opice

Za vesmírné opice autor považuje všechny jedince, kteří pouze dělají „*tu prácičku, ke které je vycvičili.*“⁷⁵¹ Jedná se tedy o představitele maskulinity závislé na každodenní rutině a poctivém plnění své role ve společenském systému. Pouze mechanicky vykonávají svou práci a usilují o dosažení dokonalosti. Žijí tak ve stejném stavu prázdnoty jako vypravěč na začátku románu.

Právě na tyto muže cílí klub rváčů a nabízí jim uvolnění životní frustrace, pocit kontroly nad svým životem a jakýsi rituální přechod v silné samostatné muže. Díky klubu rváčů se muži učí komunikovat a vznikají mezi nimi přátelství. Klub jim pomáhá přestat ulpívat na slepém úsilí o dokonalost definovanou skvělou rodinou, domácností, tělem a

⁷⁴⁷ PALAHNIUK, Chuck. *Klub rváčů*. Praha: Odeon, 2011, s. 11-16. ISBN 978-80-207-1350-6.

⁷⁴⁸ Tamtéž, s. 15-16.

⁷⁴⁹ Tamtéž.

⁷⁵⁰ Tamtéž, s. 157.

⁷⁵¹ Tamtéž, s. 8.

spotřebním zbožím. Později však útěk před společností přechází v útok, když Tyler zakládá Projekt zmatek.⁷⁵²

Satirický aspekt *Klubu rváčů* spočívá ve skutečnosti, že ve svém boji proti konzumní společnosti se vesmírné opice nestávají o nic samostatnějšími muži, než byli před tím, ba naopak. V Projektu zmatek jsou členěni do jednotlivých výborů a musí zodpovědně plnit své rozkazy a domácí úkoly. Jakkoliv jim chce Tyler připomenout, že mají moc ovládat dějiny,⁷⁵³ z mužů se v projektu opět stávají pouhá kolečka v soukolí, která mají zakázáno se na cokoli ptát a musí do vůdce vkládat bezmeznou důvěru.⁷⁵⁴

Vesmírné opice se tak stávají zfanatizovanou masou mužů závislých na osobě vůdce, kteří ve všem poslouchají rozkazy, nosí stejné oblečení, jedí ze stejných misek a naprosto rezignují na svou individualitu – tedy i jedinečnou maskulinní identitu.⁷⁵⁵ Tyler jim neustále připomíná, že nejsou individuálními „jedinečnými vločkami“ a sami o sobě neznamenají nic.⁷⁵⁶ Neustále jim opakuje mantry, že tito muži nejsou definováni jejich zaměstnáním, jejich jménem, nebo jejich problémy, avšak nenabízí uspokojivou odpověď na to, čím tedy definováni jsou.⁷⁵⁷ Jak říká jedna z opic: „*Jsem všechny sračky světa i s fousama. Jsem toxickéj odpadní produkt božího stvoření.*“⁷⁵⁸

Vesmírné opice ztělesňují frustrovanou protestní maskulinitu konzumní společnosti definovanou pocitem prázdnoty a marně hledající smysl života. Pověštinou se jedná o muže bez společenských privilegií, kteří se díky Tylerovi začínají bouřit proti společnosti a jejím elitám. V tomto procesu však rezignují na vlastní individualitu a stávají se zcela závislými na vykonávání rozkazů svého vůdce, který pro ně představuje ztraceného Boha i otce zároveň.⁷⁵⁹

10.6.5 Raymond Hessel

Raymond Hessel je mladý třiatvacetiletý muž pracující v nonstopu. Jedná se tak o muže s nízkým socioekonomickým statusem, jehož maskulinita se nemůže těšit z žádných společenských privilegií. Ačkoliv se v románu objevuje pouze na třech stránkách jako

⁷⁵² PALAHNIUK, Chuck. *Klub rváčů*. Praha: Odeon, 2011, s. 105. ISBN 978-80-207-1350-6.

⁷⁵³ Tamtéž.

⁷⁵⁴ Tamtéž, s. 113.

⁷⁵⁵ Tamtéž, s. 113-115.

⁷⁵⁶ Tamtéž, s. 119.

⁷⁵⁷ Tamtéž, s. 127.

⁷⁵⁸ Tamtéž, s. 150.

⁷⁵⁹ Tamtéž, s. 175.

„lidská obět“, jejíž řidičský průkaz si vypravěč zabavuje, hraje pro vyznění díla obrovský význam.⁷⁶⁰

Na kolenou klečící Raymond pláče a bojí se o život v situaci, kdy mu vypravěč drží u hlavy zbraň. Až pod hrozbou smrti mu prozradí, že snil o práci veterináře, ale na svou snahu rezignoval. Vypravěč si bere jeho řidičský průkaz se slovy, že pokud se Raymond nevrátí na školu, najde si ho a zabije. Raymond teprve pod výhružkou smrti poznává cenu života a utíká odhodlán vzít jej pevně do svých rukou.⁷⁶¹ Jak říká vypravěč: „*Raymonde K. K. Hessele, dneska večer ti bude chutnat víc než kdy před tím, a zítra bude ten nejkrásnější den, co jsi kdy zažil.*“⁷⁶²

Krátká epizoda s Raymondem ukazuje skutečné řešení krize maskulinity, kterou si prochází všechny vesmírné opice světa. I on žije nenaplněnou existencí v práci, kterou nemá rád, a pouze odevzdaně plní svou roli. Pod výhružkou smrti a „pádem na dno“ však získává motivaci usilovat o dosažení svých cílů, odmítnout pasivní roli a zlepšit svůj život. Místo revolty a destrukce tak usiluje o skutečnou seberealizaci a naplnění v rámci společnosti.

10.6.6 Andělská tvářička

Bezejmenný člen Projektu zmatek přichází do klubu rváčů až ve druhé polovině díla a vyznačuje se atraktivním vzhledem. Vypravěč konstatuje, že vypadá poměrně zženštile a po navlečení do kostýmku by vypadal jako žena. Jako zženštilost mu tak zabraňuje ztělesnit dominantní drsnou maskulinitu, avšak v samotném kolektivu vesmírných opic jej neshazuje. Mladík podstupuje třídní rituál stání před domem, ukazuje svou vůli a je přijat do Projektu zmatek.⁷⁶³ Zde se jeho individualita rozplývá spolu s ostatními.

Díky andělské tvářičce a Bobovi se dozvídáme, že Projekt zmatek není určený pouze pro stereotypní macho muže, ale pro všechny jedince ochotné poddat se Tylerově vůli a ničit civilizaci. Zároveň díky němu projekt do jisté míry vznikl, protože frustrovaný protagonista andělskou tvářičku v klubu rváčů ošklivě zbil se slovy, že chtěl zničit něco krásného a ulevit tak svému vzteku a pocitu bezvýznamnosti. Tyler tak pocítil potřebu povznést revoltu proti společnosti z pouhého útěku na otevřený útok.⁷⁶⁴

⁷⁶⁰ PALAHNIUK, Chuck. *Klub rváčů*. Praha: Odeon, 2011, s. 135-137. ISBN 978-80-207-1350-6.

⁷⁶¹ Tamtéž, s. 138.

⁷⁶² Tamtéž.

⁷⁶³ Tamtéž, s. 114.

⁷⁶⁴ Tamtéž, s. 108-109.

10.6.7 Automechanik

Bezejmenný automechanik je jednou z vesmírných opic, ve které se z pohledu maskulinity mísí typicky mužská profese a nesmírná výdrž v boji. Vysoký a kostnatý mechanik se nikdy nesloží a boj pro něj představuje téměř drogovou závislost.⁷⁶⁵ Zároveň však rád skládá písně, peče dorty, stlouká ptačí budky a ukazuje vypravěči fotku dívky, kterou by si chtěl vzít.⁷⁶⁶

Kromě komplexní maskulinity popírající jednostranný machismus hraje automechanik důležitou roli i skutečností, že právě on formuluje vztah muže a Boha, který podle něj vždy vychází ze vztahu muže se svým otcem. Hledání Boha znamená hledání otce a jedinec musí vzít v potaz i úvahu, že jej Bůh nemá rád. Proto je podle něj lepší získat jeho pozornost špatným chováním a destrukcí než ji nezískat vůbec.⁷⁶⁷

Automechanik je jediným vesmírným opičákem, který v sobě kombinuje fyzickou tvrdost, lásku k umění i ke stereotypně ženské práci a intelektuální potřebu sám reflektovat vztah člověka a Boha. Zároveň však slepě opakuje Tylerova dogmata a zůstává pod jeho vlivem.⁷⁶⁸

10.6.8 Vypravěčův nadřizený

Vypravěčův šéf ztělesňuje stereotyp korporátního manažera usilujícího o dokonalý profesní i rodinný život. Jedná se podsaditého muže, který se v kanceláři chlubí fotkou své rodiny, na každý den v týdnu má připravenou jinou kravatu a těší se na předčasný důchod. Jeho maskulinita se tak odvíjí od naprosté poslušnosti a spokojenosti s konzumním korporátním způsobem života na vysokém pracovním postu. Nevyjadřuje však žádné rysy silného vůdce a když vypravěče konfrontuje s pravidly klubu rváčů v kopírce, vypravěč jej snadno zatlačuje do defenzivní pozice.⁷⁶⁹

Ačkoliv vypravěč nenávidí svou práci, přiznává, že svého šéfa měl rád a částečně v něm našel otce, kterého nikdy neměl. Tyler, jeho temné agresivní já, však šéfa zavraždilo coby symbol korporátního útlaku jeho maskulinity. Právě v tomto bodě vypravěči dochází, že Tyler je mimo kontrolu a je potřeba se mu postavit.⁷⁷⁰

⁷⁶⁵ PALAHNIUK, Chuck. *Klub rváčů*. Praha: Odeon, 2011, s. 123-124. ISBN 978-80-207-1350-6.

⁷⁶⁶ Tamtéž, s. 123-125.

⁷⁶⁷ Tamtéž, s. 125-126.

⁷⁶⁸ Tamtéž, s. 125-127.

⁷⁶⁹ Tamtéž, s. 84-85.

⁷⁷⁰ Tamtéž, s. 165.

10.6.9 Vrátný

Postarší vrátný ve vypravěčově bytovém komplexu na začátku knihy slouží jako kritik mladé konzumní generace, která se snaží nakupovat veliké množství zboží, aby zapůsobila na své okolí. Ztělesňuje mezigenerační konflikt stěžující si na skutečnost, že „*mladý lidi často nevěděj, co vlastně chtěj*.“⁷⁷¹ I o něm se však téměř na konci románu dozvídáme, že je členem klubu rváčů a uctívá Tylera Durdena. Krize maskulinity se tak nevztahuje pouze na mladou generaci.⁷⁷²

10.7 Shrnutí vyobrazení maskulinity v Klubu rváčů

Maskulinita v díle *Klub rváčů* je vyobrazena jako hlubokou krizí procházející identita jednotlivce v moderní konzumní společnosti. Hlavní protagonista a jeho alter-ego Tyler Durden tak v průběhu díla představují dva opačné extrémy nešťastného a zoufalého „yuppie“, který usiluje o naplnění společenského ideálu mladého profesionála, a Tylera coby nesvázaného radikálního sabotéra společenských norem, který porušuje společenská pravidla a usiluje o destrukci civilizace.

Klub rváčů je dílem velice populárním a kultovním zejména u mladých mužů, které v něm imponuje postava Tylera Durdena. Odpůrci naopak kritizují jeho oslavu kultu násilí a toxické maskulinity, kterou dílo podle jejich názorů propaguje. Předchozí popis vypravěče a jeho vztahu k Tylerovi toho chápání přinejmenším problematizuje a *Klub rváčů* tak, jak je zde interpretován, výrazně satirizuje posedlost mužů nesvázanou agresivní hypermaskulinitou. Jakkoliv se Tyler vyznačuje charismatem a životní filosofií nabízející velice relevantní kritiku konzumní společnosti, autor jeho destruktivní nezkrotnou maskulinitu vyobrazuje jako nebezpečnou, a zároveň upozorňuje na jeho vůdcovské sklony budující vlastní kult.

10.7.1 Role fyzické dominance a charakteru

Fyzický aspekt knihy s názvem *Klub rváčů* je patrný na první pohled, avšak Palahniuk možná trochu paradoxně neakcentuje mužskou dominanci v boji jako podmínku maskulinní identity. Rvačky v klubu nemají za primární cíl ukázat fyzickou nadřazenost jednoho muže nad druhým a porovnávat si tak svou maskulinitu. Jedná se o jakousi extrémní formu skupinové terapie, během níž se životem frustrovaní muži alespoň na okamžik chápou kontroly nad vlastním životem a očišťují se od svých strachů a frustrací.

⁷⁷¹ PALAHNIUK, Chuck. *Klub rváčů*. Praha: Odeon, 2011, s. 38. ISBN 978-80-207-1350-6.

⁷⁷² Tamtéž, s. 171.

Fyzická zdatnost však samozřejmě roli hraje a autor popisuje, že slabí nováčkové se po půl roce v klubu stávají „vyřezanými ze dřeva.“ Skvělí rváči se těší velikému respektu, avšak v klubu podle vypravěče nejde o to, jestli jedinec vyhraje, nebo prohraje.⁷⁷³

Velikou roli v díle hraje sebedestrukce, která se stává velice žádoucím způsobem revolty proti společnosti tlačící muže do naplňování ideálu svalnatých modelů. Vysportovaná katalogová maskulinita založená na redukci podkožního tuku vzbuzuje u vypravěče výsměch a ten místo ní klade důraz na sebedestrukci, zranění a jizvy. Tlak společnosti na naplňování konvenční silné maskulinity ztělesňuje Bob, jehož posedlost hypermaskulinitou a velkými svaly předváděnými před porotou vedla ke zcela opačnému efektu.

10.7.2 Role společnosti a statusu

Moderní konzumní společnost je podle autora postavena na hledání dokonalosti a úplnosti prostřednictvím spotřeby zboží od korporací jako IKEA. Maskulinní identita tak v této společnosti spočívá v účasti na tržním koloběhu produkce a spotřeby, kde si člověk kupuje nepotřebné zboží za příjmy z nenáviděné práce. Pro muže to znamená život, nad kterým nemají kontrolu a cítí se nesvobodně. V souladu se socialistickou perspektivou vycházející z Marxe u nich dochází k pocitu odcizení mezi sebou navzájem, ale i sobě samým jako jednotlivcům. Muži tak žijí prázdným způsobem existence, se kterým se sami nemohou ztotožňovat.

Román prostřednictvím Tylera Durdena a jeho praktik znečišťování jídla pro elity kritizuje nerovnost ve společnosti a vyjadřuje frustraci bezmocné pracující třídy, ale zároveň se vymezuje proti konzumu a spotřebě materiálního zboží jako zdroje hodnoty muže. Lásky ke všem materiálním statkům je podle vypravěče pouze pomíjívá a člověka omezuje na svobodě, protože ten se stává nejprve konzumentem a poté až mužem. Přestěhování se do polorozpadlého domu s pár nezbytnostmi pomohlo vypravěči vyřešit svou životní krizi, protože se stal svobodnějším a samostatnějším.

Pocit svobody a samostatnosti hraje v maskulinitě klíčovou roli a dílo představuje v podstatě tři způsoby, kterým se ho hrdinové snaží dosáhnout. Prvním je útek ze společnosti během setkání klubu rváčů, kde muži na okamžik berou život do vlastních rukou a mají pocit kontroly sami nad sebou. Druhý na něj navazuje v podobě Projektů zmatek, kde Tyler a jeho zfanatizovaní vesmírní opičáci plánují útok na moderní

⁷⁷³ PALAHNIUK, Chuck. *Klub rváčů*. Praha: Odeon, 2011, s. 44. ISBN 978-80-207-1350-6.

civilizaci ve snaze dosáhnout primitivního zemědělského způsobu života. Ani jeden z těchto způsobů není dlouhodobě udržitelný a Projekt zmatek stejně jako totalitní režimy přechází přes úsilí o utopii v kult jednoho vůdce.

Třetím a nejlepším řešením je podle Palahniuka cesta, kterou se marně snaží vydat protagonista, když se obrací proti Tylerovi a jeho improvizované armádě. Spočívá v převzetí otěží života do svých rukou, nepodléhání tlaku konzumerismu a v úsilí o seberealizaci v rámci společnosti. Destrukce společenského řádu tak není žádoucí, ani realisticky dosažitelná, ale je potřeba dosáhnout sebevědomé maskulinity, která není zcela konformní a nepodléhá všem společenským tlakům. Jakákoliv jiná možnost z muže činí pasivní vesmírnou opici, ať už ve službách korporátu, nebo vůdce Tylera.

Zajímavou dimenzí vztahu mužů a společnosti je i otázka životního prostředí, která v díle rezonuje hned na několika místech. Vypravěč se cítí jako oběť environmentalismu tlačícího jej do pozice, kdy má napravovat škody způsobené všemi předchozími generacemi. Považuje se za oběť dějin a ve své touze ničit vše krásné říká, že „*ptáčkové a jeleni jsou zbytečný luxus a všechny ryby by měly plavat břichem nahoru.*“⁷⁷⁴ Tyler naopak považuje záchranu planety za jeden z důvodů pro zničení moderní civilizace, neboť recyklace a environmentální aktivismus jsou podle něj jako přestat kouřit na smrtelné posteli.⁷⁷⁵

10.7.3 Role emocí a přátelství mezi muži

Klub rváčů popisuje následky toxické maskulinity na mladé muže, kteří neumí pracovat se svými emocemi a cítí vnitřní napětí. Vypravěč na počátku románu žije zcela osamělou rutinní existencí mladého profesionála, který z pocitů depresí sní o nehodách letadla a neustále fantazíruje o smrti. Má pocit, že mu nikdo nenaslouchá, a žije ve světě potlačování emocí. Útěchu nalézá až v kontaktu s lidmi na skupinových setkáních, kde se mu daří plakat a dávat volný průchod svému smutku.

Emoční represe je tedy pro maskulinitu škodlivá a muži by měli být schopni dávat volný průchod svým emocím. Toxická maskulinita je navíc svazuje a zabraňuje jim navazovat přátelství mezi sebou. Muži s rakovinou varlat se objímají a pláčou si na ramenou, čímž vypravěči pomáhají plakat také. V přítomnosti zdravých „biologicky nepoškozených“ mužů by takové prostředí vzájemné citové vazby nikdy nemohl nalézt.

⁷⁷⁴ PALAHNIUK, Chuck. *Klub rváčů*. Praha: Odeon, 2011, s. 109. ISBN 978-80-207-1350-6.

⁷⁷⁵ Tamtéž, s. 110.

Klub rváčů proto zaplňuje důležitou díru v životě mužů, kteří v něm mohou sdílet silnou, až náboženskou, kolektivní zkušenost, o níž se nedá hovořit slovy. Během boje nechávají vyplouvat na povrch svá traumata a obavy, takže rvačky pro ně možná trochu paradoxně představují příležitost se jeden druhému otevřít. O tom svědčí i skutečnost, že vypravěč se ke konci románu během jedné ze rvaček rozpláče stejným způsobem, jako se rozplakal na úvodním setkání mužů s rakovinou varlat.

10.7.4 Role rodiny

Rodina v díle hraje důležitou a pozitivní roli, protože každý muž podle románu ve svém životě potřebuje mužský vzor – svého „mistra“ – kterého v ideálním případě představuje otec. Krize maskulinity v moderní době je pak podle románu způsobena tím, že otcové v této roli selhali. Moderním mužům silné mužské vzory chybí a v klubu rváčů se schází „generace mužů vychovaná ženami.“⁷⁷⁶

Sám Tyler si během první rvačky na parkovišti představuje svého otce⁷⁷⁷ a zastává názor, že otec je pro muže vzorem Boha. Absence otce je proto pro maskulinní identitu ničivá a muži za něj hledají náhradu jinde, v případě *Klubu rváčů* v Tylerovi, zatímco Tyler sám v podstatě vyhlašuje válku Bohu ve snaze získat jeho pozornost.⁷⁷⁸

Tato krize otcovství se u generace vychované ženami promítá i v jejich přístupu k manželství a k vlastní rodině. U vypravěče se například projevuje touto úvahou: „*Jsem dvaatřicetiletý kluk a nevím nevím, jestli tím řeším, co potřebuju, je další ženská.*“⁷⁷⁹ Jakkoliv tedy rodina a manželství není chápána jako negativní opresivní instituce útlaku mužů, nenabízí sama o sobě odpověď na krizi maskulinity. Zároveň však román jasně říká, že pro muže je plnění otcovské role naprosto imperativní.

10.7.5 Role války a hrdinství

Absence válečné zkušenosti se podle Tylera na mužích projevuje negativně z toho důvodu, že jejich generaci nepředložila žádný historický úděl a smysl. Generace X je proto „prostředními dětmi dějin“⁷⁸⁰, které své místo musí teprve hledat. Automechanik následně hovoří o spirituální krizi a spirituální válce, které musí moderní lidstvo čelit.⁷⁸¹

⁷⁷⁶ PALAHNIUK, Chuck. *Klub rváčů*. Praha: Odeon, 2011, s. 42. ISBN 978-80-207-1350-6.

⁷⁷⁷ Tamtéž, s. 46.

⁷⁷⁸ Tamtéž, s. 125-126.

⁷⁷⁹ Tamtéž, s. 43.

⁷⁸⁰ Tamtéž, s. 147.

⁷⁸¹ Tamtéž, s. 133.

Válka a hrdinství se tedy v díle jako takové neobjevují, ale absence války má na muže neblahý vliv z toho důvodu, že mužům chybí jakýsi přechodový rituál od chlapců v muže. Jejich relativně pohodlný život je upoutal do role konzumentů a neumožnil jim osvojit si „pravou“ samostatnou maskulinitu. Klub rváčů tak tento rituál přeměny nahrazuje a z Projektu zmatek se později stává instituce založená na kontrakturní válce a na rozkazech, uniformitě členů a plnění misí, čímž silně připomíná jakousi armádu.

10.7.6 Role náboženství

Filosofická interpretace náboženství a vztahu člověka k Bohu je pro maskulinitu v *Klubu rváčů* velice důležitá. Jak již totiž bylo řečeno, podle Tylera se vztah jedince k otci odráží i v jeho vztahu k Bohu, takže krize víry v Boha podle něj hraje velikou roli v současné krizi maskulinity. V souvislosti se spirituální válkou uvedenou v předchozí podkapitole hovoří Tyler i o skutečnosti, že jako prostředním dětem Boha se nám od něj nedostává žádné speciální pozornosti a máme jen malou šanci na zatracení i na spásu. Spirituální válka člověka tak spočívá v hledání otce-Boha, a to i za cenu špatných činů a společnosti. Teprve když nás Bůh chytí a potrestá, říká automechanik, můžeme být spaseni.⁷⁸²

Kromě této filosofie se Tyler prohlašuje za mučedníka, který páchá sebevraždu ve vybuchujícím mrakodrapu a dosahuje nesmrtelnosti.⁷⁸³ Považuje se proto za mesiáše, který uzavírá dějiny a provolává se za pána světa.⁷⁸⁴ Vypravěč se naopak po založení klubu rváčů a vymanění z konzumního útlaku označuje za osvíceného a píše haiku, ačkoliv o skutečný náboženský prožitek se v tomto případě rozhodně nejedná. Jak sám říká: „*Však víte, chovám se už jenom jako Buddha. Pavoukovité chryzantémy. Diamantová sůtra a Zápisky od nefritové skály. Hare Ráma, však to znáte, Krišna Krišna. Tohleto osvícení.*“⁷⁸⁵

Jakkoliv si vypravěč podle výše uvedeného citátu dělá z východních náboženství spíše legraci, je pravdou, že jeho vyřešení krize maskulinity mezi extrémem radikálního Tylera a naprosté poddanosti vůči materiální kultuře silně připomíná nalezení buddhistické „zlaté střední cesty“. V průběhu díla dochází k zavržení obou extrémů a osvojuje si samostatnou silnou maskulinitu v rámci společnosti.

⁷⁸² PALAHNIUK, Chuck. *Klub rváčů*. Praha: Odeon, 2011, s. 126. ISBN 978-80-207-1350-6.

⁷⁸³ Tamtéž, s. 179.

⁷⁸⁴ Tamtéž, s. 9.

⁷⁸⁵ Tamtéž, s. 59.

10.7.7 Role sexuality

Klub rváčů krizi maskulinity chápe především jako spirituální existenciální otázku o smyslu života v konzumní společnosti. Přesto je i zde sexualita vyobrazena jako velice důležitá součást maskulinní identity a muži s rakovinou varlat ve skupině *Zůstaňme muži společně* představují uplakané objímající se oběti své kastrace, která je o tuto část identity připravila.⁷⁸⁶

Ve vztahu sexuality mužů a žen Palahniuk naprosto popírá Freudovo dělení na aktivní muže a pasivní ženy. Umírající Chloe neustále vyjadřuje touhu mít před smrtí ještě jednou sex a láká účastníky skupiny se svou sbírkou pornografie a erotických hraček.⁷⁸⁷ Ani Marla ve vztahu k Tylerovi nevystupuje jako pasivní sexuální objekt, který by čekal na iniciativu muže. Byla to ona, kdo po předávkování prášky prosil o záchranu a následně Tylera varovala, že ji nesmí nechat usnout.⁷⁸⁸

Ačkoliv Marla nevěděla o rozdílu mezi oběma osobnostmi protagonisty, byl to Tyler, s kým měla poměr, a nikoliv vypravěč. Tyler jako nespoutaná agresivní stránka maskulinity přijel po telefonátu pro Marlu na její hotel, zatímco vypravěč ne. Jeho dominantní maskulinita se tak projevuje větší sexuální aktivitou a vypravěč mu pouze záviděl.⁷⁸⁹ Později se dozvídáme, že to byla právě vypravěčova touha po Marle, co dalo Tylerovi poslední impuls ke vzniku.⁷⁹⁰ Všechny události v románu jsou tak vyvolány nedostatečnou sexualitou vypravěče, který nemohl získat Marlu bez svého vysoce maskulinního nespoutaného alter-ega.

10.7.8 Role žen

Ačkoliv je *Klub rváčů* vysoce maskulinním románem pojednávajícím o mužích a jejich krizi, ženy v něm nejsou vykresleny nikterak negativně a autor je nepovažuje za příčinu krize mužů v konzumní společnosti. Jakkoliv se jedná o „generaci mužů vchovanou ženami“, matky nenesou přímou zodpovědnost za úpadek maskulinity, protože ta je na straně nepřítomných otců, kteří selhali ve své roli.⁷⁹¹

⁷⁸⁶ PALAHNIUK, Chuck. *Klub rváčů*. Praha: Odeon, 2011, s. 12. ISBN 978-80-207-1350-6.

⁷⁸⁷ Tamtéž, s. 14.

⁷⁸⁸ Tamtéž, s. 50-51

⁷⁸⁹ Tamtéž.

⁷⁹⁰ Tamtéž, s. 175.

⁷⁹¹ Tamtéž, s. 42.

Krise maskulinity je záležitostí, kterou se muži v románu snaží vyřešit sami mezi sebou. Klub rváčů i Projekt zmatek je uzavírá do vlastní komunity, kde si sami perou prádlo⁷⁹², pěstují si bylinky a zeleninu⁷⁹³, pečou si dorty⁷⁹⁴ a celkově si vytvářejí svůj vlastní svět, do kterého ženy nepatří. Zároveň i jejich revolta spočívá v útocích na muže u moci, kteří se klubům rváčů snaží zamezit.

Jedinou ženou v tomto mužském světě je Marla, která protagonistu miluje a bojí se, že zůstane sama.⁷⁹⁵ Marla sama prochází hlubokou životní krizí a ocitá se na dně. S vypravěčem je spojuje zmatenost, vystrašenost a pocit, že jim život utíká mezi prsty.⁷⁹⁶ V průběhu románu se tak i přes jeho prvotní nevraživost sbližují a Marla protagonistovi poskytuje jakési záchranné lano z šílenství kolem Tylerova Projektu zmatek. Je to ona, kdo mu pomáhá vzepřít se Tylerovi a na střeše mrakodrapu se snaží protagonistu zachránit.⁷⁹⁷ Jejich vzájemná láska, ačkoliv si ji nedokáží plně vyjádřit, pro vypravěče představuje hlavní šanci v boji proti destruktivní hypermaskulinitě Tylera Durdena a pomáhá mu najít sebe samotného.

Na základě vztahu vypravěče a Marly lze konstatovat, že v *Klubu rváčů* se vztah mužů a žen odvíjí od společné spirituální krize v moderní konzumní společnosti, za kterou nenesou primární zodpovědnost žádný gender. Pokud však ano, tak je to primárně předchozí generace mužů-otců, kteří ji vybudovali na úkor věnování dostatečné péče svým spirituálně ztraceným synům.

10.7.9 Maskulinní ideál

Základní myšlenkou díla *Klub rváčů* je ta, že muži by měli rezignovat na naplňování maskulinních ideálů společnosti a být sami sebou, pevně se chopit otěží svého života. Na cestě za tímto cílem román nabízí soubor protikladů mezi materialistickým, nešťastným, frustrovaným a o smrti fantazírujícím úředníkem v bílé košili a mezi nespoutaným, drsným, energickým a veselým nonkonformistou Tylerem Durdenem. Jedná se o dvě stránky osobnosti jednoho člověka, z nichž ta divočejší a destruktivnější vznikla jako reakce na tu první, usilující o dokonalost. Ačkoliv se tedy Tyler může zdát jako imponující příklad silné průbojné mužnosti, román ukazuje i jeho temnou stránku

⁷⁹² PALAHNIUK, Chuck. *Klub rváčů*. Praha: Odeon, 2011, s. 55. ISBN 978-80-207-1350-6.

⁷⁹³ Tamtéž, s. 117.

⁷⁹⁴ Tamtéž, s. 125.

⁷⁹⁵ Tamtéž, s. 58-61.

⁷⁹⁶ Tamtéž, s. 52.

⁷⁹⁷ Tamtéž, s. 181.

ohrožující životy nevinných lidí a manipulující davy frustrovaných zranitelných mužů do svého kultu. Maskulinní ideál tak musíme hledat v jakési „zlaté střední cestě“.

Ideální muž podle *Klubu rváčů* není zcela závislý na tělesné síle a odmítá se poddat tlakům propagujícím konvenční muskulaturu pouze z estetických důvodů. Svě tělo chápe primárně jako nástroj, který by měl být schopen zvládnout fyzickou práci i případný boj. Proto je pro něj určitá míra fyzické schopnosti důležitá a neměl by se za každou cenu vyhýbat zraněním.

Pro ideálního muže je více než tělesná schránka klíčová jeho schopnost realizovat svůj lidský potenciál, jít za svými cíli a nepodléhat tlaku společnosti při cestě za jejich dosažením. Tento muž nesmí dopustit, aby jej jeho práce dehumanizovala a postavila do role anonymní součásti byrokratického aparátu. Neměl by také usilovat o vysoký socioekonomický status pouze proto, aby měl vysoký socioekonomický status. Ať už se rozhodne pro jakoukoliv profesi, práce ideálního muže má být prostředkem pro jeho osobní rozvoj, ve kterém se může plně realizovat. Neměla by mu sloužit pouze jako zdroj příjmů, za které si bude kupovat nepotřebné statusové symboly.

Maskulinní ideál je tedy nejprve mužem a až poté spotřebitelem. Nedovolí proto, aby jej definoval jeho majetek, který v konečném důsledku není zdrojem plné realizace jeho života. Místo toho se zaměřuje na přátelství s ostatními muži, se kterými dokáže komunikovat o svých pocitech a životních událostech. Muž se zdravou maskulinní identitou by zároveň neměl utíkat před rodinou s dětmi, kde by měl být věrným manželem a zodpovědným otcem. Zároveň by sám měl mít svůj pevně daný maskulinní vzor, ideálně svého otce.

10.7.10 Příčiny krize maskulinity

Jako hlavní příčina krize maskulinity, potažmo i krize feminity, je v díle popsána konzumní společnost postavená na redukci lidí do rolí spotřebitelů a výrobců. Tento systém omezuje mezilidské vztahy na byrokratický a produkční aparát, ve kterém každý člověk poctivě hraje svou roli. Následně pak člověka nutí, aby se realizoval skrz nákup materiálních statků, které mu však nedokáží přinést skutečné štěstí a naplnění lidského potenciálu. Tento proces ubíjí nezávislou maskulinní identitu mužů, potlačuje jejich emoce a zabraňuje jim efektivně komunikovat a budovat vztahy mezi sebou. Muži jsou v rámci kapitalistického systému tlačeni do boje o vysoké společenské posty a je jim

odebíráno právo na emoce. Stávají se tedy oběťmi toxické maskulinity, která na ně má z hlediska duševního zdraví negativní vliv.

Druhá příčina je specifická pouze pro muže, ačkoliv autor nspecifikuje, zda analogickým procesem neprochází i ženy. Konzumní společnost s sebou totiž přinesla i úpadek silných mužských vzorů, na které by se muži mohli odkazovat při formování své maskulinní identity. Hovoříme zde především o úpadku otcovství, kteří se svým synům nevěnují buď z důvodu rozpadu tradiční rodiny, nebo prostě proto, že musí plnit své povinnosti na pracovním trhu a nemají na své děti čas.

Jako poslední příčinu krize maskulinity lze určit absenci přechodových rituálů z chlapců v muže, které pomáhají upevňovat maskulinní identitu. Za takovýto rituál lze chápat jakoukoliv společenskou krizi či výzvu, například válku, která muže aktivizuje a nutí je hledat řešení třeba i za nasazení vlastního života. Prokázáním své kompetence muži získávají zdravou silnou maskulinitu, zatímco generace konzumentů žijících po celý svůj život v pohodlí čelí hluboké spirituální krizi.

11 Komparace vyobrazení maskulinity v analyzovaných dílech

11.1 Maskulinita a její krize

Z předchozích kapitol je zcela patrné, že krize maskulinity hraje ve všech analyzovaných dílech stěžejní roli. Základní rysy a projevy této krize se však mezi sebou liší a autoři jejich příčinu hledají každý jinde. V následující části práce se proto podíváme na porovnání jednotlivých aspektů vyobrazení mužství tak, jak byly dosud popisovány u každého díla zvlášť. Následně proběhne reflexe historického kontextu a jeho odrazu v jednotlivých dílech.

Co Palahniuka, Keseyho i Hemingwaye spojuje, je poměrně jednostranné zaměření na bílou maskulinitu a přehlížení rasové diverzity. Kesey sice nabízí kritiku vytlačování původních amerických obyvatel z jejich území a popisuje aroganci amerických úřadů při jednání s nimi. Následně však vyobrazuje „černé frajery“ jako hlavní silové složky útlaku Velké sestry a staví je do pozice násilných a nenávistných podporovatelů společenské oprese bílých mužů.

Hemingway zase prostřednictvím Billa kritizuje rasismus páchaný na boxerovi černé pleti ve Vídni,⁷⁹⁸ avšak jindy Jake odchází z večíрку kvůli drásajícímu zpěvu karikaturně popsaného černého bubeníka⁷⁹⁹ a antisemitské ponižování Cohna si autor nedokáže odpustit v průběhu celého díla. Palahniuk v kontrastu s nimi rasu vůbec neakcentuje a ve svém díle jí nedává žádný význam.

11.1.1 Role fyzické dominance a charakteru

Všechna na tři díla si maskulinní ideál spojují s fyzickou zdatností a tvrdostí, ale zároveň zdůrazňují, že se jedná o projev silné maskulinity, a ne její příčinu. Jako kompenzační mechanismus pro krizi maskulinity proto fyzická síla nemůže fungovat. U Hemingwaye i Keseyho má sebevědomý silný muž předpoklady oplývat i fyzickou silou, která odráží jeho pevně a stabilně ukotvenou maskulinní identitu. Ačkoliv ji však odráží, nemůže ji způsobit.

⁷⁹⁸ HEMINGWAY, Ernest. *Fiesta (I slunce vychází) / Stařec a moře / z angl. přel. František Vrba / doslov Radoslav Nenadál*. Fiesta 2. vyd. (v Odeonu 1. vyd.), Stařec a moře 6. vyd. (v Odeonu 5. vyd.). Praha: Odeon, 1985, s. 64-65. ISBN (Váz.).

⁷⁹⁹ Tamtéž, s. 58.

Oba dva autoři proto považují fyzickou dominanci za ukázkou sebevědomí a duševní velikosti, ale zároveň však pracují s kontrastem fyzické síly a vnitřní slabosti, ve které jasně hraje prim duchovní rozměr maskulinity. Důstojný Pedro Romero, ačkoliv fyzicky slabší, má nad Cohnem jasnou duševní převahu a z boje odchází jako silnější muž. Bromden dokonce není ani schopen zvednout těžký rozvodový panel až do okamžiku, kdy mu McMurphy pomáhá získat sebevědomí.

Nejmenší důraz na fyzickou dominanci nad ostatními zobrazuje poměrně paradoxně *Klub rváčů*. Autor nepopírá, že nejsilnější jedinci se v klubu těší respektu a že klub představuje dobrý důvod chodit do posilovny. Jakkoliv však muži usilují v boji o vítězství, hlavním přínosem pro jejich maskulinní identitu je očistný účinek rvačky, během níž se zbavují svých neuróz.⁸⁰⁰ V tomto bodě připomenu citát Mikea Donaldsona, který již zazněl v kapitole o vztahu biologie a genderu: „*Destrukce fyzické stránky maskulinity, tedy těla, může být metodou dosažení, odhalení a zachycení maskulinity sociální.*“⁸⁰¹

Klub rváčů se tedy na mužská těla dívá jako na něco, co neustále čelí tlakům společnosti vypadat a jednat určitým způsobem. Naprosto si utahuje z kulturistiky a vyrýsovaných modelů, protože jsou to pouze produkty společenských konvencí. Kniha neguje chápání fyzické síly jako prostředek k dosažení obdivu ve společnosti. Jak říká vypravěč: „*V klubu rváčů nejde o to, jestli rvačku prohrajete, nebo vyhražete.*“⁸⁰² Cílem není prosadit se na úkor druhých a ukázat svou velikost, ale revoltovat proti společnosti destrukcí sebe samotného. Tím se dílo výrazně liší od Keseyho a Hemingwaye, kde je vítězství ve rvačkách, boxu, nebo v býčích zápasech ukázkou velikosti maskulinního statusu.

11.1.2 Role společnosti a statusu

Všechna tři díla se shodují na tom, že maskulinita nezávisí na vysokém socioekonomickém statusu, politické moci a vysokých finančních prostředcích. Úspěšný investor z Wall Street pro ně nepředstavuje ideálního muže a větší důraz kladou na fyzickou, ale především povahovou sílu vyznačující se vysokým sebevědomím, rozhodností a schopností držet život pevně ve svých rukou. Samotný vztah mužů ke společnosti se mezi díly však dosti odlišuje.

⁸⁰⁰ PALAHNIUK, Chuck. *Klub rváčů*. Praha: Odeon, 2011, s. 41-43. ISBN 978-80-207-1350-6.

⁸⁰¹ DONALDSON, Mike. *Time of Our Lives*. Sydney: Allen & Unwin, 1991, s. 19. ISBN 9780044423294.

⁸⁰² PALAHNIUK, Chuck. *Klub rváčů*. Praha: Odeon, 2011, s. 41-43. ISBN 978-80-207-1350-6.

Nejzákladnější rozdíl spočívá ve skutečnosti, že zatímco v *Klubu rváčů* a *Vyhod'me ho z kola ven* spočívá krize mužství v podléhání tlaku společnosti, v *I slunce vychází* naopak vychází z neschopnosti se do společnosti začlenit. Hemingway své hrdiny popisuje jako ztracené, bloudící a plující životem bez jasně daného místa a smyslu. Zdrcený Jake v posteli doufá, že jednoho dne zcela pochopí fungování poválečné společnosti a dokáže se do ní začlenit.⁸⁰³

Ve *Vyhod'me ho z kola ven* naopak představuje moderní společnost opresivní strukturu, která potlačuje maskulinitu a činí z mužů sexuálně pasivní a submisivní jedince. *Klub rváčů* také pracuje s konzumní společností jako zdrojem životní krize mužů, ale na rozdíl od Keseyho z této situace neviní pomalý a systematický útlak žen. Tento misogynní rozměr mocenského souboje genderů v něm chybí a konzumerismus jako takový je akcentován o to více.

Mezi *Vyhod'me ho z kola ven* a *Klubem rváčů* se proto liší i způsob, jak s tímto společenským útlakem mají muži naložit. Kesey odpověď hledá nejprve v útoku na opresivní matriarchální struktury, avšak po McMurphyho porážce Kombajnem ji prostřednictvím Bromdena nachází v útěku do kmenového společenství v kontaktu s přírodou a nepokřivenými genderovými rolemi.

Palahniuk také zkouší nejprve útěk (klub rváčů) a poté i útok (Projekt zmatek), avšak nakonec dochází k závěru, že muži by se měli naučit vzít svůj život pevně do ruky v rámci moderní společnosti. V konečném důsledku tím muž dosáhne větší vnitřní svobody, než když se v revoluci stane zcela závislým na McMurphy, nebo naprosto propadne kultu Tylera Durdena. Zatímco ve *Vyhod'me ho z kola ven* závislost chovanců na McMurphy představuje jistý dějový paradox, Palahniuk zcela jasně satirizuje Tylera Durdena a jeho fanatický kult, kterého se vypravěč nedokáže zbavit ani v poslední kapitole na nemocničním lůžku.

Ačkoliv se logika vztahu společnosti a mužů více podobá u Keseyho a Palahniuka, na individuální úrovni prožívání svého místa ve světě k sobě má blíže *Klub rváčů* a *I slunce vychází*. V obou případech hrdinové marně hledají svůj životní smysl a pevné hodnoty, o které by se mohli opřít. Buď se proto marně uchylují k hédonismu a alkoholu, nebo

⁸⁰³ HEMINGWAY, Ernest. *Fiesta (I slunce vychází) / Stařec a moře / z angl. přel. František Vrba / doslov Radoslav Nenadál*. Fiesta 2. vyd. (v Odeonu 1. vyd.), Stařec a moře 6. vyd. (v Odeonu 5. vyd.). Praha: Odeon, 1985, s. 129. ISBN (Váz.).

k prázdnému nakupování produktů ve snaze dosáhnout úplnosti skrz svůj majetek. Ve *Vyhod'me ho z kola ven* je v kontrastu k nim smysl života mužů pevně ukotvený v jejich vztahu k mocenským strukturám – buď se jim poddávají, nebo proti nim revoltují. Ačkoliv druhá varianta je pro ně šťastnější, v každém případě mají poměrně jasně definované své místo ve světě.

Všechna tři díla pracují se životem v přírodě jako s ideálem, kde muži v roli lovců nacházejí svůj vnitřní klid a jsou v kontaktu se svou přirozeností. Jake a Bill v *I slunce vychází* a posádka chovanců ve *Vyhod'me ho z kola ven* tak činí na rybách, Bromden vzpomíná na své mládí v přírodě a Tyler propaguje poklidnou zemědělskou společnost jako cíl svého boje proti civilizaci. Krize maskulinity tak vychází ze skutečnosti, že svět se změnil a muži byli vytrženi ze svého původního stavu, do kterého se již není možné zcela navrátit. *Klub rváčů* na rozdíl od ostatních děl několikrát hovoří i o životním prostředí a zdůrazňuje zodpovědnost současné generace ji řešit.

11.1.3 Role emocí a přátelství mezi muži

Všechna tři díla se shodují v přesvědčení, že samota a odloučení od ostatních mužů je pro maskulinitu velice škodlivé a způsobuje její krizi. Přátelství a dobré vztahy mezi nimi jsou tak velice žádoucí. *I slunce vychází* a *Klub rváčů* kritizují toxickou maskulinitu, která mužům znemožňuje dávat najevo své emoce a nutí je potlačovat smutek. Jake několikrát pláče sám ve své posteli a duševní klid nachází až v přírodě s Billem, který mu zároveň přiznává, že ve městě by mu své city nemohl dát najevo. Traumatizovaní a neklidní jedinci v tomto díle představují typické utrápené muže, kteří své psychické problémy marně řeší alkoholem. Vypravěč v *Klubu rváčů* se zase musí chodit vyplakat za umírajícími lidmi, kde se mu to po několika pokusech daří až v náručí jasně feminizovaného Boba. Protagonisté obou děl rovněž milují jednu ženu a trápí se kvůli ní. U Jakea je nešťastná láska zdrojem obrovské krize, zatímco vypravěčovi *Klubu rváčů* láska k Marle pomáhá odmítnout Tylerovu agresivní a ryze sexuální hypermaskulinitu.

Zatímco u Hemingwaye a Palahniuka se muži musí naučit plakat, ve *Vyhod'me ho z kola ven* se musí naučit smát. Takto explicitní kritiky toxické maskulinity se tedy dílo nedopouští, ačkoliv je McMurphy ochoten Bromdenovi naslouchat i celou noc a Harding je ochoten se mu svěřit o své sexualitě. Sám protagonista podle Bromdena zakrývá své smutky a slabosti kvůli roli silného rebela, do které jej nutí kolektiv. I zde je tedy citlivá stránka maskulinity zcela přirozená, leč potlačovaná.

11.1.4 Role rodiny

Ani jedno ze tří děl neshledává roli otce za nutný předpoklad zdravé maskulinity a vyřešení její krize. Krize maskulinity však úzce souvisí s krizí tradiční rodiny s dominantním otcem, ke které se všichni hlásí jako k ideálu. *I slunce vychází* k rodině nezaujímá negativní postoj a spíše akcentuje Cohnovu submisivitu ve vztahu k Frances i ke své bývalé ženě, což způsobuje jeho neschopnost převzít roli hlavy rodiny. Brett stejně tak kvůli nešťastnému sňatku s agresivním alkoholikem není schopna se Romerovi zavázat, takže krize maskulinity i feminity se projevuje neschopností mužů a žen hrát svou tradiční genderovou roli manželů a manželek.

Klub rváčů se Hemingwayovi v tomto ohledu podobá, protože muži podle něj nedokáží hrát roli otců a mužských vzorů pro své syny, kteří kvůli nim nejsou schopni získat silné sebevědomé mužství. V této generaci mužů vychovaných ženami nejsou matky vykresleny jako utlačovatelky mužů. Ony svou roli plní, otcové nikoliv.

Naopak misogynní *Vyhod'me ho z kola ven* vidí příčinu krize maskulinity v moderní rodině, která je hlavním nástrojem konzumní matriarchální společnosti. Ať už manželky, nebo matky, ženy v rodinách připravují muže o jejich maskulinitu, dostávají je pod svůj vliv a činí je „malými“.

11.1.5 Role války a hrdinství

V pohledu na válku se poválečná díla *I slunce vychází* a *Vyhod'me ho z kola ven* navzájem podobají mnohem více než *Klub rváčů*. Obě totiž popírají vizi války jako tvrdé zkoušky, ze které hrdinní muži vyjdou silnější a maskulinnější. Pro ztracenou generaci válka znamenala zdroj traumat a neschopnosti se plně zařadit do života ve své maskulinní roli. Jakkoliv Mike, Wilson-Harris i Jake v některých místech vzpomínají na válku v dobrém, je to proto, že jako vojáci mezi sebou cítili pevné propojení a přátelství. Tento pocit sounáležitosti po válce naprosto chybí a zůstala jim pouze traumata a životní nejistoty.

I pro Bromdena představovala druhá světová válka a prožité nálety v Evropě traumatický zážitek, který předurčil jeho halucinace o opresivních technikách Kombatjnu. McMurphy coby válečný hrdina a rebel v jednom navíc ztělesňuje represivní aspekt armády přeměňující muže na identické a poslušné stroje rezignující na svobodnou vůli.

Klub rváčů napsaný padesát let od posledního globálního konfliktu se na válku naopak odkazuje jako na nezbytný rituál přechodu chlapců v muže, kteří díky ní chápou svůj smysl života. Absence války mužům narozeným a vychovaným v bezpečí prosperující

společnosti přinesla spirituální krizi a pocit bezcílnosti. Prožívají tedy krizi maskulinní identity, která nikdy neprošla zkouškou a mohla postupně degradovat. V mnoha ohledech se také jedná o ztracenou generaci, avšak z důvodů zcela opačných než u Hemingwaye.

11.1.6 Role náboženství

V roli náboženství na maskulinní identitu se od sebe všechna tři díla poměrně značně odlišují. Zatímco v *I slunce vychází* a *Klub rváčů* je ztráta náboženství pro muže škodlivá, Kesey naopak víře v Boha žádnou váhu nedává a křesťanství chápe spíše jako ideologii omezující svobodu člověka.

V *I slunce vychází* se Jake marně snaží stát dobrým křesťanem a nalézt svou cestu k Bohu, který by mu dal útěchu a duchovní smysl. Jako katolík věří, že o spásu je potřeba usilovat dobrým životem a budováním vztahu k Otci, zatímco jeho protestantští přátelé díky učení o predeterminaci tuto potřebu nepociťují. Boha tedy díky válce nadobro ztratili, ale i na ně má ztráta víry velice negativní dopady v neutěšené cestě za hledáním hodnot.

Pojetí víry v *Klubu rváčů* značí spíše Tylerovu filosofickou reflexi vztahu člověka a Boha než skutečný náboženský prožitek. Sám vypravěč jeho učení nebere zcela za své, takže víra v Boha hraje menší roli než u Hemingwaye. Podle Tylera muži neztratili víru v Boha, ale Bůh ztratil víru v ně. Cítí se proto jako zapomenutá nechtěná generace, jejíž nebeský Otec si jí nevšímá a oni zoufale potřebují na sebe upozornit. Toto přesvědčení vychází z tvrzení, že vztah muže k otci se vždy odráží v jeho vztahu k Bohu, takže jeho zastánci sami přiznávají, že Bůh je do jisté míry konstruktem člověka. Tento konstrukt je však i přesto velice důležitý a jeho úpadek značí i úpadek maskulinity.

11.1.7 Role sexuality

Sexualita hraje ve všech třech dílech důležitou a zcela přirozenou součást maskulinity, avšak *I slunce vychází* a *Vyhod'ne ho z kola ven* na ni i na dynamiku sexuálních vztahů mužů a žen kladou mnohem větší důraz. Palahniuk jako jediný nevychází z Freudova dělení aktivní mužské a pasivní ženské sexuality. U obou jsou podle něj aktivní sexuální tužby zcela přirozené a jediným zdůrazňovaným aspektem je ten, že maskulinní Tyler je dokáže naplnit, zatímco spíše pasivní vypravěč mu pouze závidí.

V *I slunce vychází* odráží krize maskulinity i krizi rolí v sexuálních vztazích, kterou si ovšem procházejí muži i ženy. Kromě impotence protagonisty, tedy zcela očividné příčině krize sexuality i maskulinity, trpí také ostatní muži skutečností, že jejich sexualita ve vztahu k Brett nemá prakticky žádnou moc. Pokud Harding ve *Vyhod'ne ho z kola ven*

tvrdí, že sexualita je jediným způsobem pro dominanci nad ženou, oni toho nejsou schopni. Nedokáží si svou vytouženou atraktivní ženu upoutat k sobě a Brett naopak trpí naprosto neukotvenou aktivní sexualitou, kvůli níž není schopná zůstat s jedním mužem. I jí však tento stav přináší strast shazuje její sebeúctu. Rovnováha aktivní a silné mužské sexuality s pasivní a věrnou sexualitou ženy byla zničena a trpí tím všichni zúčastnění.

Naopak *Vyhod' me ho z kola ven* klade vinu za krizi mužské sexuality do žen, které se jí snaží potlačit. Coby „kouložroutky“ se snaží muže zbavit jejich sexuální dominance, symbolicky je vykastrovat a zároveň popřít svou vlastní ženskost. Ženy jsou si dobře vědomy nebezpečí, jaké sexualita představuje pro jejich úsilí o matriarchální nadvládu, takže se jí snaží potlačit u mužů i u sebe. Na rozdíl od *I slunce vychází* se tak nacházejí v roli původců sexuální represe.

11.1.8 Role žen

Všechna tři díla pojednávají o širokém kolektivu mužů, do jejichž centra je vržena jedna osudová žena. Této ženě proto autoři dávají obrovskou symbolickou moc a nechávají ji reprezentovat dynamiku mužsko-ženských vztahů ve společnosti. Jakkoliv se tedy i ve *Vyhod' me ho z kola ven* objevuje sympatická a laskavá zdravotní sestřička, ta pouze funguje jako protiklad pro hlavní ženskou sílu v ději. Velká sestra vystupuje jako představitelka Kombajnu, která zastupuje celý společenský systém. Protože dílo kritizuje poměry ve Spojených státech, není rovněž náhodou, že sympatická sestřička je Japonka a ne Američanka.

Vyhod' me ho z kola ven poměrně explicitně klade ženy do role manipulujících usurpátorek a utlačovatelek mužů, které je i přes falešný úsměv na tváři chtějí zkrotit a dostat pod svůj vliv. Ze všech tří děl je k ženám zdaleka nejvíce nepřátelské a odráží jejich stále rostoucí požadavky a větší moc ve společnosti. Muže tedy ženy staví do pozice obětí jejich útlaku, protože odmítají tradiční roli pasivních milujících matek a manželek.

V naprostém kontrastu s tímto pojetím vystupuje *Klub rváčů*, který sice pro svou domnělou oslavu hypermaskulinity vyvolává pocit nepřátelství vůči ženám, ale v konečném vyznění není misogyním dílem. Dílo postavu Marly Singerové klade na stejnou úroveň jako vypravěče. Stejně jako jeho, i jí nechává procházet silnou životní krizí, dovoluje jí mluvit o jejich starostech a ukazuje ji jako milující zranitelnou ženu obávající se o svůj život díky možné rakovině. Nakonec je to právě Marla, kdo vypravěči pomáhá krizi maskulinity překonat a zavrhnout jeho hypermaskulinní a agresivní

alter-ego. Dílo tedy neoslavuje kult agrese a násilí. Satiricky a s nadhledem ho prezentuje jako extrémní řešení krize maskulinní identity, která nakonec nachází útěchu v lásce s Marlou.

Založení klubu rváčů v podstatě představuje agresivní období mythopoetického hnutí, kde se muži uzavírají do vlastního světa a snaží se obnovit svou poraněnou maskulinitu, aniž by z její krize nutně obviňovali ženy. Jejich frustrace vychází z kritiky života v konzumní společnosti a čtenář v podstatě nemá jistotu, že ze stejného důvodu ve sklepe vedlejšího baru neprobíhá první schůze *klubu rváček*.

I slunce vychází v tomto protikladu zůstává někde na půli cesty – usměvavá a manipulativní Frances Clyneová svým charakterem bezpochyby patří do *Vyhodme ho z kola ven*, ale Brett Ashleyová je výrazně komplexnější postavou. Ačkoliv způsobuje strast hlavních mužských hrdinů, rozhodně v tomto stavu sama nenachází štěstí. I ona je členkou ztracené generace a muži mají dost možná stejně destruktivní vliv na ni jako ona na ně. Hemingway tak nepracuje s ženským útlakem na celospolečenské úrovni a čtenář nemá důvod si myslet, že krize maskulinity je zakořeněna ve společenském systému. Na úrovni jednotlivců však dochází k situaci, kdy ani muži, ani ženy ze ztracené generace nedokáží hrát své genderové role. Krize se tedy týká jich všech.

11.1.9 Maskulinní ideál

Všechna tři díla se v definici maskulinního ideálu odkazují na stejné typicky mužsky definované vlastnosti jako síla a drsnost. Zároveň však všechna narušují chápání mužů jako čistě racionálních tvorů bez emocí. Vyjadřování citů, a především přátelství mezi muži hrají významnou roli v maskulinním ideálu a nemožnost jich dosáhnout je chápána jako problém. Díla proto neuznávají ideál soutěživé, dravé a chladné maskulinity.

Ani jedno z děl neklade maskulinní ideál na vysoký socioekonomický post a spíše se všechna odkazují na návrat k jednoduchému životu kontaktu s přírodou. Zatímco *Vyhodme ho z kola ven* vidí v ideálním muži velikého náčelníka malé komunity (Bromdenův otec), *Klub rváčů* a *I slunce vychází* nakonec docházejí k přesvědčení, že zdravou maskulinitu si lze osvojit i v rámci majoritní společnosti. Pedro Romero je veřejně uznávaným mužem a Palahniukův vypravěč nakonec zavrhuje snahy moderní civilizaci zničit.

Maskulinní ideál všech tří děl se kromě síly vyznačuje charakterovou velikostí, sebevědomím a odvahou, které jsou fyzické stránce nadřazené. Muž by se neměl

podvolovat tlakům společnosti a měl by mít svůj život ve svých rukou. *I slunce vychází* při tom mnohem více než ostatní díla zdůrazňuje intelekt, důstojnost, slušné vychování, víru v Boha a umělecké snahy mužů, zatímco Keseyho hrdinové více zdůrazňují radost ze života a smích. Na galantnost příliš nehrají a více než na Hardingův intelekt spoléhají na McMurphyho selský rozum.

Klub rváčů pak vidí charakter maskulinního ideálu především v nezávislosti na majetku a svobodě ducha. Je ze všech děl nejliberálnější ve svém pojetí maskulinního ideálu a v podstatě pouze říká, že rozhodný a neústupný muž by měl převzít kontrolu nad svým životem. Pokud se sám z vlastní vůle rozhodne opustit práci v ocelárně a vyšívát dečky, je blíže maskulinnímu ideálu než kulturista usilující pouze o pochvalu poroty.

Ohledně rodiny a genderových vztahů kladou všechna díla důraz na mužskou aktivní sexualitu, která se v případě *Vyhod'me ho z kola ven* spojuje i se společenskou dominancí. Proto Kesey na silnou mužskou sexualitu klade mnohem větší důraz než ostatní díla, která ji neztotožňují se společenským řádem. Rodina není považována za nutně definující rys dokonalého muže a zatímco *I slunce vychází* a *Vyhod'me ho z kola ven* jej vidí především jako hlavu tradiční rodiny, *Klub rváčů* se mnohem více zaměřuje na důležitost otcovství a méně pak na nadřazený vztah k manželce.

11.1.10 Příčiny krize maskulinity

Zatímco *I slunce vychází* vidí krizi maskulinity především v opuštění tradičních hodnot a neschopnost válkou postižených jedinců najít své místo ve společnosti, *Vyhod'me ho z kola ven* a *Klub rváčů* ji chápou jako celospolečenský fenomén dopadající na jednotlivce. V kapitole pojednávající o osvojování genderu byly představeny tři nejdůležitější teorie toho, jak se muži učí své maskulinitě – teorie sociálního učení, kognitivně vývojová teorie a psychoanalýza. Je poměrně zajímavé, leč zcela náhodné, že každá z těchto teorií je schopna nejlépe vysvětlit krizi maskulinity v jiném z děl.

I slunce vychází popisuje krizi maskulinity jako neschopnost mužů porozumět společnosti nového poválečného světa a přijmout tak mužské role v jejím genderovém řádu. Jsou dezorientovaní a jejich krize vychází ze skutečnosti, že se jim nedaří zařadit do společnosti, jejíž fungování plně nechápou. Tuto krizi tedy nejlépe vysvětluje *kognitivně vývojová teorie*, podle níž muži nedokáží rozklíčovat a osvojit si společenská schémata ve vztahu k genderu.

Naopak *Vyhodíme ho z kola ven* vidí hlavní příčinu krize v ženské opresi a narušení tradiční dělby práce v sexuálních vztazích. Protože opresivní matriarchát se bojí aktivní mužské sexuality, ženy fungují jako „kastrátorky“ mužů a potlačují ji. Tuto situaci proto nejlépe popisuje Freudova *psychoanalýza*.

Nakonec *Klub rváčů* doplňuje trojici teorií kritikou, podle níž moderní konzumní společnost vedla k pádu otcovství a muži již neplní své role. Zoufalí synové se tak stávají pasivními a poddajnými členy společnosti a marně hledají otcovskou figuru, třeba v Tylerovi Durdenovi. Protože se tedy nemohli mužskou roli naučit od silného mužského vzoru, jejich krizi maskulinity nejlépe popisuje *teorie sociálního učení*.

11.2 Vliv historického kontextu na vyobrazení maskulinity

Každé z děl vzniklo ve velice specifickém historickém období, která se mezi sebou v mnohém liší i shodují. Ve dvacátých, padesátých, šedesátých i v devadesátých letech procházely Spojené státy velice významným ekonomickým i technologickým pokrokem a docházelo k nárůstu životní úrovně obyvatelstva. Ve všech těchto dekádách hrály Spojené státy dominantní úlohu na mezinárodní politické scéně a v každém období zároveň musela americká veřejnost čelit aktuální geopolitické výzvě. Všechna tři díla svou dobu reflektují, avšak nejsou zcela konzistentní v kritériích, která si vybírají. Každé dílo totiž považuje za zásadní rys společnosti jiný společenský aspekt.

V *I slunce vychází* se odráží válečná deziluze a úpadek starého světa. Bujará dvacátá léta jazzového věku přinesla uvolnění společenských poměrů, večírky, tanec a holdování alkoholu.⁸⁰⁴ Vše z toho se odráží i v maskulinitě a její krizi, protože Hemingway pod tímto bujarým hlasitým povrchem reflektuje chybějící hodnotovou substanci. Tento způsob života podle něj mužům nepomáhá najít jejich místo ve světě a vytrhává je z jejich tradičních rolí manželů, otců a hybatelů veřejného dění.

Válečné trauma v díle doprovází všechny mužské protagonisty, kteří zažili válku, a znemožňuje jim skutečně si užívat života. Nemohou proto ve svém životním tempu zpomalit a snaží se před svými úzkostmi utéct. Poválečná doba, ve které potřebovali především hojit svá válečná traumata, jim místo klidu nabídla chaotický rychlý život způsobený technickým pokrokem a liberálními poměry v pařížské komunitě expatriantů. Hemingway tak propojil krizi maskulinity s dobovým étosem rychlého života a večírků.

⁸⁰⁴ WILLOUGHBY, Douglas a Susan WILLOUGHBY. *The USA, 1917-45*. Portsmouth: Heinemann Educational Publishers, 2000, s. 38. ISBN 0-435-32723-2.

Nereflekoval při tom politický konzervatismus v USA a protiimigrační nálady, stejně jako nastupující fašismus v Evropě.

Ve vztahu k ženám Hemingway neklade veliký důraz na politickou emancipaci feministek. Jak totiž bylo uvedeno v kapitole pojednávající o historickém kontextu jeho díla, první vlna feminismu ve dvacátých letech utichla poté, co feministky získaly svá volební práva a domnívaly se, že zrovnoprávnění v ostatních oblastech života bude následovat automaticky. Jejich aktivismus tak výrazně utichl a Hemingway jej ve 20. letech nemusel výrazně reflektovat. I proto neklade důraz na politickou a ekonomickou moc žen, která byla v jeho době zcela mizivá.⁸⁰⁵

V postavě Brett je však ztělesněn nový typ sexuálně nespoutané ženy s krátkými vlasy, která chodí po večírcích a má ráda zábavu. Ztělesňuje tak stereotyp „flapper“ a zcela kontrastuje s tradičním předválečným pojetím ženské role. I ona je definována hledáním svého místa ve světě a tento typ života jí nepřináší dlouhodobé štěstí. Jedná se proto o ženskou obdobu ztracené generace, jejíž uvolněnost a radost na povrchu se vyznačuje smutkem a prázdnotou pod ním. Hemingway dokázal v Brett tento dobový fenomén zachytit, a i přes její destruktivní povahu v kolektivu mužů umožňuje čtenáři nahlédnout do jejích vlastních úzkostí a nejistot.

Na rozdíl od Hemingwaye, ve *Vyhod'ne ho z kola ven* se silně zrcadlí politická situace ve Spojených státech. Poválečný panický strach z komunismu způsobil posedlost američanů, které se vyznačovalo spotřebním způsobem života a důrazem na konformitu. Nárůst bohatství spojený s hrozbou válečného konfliktu vedl k úniku do konzumerismu, který dosáhl do té doby nepředstavitelných rozměrů.⁸⁰⁶ Kesey tak vnímal proměnu maskulinity a dokázal reflektovat skutečnost, že mocenské struktury společnosti nefungují pouze viditelně skrz policii a armádu, ale že většina společenské moci se šíří dlouhodobě pomocí institucí jako školství, rodina, televize, masová kultura apod. Velká sestra tak svým falešným úsměvem a drobnými náznaky ztělesňuje každodenní mechanismy nenápadně potlačující svobodu člověka.

⁸⁰⁵ CONGRESSIONAL RESEARCH SERVICE. Women in Congress, 1917-2020: Service Dates and Committee Assignments by Member, and Lists by State and Congress. *Federation of American Scientists* [online]. 2020, 102 [cit. 2021-01-01]. Dostupné z: <https://fas.org/sgp/crs/misc/RL30261.pdf>

⁸⁰⁶ GLICKMAN, Lawrence. *Buying Power: A History of Consumer Activism in America*. Chicago: The University of Chicago Press, 2009, s. 264. ISBN 0-226-29865-5.

Rostoucí technologický pokrok podle Keseyho způsobuje dehumanizaci člověka a svazuje ho do pozice poslušného člena majoritní společnosti. Kritizuje při tom úpadek tradiční společnosti, která mužům umožňovala žít v souladu se přírodou a svou přirozeností. Z mužů se tak stávají pouze stíny pravé svobodné a sebevědomé maskulinity a konzumní společnost na ně má destruktivní vliv. Na rozdíl od Hemingwaye u něj válečná zkušenost hraje poměrně drobnou roli a spíše čtenářovi vysvětluje původ Bromdenovo halucinací.

Kesey jako jediný z autorů přímo určuje viníka úpadku maskulinity v konzumní společnosti, kterým jsou podle něj mocichtivé ženy. Vyvrací tím hypotézu z úvodu práce, že míra misogynie v díle souvisí s mocenskou a ekonomickou mocí žen ve společnosti. Dvacet kongresmanek v 535členném Kongresu,⁸⁰⁷ 40 % pay gap⁸⁰⁸ a méně než poloviční účast na pracovním trhu⁸⁰⁹ mu v roce 1962 nedává příliš pevnou půdu pod nohama v debatě o opresi mužů ženami.

Potvrzuje se proto teorie Sally Robinsonové, o které práce pojednává v kapitole o krizi maskulinity. Podle ní krizi mužů nezpůsobuje reálná moc žen ve společnosti, ale skutečnost, že mužská autorita je podrobována pochybám. V době Kena Keseyho ženy prokázaly svou kompetenci mimo domácnost již ve dvou světových válkách, kdy na nich závisela ekonomická prosperita země. Konzervatismus a propagování ideálu žen v domácnosti 50. let sice krátkodobě zafungoval, ale neukazoval se jako neudržitelný a bylo pouze otázkou času, kdy se feministky po čtyřicetileté pauze opět hlasitě ozvou. Stejně tak, jak Kesey předběhl dobu nástupu hippies, předběhl i nástup antifeminismu reagujícího na druhou vlnu feminismu, která v době sepsání díla ještě reálně ani nezačala.

Poslední autor Chuck Palahniuk psal své dílo v době, kdy feministický aktivismus i přes výrazné utlumení v Reaganově éře tvořil součást každodenní veřejné debaty o genderu již třicet let. V jeho době měly ženy nejsilnější pozici ze všech předchozích historických

⁸⁰⁷ CONGRESSIONAL RESEARCH SERVICE. Women in Congress, 1917-2020: Service Dates and Committee Assignments by Member, and Lists by State and Congress. *Federation of American Scientists* [online]. 2020, s. 108-109 [cit. 2021-01-01]. Dostupné z: <https://fas.org/sgp/crs/misc/RL30261.pdf>

⁸⁰⁸ HARTMANN, Heidi. The Lost Decade of Wage Growth for Women. *Economic Policy Institute* [online]. 2014 [cit. 2021-01-01]. Dostupné z: <https://www.epi.org/blog/lost-decade-wage-growth-women/>

⁸⁰⁹ TOOSSI, Mitra. A century of change: the U.S. labor force, 1950–2050. *Bureau of Labor Statistics* [online]. 2002, 22 [cit. 2021-01-01]. Dostupné z: <https://www.bls.gov/opub/mlr/2002/05/art2full.pdf>

kontextů, a ačkoliv ani zdaleka nedisponovaly stejnou politickou a ekonomickou silou, největší míra antifeminismu by se na základě číselných údajů dala očekávat od něj.

Tento předpoklad se však nepotvrdil a nabízí se otázka, proč tomu tak je. Samozřejmě je možné dílo interpretovat na základě autorovy sexuální orientace a tvrdit, že homosexuálové coby marginalizovaná maskulinita nepředstavují hrozbu pro matriarchát. Je jistě pravdou, že Palahniukova osobní zkušenost mu nedovolovala sklouznout k oslavě tradiční heterosexuální maskulinity charakterizované inherentní dávkou homofobie. Další mnohem univerzálněji platnou interpretaci však nabízí skutečnost, že maskulinita se nástupem feminismu již dokázala vypořádat a společenská debata o genderu se posunula směrem k větší otevřenosti. Autora, na jehož veřejných čteních lidé znechucením omdlévají, jistě nelze obviňovat z přehnaného důrazu na politickou korektnost, avšak společenský diskurs se od přelomu 50. a 60. let posunul notně dál směrem k profeminismu a misogynie se stala méně přijatelnou.

Palahniuk se ve svém díle místo politického útlaku státních institucí a žen zaměřuje na nárůst mezinárodních korporací a konzumerismu, které člověka postupně zbavují jeho svobody a přeměňují jej na konzumenta definovaného svými ekonomickými vztahy. Na místo poválečné paranoi Kena Keseyho a poválečné ztráty životních jistot Ernesta Hemingwaye reflektuje, byť jen velice povrchně, environmentální krizi a jako jediný z autorů explicitně kritizuje dehumanizační aspekty a nedostatek morálky v kapitalismu. V jeho krizi maskulinity definované úpadkem otcovských vzorů se zároveň velice silně zrcadlí i nástup postmoderní rodiny v 70. letech, kdy klesla sňatečnost a výrazně narostla rozvodovost,⁸¹⁰ která se v týkala i jeho rodičů.

Za příčiny krize maskulinity je tak ve všech dílech označen bezhodnotový hédonismus a konzumerismus, které odrážejí nárůst bohatství a prosperity ve všech popisovaných desetiletích. Hemingway kromě nich klade důraz ještě na nedávno prožitou traumatizující válečnou zkušenost, Kesey na blížící se nevyhnutelný feministický aktivismus a Palahniuk na úpadek tradiční role otců ve společnosti. Díla nevykazují konzistentní vztah mezi jimi vyobrazenou maskulinní krizí a reálným mocenským postavením žen a mužů ve společnosti. Místo něj se v nich odráží dobový diskurs debaty o genderu, který hrál v Hemingwayově době velice malou roli, u Keseyho zvolna začínal prosazovat ženská

⁸¹⁰ WANG, Wendy. The U.S. Divorce Rate Has Hit a 50-Year Low. *Institute for Family Studies* [online]. 2020 [cit. 2021-01-02]. Dostupné z: <https://ifstudies.org/blog/the-us-divorce-rate-has-hit-a-50-year-low>

volání po rovnosti a v době Chucka Palahniuka se stal široce přijímanou součástí politického, ekonomického i soukromého života.

Závěr

Cílem práce bylo představit vyobrazení mužských hrdinů ve třech významných amerických dílech ze tří odlišných období minulého století. Jedná se o *I slunce vychází* od Ernesta Hemingwaye z roku 1926, *Vyhod' me ho z kola ven* od Kena Keseyho z roku 1962 a o *Klub rváčů* od Chucka Palahniuka z roku 1996.

Při analýze vyobrazení maskulinity a její krize ve výše uvedených dílech vycházela práce z akademického zájmu o gender jako o neustále proměnlivé a kulturně determinované soustavy vztahů mezi muži a ženami, ale i mezi muži navzájem. Stavěla na předpokladu, že vyobrazení mužských hrdinů a příčiny krize jejich maskulinní identity budou reflektovat historický kontext vzniku těchto děl. Náš zájem o maskulinitu v literatuře je velice specifický z toho důvodu, že literatura genderové role ve společnosti reflektuje a posiluje zároveň. Funguje tedy jako časové svědectví o době svého vzniku, ale i jako jeden z mocných reprodukčních činitelů maskulinity ve společnosti.

První krok při zpracování tématu spočíval v bližším představení maskulinity jako genderu, protože bez dostatečného vymezení pojmu, a to včetně jeho problematických aspektů, by literární analýza nebyla teoreticky nosná. Nejprve proto byly představeny základní teze o genderu a zájmu o něj, který z radikálního feministického boje proti patriarchátu rychle přešel na univerzitní půdu jako složitý problém zasahující do oblasti politologie, ekonomie, sociologie, psychologie, historie a dalších oborů. Hlavním závěrem tohoto úvodu je totiž skutečnost, že gender se jako jedna z základních forem uspořádání vztahů mezi lidmi promítá v mnoha aspektech každodenního života.

Jako další krok práce představila základní rysy dosud neuzavřené teoretické debaty o vztahu lidského těla a sociální konstrukce při utváření genderu, kde proti sobě vystupují dva protipóly biologického determinismu a sociálního konstruktivismu. Následně představila tři základní teorie osvojování maskulinity, kde teorie sociálního učení, kognitivně vývojová teorie a psychoanalýza nabízejí svébytný výkladový rámeček, z nichž každý dokáže poskytnout odpověď na původ krize maskulinity v jednom z analyzovaných děl.

Po představení sedmi odlišných perspektiv pohledu na maskulinitu, především perspektivy konzervativní a profeministické, se práce přesunula k projevům maskulinity v každodenní společnosti. Za tímto účelem představila její klíčový koncept genderového řádu, ve kterém je takzvaná hegemonní maskulinita nadřazená všem ostatním mužům a

ženám, kteří se sami podílejí na udržování její dominance. Autorka tohoto konceptu Raewyn Connellová zde hierarchicky řadí základní typy maskulinity a feminity, čímž gender popisuje jako souhrn mocenských vztahů nejen mezi muži a ženami, ale i muži navzájem. Hovoříme-li totiž o maskulinitě, hovoříme o velice heterogenní skupině jedinců. Mimo teoretické koncepty fungující na principu abstrakce se tedy častěji používá množné číslo „maskulinity.“

Toxická maskulinita jako koncept svazující muže do úzce vymezené kategorie „pravého mužství“ představuje velice omezující a psychicky destruktivní konstrukt, který klade důraz na kult síly a tvrdosti, přičemž emoce považuje za znak slabosti a zženštilosti. Krizi maskulinity je následně nutné odlišovat na úrovni politické kategorie a individuální identity. Ačkoliv jsou muži jako politická skupina jasně dominantní a ovládají všechny světové zdroje, politický tlak a volání po rovnoprávnosti je vykresluje jako aktivní opresory žen a nutí je k zaujetí defenzivního postoje. Kritika systému tak negativně dopadá na mužské jednotlivce, kteří se cítí jako veřejní nepřátelé.

Na úrovni jednotlivce krize maskulinity znamená neschopnost muže naplnit maskulinní ideál společnosti a členení posměškům a stigmatizaci. Vychází z rigidního chápání mužství a pevně daných hranic, které musí jedinec naplnit. Pro odstranění této krize je nutné změnit definici maskulinity, rezignovat na debaty o pravém mužství a přijmout jeho povahu proměnlivé společenské konstrukce.

Tímto závěrem práce poskytuje dostatečný teoretický základ ohledně maskulinity jako genderu. Následná literární analýza se u všech tří děl zaměřuje na představení života autora, jeho literární zařazení, historický kontext a následnou analýzu díla samotného. V každém díle jsou nejprve analyzovány jednotlivé mužské postavy a na základě těchto analýz jsou shrnuty základní aspekty maskulinity – role fyzické dominance a charakteru, role společnosti a statusu, role emocí a přátelství, role rodiny, role náboženství, role války a hrdinství, role sexuality a role žen. Důraz je kladen také na maskulinní ideál a příčiny krize maskulinity v díle.

Ernest Hemingway, válkou traumatizovaný dobrodruh a expatriant v Paříži, v románu *I slunce vychází* odrážel poválečný svět ztracené generace ve francouzské metropoli a ve španělské Pamploně na býčích zápasech. Jeho mužské postavy čelí ztrátě základních životních hodnot a neschopnosti se zařadit do většinové společnosti. Hlavní představitel Jake Barnes ztratil víru v Boha, trpí impotencí a žije prázdnou existencí spočívající

v neustálém pití a smutku z nešťastné lásky k Brett Ashleyové. Mužské postavy v díle kladou důraz na fyzickou sílu a dominanci, avšak autor rovněž zdůrazňuje potřebu sebevědomí, přátelství, vyjadřování svých pocitů a slušného chování.

Ken Kesey jako předchůdce hippies žil v šedesátých letech bohémským životem plným drog. Ve svém díle *Vyhod'me ho z kola ven* reflektoval nárůst konzumerismu a společenský tlak na konformitu. Z pohledu maskulinity zdůrazňuje především nutnost osobní svobody a revoltu proti matriarchálnímu útlaku žen. Jeho ideální muž je silný a veselý. Dává najevo svou sexualitu a je schopen se bránit v boji. Veliký muž má vysoké sebevědomí a nepoddává se tlaku negativně vykreslených žen reprezentovaných Velkou sestrou.

Poslední analyzovaný autor Chuck Palahniuk v *Klubu rváčů* popisuje krizi maskulinity způsobenou konzumní společností, životem spočívajícím v nakupování nepotřebného zboží a absencí silných mužských vzorů v podobě otců. V díle se tak odráží rozvinutý kapitalismus devadesátých let, který muže přeměňuje na pracovníky a konzumenty, čímž jim odebírá pocit smyslu života. Protagonistovo alter-ego Tyler Durden představuje rebelující destruktivní hypermaskulintu, která v konečném důsledku ohrožuje nejen protagonistův život a musí být potlačena.

Závěrečná komparace se zaměřuje na společné rysy a rozdíly mezi analyzovanými romány. Zjišťuje, že maskulinní ideály se velice podobají, a kromě síly zdůrazňují i emoce a přátelství. Nepodléhají proto toxické maskulinitě a spolu s fyzickou dominancí kladou důraz především na silný charakter, sebevědomí a schopnost držet život ve svých rukou. Pro všechny muže je důležitá i jejich sexualita, avšak role otcovství s výjimkou *Klubu rváčů* nehraje velikou roli.

Základním rozdílem mezi díly je skutečnost, že zatímco *I slunce vychází* vyobrazuje krizi maskulinity jako neschopnost se zařadit do společnosti, ostatní dvě díla ji chápou jako výsledek tlaku společnosti na jedince. Zatímco Ken Kesey ve svém díle propaguje jako řešení útěk k tradičnímu životu v přírodě, Palahniuk klade důraz na muže schopného převzít kontrolu nad svým životem v rámci společnosti. *Vyhod'me ho z kola ven* má zároveň výrazně misogynní charakter a viní z útlaku mužů ženy, zatímco ostatní dvě díla kladou ženy a muže na stejnou úroveň obětí historických okolností.

Závěrečná reflexe dochází k závěru, že všechna díla ve svém vyobrazení krize maskulinity reflektují dobu svého vzniku a liší se proto v povaze krize maskulinity. Tato

hypotéza z úvodu práce je tak potvrzena. Podíl žen na krizi maskulinity v dílech zároveň neodráží jejich reálnou pozici ve společnosti a *Vyhod'me ho z kola ven* je vyobrazuje mnohem negativněji než *Klub rváčů*. Hypotéza o vyšší míře misogynie spolu s vyšším postavením žen ve společnosti tak byla vyvrácena, protože mnohem větší roli hraje společenský diskurs a vyspělost veřejné debaty o genderových rolích.

Představením maskulinity, jejího vyobrazení ve vybraných dílech a závěrečnou komparací v historickém kontextu práce zcela naplnila stanovené cíle a nastínila dobovou podmíněnost a proměnlivost genderu v literatuře. Protože se však jedná o malou literární sondu, závěry práce nenabízejí zobecňující charakter o proměně vyobrazení maskulinity napříč minulým stoletím. Tento cíl si práce ani nekladla a následující výzkum má možnost se upínat dvěma směry. Buď bude analyzován větší počet děl z každého z uvedených období, nebo se výzkum zaměří na pojetí maskulinity u tří vybraných autorů a jejich proměnlivost napříč časem. Literární kariéry vybraných autorů totiž přesahují desítky let a vyobrazení maskulinity v jejich raných dílech nelze považovat za uzavřenou a neproměnlivou kapitolu. To by ostatně odporovalo samotné definici genderu tak, jak byla formulována v úvodu práce.

Resumé

The thesis sets out to introduce the portrayal of male characters in three significant American novels written in three different periods of the last century. These pieces of literature are *The Sun Also Rises* by Ernest Hemingway from 1926, *One Flew Over The Cuckoo's Nest* by Ken Kesey from 1962 and *Fight Club* by Chuck Palahniuk published in 1996.

The analysis of masculinity and its crisis in the above-mentioned novels builds on the academic interest in gender as a constantly changing and culturally determined structure of social relations among men and women, as well as among men themselves. It stands on the assumption that the depictions of male characters and their masculine identity crises reflect the historical context in which these novels were written. Our interest in masculinity in literature is very specific, since literature simultaneously works as both the reflection and the underpinning of social gender roles. It can serve not only as a time capsule providing as with testimony about gender roles, it also actively reproduces these roles in society.

The first step in our analysis lies in the closer introduction of masculinity as gender, because without such endeavour, which does not shy away from including problematic and unclosed chapters, the literary analysis may not be theoretically grounded. Therefore, the initial part of the thesis presents fundamental information about gender and its investigation, which swiftly progressed from feminist activism against patriarchy to the academic study of gender as a complex issue overreaching the areas of political science, economy, sociology, psychology, history and many other disciplines. The key implication of this introduction lies in the conclusion that gender as one of the most rudimentary forms of social relations among people reaches to the most common aspects everyday life.

As the next step the thesis introduces the essential outlines of the yet-to-be-closed theoretical debate concerning the relationship of the human body and the social constructions in creating gender. This debate fluctuates between the two opposite extremes of biological determinism and social constructivism. Subsequently, the work introduces three of the most frequent theoretical frameworks explaining the acquisition of masculinity. These are the social learning theory, the cognitive development theory

and psychoanalysis, which can provide a helpful tool for explaining the origin of masculinity crisis in the novels.

Once the seven most frequent perspectives on masculinity are introduced, mainly the conservative and the profeminist perspective, the thesis moves towards the manifestation of masculinity in everyday society. In order to do so, it shines the light upon the key concept of the gender order, within which the so-called hegemonic masculinity is superior to all other men and women, who take active participation in sustaining its dominance. Raewyn Connell, the author of the concept, draws a hierarchy of various types of masculinities and femininities so that she can define gender as a structure of relations not only among men and women, but among men themselves. In speaking about masculinity, one does refer to a heterogenous group of individuals. Outside of the theoretical concepts, which by nature stand on abstractions, the plural term “masculinities” is preferred.

Toxic masculinity as a concept constraining men into a very narrow category of “real manhood” represents an oppressive and psychologically destructive construct, which perpetuates the obsession with strength and toughness, while feelings and emotions are considered a sign of weakness and femininity. The crisis of masculinity needs to be understood on the levels of political category and individual identity. Even though men as a political category represent the dominant half of the population controlling virtually all resources, the political pressure and calling for equality portrays them as active oppressors of women and forces them to take defensive approach. The criticism of the system therefore negatively affects male individuals, who feel as if they were public enemies.

On the individual level the crisis of masculinity depicts the inability of a man to embody the masculine ideal of the society, which inspires mockery and stigmatization towards them. This crisis is born from the rigid perception of manhood and firmly defined boundaries that the individual is required to fill. In order to cease this crisis to exist it is imperative to change the perception of masculinity, to resign on the debates about real manhood and fully embrace its nature as a culturally defined and fully variable construct.

With this conclusion, the thesis offers sufficient theoretical basis concerning masculinity and gender. The following literary analysis of each novel focuses on the authors life, his literary and historical context and the analysis of the book itself. In each novel the individual male characters are analysed separately first and based on these analyses the

key aspects of masculinity are described – the role of physical dominance and personality, the role of society and status, the role of emotions and friendship, the role of family, the role of religion, the role of war and heroism, the role of sexuality and the role of women. The emphasis is also put on the masculine ideal and the sources of masculinity crisis in the novel.

In his novel *The Sun Also Rises*, Ernest Hemingway, the adventurer and Parisian expatriate traumatized by the war, reflected the post-war world of the lost generation spending their time in the French capital and in the Spanish city of Pamplona during fiesta. His male characters face the loss of core human values and the inability to join the society as valid members. The main protagonist Jake Barnes has lost his faith in God, he suffers from impotence and lives an empty existence defined by constant drinking and the painful agony of his unfulfilled love for lady Brett Ashley. The male characters in the novel emphasise physical strength, but the author also highlights the importance of confidence, friendship, expressing one's emotions and good manners.

Ken Kesey as the predecessor of the hippies lived a drug-filled bohemian life during the sixties. In his novel *One Flew Over The Cuckoo's Nest* he reflected the rise of consumerism and the social pressures for conformity. Regarding masculinity he highlights the importance of personal freedom and the revolt against the matriarchal oppression of men. His ideal man is strong and joyful. He demonstrates his sexuality and he is ready to defend himself in a fight. A big man is self-confident and does not comply to the pressure of the negatively depicted women represented by the Big Nurse.

In *Fight Club*, the last analysed author Chuck Palahniuk describes the crisis of masculinity produced by the consumer society, the life filled with shopping for unnecessary goods and the absence of strong male role-models represented by the fathers. The novel then reflects the well-advanced capitalism of the nineties, which turned men into workers and consumers, making them feel purposeless in life. The protagonist's alter-ego Tyler Durden represent the rebellious destructive hyper-masculinity, which puts not only his life in danger and needs to be stopped.

The final comparison focuses on the similarities and differences between the analysed novels. It comes to discover that the masculine ideals are very similar and apart from physical strength they also amplify the importance of emotions and friendship. They do not subject to toxic masculinity and alongside physical abilities they put emphasis mostly

on strong character, self-confidence and the ability to be in charge of one's life. For all these men their sexuality is also very important, yet with the exception of *Fight Club* they do not stress the role of fatherhood.

The fundamental difference between these novels lies in the fact that while *The Sun Also Rises* depicts the crisis of masculinity as the inability to join the society, the other two novels view it as the result of the oppressive social pressures directed towards individual. While Kesey proposes an escape towards the traditional way of life in nature, Palahniuk emphasises a man capable of taking control over his life within the society. *One Flew Over The Cuckoo's Nest* also holds a very strong misogynistic element and blames women for male oppression, while the other two novels see women as equally victimized by the historical conditions.

The final reflection comes to the conclusion that all three novels do reflect their historical context and therefore vary in their depiction of masculinity crisis. The hypothesis put forward in the introduction is therefore confirmed true. The role women have in these crises does, however, not reflect their actual position within the society and *One Flew Over The Cuckoo's Nest* depicts them far more negatively than *Fight Club*. The hypothesis expecting stronger misogyny in literature written during women's rise in real social power has been proved false, because the social discourse and maturity of the public debate on gender roles has had a greater impact in this regard.

By presenting masculinity, its depiction in the chosen novels and the final comparison, this thesis has reached the goals it set out to reach completely. It demonstrates the historical grounding and the variability of gender in literature. Since the thesis only offers a small visit into the vast world of gender representation in literature, its conclusions cannot by any means offer a conclusive account of the development of masculinity depiction in the last century. After all, it was not its aim in the first place and there are two directions the following analyses can take. Either a higher number of literary works by various authors from each period will be analysed, or the research will continuously focus on the three given authors and examine their depiction of men in time. Since each of these author's career spans through decades, their early work may not offer the final and invariable chapter in their canon. After all, had they done so, they would oppose the very definition of gender as presented in the first chapter.

Seznam použité literatury

Primární zdroje

HEMINGWAY, Ernest. *Fiesta (I slunce vychází) / Stařec a moře / z angl. přel. František Vrba / doslov Radoslav Nenadál*. Fiesta 2. vyd. (v Odeonu 1. vyd.), Stařec a moře 6. vyd. (v Odeonu 5. vyd.). Praha: Odeon, 1985. ISBN (Váz.).

KESEY, Ken. *Vyhod'me ho z kola ven*. V nakladatelství Argo vydání druhé. Praha: Argo, 2018. ISBN 978-80-257-2458-3.

PALAHNIUK, Chuck. *Klub rváčů*. Praha: Odeon, 2011. ISBN 978-80-207-1350-6.

Sekundární zdroje

ADLER, Alfred. *The Individual Psychology of Alfred Adler*. New York: Basic Books, 1956. ISBN (Váz.).

ANZENBACHER, Arno. *Úvod do filosofie*. Vyd. 3., V Portálu 2. Praha: Portál, 2010. ISBN 978-80-7367-727-5.

BARRY, Anne-Marie a Chris YUILL. *Understanding the Sociology of Health*. 3rd edition. Thousand Oaks: SAGE Publications, 2012. ISBN 978-1-4462-0188-6.

BHABHA, Homi K. Are You a Man or a Mouse? In: BERGER, Maurice, Brian WALLIS a Simon WATSON. *Constructing Masculinity*. New York: Routledge, 1995. ISSN 0-415-91052-8.

BIRKE, Lynda. Transforming Biology. In: CROWLEY, Helen a Susan HIMMELWEIT, eds. *Knowing Women: Feminism and Knowledge*. Cambridge: Polity Press, 1992. ISBN 978-0745609768.

BOCOCK, Robert. *Sigmund Freud*. Revised Edition. London: Routledge, 2002. ISBN 0-415-28817-7.

BOLICH, Gregory. *Conversing on Gender*. Revised Edition. Raleigh: Psyche's Press, 2007. ISBN 978-0-6151-5670-5.

BOTHA, Marc. *A Theory of Minimalism*. London: Bloomsbury Publishing, 2017. ISBN 978-1-4725-3030-1.

BOWL, Marion a Tobert TOBIAS. Ideology, discourse and gender: a theoretical framework. In: BOWL, Marion, Robert TOBIAS, Jennifer LEAHY, Graeme FERGUSON a Jeffrey GAGE. *Gender, Masculinities and Lifelong Learning*. Abingdon: Routledge, 2012. ISBN 978-0-415-66758-6.

BRICKNER, Bryan. *The Promise Keepers: Politics and Promises*. Lanham: Lexington Books, 1999. ISBN 0-7391-0059-9.

BUSS, David. *Evolutionary Psychology: The New Science of The Mind*. 5th edition. New York: Routledge, 2016. ISBN 978-0-205-99212-6.

CLATTERBAUGH, Ken. *Contemporary Perspectives On Masculinity: Men, Women, And Politics In Modern Society*. 2nd edition. Boulder: Westview Press, 1997. ISBN 0-8133-2701-6.

CONNELL, Raewyn. Psychoanalysis on Masculinity. In: BROD, Harry a Michael KAUFMAN. *Theorizing Masculinities*. Thousand Oaks: SAGE Publications, 1994. ISBN 0-8039-4904-9.

CONNELL, Raewyn. *Gender*. 3rd ed. Cambridge: Polity Press, 2005. ISBN 0-7456-2716-1.

CONNELL, Raewyn. *Masculinities*. Berkeley: University of California Press, 1995. ISBN 978-1863738255.

COTTRELL, Robert. *Sex, Drugs, and Rock 'n' Roll: The Rise of America's 1960s Counterculture*. London: Rowman & Littlefield, 2015. ISBN 978-1-4422-4606-5.

DE BEAUVOIR, Simone. *The Second Sex*. New York: Vintage, 1973. ISBN (Váz.).

DIEGUEZ, Sebastian. „A man can be destroyed but not defeated“: Ernest Hemingway's Near-Death Experience and Declining Health. In: BOGOUSSLAVSKY, Julien, Michael HENNERICI, Hansjörg BÄZNER a Claudio BASSETTI. *Neurological Disorders in Famous Artists – Part 3*. Basel: Karger, 2010. ISBN 978-3-8055-9330-4.

DONALDSON, Mike. *Time of Our Lives*. Sydney: Allen & Unwin, 1991. ISBN 9780044423294.

DORRIEN, Gary. *Social Ethics in the Making: Interpreting an American Tradition*. Malden: Wiley-Blackwell, 2011. ISBN 978-1-4051-8687-2.

DUNK, Thomas a David BARTOL. The logic and limitations of male working-class culture in a resource hinterland. In: HÖRSCHELMANN, Kathrin a Bettina VAN HOVEN. *Spaces of Masculinities*. Abingdon: Routledge, 2005. ISBN 0-203-34909-1.

DURIESMITH, David. *Masculinity and New War: The gendered dynamics of contemporary armed conflict*. Abingdon: Routledge, 2017. ISBN 978-1-138-67410-3.

FANTINA, Richard. *Ernest Hemingway: Machismo and Masochism*. London: Palgrave Macmillan, 2005. ISBN 978-1-4039-6907-1.

FLOOD, Michael, Judith KEGAN GARDINER, Bob PEASE a Keith PRINGLE. *International Encyclopedia of Men and Masculinities*. Abingdon: Routledge, 2007. ISBN 978-0-415-33343-6.

FRANZEN, Jonathan. *Farther Away: Essays*. New York: Farrar, Straus and Giroux, 2012. ISBN 978-0-374-15357-1.

GIDDENS, Anthony. *Sociology*. 5th edition. Cambridge: Polity Press, 2006. ISBN 0-7456-3378-1.

GJURIČOVÁ, Šárka a Jiří KUBIČKA. *Rodinná terapie: systemické a narativní přístupy*. 2., dopl. a přeprac. vyd. Praha: Grada, 2009. ISBN 9788024723907.

- GLICKMAN, Lawrence. *Buying Power: A History of Consumer Activism in America*. Chicago: The University of Chicago Press, 2009, s. 264. ISBN 0-226-29865-5.
- GÖÇ, Murat. Transgressing fiction/Fictionalizing Transgression. In: DEL MAR RAMÓN-TORRIJOS, María a Eduardo DE GREGORIO-GODEO. *Making Sense of Popular Culture*. Newcastle upon Tyne: Cambridge Scholars Publishing, 2017. ISBN 978-1-4438-5051-3.
- GOURLEY, Catherine. *Gidgets and Women Warriors: Perceptions of Women in the 1950s and 1960s*. Minneapolis: Twenty-First Century Books, s. 43. ISBN 978-0-8225-6805-6.
- GUTTERMAN, David. Postmodernism and the Interrogation of Masculinity. In: BROD, Harry a Michael KAUFMAN. *Theorizing Masculinities*. Thousand Oaks: SAGE Publications, 1994. ISBN 0-8039-4904-9.
- HAYS, Peter L. Ailments, Accidents, and Suicide. In: MODDELMOG, Debra a Suzanne DEL GIZZO. *Ernest Hemingway in Context*. New York: Cambridge University Press, 2013. ISBN 978-1-107-01055-0.
- HAYWOOD, Chris a Mairtin MAC AN GHAILL. *Education and Masculinities: Social, Cultural and Global Transformations*. London: Routledge, 2013. ISBN 978-0-415-59309-0.
- HEARN, Jeff a David COLLINSON. Theorizing Unities and Differences Between Men and Between Masculinities. In: BROD, Harry a Michael KAUFMAN. *Theorizing Masculinities*. Thousand Oaks: SAGE Publications, 1994. ISBN 0-8039-4904-9.
- HEYWOOD, Andrew. *Politické ideologie: [s prologem Andrewa Gambleho]*. Praha: Victoria Publishing, 1994. ISBN 80-85865-10-6.
- HIDE, Janet Shibley. *Half the Human Experience: The Psychology of Women*. 7th edition. Boston: Cengage Learning, 2006. ISBN 978-0618751471.
- HODAPP, Christa. *Men's Rights, Gender, and Social Media*. Lanham: Lexington Books, 2017. ISBN 978-1498526166.
- HOLLINGER, Karen. *Feminist film studies*. New York: Routledge, 2012. ISBN 978-0-415-57528-7.
- HOLMAN, Robert. *Dějiny ekonomického myšlení*. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2005. ISBN 80-7179-380-9.
- CHARLE, Christophe. *Paříž na přelomu století: Kultura a politika fin de siècle*. Brno: Barrister, 2004. ISBN 8086598195.
- CHAUDHURI, Shohini. *Feminist film theorists: Laura Mulvey, Kaja Silverman, Teresa de Lauretis, Barbara Creed*. New York: Routledge, 2006. ISBN 0-415-32433-5.
- INTELLIGENT EDUCATION. *Study Guide to One Flew Over the Cuckoo's Nest by Ken Kesey*. Nashville: Influence Publishers, 2019. ISBN 978-1-645423-00-3.
- JANDOUREK, Jan. *Úvod do sociologie*. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-717-8749-3.

- JANOŠOVÁ, Pavlína. *Dívčí a chlapecká identita: vývoj a úskalí*. Praha: Grada, 2008. ISBN 978-80-247-2284-9.
- JARĀB, Josef. Románové rozpočítadlo Kena Keseyho. In: HILSKÝ, Martin. *Od Poea k postmodernismu*. Praha: Odeon, 1993. ISBN 80-85787-20-2.
- JUNG, Carl Gustav. The relations between the ego and the unconscious. In: JUNG, Carl Gustav. *Two Essays on Analytical Psychology*. London: Routledge, 1953. ISBN (Váz.).
- KAUFMAN, Michael. *Beyond patriarchy*. Toronto: Oxford University Press, 1987. ISBN 978-0195405347.
- KERRIGAN, Michael. *Mezopotámie – Lidé starověku: co nám o sobě řekli*. Praha: Grada, 2010. ISBN 978-80-247-3792-8.
- KESEY, Ken. *Skříňka s démonem*. Praha: Argo, 1996. ISBN 80-857-9498-5.
- KESSLER, Sandra. *Ockers & Disco-Maniacs: A Discussion of Sex, Gender and Secondary Schooling*. Sydney: Inner City Education Centre, 1982. ISBN 9780908274246.
- KILLICK, John. *The United States and European Reconstruction 1945-1960*. Chicago: Fitzroy Dearborn Publishers, 1997. ISBN 1-57958-228-1.
- KIMBRELL, Andrew. *Masculine Mystique*. New York: Ballantine Books, 1995. ISBN 978-0345386588.
- KIMBRELL, Andrew. *The masculine mystique*. New York: Ballantine Books, 1995. ISBN 0-345-38658-2.
- KIMMEL, Michael a Michael KAUFMAN. Weekend Warriors: The New Men's Movement. In: BROD, Harry a Michael KAUFMAN. *Theorizing Masculinities*. Thousand Oaks: SAGE Publications, 1994. ISBN 0-8039-4904-9.
- KIMMEL, Michael. Masculinity as Homophobia: Fear, Shame and Silence in The Construction of Gender Identity. In: BROD, Harry a Michael KAUFMAN. *Theorizing Masculinities*. Thousand Oaks: SAGE Publications, 1994. ISBN 0-8039-4904-9.
- KINGSLEY KENT, Susan. *Gender and Power in Britain, 1640-1990*. London: Routledge, 1999. ISBN 978-0415147422.
- KOHLBERG, Lawrence. A cognitive-developmental analysis of children's sex-role concepts and attitudes. In: MACCOBY, Eleanor. *The development of Sex Differences*. Stanford: Stanford University Press, 1966. ISBN (Váz.).
- KOHOUTKOVÁ, Helena a Martina KOMSOVÁ. *Dějepis na dlani*. 2. vyd. Olomouc: Rubico, 2007. ISBN 978-80-7346-065-5.
- KOSOFKY SEDGWICK, Eve. "Gosh, Boy George, You Must Be Awfully Secure in Your Masculinity!" In: BERGER, Maurice, Brian WALLIS a Simon WATSON. *Constructing Masculinity*. New York: Routledge, 1995. ISSN 0-415-91052-8.

- KRAMER, Michael. *The Republic of Rock: Music and Citizenship in the Sixties Counterculture*. New York: Oxford University Press, 2013, s. 38. ISBN 978-0-19-538486-4.
- KUČERA, Dalibor. *Moderní psychologie: hlavní obory a témata současné psychologické vědy*. Praha: Grada, 2013. ISBN 978-80-247-4621-0.
- KUKLÍK, Jan a Jan KUKLÍK. *Dějiny 20. století*. Praha: SPL – Práce, 2000. ISBN 9788086287157.
- LAIST, Randy. *Cinema of Simulation: Hyperreal Hollywood in the Long 1990s*. New York: Bloomsbury Publishing, 2015. ISBN 978-1-6289-2079-6.
- LEHNE, Gregory. Homophobia among men. In: DAVID, Deborah Sarah a Robert BRANNON. *The Forty-nine percent majority: The male sex role*. New York: Random House, 1976. ISBN 0201014483.
- LLOYD, Moya. Power, Politics, Domination and Oppression. In: WAYLEN, Georgina, Karen CELIS, Johanna KANTOLA a Laurel WELDON. *The Oxford Handbook of Gender and Politics*. New York: Oxford University Press, 2013. ISBN 978-0-19-975145-7.
- MANDELOVÁ, Helena, Eliška KUNSTOVÁ a Ilona PAŘÍZKOVÁ. *Dějiny 20. století*. Liberec: Dialog, 2004. ISBN 80-867-6123-1.
- MARTIN, Carol Lynn. Cognitive Theories of Gender Development. In: ECKES, Thomas a Hanns TRAUTNER. *The Developmental Social Psychology of Gender*. New York: Psychology Press, 2000, s. 93. ISBN 0-8058-3190-8.
- MASON, Christopher. *Crossing into Manhood: A Men's Studies Curriculum*. New York: Cambria Press, 2006. ISBN 978-1-934043-30-1.
- MCNEESE, Tim a Richard JENSEN. *World War I and the Roaring Twenties, 1914-1928*. New York: Chelsea House Publishing, 2010. ISBN 978-1-60413-356-1.
- MESSERSCHMIDT, James. *Hegemonic Masculinity: Formulation, Reformulation, and Amplification*. Lanham: Rowman & Littlefield, 2018. ISBN 978-1538114049.
- MESSNER, Michael. *Politics of Masculinities: Men in Movements*. Lanham: Altamira Press, 1997. ISBN 0-8039-5577-4.
- MILLETT, Kate. *Sexual Politics*. London: Abacus, 1972. ISBN (Brož.).
- MORGAN, David. Theater of War: Combat, the Military and Masculinities. In: BROD, Harry a Michael KAUFMAN. *Theorizing Masculinities*. Thousand Oaks: SAGE Publications, 1994. ISBN 0-8039-4904-9.
- MOSSE, George. *The Image of Man: The Creation of Modern Masculinity*. New York: Oxford University Press, 1996. ISBN 0-19-512-660-2.
- MURAT, Laure. *Passage de l'Odéon: Sylvia Beach, Adrienne Monnier et la vie littéraire à Paris dans l'entre-deux-guerres*. Paris: Fayard, 2003. ISBN 978-2213616629.

- NENADÁL, Radoslav. Cestou od skepse k víře. In: HILSKÝ, Martin. *Od Poea k postmodernismu*. Praha: Odeon, 1993. ISBN 80-85787-20-2.
- OBENDORF, Hartmut. *Minimalism: Designing Simplicity*. London: Springer, 2009. ISBN 978-1-84882-370-9.
- O'BRIEN, Jodi. *Encyclopedia of Gender and Society: Volume 1*. Thousand Oaks: SAGE Publications, 2009, s. 358. ISBN 978-1412909167.
- PEASE, Bob. *Recreating Men: Postmodern Masculinity Politics*. Thousand Oaks: SAGE Publications, 2000. ISBN 0-7619-6205-0.
- PINCH, Trevor a Franc TROCCO. *Analog Days*. Cambridge: Harvard University Press, 2002. ISBN 0-674-00889-8.
- PLHÁKOVÁ, Alena. *Dějiny psychologie*. Praha: Grada, 2006. ISBN 978-80-247-0871-3.
- QUINN, Justin, Clare WALLACE, Hana ULMANOVÁ, Erik RORABACH a Pavla VESELÁ. Twentieth-Century American Literature. In: QUINN, Justin. *Lectures on American Literature*. 3rd ed. Praha: Karolinum, 2011. ISBN 978-80-246-1996-5.
- RAO, P. G. Rama. *Ernest Hemingway's The Old Man and the Sea*. New Delhi: Atlantic, 2007. ISBN 978-8126907090.
- REESER, Todd. Concepts of Masculinity and Masculinity Studies. In: HORLACHER, Stefan, ed. *Configuring Masculinity in Theory and Literary Practice*. Leiden: Rodopi, 2015. ISBN 978-90-04-29-899-6. ISSN 0921-2507.
- REESER, Todd. *Masculinities in Theory: An Introduction*. Malden: Wiley-Blackwell, 2010. ISBN 978-1-444-35853-7.
- RENZETTI, Claire a Daniel CURRAN. *Ženy, muži a společnost*. Praha: Karolinum, 2003. ISBN 80-246-0525-2.
- RENZETTI, Claire a Jeffrey EDLESON. *Encyclopedia of Interpersonal Violence: Volume 1*. Thousand Oaks: SAGE Publications, 2008. ISBN 978-1412918008.
- REYNOLDS, Michael. Ernest Hemingway: A Brief Biography. In: WAGNER-MARTIN, Linda. *A Historical Guide to Ernest Hemingway*. New York: Oxford University Press, 2000. ISBN 0-19-512151-1.
- RIGGS, Kate. *Ernest Hemingway*. Minnesota: Creative Education, 2009. ISBN 978-1-58341-661-7.
- ROBINSON, Roxy. *Music Festivals and the Politics of Participation*. Farnham: Ashgate Publishing, 2015. ISBN 9781409457763.
- ROBINSON, Sally. *Marked Men: White Masculinity in Crisis*. New York: Columbia University Press, 2000. ISBN 0-231-11293-9.
- RULAND, Richard a Malcolm BRADBURY. *Od puritanismu k postmodernismu: dějiny americké literatury*. Praha: Mladá fronta, 1997. ISBN 80-204-0586-0.

- SANDERSON, Rena. Women In Fitzgerald's Fiction. In: PRIGOZY, Ruth. *The Cambridge Companion to F. Scott Fitzgerald*. Cambridge: Cambridge University Press, 2002. ISBN 521-62447-9.
- SAWYER, Jack. On Male Liberation. In: PLECK, Joseph a Jack SAWYER. *Men and Masculinity*. New York: Prentice Hall, 1974. ISSN 978-0135743010.
- SCHUYLER LYNN, Kenneth. *Hemingway*. Massachusetts: Harvard University Press, 1995. ISBN 0-674-38732-5.
- STRAUMANN, Heinrich. *American literature in the twentieth century*. 3rd edition. New York: Harper & Row, 1965, s. 133. ISBN (Brož.).
- STUR, Heather. *The U.S. Military and Civil Rights Since World War II*. Santa Barbara: Praeger, 2019. ISBN 978-1-4408-4205-4.
- ŠVAŘÍČKOVÁ-SLABÁKOVÁ, Radmila. *Konstrukce maskulinní identity v minulosti a současnosti: koncepty, metody, perspektivy*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2012. ISBN 978-80-7422-218-4.
- THOMPSON, Nato, ed. *Living as Form: Socially Engaged Art from 1991-2011*. Cambridge: The MIT Press, 2012. ISBN 978-0262017343.
- TULGAN, Bruce. *The Manager's Pocket Guide to Generation X*. Amherst: HRD Press, 1997. ISBN 0-87425-418-3.
- TURNER, Victor. *The Forest of Symbols: Aspects of Ndembu Ritual*. Ithaca: Cornell University Press, 1967, s. 93-94. ISBN (Váz.)
- VAN DER VEUR, Dennis, Yael OHANA, Gavan TITLEY, Goran BULDIOSKI a Annette SCHNEIDER. *Gender Matters: A Manual on Addressing Gender-based Violence Affecting Young People*. Budapest: European Youth Centre Budapest, 2007. ISBN 978-92-871-6393-6.
- VARNER, Paul. *Historical Dictionary of Romanticism in Literature*. London: Rowman & Littlefield, 2015. ISBN 978-0-8108-7885-3.
- VARNER, Paul. *Historical Dictionary of the Beat Movement*. Plymouth: The Scarecrow Press, 2012. ISBN 978-0-8108-7189-2.
- WALDHORN, Arthur. *A Reader's Guide to Ernest Hemingway*. New York: Syracuse University Press, 2002. ISBN 0-8156-2950-8.
- WEEKS, Jeffrey. *Sexuality and Its Discontents*. London: Routledge & Kegan Paul, 1985. ISBN 0-415-04503-7.
- WHITEHEAD, Stephen. *Men and Masculinities: Key Themes and New Directions*. Cambridge. Cambridge: Polity Press, 2002. ISBN 0-7456-2467-7.
- WILLOUGHBY, Douglas a Susan WILLOUGHBY. *The USA, 1917-45*. Portsmouth: Heinemann Educational Publishers, 2000. ISBN 0-435-32723-2.
- WORKMAN, Lance a Will READER. *Evolutionary Psychology: An Introduction*. 3rd ed. Cambridge: Cambridge University Press, 2014. ISBN 978-1-107-04464-7.

YÚDICE, George. What's a Straight White Man to Do? In: BERGER, Maurice, Brian WALLIS a Simon WATSON. *Constructing Masculinity*. New York: Routledge, 1995. ISSN 0-415-91052-8.

Internetové zdroje

AKBAR, Arifa. Chuck Palahniuk: 'I shy away from non-consensual violence'. *The Independent* [online]. 2012 [cit. 2021-01-01]. Dostupné z: <https://www.independent.co.uk/arts-entertainment/books/features/chuck-palahniuk-i-shy-away-non-consensual-violence-7851425.html>

ANDERS, Christopher. Lesbian and Gay Rights During President Clinton's Second Term. *ACLU Washington National Office* [online]. 1999 [cit. 2021-01-01]. Dostupné z: <https://www.aclu.org/other/lesbian-and-gay-rights-during-president-clintons-second-term-working-paper-published-citizens>

ASTOR, Maggie. What to Know About the Tulsa Greenwood Massacre. *The New York Times* [online]. New York: NY Times, 2020 [cit. 2021-01-01]. Dostupné z: <https://www.nytimes.com/2020/06/20/us/tulsa-greenwood-massacre.html>

BAKER, Robin. *Sperm Wars* [online]. London: Fourth Estate, 1996 [cit. 2020-12-31]. ISBN 1-85702-356-0. Dostupné z: http://evolbiol.ru/docs/docs/large_files/spermwars.pdf

BAROU, Jacques. Integration of immigrants in France: a historical perspective. *Identities. Global Studies in Culture and Power* [online]. 2014, **21**(6) [cit. 2021-01-01]. Dostupné z: doi:ff10.1080/1070289X.2014.882840

BARTALOSOVÁ, Věra. Smrt autora. *MEDKULT* [online]. 2015 [cit. 2021-01-01]. Dostupné z: <http://medkult.upmedia.cz/Keywords/smrt-autora/>

BLEIWEIS, Robin, Diana BOESCH a Alexandra CAWTHORNE GAINES. The Basic Facts About Women in Poverty. *Center for American Progress* [online]. Washington D.C.: CAP, 2020 [cit. 2020-12-31]. Dostupné z: <https://www.americanprogress.org/issues/women/reports/2020/08/03/488536/basic-facts-women-poverty/>

BRENAN, Megan. Women Still Handle Main Household Tasks in U.S. *Gallup* [online]. Washington D.C.: Gallup, 2020 [cit. 2020-12-31]. Dostupné z: <https://news.gallup.com/poll/283979/women-handle-main-household-tasks.aspx>

CATALYST. Pyramid: Women in S&P 500 Companies. *Catalyst* [online]. New York: Catalyst, 2020 [cit. 2020-12-31]. Dostupné z: <https://www.catalyst.org/research/women-in-government/>

CATALYST. Women in Government: Quick Take. *Catalyst* [online]. New York: Catalyst, 2020 [cit. 2020-12-31]. Dostupné z: <https://www.catalyst.org/research/women-in-government/>

CENTER FOR AMERICAN WOMEN AND POLITICS. Number of Women in the U.S. Congress. *CAWP* [online]. New Jersey: Rutgers, The State University of New Jersey, 2020 [cit. 2020-12-31]. Dostupné z: <https://cawp.rutgers.edu/election2020-results-tracker>

CONGRESSIONAL RESEARCH SERVICE. Women in Congress, 1917-2020: Service Dates and Committee Assignments by Member, and Lists by State and Congress. *Federation of American Scientists* [online]. 2020 [cit. 2021-01-01]. Dostupné z: <https://fas.org/sgp/crs/misc/RL30261.pdf>

CONNELL, Raewyn a James MESSERSCHMIDT. Hegemonic Masculinity: Rethinking the Concept. *Gender and Society* [online]. Sage Publications, 2005, **19**(6) [cit. 2020-12-31]. ISSN 1552-3977. Dostupné z: <https://www.jstor.org/stable/27640853>

COOPER, Ryan. Somewhere in Between: The Rise and Fall of Clintonism. *The Nation* [online]. 2018 [cit. 2021-01-01]. Dostupné z: <https://www.thenation.com/article/archive/the-rise-and-fall-of-clintonism/>

DANSBY, Andrew. Ken Kesey Dies. *The Rolling Stone* [online]. 2001 [cit. 2021-01-01]. Dostupné z: <https://www.rollingstone.com/culture/culture-news/ken-kesey-dies-238820/>

DE CASTELLA, Tom. How did we forget about mutually assured destruction? *BBC News Magazine* [online]. 2012 [cit. 2021-01-01]. Dostupné z: <https://www.bbc.com/news/magazine-17026538>

DODGSON, Rick. It's All a Kind of Magic. *The University of Wisconsin Press* [online]. 2013 [cit. 2021-01-01]. Dostupné z: <https://uwpress.wisc.edu/books/5162.htm>

DUPUIS-DÉRI, Francis. The bogus 'crisis' of masculinity. *The Conversation* [online]. 2018 [cit. 2021-01-01]. Dostupné z: <https://theconversation.com/the-bogus-crisis-of-masculinity-96558>

EBRAHIMJI, Alisha. Female Fortune 500 CEOs reach an all-time high, but it's still a small percentage. *CNN* [online]. New York: CNN, 2020 [cit. 2020-12-31]. Dostupné z: <https://edition.cnn.com/2020/05/20/us/fortune-500-women-ceos-trnd/index.html>

EVROPSKÁ KOMISE. Historický přehled klimatických jednání. *Europa.eu* [online]. [cit. 2021-01-01]. Dostupné z: https://ec.europa.eu/czech-republic/news/focus/ochrana_klimatu_cop21/historicky_prehled_jednani_o_klimatu_cs#top-page

FLESHMAN, Michael. A troubled decade for Africa's children. *United Nations: Africa Renewal* [online]. 2002 [cit. 2021-01-01]. Dostupné z: <https://www.un.org/africarenewal/magazine/april-2002/troubled-decade-africas-children>

FOLTIN, Pavel a David ŘEHÁK. Historický vývoj terorismu. *Obrana a strategie* [online]. 2006, **6**(1) [cit. 2021-01-01]. ISSN 1214-6463. Dostupné z: <https://www.obranaastrategie.cz/filemanager/files/6263.pdf>

FRANCE 24. France marks 70 years of women's voting rights. *France 24* [online]. 2014 [cit. 2021-01-01]. Dostupné z: <https://www.france24.com/en/20140421-france-womens-voting-right-anniversary>

GLOBAL EDUCATION MONITORING REPORT TEAM. *Global education monitoring report gender review 2018: Meeting our commitments to gender equality in education* [online]. Paris: UNESCO, 2018 [cit. 2020-12-31]. ISBN 978-92-3-100265-6. Dostupné z: <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000261593>

HAGMANN, Michael. No Evidence for Sperm Wars. *ScienceMag* [online]. [cit. 2020-12-31]. Dostupné z: <https://www.sciencemag.org/news/1999/12/no-evidence-sperm-wars>

HARTMANN, Heidi. The Lost Decade of Wage Growth for Women. *Economic Policy Institute* [online]. 2014 [cit. 2021-01-01]. Dostupné z: <https://www.epi.org/blog/lost-decade-wage-growth-women/>

HARVARD MEN'S HEALTH WATCH. Testosterone, aging, and the mind. *Harvard Health Publishing* [online]. 2008 [cit. 2020-12-31]. Dostupné z: https://www.health.harvard.edu/newsletter_article/testosterone_aging_and_the_mind

HARVKEY, Mike. Is Chuck Palahniuk Too Big to Fail? *Publishers Weekly* [online]. 2019 [cit. 2021-01-01]. Dostupné z: <https://www.publishersweekly.com/pw/by-topic/authors/profiles/article/81751-is-chuck-palahniuk-too-big-to-fail.html>

HASELBY, Sam. Testosterone is widely, and sometimes wildly, misunderstood. *Aeon* [online]. 2020 [cit. 2020-12-31]. Dostupné z: <https://aeon.co/ideas/testosterone-is-widely-and-sometimes-wildly-misunderstood>

HAVELKOVÁ, Hana. První a druhá vlna feminismu: podobnosti a rozdíly. In: FORMÁNKOVÁ, Lenka a Kristýna RYTÍŘOVÁ. *Abc feminismu* [online]. Brno: NESEHNUTÍ, 2004 [cit. 2020-12-31]. ISBN 80-903228-3-2. Dostupné z: http://zenskaprava.cz/files/abc_fem1.pdf

HELTZEL, Ellen. Ken Kesey (1935-2001). *The Oregon Encyclopedia* [online]. 2018 [cit. 2021-01-01]. Dostupné z: https://www.oregonencyclopedia.org/articles/kesey_ken/#.X-6UBthKhPZ

HISTORY.COM EDITORS. American Women in World War II. *History* [online]. 2010 [cit. 2021-01-01]. Dostupné z: <https://www.history.com/topics/world-war-ii/american-women-in-world-war-ii-1>

HISTORY.COM EDITORS. The Day in History: Soviets explode atomic bomb. *History* [online]. 2010 [cit. 2021-01-01]. Dostupné z: <https://www.history.com/this-day-in-history/soviets-explode-atomic-bomb>

HISTORY.COM EDITORS. Vietnam War Timeline. *History* [online]. 2017 [cit. 2021-01-01]. Dostupné z: <https://www.history.com/topics/vietnam-war/vietnam-war-timeline>

HIV.ORG a AMFAR. HIV/AIDS Timeline. *New York City AIDS Memorial* [online]. 2020 [cit. 2021-01-01]. Dostupné z: <https://www.nycaidsmemorial.org/timeline>

HORLACHER, Stefan. Configuring Masculinity. In: HORLACHER, Stefan, ed. *Configuring Masculinity in Theory and Literary Practice*. Leiden: Rodopi, 2015. ISBN 978-90-04-29-899-6. ISSN 0921-2507.

CHAPLINSKY, Joshua. Chuck Palahniuk – Bio. *The Cult: The Official Fan Site of Chuck Palahniuk* [online]. 2014 [cit. 2021-01-01]. Dostupné z: <https://www.chuckpalahniuk.net/chuck>

CHRISTEN-LÉCUYER, Carole. Les premières étudiantes de l'Université de Paris. *Cairn.info* [online]. 2000 [cit. 2021-01-01]. Dostupné z:

<https://www.cairn.info/journal-travail-genre-et-societes-2000-2-page-35.htm?contenu=article>

CHRISTIANSON, Jena. *Life Sucks: Classifying Transgressive Fiction* [online]. Brookings, 2018 [cit. 2021-01-01]. Dostupné z: <https://openprairie.sdstate.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=3663&context=etd>. Electronic Theses and Dissertations. South Dakota State University. Vedoucí práce Sharon Smith.

IPU. Women in national parliaments. *Inter-Parliamentary Union* [online]. Geneva: Inter-Parliamentary Union, 2019 [cit. 2020-12-31]. Dostupné z: <http://archive.ipu.org/wmn-e/classif.htm>

JARKOVSKÁ, Lucie. Prohlédněme genderové stereotypy. In: FORMÁNKOVÁ, Lenka a Kristýna RYTÍŘOVÁ. *Abc feminismu* [online]. Brno: NESEHNUTÍ, 2004 [cit. 2020-12-31]. ISBN 80-903228-3-2. Dostupné z: http://zenskaprava.cz/files/abc_fem1.pdf

KAUFMAN, Michael. There's no such thing as a 'real man'. *MichaelKaufman.com* [online]. 2014 [cit. 2021-01-01]. Dostupné z: <https://michaelkaufman.com/wp-content/uploads/2008/12/Kaufman-Theres-No-Such-Thing-as-a-Real-Man.pdf>

KHURSHUDYAN, Isabelle. McDonald's made its Soviet debut 30 years ago. Its golden arches were a gateway to Western influence. *The Washington Post* [online]. 2020 [cit. 2021-01-01]. Dostupné z: https://www.washingtonpost.com/world/mcdonalds-made-its-soviet-debut-30-years-ago-its-golden-arches-were-a-gateway-to-western-civilization/2020/01/31/8869b2e6-4296-11ea-99c7-1dfd4241a2fe_story.html

LIPOLD, Jan. Komentář: Klaus se zamýšlí, před čím nás ubránil komunismus. Pusťte si Chalupáře, tam to je. *Seznam Zprávy* [online]. [cit. 2020-12-31]. Dostupné z: <https://www.seznamzpravy.cz/clanek/komentar-klaus-se-zamysli-pred-cim-nas-ubranil-komunismus-pustte-si-chalupare-tam-to-je-78790>

LITERARY HUB. Chuck Palahniuk on His Childhood Love of Ellery Queen and Writing in a Good Mood. *Literary Hub* [online]. 2020 [cit. 2021-01-01]. Dostupné z: <https://lithub.com/chuck-palahniuk-on-his-childhood-love-of-ellery-queen-and-writing-in-a-good-mood/>

MAŘÍKOVÁ, Hana. Rodina: proměny mateřství, otcovství a rodičovství. In: FORMÁNKOVÁ, Lenka a Kristýna RYTÍŘOVÁ. *Abc feminismu* [online]. Brno: NESEHNUTÍ, 2004 [cit. 2020-12-31]. ISBN 80-903228-3-2. Dostupné z: http://zenskaprava.cz/files/abc_fem1.pdf

MCKENNA, Amy. Hippie. *Britannica* [online]. 2002 [cit. 2021-01-01]. Dostupné z: <https://www.britannica.com/topic/hippie>

MILLER, Emily. Testosterone Therapy. *Drugwatch* [online]. 2020 [cit. 2020-12-31]. Dostupné z: <https://www.drugwatch.com/testosterone/>

MIRRIAM-WEBSTER. Transgress (verb). *Miriam-Webster* [online]. [cit. 2021-01-01]. Dostupné z: <https://www.merriam-webster.com/dictionary/transgress>

MOUGEL, Nadège. *World War I casualties* [online]. Scy-Chazelles: Centre européen Robert Schuman, 2011 [cit. 2021-01-01]. Dostupné z: <http://www.centre-robert-schuman.org/userfiles/files/REPERES%20%E2%80%93%20module%201-1-1%20-%20explanatory%20notes%20%E2%80%93%20World%20War%20I%20casualties%20%E2%80%93%20EN.pdf>

NCES. Degrees conferred by postsecondary institutions, by level of degree and sex of student. *National Center for education statistics* [online]. Washington D.C.: National Center for education statistics, 2019 [cit. 2020-12-31]. Dostupné z: https://nces.ed.gov/programs/digest/d19/tables/dt19_318.10.asp?referrer=re.asp

NCES. Number and percentage distribution of science, technology, engineering, and mathematics (STEM). *National Center for education statistics* [online]. Washington D.C.: National Center for education statistics, 2019 [cit. 2020-12-31]. Dostupné z: https://nces.ed.gov/programs/digest/d19/tables/dt19_318.45.asp

NCPE. The Wage Gap Over Time: In Real Dollars, Women See a Continuing Gap. *National Committee on Pay Equity* [online]. 2020 [cit. 2021-01-01]. Dostupné z: <https://www.pay-equity.org/info-time.html>

NEAVE, Nick a Daryl O'CONNOR. Testosterone and male behaviours. *The Psychologist* [online]. Leicester: British Psychological Society, 2009, 22(1) [cit. 2020-12-31]. Dostupné z: <https://thepsychologist.bps.org.uk/volume-22/edition-1/testosterone-and-male-behaviours>

NISEN, Max. How Nike Solved Its Sweatshop Problem. *Business Insider* [online]. 2013 [cit. 2021-01-01]. Dostupné z: <https://www.businessinsider.com/how-nike-solved-its-sweatshop-problem-2013-5>

OFFICE OF ART & ARCHIVES. Presidents, Vice Presidents, & Coinciding Sessions of Congress. *United States House of Representatives* [online]. Washington D.C.: United States House of Representatives, 2017 [cit. 2020-12-31]. Dostupné z: <https://history.house.gov/Institution/Presidents-Coinciding/Presidents-Coinciding/>

OLIVETTI, Claudia. *The Female Labor Force and Long-run Development: The American Experience in Comparative Perspective* [online]. Cambridge: Boston University, 2013 [cit. 2021-01-01]. Dostupné z: doi:10.3386/w19131

OPPENHEIM, Maya. Hungarian Prime Minister Viktor Orbán bans gender studies programmes. *The Independent* [online]. 2018 [cit. 2020-12-31]. Dostupné z: <https://www.independent.co.uk/news/world/europe/hungary-bans-gender-studies-programmes-viktor-orban-central-european-university-budapest-a8599796.html>

OSTER, Emily. Do Men and Women Have Different Brains? *The New York Times* [online]. 2019 [cit. 2020-12-31]. Dostupné z: <https://www.nytimes.com/2019/09/09/books/review/gender-and-our-brains-gina-rippon.html>

PAPPAS, Stephanie. APA issues first-ever guidelines for practice with men and boys. *American Psychological Association* [online]. 2019, 50(1) [cit. 2020-12-31]. Dostupné z: <https://www.apa.org/education/ce/guidelines-practice-men-boys.pdf>

- PAYSCALE. THE STATE OF THE GENDER PAY GAP 2020. *PayScale* [online]. Seattle: PayScale, 2020 [cit. 2020-12-31]. Dostupné z: <https://www.payscale.com/data/gender-pay-gap>
- PEARSON, Richard. Author Ken Kesey, 66, Dies. *The Washington Post* [online]. 2001 [cit. 2021-01-01]. Dostupné z: <https://www.washingtonpost.com/archive/local/2001/11/11/author-ken-kesey-66-dies/65b343c3-1699-4f8a-ba91-ac363fdccfb3/>
- REED, Christopher. Ken Kesey. *The Guardian* [online]. 2001 [cit. 2021-01-01]. Dostupné z: <https://www.theguardian.com/news/2001/nov/12/guardianobituaries.books>
- ROSE, Evan K. The Rise and Fall of Female Labor Force Participation During World War II in the United States. *The Journal of Economic History* [online]. 2018, **78**(3), 673 [cit. 2021-01-01]. ISSN 1471-6372. Dostupné z: doi:<https://doi.org/10.1017/S0022050718000323>
- SAEZ, Emmanuel. Income Inequality in the US (1/3). *The Crises* [online]. 2010 [cit. 2021-01-01]. Dostupné z: <http://www.the-crises.com/income-inequality-in-the-us-1/>
- SALAM, Maya. What Is Toxic Masculinity? *The New York Times* [online]. New York, 2019 [cit. 2020-12-31]. Dostupné z: <https://www.nytimes.com/2019/01/22/us/toxic-masculinity.html>
- SARTAIN, Jeff. Professor Palahniuk? Not Quite. *Poets & Writers* [online]. 2004 [cit. 2021-01-01]. Dostupné z: https://www.pw.org/content/professor_palahniuk_not_quite
- SCULOS, Bryant. Who's Afraid of 'Toxic Masculinity'? *Class, Race and Corporate Power* [online]. 2017, **5**(3) [cit. 2020-12-31]. Dostupné z: doi:10.25148/CRCP.5.3.006517
- SHARMA, Ramen a Preety CHAUDHARY. Common Themes and Techniques of Postmodern Literature of Shakespeare. *International Journal of Educational Planning & Administration* [online]. 2011, **1**(2) [cit. 2021-01-01]. ISSN 2249-3093. Dostupné z: https://www.ripublication.com/ijepa/ijepav1n2_11.pdf
- SHPANCER, Noam. Is Masculinity in Crisis? If So, What Should Be Done? *Psychology Today* [online]. 2020 [cit. 2021-01-01]. Dostupné z: <https://www.psychologytoday.com/us/blog/insight-therapy/202006/is-masculinity-in-crisis-if-so-what-should-be-done>
- SCHOFIELD, Hugh. Why Paris is forgetting Ernest Hemingway. *BBC* [online]. 2014 [cit. 2021-01-01]. Dostupné z: <https://www.bbc.com/news/magazine-28951095>
- SILVERBLATT, Michael. SHOCK APPEAL / Who Are These Writers, and Why Do They Want to Hurt Us? : The New Fiction of Transgression. *Los Angeles Times* [online]. 1993 [cit. 2021-01-01]. Dostupné z: <https://www.latimes.com/archives/la-xpm-1993-08-01-bk-21466-story.html>
- SMITH-SPARK, Laura. How did rape become a weapon of war? *BBC News* [online]. [cit. 2020-12-31]. Dostupné z: <http://news.bbc.co.uk/2/hi/4078677.stm>

STATISTA. Poverty rate in the United States from 1990 to 2019. *Statista* [online]. 2020 [cit. 2021-01-01]. Dostupné z: <https://www.statista.com/statistics/200463/us-poverty-rate-since-1990/>

STATISTA. Unemployment rate in the United States from 1990 to 2019. *Statista* [online]. 2020 [cit. 2021-01-01]. Dostupné z: <https://www.statista.com/statistics/193290/unemployment-rate-in-the-usa-since-1990/>

TAYLOR, Alan. The Soviet War in Afghanistan, 1979 – 1989. *The Atlantic* [online]. 2014 [cit. 2021-01-01]. Dostupné z: <https://www.theatlantic.com/photo/2014/08/the-soviet-war-in-afghanistan-1979-1989/100786/>

THE NATIONAL WW2 MUSEUM. Research Starters: Worldwide Deaths in World War II. *The National WW2 Museum* [online]. [cit. 2021-01-01]. Dostupné z: <https://www.nationalww2museum.org/students-teachers/student-resources/research-starters/research-starters-worldwide-deaths-world-war>

THE WORLD BANK. Labor force participation rate, female (% of female population ages 15+). *The World Bank* [online]. Washington D.C.: The World Bank Group, 2020 [cit. 2020-12-31]. Dostupné z: <https://data.worldbank.org/indicator/SL.TLF.CACT.FE.ZS>

THE WORLD BANK. Labor force participation rate, male (% of male population ages 15+). *The World Bank* [online]. Washington D.C.: The World Bank Group, 2020 [cit. 2020-12-31]. Dostupné z: <https://data.worldbank.org/indicator/SL.TLF.CACT.MA.ZS>

THE WORLD BANK. Proportion of seats held by women in national parliaments. *The World Bank* [online]. Washington D.C.: The World Bank Group, 2020 [cit. 2020-12-31]. Dostupné z: https://data.worldbank.org/indicator/SG.GEN.PARL.ZS?most_recent_value_desc=true

TIMBERG, Scott. He seems normal. *Los Angeles Times* [online]. 2008 [cit. 2021-01-01]. Dostupné z: <https://www.latimes.com/archives/la-xpm-2008-may-19-et-palahniuk19-story.html>

TOOSSI, Mitra. A century of change: the U.S. labor force, 1950–2050. *Bureau of Labor Statistics* [online]. 2002 [cit. 2021-01-01]. Dostupné z: <https://www.bls.gov/opub/mlr/2002/05/art2full.pdf>

U.S. BUREAU OF LABOR. Labor Force Statistics from the Current Population Survey. *U.S. Bureau of Labor Statistics* [online]. Washington D.C.: U.S. Bureau of Labor, 2019 [cit. 2020-12-31]. Dostupné z: <https://www.bls.gov/cps/cpsaat03.htm>

U.S. BUREAU OF LABOR. Women in the Labor Force: A Databook. *U.S. Bureau of Labor Statistics* [online]. Washington D.C.: U.S. Bureau of Labor, 2013 [cit. 2020-12-31]. Dostupné z: <https://www.bls.gov/cps/wlf-databook-2012.pdf>

U.S. DEPARTMENT OF VETERANS AFFAIRS. *America's Wars* [online]. Washington D.C.: Office of Public Affairs, 2019 [cit. 2021-01-01]. Dostupné z: https://www.va.gov/opa/publications/factsheets/fs_americas_wars.pdf

UDDIN, Sahab. Brain Chemistry and Sex Differences: Are Male and Female Brains Really Varied? *Journal of Neuroscience and Neuropharmacology* [online]. 2018, 4(1), 1-2 [cit. 2020-12-31]. Dostupné z: <https://www.iomcworld.org/open-access/brain-chemistry-and-sex-differences-are-male-and-female-brains-reallyvaried.pdf>

WEISHOLTZ, Drew. Women do 2 more hours of housework daily than men, study says. *TODAY* [online]. New York: NBC News, 2020 [cit. 2020-12-31]. Dostupné z: <https://www.today.com/news/women-do-2-more-hours-housework-daily-men-study-says-t172272>

WOO, Elaine. Ken Kesey, Novelist and '60s Icon, Dies. *Los Angeles Times* [online]. 2001 [cit. 2021-01-01]. Dostupné z: <https://www.latimes.com/archives/la-xpm-2001-nov-11-mn-2946-story.html>

WORLD ECONOMIC FORUM. *Global Gender Gap Report 2020* [online]. Geneva: World Economic Forum, 2019 [cit. 2020-12-31]. ISBN 978-2-940631-03-2. Dostupné z: http://www3.weforum.org/docs/WEF_GGGR_2020.pdf

YOUN, Soo. Women are less aggressive than men when applying for jobs, despite getting hired more frequently: LinkedIn. *ABC News* [online]. 2019 [cit. 2020-12-31]. Dostupné z: <https://abcnews.go.com/Business/women-aggressive-men-applying-jobs-hired-frequently-linkedin/story?id=61531741>